Nagyságos Dr. Kaufmann Dávid rabbi Kép-
zői Január Hónapi május hóvégéig
a szerző.

ספר שמות

והוא

ספר שני

מחמשה חומשי תורה

מוגה על פי המסרת

עם

תרגום לשון הגר

ובאור מספיק להבנת המקרא והתרגום

מאת

חיים בר"ש הכהן ז"ל

הסכינה

היינריך דייטש

מורה ומנהל בבית חנוך המורים ומורה לשון עבר וארמית בבית הניך הרבנים

בודאפעשט

שנת והגית בהם יומם ולילה לפ"ק

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA
B. 922/II

EXODUS. שמות.

ספר שמות

והוא

ספר שני

מחמשה חומשי תורה

מוגה על פי המסרת

עם

תרגום לשון הגר

ובאור מספיק להבנת המקרא והתרגום

מאת

חיים בר"ש הכהן ז"ל

המכונה

היינריך דייטש

מורה ומנהל בבית חנוך המורים ומורה לשון עבר וארמית בבית חנוך הרבנים

בודאפעשט

שנת והגית בהם יומם ולילה לפ"ק

EXODUS

VAGYIS

MÓZES MÁSODIK KÖNYVE

MASSZORETIKUS SZÖVEGGEL

MAGYARRA FORDITOTTA

ÉS

NYELVTANI S TÁRGYI MAGYARÁZATOKKAL ELLÁTTA

DEUTSCH HENRIK

AZ ORSZ. IZR. TANITÓKÉPEZDE IGAZGATÓJA ÉS AZ ORSZ. RABBIKÉPZŐ-INTÉZET RENDKIVÜLI TANÁRA

MINDEN JOG FENTARTVA

BUDAPEST, 1887.

A SZERZŐ TULAJDONA

Rövidítések magyarázása.

acc. = accusativus
adj. = adjectivum
Bir. = Birák
constr. praegn. = constructio praegnans
conv. = conversivum
egyessz. = egyesszám
é. m. m. h. = és még más helyen
é. m. s. h. = és még sok helyen
é. p. = és pedig
Ezek. = Ezekiel
felj. = feljebb
finit. = finitum
főn. v. *fn.* = főnév
fut. = futurum
gen. = genitivus
gen. part. = genitivus partitivus
hif. = hifil (הִפְעִיל)
hn. = himnemű
hithp. = hithpael (הִתְפַּעֵל)
imp. = imperativus
inf. = infinitivus
Jer. = Jeremias
Jes = Jesajas
Jós. = Jósue
Kir. = Királyok
köv. = következő
L. v. *l.* = lásd
mn. = melléknév
M. = Mózes
nif. = nifal (נִפְעַל)
nom. regens. = nomen regens (נסמך)
nominat. absol. = nominativus absolutus
nőn. v. *nn.* = nőnemű
obj v. *object.* = objectivus
part. = participium
pass. = passivum
p. = például
Péld. = Példabeszédek
perf. = perfectum
pi. = piél (פִּעֵל)
rag. = ragozott
Sám. = Sámuel
stb. = s a többi
st. constr. = status constructus (יחס הסמיכות)
sz. = személy
sz. szöveg = szent szöveg
tbsz. v *tsz.* = többesszám
t. i. = tudni illik
u. m. = ugymint
verb. = verbum
v. = vers
V. ö. = Vesd össze
voc. = vocativus
Zsolt. = Zsoltár

Kunosy Vilmos könyv- és könyomdája, Budapest Károly-körút 19.

EXODUS. שְׁמוֹת.

MÓZES MÁSODIK KÖNYVE.

I. FEJEZET.

Izrael gyermekeinek nevei (1—3), *és utódjainak száma, kik bementek Egyiptomba* (4—5). *Izrael gyermekeinek szaporodása József halála után* (6—7). *Egyiptom új királya* (8) *sanyargatja az izraelitákat nehéz munkával* (9—14). *A bábák nem ölik meg Izrael fiúgyermekeit* (15—21). *Faraó parancsol minden ujonszülött fiúgyermeket a folyamba vetni* (22).

א וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
הַבָּאִים מִצְרַיְמָה אֵת יַעֲקֹב אִישׁ
ב וּבֵיתוֹ בָּאוּ׃ רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי
ג וִיהוּדָה׃ יִשָּׂשכָר זְבוּלֻן וּבִנְיָמִן׃
ד דָּן וְנַפְתָּלִי גָּד וְאָשֵׁר׃ וַיְהִי כָּל־
ה נֶפֶשׁ יֹצְאֵי יֶרֶךְ־יַעֲקֹב שִׁבְעִים
ו נָפֶשׁ וְיוֹסֵף הָיָה בְמִצְרָיִם׃ וַיָּמָת

1 És ezek nevei Izrael fiainak, kik bemennek *vala* Egyiptomba Jákobbal; mindenik, ő
2 meg háznépe mentek be. Rúben, Simeon, Lévi és Juda.
3 Isszákhâr, Zebulûn és Binjámîn.
4 Dân és Náftálî, Gâd és Ásêr.
5 És vala mind a lélek száma, kik származnak *vala* Jákob
6 ágyékából, hetven lélek; és József, ki Egyiptomban volt. És meg-

(1) ואלה וגו׳, *és ezek* stb. A kapcsoló ו e könyv kezdetén a történeti összefüggés kiemelésére szolgál, melyben e könyv Mózes első könyvével áll. — את יעקב, *Jákobbal*, את kettős jelentéséről meg származásáról l. M. I. 6, 13. j. (2) ראובן וגו׳, *Rúben* stb. Jákob fiai több helyen a Szentirásban más-más rendben soroltatnak fel. Ugyanis M. I. 29, 32, 33, 34. 30, 6. 8. 11. 13. 18. 20. 24. és 35, 18. Eltekintve a sorrendtől, melyben születtek, e helyen, az anyák szerint, kik azokat szülték, soroltatnak fel: 1. Rúben, Simeon, Lévi, Juda, Isszakhâr és Zebulûn (Léâh fiai); 2. József és Binjámin (Rachel fiai); 3. Dân és Náftálî (Bilhâh fiai); 4. Gâd és Ásêr (Zilpâh fiai). M. I. 35, 23—26. — Ugyancsak e rendben, ámbár az egyesek sorrendje némi megváltoztatásával, fordulnak elő M. I 46, 9. 10. 11. 12. 13. 16. 17. 19. 23. 24. — Az áldás alkalmával az atya szintén egy-egy anya fiait, é. p. kor szerint, említi fel; csak hogy Náftálît nem Dân után, a hol helyén volna, hanem utoljára. Ennek az az oka, mivel Gâd áldása Dânéval rokonjellegű (l. M. I. 49, 16, 19.). Itt azonban Náftálî a maga helyén van, csak hogy megint József, ki nem volt a megérkezettek között, utoljára került. (5) ויוסף וגו׳, *és József* stb. azaz: *Józseffel együtt*,

יוֹסֵף וְכָל־אֶחָיו וְכֹל הַדּוֹר הַהוּא׃
ז וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ וַיִּרְבּוּ
וַיַּעַצְמוּ בִּמְאֹד מְאֹד וַתִּמָּלֵא
ח הָאָרֶץ אֹתָם׃ פ וַיָּקָם מֶלֶךְ־
חָדָשׁ עַל־מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא־יָדַע
ט אֶת־יוֹסֵף׃ וַיֹּאמֶר אֶל־עַמּוֹ הִנֵּה
עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַב וְעָצוּם מִמֶּנּוּ׃
י הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ פֶּן־יִרְבֶּה וְהָיָה
כִּי־תִקְרֶאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסַף גַּם־
הוּא עַל־שֹׂנְאֵינוּ וְנִלְחַם־בָּנוּ
יא וְעָלָה מִן־הָאָרֶץ׃ וַיָּשִׂימוּ עָלָיו
שָׂרֵי מִסִּים לְמַעַן עַנֹּתוֹ בְּסִבְלֹתָם
וַיִּבֶן עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפַרְעֹה אֶת־

hala József és minden testvérei, és azon egész nemzedék. 7 Izrael gyermekei pedig szaporodtak, nagy számmal születének, megsokasodának és megerősödének fölötte nagyon, 8 és betelék velök a föld. És támada új király Egyiptom fölé, a ki nem ismerte Józsefet. És 9 mondá népének: Ime, Izrael fiainak népe sok, és hatalmasabb mint mi. 10 Jertek, bánjunk vele okosan, nehogy megsokasodjék; és leszen, ha háború érné őt, ő is csatlakoznék ellenségeinkhez, és hadakoznék ellenünk és fölmenne, ki, az országból. 11 És rendelének föléje robot felügyelőket, hogy sanyargassák őt nehéz munkájukkal; és (Izrael) épite raktá-

---

beleértve két fiát: Efrájimot és Menasséht is. (7) ותמלא הארץ אתם, *és betelék velök a föld*. A tárgy, melylyel valami tele van, a héberben accusativusban áll; az ige: מלא pedig, majd a kálban, majd a nifálban. L. M. I. 6, 11. 13. (8). אשר לא ידע וגו', *a ki nem ismerte* stb., értsd: elfelejtette volt József érdemeit az egyiptomi birodalom megmentése és előmozdítása körül. (10). הבה. L M. I. 11, 3. — נתחכמה meghosszabodott fut. hithp. חכם (okosan bánni v. cselekedni)-ból. L. a fordítást. — כי תקראנה וגו' ha háború érné őt: כי annyi mint אם; תקראנה annyi mint: תקרה אותה. Végre a tárgyrag ־ָהּ vonatkozik ארץ szóra, mely nőnemű, a dáges pedig kimaradt a נ-ból, mert megelőzi a benhangzó א, mely a ה helyett áll. — ועלה מן הארץ, *és fölmenne, ki, az országból*, értsd: megszabadulva hatalmunk alól, itt hagyna bennünket, mi által az ország nagy kárt vallana.— (11) מסים; tsz. fn. מַס-ból (M. I. 49, 15), mely úgy pénz-, mint munkabeli adót (robot) jelent. — בסבלתם ragozott többesszámú főnév, melynek egyesszáma ép úgy lehet סִבְלָה, mint סֻבְלָה. — ערי מסכנות, *raktáros városok*, értsd: városok, melyekben éléstárak vannak. מסכנות tsz. fn., töve: סכן, *ápolni*; innen סְכָנָה, סִכֵּן, *ápoló*, és מסכנות, mely csak többes számban fordul elő, az ápoló anyag rakhelye. — את פתם ואת רעמסס. *Pithômot és Rámszészt*, mind a két város alsóbb Egyiptomban, a Nilus-tól keletre, feküdt. *Pithôm* a régi egyiptomi nyelven annyit jelent, mint: *a hegyszoros*; igy neveztetett tekintettel a város

יג פִּתֹם וְאֶת־רַעַמְסֵס׃ וְכֹאֲשֶׁר יְעַנּוּ
אֹתוֹ כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ וַיָּקֻצוּ
יג מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיַּעֲבִדוּ מִצְרַיִם
יד אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרֶךְ׃ וַיְמָרְרוּ
אֶת־חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה בְּחֹמֶר
וּבִלְבֵנִים וּבְכָל־עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה
אֵת כָּל־עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר־עָבְדוּ
טו בָהֶם בְּפָרֶךְ׃ וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם
לַמְיַלֶּדֹת הָעִבְרִיֹּת אֲשֶׁר שֵׁם
הָאַחַת שִׁפְרָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית
טז פּוּעָה׃ וַיֹּאמֶר בְּיַלֶּדְכֶן אֶת־
הָעִבְרִיּוֹת וּרְאִיתֶן עַל־הָאָבְנָיִם
אִם־בֵּן הוּא וַהֲמִתֶּן אֹתוֹ וְאִם־
יז בַּת הִוא וָחָיָה׃ וַתִּירֶאןָ הַמְיַלְּדֹת

ros városokat, Pithômot és
12 Ráámszészt. És a mint nyo-
morgatják vala őt, akként meg-
sokasodik, és akként kiterjesz-
kedik vala; és irtózának Izrael
13 gyermekeitől. És az egyiptomiak dolgoztatának Izrael
14 gyermekeivel szigorral. És megkeseríték életöket nehéz munkával agyagban és téglavetésben, és mindennemű munkával a mezőn; minden munkájukat, melyet velök dolgoztattak, szigorral *végeztették*.
15 És mondá Egyiptom királya a héber bábáknak, kik közől az egyiknek a neve vala Sifrâh és
16 a másiknak a neve: Puâh. És mondá: Mikor a szülésnél segédkeztek a héber asszonyoknak, nézzetek a szülőszékre, ha fiu leszen, öljétek meg azt, és
17 ha leány leszen, maradjon életben. De a bábák félék az

---

fekvésére és megerősíttetésére. *Rámszész* városáról l. M. I. 47, 11. — (12) כן.....וכאשר, két egymásra vonatkozó kötőszó: *amint*.....*akként*; értsd: a mely mértékben őt (t. i. a népet) nyomorgatják vala, olyan nagy mértékben (a nép) sokasodik vala stb. — ויקצו fut. conv. kál, töve: קוץ, *megunni* (valamit), ב viszonyítóval (l. M. I. 27, 46); מפני vonzattal: *irtózni* (valamitől). (13) בפרך, főnév (פָּרֶךְ) ב viszonyítóval; annyit jelent, mint: *törés*, azért: בפרך (testét megtörő) *szigorral* (14) בעבדה קשה בחמר וגו׳. A viszonyító ב e szóban: בעבדה az eszközt jelöli, mely *által* sanyargatták őket; a viszonyító ב ellenben בחמר és בלבנים szavakban nem az igére (וימררו), hanem a feldolgozott (עבדה) agyagra és a téglákra vonatkozik, *melyekben* munkájukat végezniök kellett. L. a fordítást. — (15). למילדת, *a bábáknak*; voltaképen: *szülésznők*, mert מְיַלֶּדֶת nem egyéb mint part. piél ילד (szülni)-ból. — (16) בילדכן ragozott inf. piél ב viszonyítóval, szószerint: szüléstsegítéstekben, értsd: *mikor a szülésnél segédkeztek*.— אבנים; alakjánál fogva párosszámú (dualis) főnév (אֶבֶן-ből), mely két kerekes (אֹפָן) szék vala, melyben a vajudó asszony (a fazekas: Jer. 18, 3.) ült. — והמתן perf. conv. hif. מות-ból, annyi, mint: נָתַתֶּן. — וחיה annyi mint וָחָיָה, mert töve: חיי (nem pedig חיה, mivel akkor himnemű lenne), mint סבב-ból סַבָּה. — (17). ותחיין fut. conv. piél (חיה-ből), harmadik szem. nn. tsz.

אֶת־הָאֱלֹהִים וְלֹא עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר
דִּבֶּר אֲלֵיהֶן מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַתְּחַיֶּיןָ
יח אֶת־הַיְלָדִים׃ לוי וַיִּקְרָא מֶלֶךְ־
מִצְרַיִם לַמְיַלְּדֹת וַיֹּאמֶר לָהֶן
מַדּוּעַ עֲשִׂיתֶן הַדָּבָר הַזֶּה וַתְּחַיֶּיןָ
יט אֶת־הַיְלָדִים׃ וַתֹּאמַרְן הַמְיַלְּדֹת
אֶל־פַּרְעֹה כִּי לֹא כַנָּשִׁים
הַמִּצְרִיֹת הָעִבְרִיֹת כִּי־חָיוֹת הֵנָּה
בְּטֶרֶם תָּבוֹא אֲלֵהֶן הַמְיַלֶּדֶת
כ וְיָלָדוּ׃ וַיֵּיטֶב אֱלֹהִים לַמְיַלְּדֹת
כא וַיִּרֶב הָעָם וַיַּעַצְמוּ מְאֹד׃ וַיְהִי
כִּי־יָרְאוּ הַמְיַלְּדֹת אֶת־הָאֱלֹהִים
כב׃ וַיַּעַשׂ לָהֶם בָּתִּים׃ וַיְצַו פַּרְעֹה
לְכָל־עַמּוֹ לֵאמֹר כָּל־הַבֵּן הַיִלּוֹד
הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ וְכָל־הַבַּת
תְּחַיּוּן׃

Istent, és nem cselekedtek úgy, a mint szólott hozzájuk Egyiptom királya, hanem életben tarták meg a gyermekeket.
18 És elhivatá Egyiptom királya a bábákat, és mondá nekik: Miért cselekedtétek ezt a dolgot, és tartátok meg életben
19 a gyermekeket? És mondák a bábák Faraónak: Mert nem olyanok, mint az egyiptomi asszonyok a héber asszonyok, mert ezek életteljesek; még mielőtt hozzájuk menne a bába,
20 már szültek. Isten azért jót cselekedék a bábákkal. A nép pedig megsokasodék és meg-
21 erősödék nagyon. És lőn, mivelhogy félték a bábák az Istent, alapíta nekik házakat.
22 És ráparancsola Faraó egész népére, mondván: Minden újonszülött fiút vessetek a folyóba, és minden leányt életben tartsatok meg.

---

mi azonban csak a mondat összefüggéséből kiviláglik. L. a következő verset. (18) ותחיין második sz. nn. tsz. ige חיה-ból. L. az előbbi verset. (19) חיות; tsz. melléknév (mint נְפוֹת), életteljesek, épek (20) ויטב fut. conv. hif., töve: יטב. L. M. I. 4, 7. — וירב rövidült fut. conv. kál; teljesen: וַיִּרְבֶּה; töve: רבה. — (21) ויעש להם בתים, és alapíta nekik házakat, értsd: Isten új családokat támasztott Izraelben. בית (tsz. בתים) gyakran *családot* is jelent, p. לוי בית, Lévi háza, azaz: családja; עשה בית pedig azt jelenti: házat, azaz: családot alapítani. V. ö. Sám. II. 7, 11. — (22) ויצו.....לכל עמו, *és ráparancsola egész népére*, azaz: egész népét illetőleg, nem pedig *népének*, mert ekkor úgy hangzanék: ויצו את עמו. L. M. I. 2, 16. — הַיִלּוֹד annyit jelent, mint הַנּוֹלָד; csakhogy *es* part. kál, *amaz* pedig melléknév.

II. FEJEZET.

Mózes születése (1—2), *csodálatos megmentése a Nilus vizéből* (3—9) *Mózes fölnövekedik Faraó leányának házában* (10), *agyonüti az egyiptomit* (11—14), *Midjánba menekül* (15), *összetalálkozik a midjanita pap leányaival* (16—20), *Cziporâht elveszi nőül* (21), *ki fiát, Gersômot szüli* (22). *Isten meghallja Izrael jajkiáltásait* (23—25)

א ב וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֵוִי וַיִּקַּח
ב אֶת־בַּת־לֵוִי׃ וַתַּהַר הָאִשָּׁה
וַתֵּלֶד בֵּן וַתֵּרֶא אֹתוֹ כִּי־טוֹב
הוּא וַתִּצְפְּנֵהוּ שְׁלֹשָׁה יְרָחִים׃
ג וְלֹא־יָכְלָה עוֹד הַצְפִינוֹ וַתִּקַּח־
לוֹ תֵּבַת גֹּמֶא וַתַּחְמְרָה בַחֵמָר
וּבַזָּפֶת וַתָּשֶׂם בָּהּ אֶת־הַיֶּלֶד
וַתָּשֶׂם בַּסּוּף עַל־שְׂפַת הַיְאֹר׃
ד וַתֵּתַצַּב אֲחֹתוֹ מֵרָחֹק לְדֵעָה
ה מַה־יֵּעָשֶׂה לוֹ׃ וַתֵּרֶד בַּת־פַּרְעֹה
לִרְחֹץ עַל־הַיְאֹר וְנַעֲרֹתֶיהָ הֹלְכֹת
עַל־יַד הַיְאֹר וַתֵּרֶא אֶת־הַתֵּבָה
בְּתוֹךְ הַסּוּף וַתִּשְׁלַח אֶת־אֲמָתָהּ
ו וַתִּקָּחֶהָ׃ וַתִּפְתַּח וַתִּרְאֵהוּ אֶת־

1 És mene egy férfiu Lévi házából és elvevé Lévi leányát. És
2 az asszony fogana, és szüle fiat; és látá őt, hogy ő szép,
3 elrejté őt három hónapig. És nem bírta őt többé elrejteni, vőn tehát számára egy ládácskát sásból és betapasztá azt agyaggal és szurokkal, és tevé abba a gyermeket, és letevé
4 a nádasba a folyó partján. És megálla az ő nővére távolról, hogy megtudja, mi fog vele
5 történni. És lemene Faraó leánya, hogy megfürödjék a folyóban, és szolgálóleányai járnak *vala* a folyó partján; és mikor látá a ládácskát a nádas közepén, kinyujtá karját és felvevé azt. És mikor megnyitá, látá
6

---

(1) איש, *férfiu*; hogy kicsoda volt, az a következő elbeszélésből kiviláglik. (2) כי טוב הוא, *hogy ő szép*; טוב tulajdonképeni jelentése: jó, átvitt értelemben: *szép*, tetszős.— ירחים (egyesszám: יָרֵחַ) annyit jelent, mint: חדשים; csakhogy ez utóbbi prózai, az első pedig költői nyelvben szokott használtatni. L. Jób 3, 6. M. V. 23, 14. — (3) בַּצְּפִינוּ annyi mint: בַּצְּפִיתוֹ (ragozott inf. hif.), annyit jelent, mint הַצְּפֵן אֹתוֹ, elrejteni őt. — תבת גמא. Az eszköz meg az anyag neve héberben vonzati viszonyban állnak. L. M. I. 6, 14. (4) ותתצב annyi mint: ותתיצב, összevont igealak; v. ö. ותּצֵא (M. I. 21, 14.) נִתְיַצֵּב-ből. — לדעה inf. kál ידע-ból, annyit jelent, mint לָדַעַת. (5) על יד היאר, annyi mint על שפת היאר, a folyó partján, vagy a folyó mellett. אֲמָתָהּ *szolgálóját*; származik אָמָה-ból. Ha ellenben *karját* jelentené, akkor lenne: אַמָּתָהּ, az א alatt pathách és a מ-ben dáges. mint אַמָּה (könyök)-ből. — (6) ותראהו את הילד költői nyelven gyakran két accusativus használtatik.

a gyermeket, és ime, síró figyermek; és megkönyörüle rajta, és mondá: A héberek
7 gyermekei közől ez. És mondá nővére Faraó leányának: Elmenjek-e és hivjak neked egy szoptatóasszonyt a héberek közől, hogy szoptassa
8 neked a gyermeket? És mondá neki Faraó leánya: Menj el; és elmene a leányzó és elhívá a gyermek anyját.
9 És mondá neki Faraó leánya: Vidd el e gyermeket és szoptasd őt én nekem, és én megadom jutalmadat; és vevé az asszony a gyermeket és szop-
10 tatá őt. És a gyermek felnövekedék, és bevivé őt Faraó leányának, és vala neki fia gyanánt; és hivá nevét Mózesnek, mert azt mondá: Mi-
11 vel a vizből kihúztam őt. És lőn azon napokban, mikor Mózes fölnövekedék, kimene atyafiaihoz és megnézé nehéz munkáikat; és látá, hogy egy
12 egyiptomi férfiu üt egy héber férfiut atyafiai közől. És fordula ide meg oda, és mikor látá, hogy nincsen senki, megüté az egyiptomit
13 és eltakará őt a homokba. És kimene a másodnapon, és ime, két héber

הַיֶּלֶד וְהִנֵּה־נַעַר בֹּכֶה וַתַּחְמֹל
עָלָיו וַתֹּאמֶר מִיַּלְדֵי הָעִבְרִים
ז זֶה: וַתֹּאמֶר אֲחֹתוֹ אֶל־בַּת־
פַּרְעֹה הַאֵלֵךְ וְקָרָאתִי לָךְ אִשָּׁה
מֵינֶקֶת מִן הָעִבְרִיֹּת וְתֵינִק לָךְ
ח אֶת־הַיָּלֶד: וַתֹּאמֶר־לָהּ בַּת־
פַּרְעֹה לְכִי וַתֵּלֶךְ הָעַלְמָה וַתִּקְרָא
ט אֶת־אֵם הַיָּלֶד: וַתֹּאמֶר לָהּ בַּת־
פַּרְעֹה הֵילִיכִי אֶת־הַיֶּלֶד הַזֶּה
וְהֵינִקֵהוּ לִי וַאֲנִי אֶתֵּן אֶת־
שְׂכָרֵךְ וַתִּקַּח הָאִשָּׁה הַיֶּלֶד
י וַתְּנִיקֵהוּ: וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַתְּבִאֵהוּ
לְבַת־פַּרְעֹה וַיְהִי־לָהּ לְבֵן וַתִּקְרָא
שְׁמוֹ מֹשֶׁה וַתֹּאמֶר כִּי מִן־הַמַּיִם
יא מְשִׁיתִהוּ: שלישי וַיְהִי ו בַּיָּמִים
הָהֵם וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה וַיֵּצֵא אֶל־אֶחָיו
וַיַּרְא בְּסִבְלֹתָם וַיַּרְא אִישׁ מִצְרִי
יב מַכֶּה אִישׁ־עִבְרִי מֵאֶחָיו: וַיִּפֶן
כֹּה וָכֹה וַיַּרְא כִּי־אֵין אִישׁ וַיַּךְ
אֶת־הַמִּצְרִי וַיִּטְמְנֵהוּ בַּחוֹל:
יג וַיֵּצֵא בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי וְהִנֵּה שְׁנֵי־

V. ö M. I. 3. 15, (9). היליכי, *vidd el*; imp. hif. ילך-ból, mint הניקי (ugyanezen versben) ינק-ból. — (10). לבן, *fiú gyanánt*: a ל e helyen annyit jelent, mint: *gyanánt* (ל adverbialis), vagy *úl, ül.* V. ö. לאב, לכהן. Birák 17, 10. — משיתיהו perf. kál, tárgyraggal, annyi mint: משיתי אותו, töve: משה. (11) ויצא בסבלתם, *és megnézé nehéz munkáikat*, értsd: szemügyre vette meg aggódék rajta. ראה ige e jelentéssel bir különösen, ha ב viszonyitót vonz. V. ö. M. I. 29, 32. (12) ויך את המצרי, *és megüté a micsrit*, de nem: és agyonüté, mert ez nem volt Mózes szándéka. Ez abból is kiderül, mivel nem áll: ויכהו נפש L. M. I 36, 21. (13) נצים part.

אֲנָשִׁים עִבְרִים נִצִּים וַיֹּאמֶר
יד לָרָשָׁע לָמָּה תַכֶּה רֵעֶךָ: וַיֹּאמֶר
מִי שָׂמְךָ לְאִישׁ שַׂר וְשֹׁפֵט
עָלֵינוּ הַלְהָרְג�Ö אַתָּה אֹמֵר כַּאֲשֶׁר
הָרַגְתָּ אֶת־הַמִּצְרִי וַיִּירָא מֹשֶׁה
טו וַיֹּאמֶר אָכֵן נוֹדַע הַדָּבָר: וַיִּשְׁמַע
פַּרְעֹה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וַיְבַקֵּשׁ
לַהֲרֹג אֶת־מֹשֶׁה וַיִּבְרַח מֹשֶׁה
מִפְּנֵי פַרְעֹה וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ־מִדְיָן
טז וַיֵּשֶׁב עַל־הַבְּאֵר: וּלְכֹהֵן מִדְיָן
שֶׁבַע בָּנוֹת וַתָּבֹאנָה וַתְּדַלֶּינָה
וַתְּמַלֶּאנָה אֶת־הָרְהָטִים לְהַשְׁקוֹת
יז צֹאן אֲבִיהֶן: וַיָּבֹאוּ הָרֹעִים
וַיְגָרְשׁוּם וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיּוֹשִׁעָן
יח וַיַּשְׁקְ אֶת־צֹאנָם: וַתָּבֹאנָה אֶל־
רְעוּאֵל אֲבִיהֶן וַיֹּאמֶר מַדּוּעַ
יט מְהַרְתֶּן בֹּא הַיּוֹם: וַתֹּאמַרְן אִישׁ

férfiu czivakodik; és mondá a gonosznak: Miért ütöd meg
14 felebarátodat? Ez pedig mondá: Ki rendelt tégedet felebbvalóvá és birává fölénk? avagy agyonütni vélsz engemet, a mint agyonütötted az egyiptomit? És Mózes megfélemlék és mondá: Valóban, nyilván-
15 valóvá lett a dolog. És mikor Faraó meghallá e dolgot, meg akará öletni Mózest; és Mózes elfuta Faraó színe elől, és lakék Midján tartományában;
16 leüle a kút mellett; Midján papjának pedig hét leánya vala, és ezek eljövének és merítének és megtölték a válukat, hogy megitassák aty-
17 juk juhait. És eljövének a pásztorok és elkergeték őket; akkor Mózes fölkele és segíté
18 őket, és megitaták juhaikat. És eljövének atyjukhoz, Reüélhez; és ez
19 mondá: Miért jöttetek oly hamar e mai napon? És mondák: Egy

---

nif., töve: נצה, *czivakodni*. — ויאמר לרשע וגו׳, *és mondá a gonosznak* stb.; azaz: annak, ki társát megtámadta. (14). הלהרגני אתה אמר, *a vagy megölni gondolsz engemet*. אמר meg דבר a ki nem ejtett gondolatról is használatos (V. ö. M. I 44, 28.); gyakran בלבו kapcsolatában, például: ויאמר בלבו M. I. 17, 17. — אכן szó származásáról és jelentéséről l. M. I. 28, 16. (15) בארץ מדין, *Midján tartományában*. Midján tartományának fekvéséről l. M. I. 37, 28. — הבאר mutató ה-vel, mert nem valami ismeretlen, hanem általánosan ismert és nevezetes kútról van szó. V. ö. M. I. 7, 18. (16) את הרהטים, a válukat. רהטים szó származásáról és jelentéséről l. M. I. 30, 38. (17) וינרשום, fut. conv. pi., tárgyraggal, melynek voltaképen igy kellene hangzania: -ן-, mert nőnemű: ép úgy צאנם (a vers végén) áll צאנן helyett, ם és ן hangrokonságuk miatt. — (18) מדוע összetett kérdőszó a névmás מה és ידע-ból: *miért, mi okból?* mig למה szintén *miért*, de *mi végett* is jelent. — מהרתן בא. A hangsúlyos módhatározó verbum finitummal, a cselekvésszó pedig infinitivussal van kifejezve. L. M. I. 27, 20. (19). וישק rövidült fut. conv.

מִצְרִי הִצִּילָנוּ מִיַּד הָרֹעִים וְגַם־
דָּלֹה דָלָה לָנוּ וַיַּשְׁקְ אֶת־הַצֹּאן׃
כ וַיֹּאמֶר אֶל־בְּנֹתָיו וְאַיּוֹ לָמָּה זֶּה
עֲזַבְתֶּן אֶת־הָאִישׁ קִרְאֶן לוֹ וְיֹאכַל
כא לָחֶם׃ וַיּוֹאֶל מֹשֶׁה לָשֶׁבֶת אֶת־
הָאִישׁ וַיִּתֶּן אֶת־צִפֹּרָה בִתּוֹ
כב לְמֹשֶׁה׃ וַתֵּלֶד בֵּן וַיִּקְרָא אֶת־
שְׁמוֹ גֵּרְשֹׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי
כג בְּאֶרֶץ נָכְרִיָּה׃ פ וַיְהִי בַיָּמִים
הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם
וַיֵּאָנְחוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מִן־הָעֲבֹדָה
וַיִּזְעָקוּ וַתַּעַל שַׁוְעָתָם אֶל־
כד הָאֱלֹהִים מִן־הָעֲבֹדָה׃ וַיִּשְׁמַע
אֱלֹהִים אֶת־נַאֲקָתָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים
אֶת־בְּרִיתוֹ אֶת־אַבְרָהָם אֶת־
כה יִצְחָק וְאֶת־יַעֲקֹב׃ וַיַּרְא אֱלֹהִים
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּדַע אֱלֹהִים׃
ס רביעי

egyiptomi férfiu szabadította meg minket a pásztorok kezéből, sőt még meríteni is merített szá-
20 munkra, és megitatá a nyájat. És mondá leányainak: És hol van ő? miért hagytátok el a férfiut? hijjátok el őt, hogy egyék
21 kenyeret. És Mózes beleegyezék, hogy lakjék a férfiúval; és ez adá leányát Cipporâht
22 Mózesnek. És az fiat szüle, és hivá az ő nevét Gérsômnak, mert azt mondotta: Jövevény
23 voltam idegen földön. És lőn sok idő mulva, hogy meghala Egyiptom királya; és fohászkodának Izrael gyermekei a munka miatt; és felkiáltának, és fölszálla fohászkodásuk az
24 Istenhez a munka miatt. És Isten meghallá jajkiáltásukat; és megemlékezék az Isten szövetségéről Ábrahámmal, Izsák-
25 kal és Jákobbal. És látá Isten Izrael fiait; és Isten megösmeré őket.

---

hif. שקה-ból. A futurum rövidülése két oknál fogva történik: 1. mikor óhajtást fejez ki (l. M. I. 9, 27-); 2. ha ו conversivummal köttetik össze, mint jelen esetben. (20) ואיו. E kérdő névmás származása- és alakulásáról l. M. I. 3, 9. — קְרָאֶן. tsz. nn. imp. kál, melynek *szabályszerű* alakja: קִרְאֶנָּה. — ויאכל לחם, hogy egyék kenyeret, azaz: *étkezzék*. L. M. I. 37, 25.— (21) ויואל; fut. conv. hif., töve: יאל, mely csakis a hifilban használtatván, azt jelenti: *megkezdeni* (valamit), belemenni (valamibe), azért: *beleegyezék*. — (22) כי אמר, *mert azt mondotta*, t. i. Mózes azért nevezte fiát גרשם-nak, גר (idegen) שם (= שָׁם), ott. — (23) ויהי בימים הרבים ההם, *és lőn sok idő mulva*. Voltaképen ימים רבים, számos napok; de gyakran ימים *időt* általában jelent és azért: ימים רבים: sok idő. — מן העבדה.....ויאנחו, *és fohászkodának....a munka miatt*. ויאנחו fut. conv. nif. töve אנח rokonjelentményű אנק (= נאק)-kal. L. a következő verset. (24) ויזכר וגו׳, *és megemlékezék* stb., értsd: elhatározta, hogy az őseiknek adott igéretét beteljesíteni és utódjaikat Egyiptomból kiszabadítani fogja. L. M. I. 15, 13. 14. (25) וירא אלהים וגו׳, *és látá az Isten* stb., értsd: figyelmébe vette. — וידע, *és megismeré*, értsd: gondját viselé és nem engedé őket továbbá elnyomni. ידע e jelentéséről l. M. I. 18, 21.

III. FEJEZET

Mózes legelteti Jethró nyáját (1). *Isten megjelenik Mózesnek a csipkebokorban* (2—6), *kijelentvén neki Izrael Egyiptomból való megszabadítását* (7—9). *Mózes küldetése* (10—20). *Izrael kegyet fog találni az egyiptomiak előtt* (21—22).

א ג וּמֹשֶׁה הָיָה רֹעֶה אֶת־צֹאן
יִתְרוֹ חֹתְנוֹ כֹּהֵן מִדְיָן וַיִּנְהַג
אֶת־הַצֹּאן אַחַר הַמִּדְבָּר וַיָּבֹא
ב אֶל־הַר הָאֱלֹהִים חֹרֵבָה׃ וַיֵּרָא
מַלְאַךְ יְהוָה אֵלָיו בְּלַבַּת־אֵשׁ
מִתּוֹךְ הַסְּנֶה וַיַּרְא וְהִנֵּה הַסְּנֶה
בֹּעֵר בָּאֵשׁ וְהַסְּנֶה אֵינֶנּוּ אֻכָּל׃
ג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אָסֻרָה־נָּא וְאֶרְאֶה
אֶת־הַמַּרְאֶה הַגָּדֹל הַזֶּה מַדּוּעַ
ד לֹא־יִבְעַר הַסְּנֶה׃ וַיַּרְא יְהוָה כִּי
סָר לִרְאוֹת וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים
מִתּוֹךְ הַסְּנֶה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מֹשֶׁה
ה וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי׃ וַיֹּאמֶר אַל־תִּקְרַב
חֲלֹם שַׁל־נְעָלֶיךָ מֵעַל רַגְלֶיךָ כִּי

1 És Mózes legelteti vala ip-
jának, Jethrónak, Midján pap-
jának juhait: és hajtá a juhokat
a puszta széléig, és juta Isten
2 hegyéhez, Chórébhhez. És
megjelenék neki Isten angyala
a tüz lángjában a csipkebokor
közepéből, és látá, hogy ime, a
csipkebokor ég a tűzben, és a
csipkebokor meg nem emész-
3 tetik. És mondá Mózes: Hadd
térjek oda, hogy megnézzem e
nagy tüneményt, miért nem ég
4 el a csipkebokor? És látá az
Örökkévaló, hogy odatért meg-
nézni, kiálta neki az Isten a csip-
kebokor közepéből, és mondá:
Mózes! Mózes! És ez mondá:
5 Ime, itt vagyok. Amaz mondá: Ne közeledjél ide; oldd le saruidat lá-

---

(1) אחר המדבר, *a puszta széléig*, t. i. az arabiai puszta szélső határáig. אחר voltaképpen fn., mely a személy vagy tárgy hátsó oldalát jelöli; gyakran viszonyító gyanánt használtatván, *hátul*, vagy *mögött* jelent. — חרבה, *Chórebh-hez*. Chórebh a Szinai hegységének egyik alacsonyabb északkeleti hegycsúcsa. Isten hegyének azért neveztetik, mert azon nyilatkoztatta Isten törvényét. V. ö. M. V. 4, 10. 15. (2) בלבת אש, *a tűz lángjában*. לבה annyit jelent, mint להבה. — (3) את המראה הגדול הזה, *e nagy tüneményt*, hogy t. i. a tűz a csipkebokrot el nem emészti. (4) ויקרא אליו אלהים, *és kiálta neki az Isten*. A fönn (2. v.) említett *Isten angyala* itt *Istennek* mondatik, V. ö. M. I. 16, 7. 13. — משה משה, *Mózes! Mózes!* A kettős vocativus a hivott figyelmének nyomatékos felébresztése céljából használtatik L. M. I. 22, 11. — (5) חלם. E szó származásáról és jelentményéről l. M. I. 16, 13. — של imp. kál נשל (levetni)-ből. — אדמת קדש הוא, *szent föld az*; szent helyen pedig saruban megjelenni a keletieknél szentségszegésnek té-

הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה עוֹמֵד עָלָיו
אַדְמַת־קֹדֶשׁ הוּא׃ וַיֹּאמֶר אָנֹכִי ו
אֱלֹהֵי אָבִיךָ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי
יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב וַיַּסְתֵּר מֹשֶׁה
פָּנָיו כִּי יָרֵא מֵהַבִּיט אֶל־הָאֱלֹהִים׃
וַיֹּאמֶר יְהוָה רָאֹה רָאִיתִי אֶת־ ז
עֳנִי עַמִּי אֲשֶׁר בְּמִצְרָיִם וְאֶת־
צַעֲקָתָם שָׁמַעְתִּי מִפְּנֵי נֹגְשָׂיו כִּי
יָדַעְתִּי אֶת־מַכְאֹבָיו׃ וָאֵרֶד ח
לְהַצִּילוֹ | מִיַּד מִצְרַיִם וּלְהַעֲלֹתוֹ
מִן־הָאָרֶץ הַהִוא אֶל־אֶרֶץ טוֹבָה
וּרְחָבָה אֶל־אֶרֶץ זָבַת חָלָב
וּדְבָשׁ אֶל־מְקוֹם הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי
וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי׃
וְעַתָּה הִנֵּה צַעֲקַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל ט
בָּאָה אֵלָי וְגַם־רָאִיתִי אֶת־הַלַּחַץ
אֲשֶׁר מִצְרַיִם לֹחֲצִים אֹתָם׃
וְעַתָּה לְכָה וְאֶשְׁלָחֲךָ אֶל־פַּרְעֹה י

baidról, mert a hely, melyen
6 állasz, az szent föld. És mondá:
Én vagyok atyád Istene, Ábrahám Istene, Izsák Istene és Jákob Istene. És Mózes elrejté orczáját, mert fél *vala* tekinteni az
7 Istenre. És mondá az Örökkévaló: Látva láttam népem nyomorúságát Egyiptomban, és jajkiáltását hallottam zaklatói miatt; mivelhogy megtudtam
8 fájdalmait: alászállék, hogy megszabadítsam őt Egyiptom kezéből, és hogy felvigyem őt ezen országból jó és tágas földre, tejjel és mézzel folyó földre, a Kenáanî és a Chittî és az Emórî és a Perizzî, és a Chivvî és a Jebhuszî helyére. És
9 most, ime, Izrael gyermekeinek jajkiáltása elém érkezett; és láttam is a sanyarúságot, a melylyel az egyiptomiak sa-
10 nyargatják őket. És most, jer, hadd küldjelek Faraóhoz, és

---

kintetik. (6) ויסתר משה פניו, *és Mózes elrejté orczáját*, nem merte a tünemény közelebbről megtekinteni, mert felismerte benne ősei Istenének megjelenését. (7) ראה ראיתי, *látva láttam*, értsd: *bizonyára* láttam, az az: nem ismeretlen előttem. נגשיו (főnév) nem tévesztendő össze a két tagú נגשי (melléknév)-val. L. M. I. 16, 13. — ואת צעקתם שמעתי מפני נגשיו, értsd: ואת צעקתם sanyargatóik miatt való jajgatásukat hallottam. (8) וארד מפני נגשיו שמעתי, *és alászállék* stb. E kifejezés használatáról, a hol Istenre alkalmaztatik, l. M. I. 11, 5. — ארץ זבת חלב ודבש, *tejjel és mézzel folyó föld*: igy neveztetik az ígéret földje, mely datolyamézben és fejős tehenekben és juhokban rendkivül gazdag vala. L. M. V. 32, 13—15. — אל מקום הכנעני וגו׳, *a Kenáanî helyére* stb. Kanáán lakói törzsatyáinak változó számáról l. M. I. 15, 19—21. (9) באה אלי, *elém érkezett*, értsd: meghallottam. V. ö. M. I. 18, 21. (10) לכה nyomatékos parancsoló módú ige, annyit jelent: לך נא, kérlek,

וְהוֹצֵא אֶת־עַמִּי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
יא מִמִּצְרָיִם׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־
הָאֱלֹהִים מִי אָנֹכִי כִּי אֵלֵךְ אֶל־
פַּרְעֹה וְכִי אוֹצִיא אֶת־בְּנֵי
יב יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם׃ וַיֹּאמֶר כִּי־
אֶהְיֶה עִמָּךְ וְזֶה־לְּךָ הָאוֹת כִּי
אָנֹכִי שְׁלַחְתִּיךָ בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת־
הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעַבְדוּן אֶת־
יג הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה׃ וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה אֶל־הָאֱלֹהִים הִנֵּה אָנֹכִי
בָּא אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתִּי
לָהֶם אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם שְׁלָחַנִי
אֲלֵיכֶם וְאָמְרוּ־לִי מַה־שְּׁמוֹ מָה
יד אֹמַר אֲלֵהֶם׃ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־
מֹשֶׁה אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה וַיֹּאמֶר
כֹּה תֹאמַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶהְיֶה
טו שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם׃ וַיֹּאמֶר עוֹד
אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵי

hozd ki népemet, Izrael gyer-
11 mekeit, Egyiptomból. És mon-
dá Mózes az Istennek: Ki va-
gyok én, hogy menjek Faraó-
hoz, és hogy kihozzam Izrael
12 gyermekeit Egyiptomból? És
(Isten) mondá: Mert veled le-
szek; és ez legyen neked a jel,
hogy én küldöttelek: — A mi-
kor kihoztad a népet Egyip-
tomból, szolgálni fogtok az Is-
13 tennek ezen a hegyen. És
mondá Mózes az Istennek:
Ime, én elmegyek Izrael gyer-
mekeihez és megmondom
nekik: őseitek Istene küldött
engemet hozzátok; ők pedig
azt fogják mondani én nekem:
Mi az Ő neve? mit mondjak
14 nekik? És mondá Isten Mó-
zesnek: Az Örökkévaló, ki
örökké való; és mondá: Igy
szólj Izrael gyermekeihez:
Az Örökkévaló küldött en-
15 gem hozzátok. És mondá ismét az Isten Mózesnek: Igy
szólj Izrael gyermekeihez: Az Örökkévaló, őseitek Istene: Ab-

---

menj. (**11**) מי אנכי, *ki vagyok én* stb. Értsd: milyen eszközök állnak rendelkezésemre, melyek segítségével megszabadíthatnám Izrael fiait Egyiptom hatalmából? (**12**) וזה לך האות כי ונו׳, *és ez legyen neked a jel, hogy* stb. azaz: hogy Izraelnek Egyiptomból való megszabadításának czélja nem más, mint atyáik istenének megismerése és tisztelete. Mikor kihoztad — úgymond — a népet Egyiptomból szolgálni fogjátok az Istent ezen a hegyen, t. i. a Chórébh hegyén, melyen Isten törvényét kinyilatkoztatta. (**13**) מה שמו, *mi az Ő neve?* a melyen megismerhető, és mely az Ő lényének egészen megfelel? (**14**) אהיה אשר אהיה, szószerint: **leszek a ki leszek**, azaz: változatlan és örökkévaló. E két szó Isten szent voltát a legtökéletesebben fejezi ki. אהיה אשר אהיה oly jelentőséggel bír, mint יהוה יהוה (M. II. 34, 6.): *Az Örökkévaló örökké való.* (**15**) זה.....זה, *ez .....meg az*, értsd: az egyik t. i. יהוה, ez az Én *nevem* (שמי), mert Isten *valóságát* fejezi ki; meg *az*, t. i. אלהים, az az

אֲבֹתֵיכֶם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי
יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב שְׁלָחַנִי
אֲלֵיכֶם זֶה־שְּׁמִי לְעֹלָם וְזֶה זִכְרִי
טז לְדֹר דֹּר׃ חמישי לֵךְ וְאָסַפְתָּ אֶת־
זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וָאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם יְהוָה
אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם נִרְאָה אֵלַי אֱלֹהֵי
אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב לֵאמֹר פָּקֹד
פָּקַדְתִּי אֶתְכֶם וְאֶת־הֶעָשׂוּי לָכֶם
יז בְּמִצְרָיִם׃ וָאֹמַר אַעֲלֶה אֶתְכֶם
מֵעֳנִי מִצְרַיִם אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי
וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי
וְהַיְבוּסִי אֶל־אֶרֶץ זָבַת חָלָב
יח וּדְבָשׁ׃ וְשָׁמְעוּ לְקֹלֶךָ וּבָאתָ
אַתָּה וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־מֶלֶךְ
מִצְרַיִם וַאֲמַרְתֶּם אֵלָיו יְהוָה
אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים נִקְרָה עָלֵינוּ
וְעַתָּה נֵלְכָה־נָּא דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת
יָמִים בַּמִּדְבָּר וְנִזְבְּחָה לַיהוָה

rahám Istene, Izsák Istene és Jákob Istene küldött engemet hozzátok; ez az én nevem mindörökké, és az az én emlékezetem nemzedékről nemzedékre. 16 Menj el, és gyűjtsd össze Izrael véneit, és mondd nekik: az Örökkévaló, őseitek Istene megjelent nekem: Ábrahám, Izsák és Jákob Istene, mondván: Emlékezve emlékszem meg rólatok és arról, a mi veletek történik Egyiptomban. 17 És mondám: Felviszlek titeket Egyiptom nyomorúságából, fel, a Kenáanî és a Chittî, és az Emórî, és a Perizzî, és a Chivvî, és a Jebhúszî földére, a tejjel és mézzel folyó földre. 18 És hallgatni fognak szavadra; ekkor menj be, te és Izrael vénei Egyiptom királyához és mondjátok neki: az Örökkévaló a héberek Istenének nevezi magát mi rólunk; és most, kérlek, hadd mehessünk három napi járó utat a pusztába, hogy áldozzunk az Örök-

---

Én emlékezetem (זכרי), mintegy jelképe Isten egyes tökélyeinek. (16) ואת העשוי וגו', *és arról, a mi történik* stb. Az acc. a פקד igének vonzata. (17) אל ארץ הכנעני וגו', *a Kenáanî földére* stb. Kanáán lakói törzsfejeinek számáról l. feljebb. a 8. v. (18) יהוה אלהי העבריים נקרה עלינו, *az Örökkévaló a héberek Istenének nevezi magát rólunk.* נקרא על azt jelenti: *nevezni magát valakiről*, vagy *valamiről* (l. M. V. 28, 10. — Jer. 7, 10. 11. 14 és még más helyen); נקרה pedig itt נקרא helyett áll (V. ö. alább 5, 3.). Hogy ez így van, hogy t. i. נקרה, e helyen, nem származik קרה-ból „*találkozni*" értelmében, abból is határozottan kiviláglik, hogy קרה-nak a vonzata: אל nem pedig על (l. M. IV. 23, 4. 16). Bizonyítja azt továbbá azon körülmény is, hogy e kifejezés (נקרה) a szentirásban sehol sem fordul elő, a hol Isten Izrael prófétáinak való megjelenéséről van szó; ekkor mindig e kifejezéssel él a szent szöveg: ויראֿ. L. רש"י megjegyzését e kifejezéshez: ויקר אלהים אל בלעם (M. IV. 23, 4.). — ועתה וגו', *és most* stb. Értsd: Minthogy Ő a mi Istenünk, engedd meg,

יט אֱלֹהֵינוּ׃ וַאֲנִי יָדַעְתִּי כִּי לֹא־יִתֵּן
אֶתְכֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַהֲלֹךְ וְלֹא
כ בְּיָד חֲזָקָה׃ וְשָׁלַחְתִּי אֶת־יָדִי
וְהִכֵּיתִי אֶת־מִצְרַיִם בְּכֹל נִפְלְאֹתַי
אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה בְּקִרְבּוֹ וְאַחֲרֵי־כֵן
כא יְשַׁלַּח אֶתְכֶם׃ וְנָתַתִּי אֶת־חֵן
הָעָם־הַזֶּה בְּעֵינֵי מִצְרָיִם וְהָיָה
כִּי תֵלֵכוּן לֹא תֵלְכוּ רֵיקָם׃
כב וְשָׁאֲלָה אִשָּׁה מִשְּׁכֶנְתָּהּ וּמִגָּרַת
בֵּיתָהּ כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב
וּשְׂמָלֹת וְשַׂמְתֶּם עַל־בְּנֵיכֶם
וְעַל־בְּנֹתֵיכֶם וְנִצַּלְתֶּם אֶת־
מִצְרָיִם׃

19 kévaló Istenünknek. Én pedig tudom, hogy nem fog engedni titeket Egyiptom királya elmenni, még erős kézzel sem. 20 És kifogom nyújtani kezemet és megveremEgyiptomot minden csodatetteimmel,melyeket tenni fogok közepette; ezután el fog bocsátani titeket. 21 És kedvessé teszem e népet az egyiptomiak szemeiben; és leszen, hogy mikor el fogtok menni, nem mentek üresen. 22 És kérjen minden asszony szomszédnéjától és házának lakónéjától ezüst eszközöket és arany eszközöket és ruhákat, és teggétek *azokat* fiaitokra és leányaitokra, és ki fogjátok üresíteni Egyiptomot.

---

hogy háromnapi járó utat tehessünk a pusztába, hogy őt tisztelhessük. (19) ולא ביד חזקה, *még erős kézzel sem*, azaz: nemcsak hogy szavamra nem fog hallgatni, hanem még súlyos csapások után sem fog engedelmeskedni, hogy titeket elereszszen. (20) בכל נפלאתי וגו׳, *minden csodatetteim mellett* stb. E szavakkal a szent szöveg előre kijelenti a tíz csapást, melylyel Isten Faraót és az egyiptomiakat fenyegette, hogy ha az izraelita népet el nem bocsátják. (21). ונתתי את חן העם הזה בעיני מצרים, *és teszem kedvessé a népet az egyiptomiak szemeiben*, hogy t. i. jutalom fejében azokért, a miket az ország javára tett, drága ajándékokkal elbocsássák. — ריקם, *üresen*, azaz: minden vagyontoktól megfosztva. ריקם igehatározó, képeztetik ריק (mn.)-ből ם ֲ képző által. (22) ושאלה וגו׳, *és kérjen*; nem pedig kölcsönképen, hanem jutalomképen követeljen, a mint ez az előbbi versből világosan kitetszik. — ונצלתם את מצרים, és ki fogjátok üresíteni Egyiptomot, értsd: az egyiptombeliek önként adni fogják, a mi titeket joggal illet a sok évi szolgálatért. V. ö. alább XII. 36. — משכנתה ומגרת ביתה, *szomszédnéjától és háza lakónéjétől*. שכנתה ragozott főnév שְׁכֵנָה (= שָׁבֵנָה)-ból, גרת pedig part. kál. függő alakban, töve גור. — ונצלתם perf. conv. pi., töve: נצל.

IV. FEJEZET.

Mózes aggodalmai (1). *Botja kigyóvá* (2—5), *keze poklossá válik* (6—7). *Két csodajel* (8—9). *Mózes vonakodása* (10). *Áron adatik Mózes mellé* (11—17). *Mózes odahagyja ipjának házát* (18—20). *Isten közli vele az egyiptomi csapásokat* (21—23). *Czippórâh körülmetéli fiát* (24—26). *Mózes és Áron találkozása* (27—30). *Az izraeliták hitelt adnak Mózes szavainak* (31).

א ד וַיַּעַן מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר וְהֵן לֹא־
יַאֲמִינוּ לִי וְלֹא יִשְׁמְעוּ בְקֹלִי כִּי
יֹאמְרוּ לֹא־נִרְאָה אֵלֶיךָ יְהוָה׃

1 És felele Mózes és mondá: És ha még sem fognak hinni nekem, és nem hallgatnak szavamra, mert azt fogják mondani: Nem jelent meg

ב וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה מַזֶּה בְיָדֶךָ

2 neked az Örökkévaló! És mondá neki az Örökkévaló: Mi az, mi kezedben van? és (Mózes)

ג וַיֹּאמֶר מַטֶּה׃ וַיֹּאמֶר הַשְׁלִיכֵהוּ
אַרְצָה וַיַּשְׁלִכֵהוּ אַרְצָה וַיְהִי

3 mondá: Bot. És mondá (Isten): Vesd azt a földre; és veté a földre, és lőn kigyóvá. És Mó-

ד לְנָחָשׁ וַיָּנָס מֹשֶׁה מִפָּנָיו׃ וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה שְׁלַח יָדְךָ וְאֶחֱז

4 zes elfuta előle. És mondá az Örökkévaló Mózesnek: Nyujtsd ki kezedet és ragadd meg far-

בִּזְנָבוֹ וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיַּחֲזֶק־בּוֹ וַיְהִי
ה לְמַטֶּה בְּכַפּוֹ׃ לְמַעַן יַאֲמִינוּ כִּי־

kánál fogva; és kinyújtá kezét és megfogá, és lőn bottá

נִרְאָה אֵלֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתָם
אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק

5 kezében. Hogy higyjék, hogy megjelent neked az Örökkéva-

ו וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה לוֹ
עוֹד הָבֵא־נָא יָדְךָ בְּחֵיקֶךָ וַיָּבֵא

való, őseik Istene: Ábrahám Istene, Izsák Istene és Jákob

יָדוֹ בְּחֵיקוֹ וַיּוֹצִאָהּ וְהִנֵּה יָדוֹ
ז מְצֹרַעַת כַּשָּׁלֶג׃ וַיֹּאמֶר הָשֵׁב

6 Istene. És mondá neki ismét az Örökkévaló: Tedd, kérlek,

יָדְךָ אֶל־חֵיקֶךָ וַיָּשֶׁב יָדוֹ אֶל־חֵיקוֹ

kezedet öledbe; és tevé kezét ölébe, és mikor azt kivoná, ime,

7 keze poklos vala (fehér), mint a hó. És mondá: Tedd vissza kezedet öledbe; és visszatevé kezét ölébe, és mikor azt ölé-

---

(1). והן annyit jelent itt, mint: ואם, *és ha.* — כי יאמרו וגו׳, *mert azt fogják mondani* stb. Tehát nem az Istenben való bizalom hiányából, hanem azért, mert szavaimban fognak kétkedni, melyek szerint Isten küldöttje vagyok. (2). מַזֶּה annyi, mint מַה־זֶּה = *mi az.* (4). ואחז בזנבו, *és ragadd meg farkánál fogva,* אחז ב־, valamint חזק ב־ (ugyanezen versben) azt jelentik: valamit megragadni. (6) מצרעת כשלג, *poklos — mint a hó*; értsd: *fehér* mint a hó. Mintha lenne: לָבְנָה כַּשָּׁלֶג. — (7). שבה כבשרו, mintha lenne: שבה להיות כבשרו,

ből kivoná, ime, ismét lett mint
8 (többi) teste. Leszen tehát,
ha nem hisznek neked és nem
hallgatnak az első jel szavára,
hinni fognak az utóbbi jel
9 szavára. És leszen, ha nem
fognak hinni mind e két jelre
sem, és nem fognak hallgatni
szavadra: akkor végy a folyó
vizeiből és öntsd ki a szárazra;
és leszen a vizek, melyeket
venni fogsz a folyóból, vérré
10 válnak a szárazon. És mondá
Mózes az Örökkévalónak:
Kérlek, Uram! nem voltam
én a beszéd embere, sem teg-
nap óta, sem tegnapelőtt óta,
sem nem mióta, hogy szólasz szolgádhoz; mert nehéz ajkú

וַיּוֹצִאֵהוּ מֵחֵיקוֹ וְהִנֵּה־שָׁבָה כִּבְשָׂרוֹ׃ ח וְהָיָה אִם־לֹא יַאֲמִינוּ
לָךְ וְלֹא יִשְׁמְעוּ לְקוֹל הָאֹת
הָרִאשׁוֹן וְהֶאֱמִינוּ לְקוֹל הָאֹת
הָאַחֲרוֹן׃ ט וְהָיָה אִם־לֹא יַאֲמִינוּ
גַּם לִשְׁנֵי הָאֹתוֹת הָאֵלֶּה וְלֹא
יִשְׁמְעוּן לְקֹלֶךָ וְלָקַחְתָּ מִמֵּימֵי
הַיְאֹר וְשָׁפַכְתָּ הַיַּבָּשָׁה וְהָיוּ הַמַּיִם
אֲשֶׁר תִּקַּח מִן־הַיְאֹר וְהָיוּ לְדָם
בַּיַּבָּשֶׁת׃ י וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל יְהוָה
בִּי אֲדֹנָי לֹא אִישׁ דְּבָרִים אָנֹכִי
גַּם מִתְּמוֹל גַּם מִשִּׁלְשֹׁם גַּם
מֵאָז דַּבֶּרְךָ אֶל־עַבְדֶּךָ כִּי כְבַד־

---

ismét lett, mint a többi teste, azaz: *egészséges, ép* — (8). לקל האת הראשון, *az elsö jel* **szavára**, nem pedig: láttára; ép úgy: לקל האת האחרון, *az utóbbi jel szavára*, mivel e két jelt Mózes nem tette a nép szemei előtt, hanem csak elbeszélte a népnek. — (9) והיה אם לא יאמינו גם לשני האתות האלה, *és leszen, ha nem fognak hinni mind a két jelre sem*, ולקחת וגו׳, *akkor végy stb.* והיו לדם ביבשת, *és lesznek vérré a szárazon.* A csodák és a jelek ily jelképes alakban, melyben a Szentirás azokat előadja, okszerűen meg nem magyarázhatók. Mindazonáltal kétségbe nem vonható, hogy rendkivüli eseményekre vonatkoznak, melyek tényleg lefolytak, és melyek a természeti törvényekkel ellenkezésben nem állottak. A *jelek* és *csodák*, melyekről a szent szöveg e helyen szól; *a tiz csapás* (עשר מכות) melylyel Isten az egyiptomiakat az izraeliták elbocsátására kényteleníté; a vörös tenger ketté hasítása (קריעת ים סוף), valamint a többi csodajelek, melyekről a Szentirás más helyen tesz említést — bármennyire rendkivüljeknek és csodaszerűeknek tünnek is föl szemeink előtt a szentirás jelképes elbeszélése következtében: azoknak történeti tényе mégis *való*! (10) גם מתמול גם משלשם, sem tegnap óta, sem tegnapelőtt óta, értsd: *azelőtt*. שלשם *időhatározó* ־ם képző által alakult שלש-ból, mint pl. פתאם (= פתע) פתע-ból; תמול pedig annyi, mint אתמול. L. M. I. 31, 5. — כבד פה וכבד לשון, *nehéz ajkú, és nehéz nyelvü*, azaz: nehezen tudok beszélni. Ugyanezen értelemben használtatik אזן szó עֲרַל (l. Jes. 50, 1.) és עין (l. M. I. 48, 10) kapcsolatában a nehéz

és nehéz nyelvű vagyok én.
11 És mondá neki az Örökkévaló: Ki alkotott szájat az embernek? avagy ki teszi némává, vagy siketté, vagy nyiltszeművé, vagy vakká? vajjon nem-e
12 Én, az Örökkévaló? És most, menj, és én lenni fogok ajkaddal, és meg foglak tanítani,
13 hogy mit szólj. És mondá (Mózes): Kérlek, Uram! küldj,
14 a ki által küldeni akarsz. És felgyúlada az Örökkévaló haragja Mózes ellen, és mondá: Vajjon nem-e Áron, a te bátyád, a levita? tudom, hogy ő szólva szólni fog; és ime, ő ki is megy elédbe, és mikor meglát tégedet, örülni fog szívé-
15 ben. Te pedig szólj hozzá, és add a szavakat szájába; és én leszek szájaddal és az ő szájával, és megtanítlak titeket,
16 hogy mit cselekedjetek. És ő szólni fog helyetted a néphez, és leszen, ő leend neked ajak
17 gyanánt, és te lészsz neki Isten gyanánt. És e botot vedd ke-
18 zedbe, a melylyel tenni fogod a jeleket. És elmene Mózes,

יא פֶּה וּכְבֵד לָשׁוֹן אָנֹכִי׃ וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֵלָיו מִי שָׂם פֶּה לָאָדָם
אוֹ מִי־יָשׂוּם אִלֵּם אוֹ חֵרֵשׁ
אוֹ פִקֵּחַ אוֹ עִוֵּר הֲלֹא אָנֹכִי יְהוָה׃
יב וְעַתָּה לֵךְ וְאָנֹכִי אֶהְיֶה עִם־פִּיךָ
יג וְהוֹרֵיתִיךָ אֲשֶׁר תְּדַבֵּר׃ וַיֹּאמֶר
בִּי אֲדֹנָי שְׁלַח־נָא בְּיַד־תִּשְׁלָח׃
יד וַיִּחַר־אַף יְהוָה בְּמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר
הֲלֹא אַהֲרֹן אָחִיךָ הַלֵּוִי יָדַעְתִּי
כִּי־דַבֵּר יְדַבֵּר הוּא וְגַם הִנֵּה־
הוּא יֹצֵא לִקְרָאתֶךָ וְרָאֲךָ וְשָׂמַח
טו בְּלִבּוֹ׃ וְדִבַּרְתָּ אֵלָיו וְשַׂמְתָּ אֶת־
הַדְּבָרִים בְּפִיו וְאָנֹכִי אֶהְיֶה עִם־
פִּיךָ וְעִם־פִּיהוּ וְהוֹרֵיתִי אֶתְכֶם
טז אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן׃ וְדִבֶּר־הוּא
לְךָ אֶל־הָעָם וְהָיָה הוּא יִהְיֶה־
לְךָ לְפֶה וְאַתָּה תִּהְיֶה־לּוֹ
יז לֵאלֹהִים׃ וְאֶת־הַמַּטֶּה הַזֶּה
תִּקַּח בְּיָדֶךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־בּוֹ
יח אֶת־הָאֹתֹת׃ פ ששי וַיֵּלֶךְ

---

hallás- és látásról. (11) פִּקֵּחַ, *nyiltszeművé*; voltaképen: a ki jól lát meg jól hall, mert פָּקַח, melytől származik, voltaképen azt jelenti: *nyílik*, mely úgy a szemről (l. M. P. 3, 5, 7.), mint a fülről (Jes. 42, 20) használtatik. (12) אהיה עם פיך, *lenni fogok szájaddal*, azaz: szájadba adom a kellő szavakat. (13) ביד תשלח, *a ki által küldeni akarsz*, értsd: akárki által, csak engem ments föl e küldetésem alól, melyre nem érzem magamat eléggé erősnek. (14) הלא אהרן אחיך הלוי, *vajjon nem-e Áron, a levita, a te bátyád?* Ő részt vegyen küldetésed sikeres megoldásában, hogy t. i. ő, ki ékesen tud szólani, előadja az ügyet Faraó előtt, te pedig neki utasítást fogsz adni arra nézve, mit mondjon. L. a következő verseket 15—17. (18) אל יתר חתנו, *ipjához, Jetherhez.*

מֹשֶׁה וַיָּשָׁב | אֶל־יֶתֶר חֹתְנוֹ
וַיֹּאמֶר לוֹ אֵלְכָה־נָּא וְאָשׁוּבָה
אֶל־אַחַי אֲשֶׁר־בְּמִצְרַיִם וְאֶרְאֶה
הֲעוֹדָם חַיִּים וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ לְמֹשֶׁה
יט לֵךְ לְשָׁלוֹם: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה בְּמִדְיָן לֵךְ שֻׁב מִצְרָיִם
כִּי־מֵתוּ כָּל־הָאֲנָשִׁים הַמְבַקְשִׁים
כ אֶת־נַפְשֶׁךָ: וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־
אִשְׁתּוֹ וְאֶת־בָּנָיו וַיַּרְכִּבֵם עַל־
הַחֲמֹר וַיָּשָׁב אַרְצָה מִצְרָיִם
וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־מַטֵּה הָאֱלֹהִים
כא בְּיָדוֹ: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
בְּלֶכְתְּךָ לָשׁוּב מִצְרַיְמָה רְאֵה
כָּל־הַמֹּפְתִים אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בְיָדֶךָ
וַעֲשִׂיתָם לִפְנֵי פַרְעֹה וַאֲנִי אַחֲזֵק

és visszatére ipjához, Jêtherhez, és mondá neki: Kérlek, hadd menjek és hadd térjek vissza atyámfiaihoz, kikEgyiptomban vannak, hogy lássam, valjon életben vannak-e még? És mondá Jethró Mózesnek:
19 Menj békeséggel. És mondta vala az Örökkévaló Mózesnek Midjánban: Menj, térj vissza Egyiptomba, mert meghaltak mindazon férfiak, kik törnek
20 *vala* életedre. És Mózes vevé feleségét és fiait, és ülteté őket a szamárra, és visszatéreEgyiptom földére; és vevé Mózes az
21 Isten botját kezébe. És mondá az Örökkévaló Mózesnek: Midőn mégy, hogy visszatérj Egyiptomba, lásd mindazon csodákat, melyeket kezedbe adtam, és tedd azokat Faraó előtt; én pedig meg fogom erősíteni az

---

יתרו és יתר ugyanaz, sőt némelyek szerint רעואל (l. feljebb 2, 18.) és még más nevekben is részesült Mózes ipja. — לך לשלום, *menj békeséggel.* Üdvözlő szólásmód ez, melyet búcsuzás alkalmával használtak. Szószerint azt jelenti: menj békéhez, béke felé, annyi mint a mi: *szerencsés utat kívánok!* mig pedig בשלום (békében) már birtokában levő békét fejez ki. V. ö. M. I. 15, 15. (19). במדין.....ויאמר, *mondta vala.....Midjánban*, még mielőtt elment volna, a miről már a 18. versben volt szó. Ebből kétféle, igen jelentős, elbeszélési mód kitetszik, melylyel a szent szöveg él: 1. hogy a régmultidőben történteket csakúgy fejezi ki mint a félmult dolgokat (l. M. I. 2, 1.); 2. hogy ha a történetnek előadása valamely közbejött esemény elbeszélése által félbeszakíttatik, *amazt* csak az utóbbi befejezte után adja elő, ámbár sokkal előbb történt. V. ö. M. II. 11, 1. — (20) מטה האלהים, *Isten botja*, melylyel t. i. küldetésének jeleit adta. Igy: הר האלהים (feljebb 3, 1) a hegy, melyen Isten megjelent. (21) ראה כל־המפתים וגו׳, *lásd mindazon csodákat*, értsd: vedd azokat figyelembe, hogy azokat pontosan keresztül vigyed. ואני אחזק את לבו וגו׳, *én pedig megfogom erősíteni az ő szivét*, értsd: meg fogom engedni, hogy egyideig makacs legyen, é. p. azért, hogy kitüntethessem előtte gondviselésemet. L. alább 10, 1—2. אחזק fut. pi. חזק-ból. A piél, valamint a hifil gyakran oly értelemben használtatnak, hogy az állít-

אֶת־לִבּוֹ וְלֹא יְשַׁלַּח אֶת־הָעָם׃

כב וְאָמַרְתָּ אֶל־פַּרְעֹה כֹּה אָמַר יְהוָה

כג בְּנִי בְכֹרִי יִשְׂרָאֵל׃ וָאֹמַר אֵלֶיךָ שַׁלַּח אֶת־בְּנִי וְיַעַבְדֵנִי וַתְּמָאֵן לְשַׁלְּחוֹ הִנֵּה אָנֹכִי הֹרֵג אֶת־בִּנְךָ

כד בְּכֹרֶךָ׃ וַיְהִי בַּדֶּרֶךְ בַּמָּלוֹן וַיִּפְגְּשֵׁהוּ יְהוָה וַיְבַקֵּשׁ הֲמִיתוֹ׃

כה וַתִּקַּח צִפֹּרָה צֹר וַתִּכְרֹת אֶת־עָרְלַת בְּנָהּ וַתַּגַּע לְרַגְלָיו וַתֹּאמֶר

כו כִּי חֲתַן־דָּמִים אַתָּה לִי׃ וַיִּרֶף מִמֶּנּוּ אָז אָמְרָה חֲתַן דָּמִים

ő szivét, hogy el ne bocsássa
22 a népet. És mondd Faraónak:
Így szólott az Örökkévaló:
23 Elsőszülött fiam Izrael. És meghagyám neked: Bocsásd el fiamat, hogy szolgáljon énnekem, de te vonakodol őt elbocsátani; ime, megölöm elsőszülött
24 fiadat. És lőn, az úton, a szálláson, hogy megtámadá őt az Örökkévaló és megakará őt ölni.
25 És Czipporâh vőn éles követ és lemetszé fiának kúphártyáját, és oda veté lábaihoz és mondá:
26 Mert vér (élet)-be került atyafi vagy te én nekem. És mikor rajta (a betegség) megenyhült vala, akkor így szólott: Vérbe került atyafi, (de

---

mányos alany a cselekvést vagy állapotot *engedi*, nem pedig, hogy okozza. L. p. M. IV. 4, 18, Jes. 6. 10. — (22). בני בכרי ישראל, *elsőszülött fiam Izrael*. Mert ő ismert először meg, és hirdeti majd nevemet a föld népeinek. Azért őt illeti meg az elsőszülöttségi jog az istenismeret dolgában. (23) הנה אנכי הרג את בנך בכרך, *ime én, megölöm elsőszülött fiadat*. Kijelentette neki az utolsó csapást, mely végre őt Izrael elbocsátására kényszeríteni fogja. (24) ויהי בדרך וגו׳, *és lőn az úton* stb. E három (24—26) versben foglalt történet csak annyiban függ össze Mózes küldetésével, a mennyiben egy veszedelmes betegség leirását tartalmazza, mely fiát (némelyek szerint: Mózest) az Egyiptomba tett úton rögtön fenyegette, de melyből ép oly rögtön megszabadult. Ugyanis fia Elîêzer (Mózes) súlyos betegségbe esve, Czipporâh azt isteni büntetésül tekintette, mivel Elîêzer körülmetélését elkéste. Nagy ijedtében Czipporâh körülmetéli fiát, kit — úgymond — fia (férje) életének árán szerezett meg magának. Midőn azonban a veszély, melyben fia (férje) forgott, megszünt, akkor avval vigasztalódott, hogy a körülmetélés vére árán tartotta meg fia (férje) életét. — ויפגשהו ה׳ וגו׳, *és Isten megtámadá őt* stb.; e szavakkal fejezi ki a szent szöveg a fenyegető veszedelmet, melybe Czipporâh fia (férje) jutott. ויפגשהו tárgyragozott, fut. c. kál, töve: פגש, *ráakadni, rátörni* (valakire), L. Péld. 17, 12. Hós. 13, 18. — המיתו tárgyragozott inf. hif. töve: מות; annyi mint: להמית אתו. — (25). צר (= צור) *éles kő*, melyet kés gyanánt használtak. V. ö. חרבות צורים Jós. 5, 2. — ותגע לרגליו, *és oda veté lábaihoz* t. i. fia (Mózes) lábaihoz. Evvel azt akarta kimutatni, hogy a körülmetélés a fenforgó veszedelemnek az oka. — ותגע fut. conv hif., töve: נגע (érinteni). — חתן דמים, *vérbe került fiú*, kinek atyafisága vérbe, azaz: *életbe* került. (26) וירף ממנו, *és enyhüle rajta*; t. i. a betegség engedett. וירף

כו לַמּוּלֹת׃ פ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
אַהֲרֹן לֵךְ לִקְרַאת מֹשֶׁה הַמִּדְבָּרָה
וַיֵּלֶךְ וַיִּפְגְּשֵׁהוּ בְּהַר הָאֱלֹהִים
בח וַיִּשַּׁק־לוֹ׃ וַיַּגֶּד מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן
אֵת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ
וְאֵת כָּל־הָאֹתֹת אֲשֶׁר צִוָּהוּ׃
כט וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיַּאַסְפוּ אֶת־
ל כָּל־זִקְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיְדַבֵּר
אַהֲרֹן אֵת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־
דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וַיַּעַשׂ הָאֹתֹת
לא לְעֵינֵי הָעָם׃ וַיַּאֲמֶן הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ
כִּי־פָקַד יְהוָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְכִי רָאָה אֶת־עָנְיָם וַיִּקְּדוּ
וַיִּשְׁתַּחֲווּ׃ שביעי

27 csak) a körülmetélés vérébe. És mondá az Örökkévaló Áronnak: Menj Mózes elé a pusztába; és elmene és előtalálá őt az Isten hegyén, és megcsó-
28 kolá őt. És Mózes jelenté Áronnak az Örökkévaló minden szavait, melyekkel őt küldötte, és minden jeleket,
29 melyeket neki parancsolt. És elmenének Mózes és Áron; és egybegyűjték Izrael fiainak
30 minden véneit. És elbeszélé Áron mindazon igéket, melyeket az Örökkévaló szólott Mózeshez; és megtevé a jele-
31 ket a nép szemei előtt. És elhivé a nép; és midőn meghallák, hogy az Örökkévaló meglátogatta Izrael gyermekeit, és hogy látta nyomorúságukat, akkor meghajolának és leborulának.

---

rövidült fut. conv. kál רפה (engedni)-ból. חתן דמים למולת úgy értendő, mintha lenne: חתן דמים דמים למולת. L. M. I. 24, 67. דמים למולת pedig nem más mint körülirt vonzati viszony (stat. constr.), annyit jelent, mint: דְּמֵי מוּלֹת *körülmetélés vére*. Értelme tehát az: hogy atyafiságát nem egy ember *élete* árán, hanem csak a *körülmetélés* vére árán szerezte meg. — (28) ויגד משה לאהרן, *és Mózes jelenté Áronnak* stb. Itt értesíté Áront isteni küldetéséről, mert Isten azt Áronnal nem közölte (l. az előbbi verset), sem nem az egész tervet és ennek kiviteli módját. (29) ויאספו את כל זקני בני ישראל, *és egybegyüjték Izrael fiainak minden véneit*, hogy mindenekelőtt azokkal közöljék, hogy megérkezett az idő, melyben Isten őseiknek tett igéretét be fogja teljesíteni. L. feljebb 3, 16. (30) וידבר אהרן, *és elbeszéle Áron* stb. Az izraelita néppel szemben Áron volt Mózes szószólója. (31) ויאמן העם, *és elhivé a nép*: elhivé, hogy Mózes Isten küldöttje. — וישמעו....ויקדו וגו׳, és *midőn* meghallák — akkor meghajták magukat stb., azaz: hálát adának atyáik Istenének, ki megkönyörült rajtuk és elhatározta, hogy őket az egyiptomi rabszolgaságból megszabadítsa.

V. FEJEZET.

Faraó elutasítja Mózes és Áront (1—5) *és súlyosbítja az izraeliták munkáját* (5—13), *megfenyíti a panaszkodókat* (14—19). *Az izraeliták rímánkodnak Mózes és Áron előtt* (20—21), *Mózes panaszkodik e miatt Isten előtt* (22—23).

א ה וְאַחַר בָּאוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
וַיֹּאמְרוּ אֶל־פַּרְעֹה כֹּה־אָמַר יְהוָה
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שַׁלַּח אֶת־עַמִּי
ב וְיָחֹגּוּ לִי בַּמִּדְבָּר׃ וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה
מִי יְהוָה אֲשֶׁר אֶשְׁמַע בְּקֹלוֹ
לְשַׁלַּח אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַעְתִּי
אֶת־יְהוָה וְגַם אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא
ג אֲשַׁלֵּחַ׃ וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵי הָעִבְרִים
נִקְרָא עָלֵינוּ נֵלְכָה־נָּא דֶּרֶךְ
שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְנִזְבְּחָה
לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ פֶּן־יִפְגָּעֵנוּ
ד בַּדֶּבֶר אוֹ בֶחָרֶב׃ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם
מֶלֶךְ מִצְרַיִם לָמָּה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
תַּפְרִיעוּ אֶת־הָעָם מִמַּעֲשָׂיו לְכוּ

1 És ezután bementek Mózes és Áron, és mondák Faraónak: Igy szólott az Örökkévaló, Izrael Istene: Bocsásd el népemet, hogy ünnepet üljenek 2 nekem a pusztában. És mondá Faraó: Ki az Örökkévaló, kinek szavára hallgassak, hogy elbocsássam Izraelt? Nem ismerem az Örökkévalót, és Izraelt el nem bocsátom! És 3 mondák: Ő a héberek Istenének nevezi magát rólunk. Kérlek tehát, hadd menjünk három napi járó utat a pusztába, hogy áldozzunk az Örökkévaló Istenünknek, nehogy megtámadjon bennünket mirigy- 4 gyel, vagy fegyverrel. És mondá nekik Egyiptom királya: Mózes és Áron! miért akarjátok háborgatni a népet mun-

---

(1) ואחר, *és ezután*, miután t. i. meggyőződtek, hogy az izraeliták elhitték Mózes isteni küldetését. — ויחגו, fut. kál. חוג-ból, melynek alapjelentménye: *ugrándozni* (örömből), *táncolni*, azért: *ünnepet ülni*. (2) מי יהוה, kicsoda Adonai? Igy kérde gúnyoló hangon a gonosz Faraó Mózes és Árontól. Kicsoda az, kinek nevében ti szóltok, és kinek kedvéért én az izraelitákat országomból elbocsássam? (3) ויאמרו אלהי העברים נקרא עלינו, és mondák: *Ő a héberek Istenének nevezi magát rólunk*, értsd: Adonai atyáinknak Istene, kik Ébher (עבר)-ből származnak, a miért mi hébereknek neveztetünk, Adonai pedig mi rólunk *a héberek Istenének* (אלהי העברים) nevezi magát. L. felj. 3, 18. — פן יפגענו, *hogy meg ne támadjon bennünket* stb., azaz: hogy Isten haragja minket ne érjen. פגע (= פגש) jelentéséről l. M. I. 28, 11. M. II. 4, 24. (4) למה־תפריעו וגו׳, *miért akarjátok háborítani* stb.? תפריעו fut. hif., töve: פרע (= פרק) annyit jelent, mint: föl— v. szétbontani, azért átvitt értelemben: *háborgatni*. — לסבלתיכם birtokragozott tsz. fn. סִבְלָה-ból, mely rokonértelmű עֲבֹדָה szóval, csakhogy *ez*

ה לִסְבְלֹתֵיכֶם׃ וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה הֵן־
עַתָּה רַבִּים עַם הָאָרֶץ וְהִשְׁבַּתֶּם
ז אֹתָם מִסִּבְלֹתָם׃ וַיְצַו פַּרְעֹה
בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־הַנֹּגְשִׂים בָּעָם
וְאֶת־שֹׁטְרָיו לֵאמֹר׃ לֹא תֹאסִפוּן
לָתֵת תֶּבֶן לָעָם לִלְבֹּן הַלְּבֵנִים
כִּתְמוֹל שִׁלְשֹׁם הֵם יֵלְכוּ וְקֹשְׁשׁוּ
ח לָהֶם תֶּבֶן׃ וְאֶת־מַתְכֶּנֶת הַלְּבֵנִים
אֲשֶׁר הֵם עֹשִׂים תְּמוֹל שִׁלְשֹׁם
תָּשִׂימוּ עֲלֵיהֶם לֹא תִגְרְעוּ מִמֶּנּוּ
כִּי־נִרְפִּים הֵם עַל־כֵּן הֵם צֹעֲקִים
לֵאמֹר נֵלְכָה נִזְבְּחָה לֵאלֹהֵינוּ׃
ט תִּכְבַּד הָעֲבֹדָה עַל־הָאֲנָשִׁים
וְיַעֲשׂוּ־בָהּ וְאַל־יִשְׁעוּ בִּדְבָרֵי־
י שָׁקֶר׃ וַיֵּצְאוּ נֹגְשֵׂי הָעָם וְשֹׁטְרָיו
וַיֹּאמְרוּ אֶל־הָעָם לֵאמֹר כֹּה אָמַר
פַּרְעֹה אֵינֶנִּי נֹתֵן לָכֶם תֶּבֶן׃
יא אַתֶּם לְכוּ קְחוּ לָכֶם תֶּבֶן מֵאֲשֶׁר

kájában? Menjetek dolgaitok-
5 ra! És mondá Faraó: Ime, a
föld népe igen sok; és ti
félbe szakítjátok őket nehéz
6 munkáikban. És megparan-
csolá Faraó az napon azoknak,
kik munkára hajtják *vala* a
népet, és felügyelőinek, mond-
7 ván: Ne adjatok többé szalmát
a népnek a téglacsinálásra,
mint tegnap és tegnapelőtt;
ők maguk menjenek és szed-
8 jenek maguknak szalmát. És
a téglák számát, melyeket csi-
nálnak *vala* tegnap és tegnap-
előtt, vessétek ki reájuk, ne
vonjatok le belőle semmit;
mert restek ők, azért kiáltják,
mondván: Hadd menjünk,
9 áldozzunk Istenünknek! Ne-
hezedjék a munka a férfiakra,
és végezzék azt és ne fordul-
10 janak a hazug beszédhez. És
kimenének a nép zaklatói és felügyelői, és mondák a népnek következő-
11 képen: Így szólott Faraó: Én nem adok nektek szalmát. Ti menjetek,

---

közönséges munkát, amaz pedig csak *terhes* munkáról használtatik. (5) הן רבים עתה וגו׳, *ime, sok* stb, szapora a nép, gyarapodik és a munka legjavában foly; kár volna azt megakasztani. — והשבתם perf. hif. וְהִשְׁבַּתֶּם helyett, mert töve: שבת. L. M. I. 19, 19. (6) נגשים neveztetnek azok, kik a népet rabszolgai munkára szorították, kik egyiptomiak valának (l. feljebb 14); שֹׁטְרִים pedig tisztviselőket jelent, kik *izraeliták* valának (l. alább 14.), és a robotot följegyezvén, שטרים (כתב = שׁטר)-nek neveztetnek. (7) וקששו perf. conv. pi., töve: קשׁשׁ, szedegetni. (8) מתכנת nn. fn. תכן (mérni)-ből azért תֶּבֶן és מתכנת, *mérték*, meghatározott mennyiség, tehát: szám. — נרפים part. nif, töve: רפה, gyönge, azért: נרפים, *restek*. (9) ואל ישעו וגו׳, *és ne forduljanak* stb. voltaképen: ne tekintsenek; töve: שעה többféle vonzattal l. M. I. 4, 4. 5. (11) מאשר תמצאו, értsd: מהמקום אשר תמצאו. V. a. M. I. 21, 17. — דבר, melynek alapjelentménye: szó, átvitt értelemben *dolgot* is jelent, és tagadó

תִּמְצְאוּ כִּי אֵין נִגְרָע מֵעֲבֹדַתְכֶם
יג דָּבָר׃ וַיָּפֻצוּ הָעָם בְּכָל־אֶרֶץ
מִצְרַיִם לְקֹשֵׁשׁ קַשׁ לַתֶּבֶן׃
יג וְהַנֹּגְשִׂים אָצִים לֵאמֹר כַּלּוּ
מַעֲשֵׂיכֶם דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ כַּאֲשֶׁר
יד בִּהְיוֹת הַתֶּבֶן׃ וַיֻּכּוּ שִׁטְרֵי בְנֵי
יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־שָׂמוּ עֲלֵהֶם נֹגְשֵׂי
פַרְעֹה לֵאמֹר מַדּוּעַ לֹא כִלִּיתֶם
חָקְכֶם לִלְבֵן כְּתְמוֹל שִׁלְשֹׁם גַּם־
טו תְּמוֹל גַּם־הַיּוֹם׃ וַיָּבֹאוּ שִׁטְרֵי
בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּצְעֲקוּ אֶל פַּרְעֹה
לֵאמֹר לָמָּה תַּעֲשֶׂה כֹה לַעֲבָדֶיךָ׃
טז תֶּבֶן אֵין נִתָּן לַעֲבָדֶיךָ וּלְבֵנִים
אֹמְרִים לָנוּ עֲשׂוּ וְהִנֵּה עֲבָדֶיךָ
יז מֻכִּים וְחָטָאת עַמֶּךָ׃ וַיֹּאמֶר
נִרְפִּים אַתֶּם נִרְפִּים עַל־כֵּן אַתֶּם
אֹמְרִים נֵלְכָה נִזְבְּחָה לַיהוָה׃
יח וְעַתָּה לְכוּ עִבְדוּ וְתֶבֶן לֹא־יִנָּתֵן

hozzatok magatoknak szalmát onnan, a hol találjátok, mert le nem vonatik munkátokból semmi. 12 És a nép elszélede Egyiptom egész földén, hogy tallózzon tarlót szalma gyanánt. 13 És a zaklatók sürgetik *vala* őket, mondván: Végezzétek munkáitokat, minden napi munkát annak napján, mint a 14 mikor volt a szalma. És megveretének Izrael gyermekeinek felügyelői, kiket föléjük rendeltek a királyi zaklatók, mondván: Miért nem végeztétek el kiszabott munkátokat a téglavetésben, mint azelőtt, mind 15 tegnap, mind ma? És bemenének Izrael gyermekeinek felügyelői és kiáltának Faraóhoz, mondván: Miért cselek- 16 szel így szolgáiddal? Szalma nem adatik szolgáidnak, és téglákat, azt mondják nekünk, készítsétek! és ime, szolgáid megveret- 17 nek, néped pedig bűnhödik. És mondá (Faraó): Restek vagytok ti, restek! azért mondjátok ti: Hadd menjünk, áldozzunk az Örök- 18 kévalónak. És most, menjetek, dolgozzatok; szalma pedig ne

---

szócska (אין) kapcsolatában, mint e helyen, „*semmit*“ jelent. (12) לקשש קש, *tarlót szedegetni*, szószerint: tarlót tallózni. Ugyanis קש szintén קשש-ból származik. — (13) אצים, part. kál, töve: אוץ (l. M. I. 19, 15.), szorítni, sürgetni. — דבר יום ביומו, szószerint: minden nap dolgát annak napjában, azaz: a mindennapi munkát még ugyanazon napon. — כאשר בהיות וגו׳. Értsd: כאשר בְּלוֹ בהיות וגו׳, a mint végezték, midőn volt stb. (14) ויכו שטרי בני יש׳, *és az izraelita tisztviselők megveretének*. Kik voltak a שטרים, és kik a נגשים l. feljebb, 6. — חקכם, *kiszabott részetek*. חק ezen jelentményéről l. M. I. 47, 22. (16) וחטאת עמך, *és néped bűnhödik*. חָטָאת annyi, mint חֲטָאָה (v. ö. M. I. 33, 11), *vétkezik*, vagyis *bűnhödik* (V. ö. M. I. 4, 13.); עם pedig olykor nőnemű.

יט לָכֶם וְתַכֵּן לִבְנִים תִּתֵּנוּ׃ וַיִּרְאוּ
שִׁטְרֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֹתָם בְּרָע
לֵאמֹר לֹא־תִגְרְעוּ מִלִּבְנֵיכֶם
כ דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ׃ וַיִּפְגְּעוּ אֶת־
מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן נִצָּבִים לִקְרָאתָם
כא בְּצֵאתָם מֵאֵת פַּרְעֹה׃ וַיֹּאמְרוּ
אֲלֵהֶם יֵרֶא יְהוָה עֲלֵיכֶם וְיִשְׁפֹּט
אֲשֶׁר הִבְאַשְׁתֶּם אֶת־רֵיחֵנוּ
בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו
לָתֵת־חֶרֶב בְּיָדָם לַהֲרָגֵנוּ׃ מפטיר
כב וַיָּשָׁב מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַיֹּאמַר
אֲדֹנָי לָמָּה הֲרֵעֹתָה לָעָם הַזֶּה
כג לָמָּה זֶּה שְׁלַחְתָּנִי׃ וּמֵאָז בָּאתִי
אֶל־פַּרְעֹה לְדַבֵּר בִּשְׁמֶךָ הֵרַע
לָעָם הַזֶּה וְהַצֵּל לֹא־הִצַּלְתָּ אֶת־
עַמֶּךָ׃

adassék nektek, de a téglák
19 számát adnotok kell. És láták
Izrael gyermekeinek felügyelői
őket rossz állapotban, mond-
ván: Ne vonjatok le semmit
tégláitokból, minden napi-
munka legyen annak napján:
20 És elétalálák Mózest és Áront,
kik állnak *vala* eléjök, mikor
21 kijöttek Faraótól: És mondák
nekik: Az Örökkévaló tekint-
sen reátok és itéljen, mivel
bűzhödtté tettétek szagunkat
Faraó szemeiben és szolgái
szemeiben, adván kardot ke-
zökbe, hogy minket megölje-
22 nek. És visszatére Mózes az
Örökkévalóhoz és mondá:
Uram! miért engedsz gonoszul
bánni e néppel? ugyan miért
23 küldöttél engemet? Mert mi-
óta bementem Faraóhoz, hogy szóljak a te nevedben, gonoszúl
bánt e néppel, de szabadítani, nem szabadítottad meg népedet.

L. Jós. 18, 7. Jer. 18, 5. (19) וירא־אותם, *és láták—őket*, t. i. atyafiaikat, az izraelitákat. — ברע szószerint, *rosszban*, értsd: rossz, szerencsétlen állapotban. — לא תגרעו מלבניכם, *ne vonjatok le semmit tégláitokból*, hanem végezzétek: דבר יום ביומו, *a mindennapi munkát annak napjában*. Ez utóbbi tehát, mintha lenne (l. felj 13. v.): כלו מעשיכם דבר יום ביומו. — (21) יראה rövidült fut. kál, mert őhajtást fejez ki. A teljes futurum lenne: יראה. L. M. I. 44, 33. — הבאשתם את ריחנו וגו׳, *bűzhödtté tettétek szagunkat* stb. értsd: rossz hírbe hoztatok, gyülöletesekké tettetek bennünket L. M. I. 34, 30. — לתת חרב בידם וגו׳, *kardot adván kezükbe* stb., azaz: alkalmat szerezvén nekik, hogy hamis vádakkal támadjanak meg. — (22) למה הרעתה, *miért engedsz gonoszúl bánni e néppel?* A hifil, illetőleg a piél e jelentményéről l. feljebb 4, 21. alább 10, 1. és még más helyen is. — Mózes tehát nem kételkedett küldetésének sikeres eredményében, hanem fájlalta csak Izrael fiainak rosszra fordult sorsát, jóllehet ez csak még rövid ideig tartott. —

VI. FEJEZET.

Isten válasza (1), *igéretének teljesítése* (2—8). *Izrael fiainak nehéz munkája* (9). *Mózes aggódása* (11—12). *Isten meghagyása, hogy Mózes és Áron kihozzák az izraelitákat Egyiptomból* (13). *Rúben utódjai* (14), *Simeon utódjai* (15), *Lévi utódjai* (16—25), *kik közül Mózes és Áron szóltak Faraó előtt* (26—27), *mivel Mózes félt, hogy Faraó nem hallgat szavaira* (28—30).

א ו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַתָּה
תִרְאֶה אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה לְפַרְעֹה כִּי
בְיָד חֲזָקָה יְשַׁלְּחֵם וּבְיָד חֲזָקָה
יְגָרְשֵׁם מֵאַרְצוֹ׃

1 És mondá az Örökkévaló Mózesnek: Most látni fogod, mit fogok cselekedni Faraóval; mert erős kéz által elfogja bocsátani őket, és erős kéz által ki fogja őket űzni országából.

וָאֵרָא.

ב וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה
ג וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי יְהוָה׃ וָאֵרָא
אֶל־אַבְרָהָם אֶל־יִצְחָק וְאֶל־
יַעֲקֹב בְּאֵל שַׁדָּי וּשְׁמִי יְהוָה לֹא
ד נוֹדַעְתִּי לָהֶם׃ וְגַם הֲקִמֹתִי אֶת־
בְּרִיתִי אִתָּם לָתֵת לָהֶם אֶת־
אֶרֶץ כְּנַעַן אֵת אֶרֶץ מְגוּרֵיהֶם

2 És szóla Isten Mózeshez, és mondá neki: Én vagyok az 3 Örökkévaló. És megjelenék Ábrahámnak. Izsáknak és Jákobnak, mint mindenható Isten: de az én nevemmel: *Örökkévaló*, meg nem ismer- 4 tettem általuk. De meg is állapítottam szövetségemet velök, hogy nekik adjam Kanáán

---

(1) עתה תראה וגו׳, *most látni fogod stb.*, értsd: ez izben nyilvánulni fog Isten hatalmas keze, melynek engedni Faraó kénytelen lesz. —

(2) אני יהוה, *én vagyok az Örökkévaló*. Ez még folytatása a fönnebbi feleletnek, melyet Isten Mózes azon kérdésére: *Miért engedsz rosszúl bánni e néppel?* adott. Én vagyok az Örökkévaló, azaz: *változhatatlan*, a ki akaratában ép oly kevéssé, mint lényében nem változhatik, minek következtében igéjének meg kell valósulnia. (3) וארא־באל שדי, *és megjelenék — mint mindenható Isten —*, értsd: e néven (tulajdonságomon) ismertettem meg magamat — az ősatyákkal, mondván nekik: *Én vagyok a mindenható Isten* (l. M. I. 17. 1, 35, 11.). És akkor igértem nekik, hogy ivadékaiknak adni fogom Kanáán földét birtokúl, mely igéretem azonban csak most fog beteljesedni, és így gyermekeik előtt nyilvánulni fog lényem örök volta és változatlansága, mire nevem: יהוה „*Örökkévaló*“ mutat. — ושמי יהוה úgy értendő, mintha lenne ובשמי יהוה, az én nevemmel, mely „*Örökkévaló*“. A ב itt annyival inkább elmaradhatott, mivel már ott van: באל szó elején, melylyel e szó: ושמי szoros összeköttetésben áll; — de a nélkül is szokott hiányozni a viszonyító ב, kiváltképen *költői* nyelvben p. כימי = כבימי. — לא נודעתי, *meg nem ismertettem*, azaz: nem lettem megismerve általuk, mivel idejökben tett

ה אֲשֶׁר־גָּרוּ בָהּ׃ וְגַם | אֲנִי שָׁמַעְתִּי
אֶת־נַאֲקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר
מִצְרַיִם מַעֲבִדִים אֹתָם וָאֶזְכֹּר
ו אֶת־בְּרִיתִי׃ לָכֵן אֱמֹר לִבְנֵי־
יִשְׂרָאֵל אֲנִי יְהוָה וְהוֹצֵאתִי
אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלֹת מִצְרַיִם
וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעֲבֹדָתָם וְגָאַלְתִּי
אֶתְכֶם בִּזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבִשְׁפָטִים
ז גְּדֹלִים׃ וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם לִי לְעָם
וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים וִידַעְתֶּם כִּי
אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הַמּוֹצִיא
אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלוֹת מִצְרָיִם׃
ח וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
נָשָׂאתִי אֶת־יָדִי לָתֵת אֹתָהּ
לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלִיעֲקֹב וְנָתַתִּי
אֹתָהּ לָכֶם מוֹרָשָׁה אֲנִי יְהוָה׃
ט וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה כֵּן אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

földét, tartózkodásuk földét, melyen tartózkodtak. És meg is hallottam Izrael gyermekeinek jajkiáltását, kikkel az egyiptomiak dolgoztatnak. És megemlékezém szövetségemről. Azért mondd Izrael gyermekeinek: Én vagyok az Örökkévaló, és ki foglak vezetni titeket Egyiptom nehéz munkája alól, és meg foglak szabadítani titeket munkájuktól, és meg foglak váltani titeket kinyújtott karral és nagy ítéletekkel. És elfogadlak titeket népemmé, és én leszek Istentek, és megtudjátok, hogy én vagyok az Örökkévaló, ti Istenetek, ki titeket kiszabadít Egyiptom nehéz munkája alól. És be foglak vinni titeket azon földre, mely felől felemeltem kezemet (esküre), hogy azt adom Ábrahámnak, Izsáknak és Jákobnak; és adni fogom azt ti nektek örökségül, én, az Örökkévaló. És szóla Mózes ekképen Izrael gyermekeihez; de nem

---

igéretem még nem volt teljesítendő. נודעתי perf. nif., töve: ידע. — (5) ואזכר את בריתי, *de megemlékezém szövetségemről*, értsd: megérkezett az idő, hogy igéretem teljesüljön. — (6) לכן אמר אני יהוה —, *azért mondd —: Én vagyok az Örökkévaló*, kinek lénye változhatatlan stb., mely tökélyemnél fogva igémnek meg kell valósulnia, igéretemnek és akaratomnak teljesülnie. — והוצאתי אתכם וגו', *és ki foglak vezetni titeket* stb. Négyféle kifejezéssel él a szent szöveg Izrael megszabadítására vonatkozólag u. m.: והוצאתי והצלתי, ונאלתי, ולקחתי. Az *első* Izraelnek Egyiptomból való kihozatalára, a *második* a rabszolgaságból való megszabadítására, a *harmadik* lelki és szellemi megváltására és a *negyedik* Izrael kiválasztására vonatkozik. — (8) אשר נשאתי את ידי וגו', *mely felöl felemeltem kezemet* stb. értsd: *esküdtem*. L. M. I. 14, 22. (9) קצר רוח, szószerint: a lélekzet rövidsége, az az: a lélek szorongatása,

וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל־מֹשֶׁה מִקֹּצֶר רוּחַ
וּמֵעֲבֹדָה קָשָׁה׃ פ וַיְדַבֵּר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר׃ בֹּא דַבֵּר אֶל־
פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְישַׁלַּח אֶת־
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאַרְצוֹ׃ וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה
לִפְנֵי יְהוָה לֵאמֹר הֵן בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
לֹא־שָׁמְעוּ אֵלַי וְאֵיךְ יִשְׁמַעֵנִי
פַּרְעֹה וַאֲנִי עֲרַל שְׂפָתָיִם׃ פ
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־
אַהֲרֹן וַיְצַוֵּם אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְאֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְהוֹצִיא
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃
ס לוי אֵלֶּה רָאשֵׁי בֵית־אֲבֹתָם
בְּנֵי רְאוּבֵן בְּכֹר יִשְׂרָאֵל חֲנוֹךְ
וּפַלּוּא חֶצְרֹן וְכַרְמִי אֵלֶּה
מִשְׁפְּחֹת רְאוּבֵן׃ וּבְנֵי שִׁמְעוֹן
יְמוּאֵל וְיָמִין וְאֹהַד וְיָכִין וְצֹחַר

hallgattak Mózesre, lélekzet rövidsége és a nehéz munka miatt. És szóla az Örökkévaló Mózeshez következőképen: Menj be, szólj Faraóhoz, Egyiptom királyához, hogy bocsássa el Izrael gyermekeit országából. És szóla Mózes az Örökkévaló szine előtt, mondván: Ime, Izrael gyermekei nem hallgattak reám, hogyan fog tehát reám hallgatni Faraó? én pedig metéletlen ajkú vagyok. És szóla az Örökkévaló Mózeshez és Áronhoz, és meghagyá nekik Izrael gyermekeire és Faraóra, Egyiptom királyára nézve: hogy hozzák ki Izrael gyermekeit Egyiptom földéről. Ezek atyáik házának fejei; Rúben, Izrael elsőszülöttének fiai: Chanôkh és Pállû, Checzrôn és Khármî; ezek Rúben család-jai. És Simeôn fiai: Jemúêl és Jámîn és Óhád és Jákhîn

mely nem enged lélekzetet venni. (11) בא דבר וגו׳, *meny be, szólj stb.* Ez Isteni parancs, valamint Mózes ellenvetése (a következő versben), ugyanaz, melyet alább a 29. és 30. versek tartalmaznak. Ismétlődését Mózes és Áron származásának leirása (27 v.) teszi szükségessé. Mózes küldetésének története pedig sem tekinthető fölösleges ismétlésnek, mert rövid összefoglalása mind-azoknak, a miket a 3—5. fejezetek, többnemű félbeszakításokkal, tartalmaznak. (12) ערל שפתים, *metéletlen ajkú*, ki nem tud élesen és eléggé tisztán beszélni, a mint illik, kiváltképen király előtt. ערל egyébiránt átvitt értelemben nem-csak שמה, hanem פרי, לב, אזן és még más név kapcsolatában használtatik, mikor a fül, a szív, a gyümölcs stb. *elzártságát, hozzáférhetlenségét* jelöli. L. Jer. 6, 10. M. V. 10, 16. — M. III, 19, 23. (13) ויצום אל וגו׳. צוה igének e kettős vonzatáról l. feljebb 1, 22. (14) ראשי בית אבותם, *atyáik házának fejei*, t. i. Mózes meg Áron törzsatyái. Ezeket pedig a szent szöveg úgy adja elő, hogy Rúben, Izrael elsőszülött fiától kiindulva Lévîig, kinek nemzetségéből Mózes és Áron származtak, halad, hogy aztán

és Czôchár és Sáûl, a kanáanita nő fia. Ezek Simeôn családjai.
16 És ezek Lévî fiainak nevei, nemzetségeik szerint: Gérsôn és Kehâth és Merárî; és Lévî életévei százharminczhét esz-
17 tendő. Gérsôn fiai: Libhnî és
18 Simeî, családjaik szerint. És Kehâth fiai: Ámrâm és Jiczhâr és Chebhrôn és Uzziêl; és Kehâth életévei százharminc-
19 három esztendő. És Merárî fiai: Máchalî és Músî; ezek Lévî családjai nemzetségeik
20 szerint. És Ámrâm vevé Jókhêbhedet, atyja nővérét, magának feleségűl, és ez szülé neki Áront és Mózest; és Ámrâm életévei százharminc-
21 hét esztendő. És Jiczhâr fiai: Kôrách és Nêfeg és Zikhrî.
22 És Uzziêl fiai: Misáêl és El-
23 cáfân és Szithrî. És Áron elvevé Elísêbhát, Ámminádâbh leányát, Náchsôn nővérét, magának feleségűl; és ez szülé neki Nádâbhot és Abhihût,
24 Elázârt és Ithámârt. És Kôrách fiai: Ászszîr és Elkánâh és Abhiászâfot; ezek a Karchî
25 családjai; És Elázâr, Áron fia, veve magának Putiêl leányai közől feleséget; és ez szülé neki Pinchâszot. Ezek
26 Lévî törzsatyáinak fejei, családjaik szerint: Ez Áron és Mózes

וְשָׁאוּל בֶּן־הַכְּנַעֲנִית אֵלֶּה
טז מִשְׁפְּחֹת שִׁמְעוֹן׃ וְאֵלֶּה שְׁמוֹת
בְּנֵי־לֵוִי לְתֹלְדֹתָם גֵּרְשׁוֹן וּקְהָת
וּמְרָרִי וּשְׁנֵי חַיֵּי לֵוִי שֶׁבַע
יז וּשְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה׃ בְּנֵי גֵרְשׁוֹן
יח לִבְנִי וְשִׁמְעִי לְמִשְׁפְּחֹתָם׃ וּבְנֵי
קְהָת עַמְרָם וְיִצְהָר וְחֶבְרוֹן
וְעֻזִּיאֵל וּשְׁנֵי חַיֵּי קְהָת שָׁלֹשׁ
יט וּשְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה׃ וּבְנֵי
מְרָרִי מַחְלִי וּמוּשִׁי אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת
כ הַלֵּוִי לְתֹלְדֹתָם׃ וַיִּקַּח עַמְרָם
אֶת־יוֹכֶבֶד דֹּדָתוֹ לוֹ לְאִשָּׁה
וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־מֹשֶׁה
וּשְׁנֵי חַיֵּי עַמְרָם שֶׁבַע וּשְׁלֹשִׁים
כא וּמְאַת שָׁנָה׃ וּבְנֵי יִצְהָר קֹרַח
כב נֶפֶג וְזִכְרִי׃ וּבְנֵי עֻזִּיאֵל מִישָׁאֵל
כג וְאֶלְצָפָן וְסִתְרִי׃ וַיִּקַּח אַהֲרֹן אֶת־
אֱלִישֶׁבַע בַּת־עַמִּינָדָב אֲחוֹת
נַחְשׁוֹן לוֹ לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־
נָדָב וְאֶת־אֲבִיהוּא אֶת־אֶלְעָזָר
כד וְאֶת־אִיתָמָר׃ וּבְנֵי קֹרַח אַסִּיר
וְאֶלְקָנָה וַאֲבִיאָסָף אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת
כה הַקָּרְחִי׃ וְאֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן
לָקַח־לוֹ מִבְּנוֹת פּוּטִיאֵל לוֹ
לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־פִּינְחָס
אֵלֶּה רָאשֵׁי אֲבוֹת הַלֵּוִיִּם
כו לְמִשְׁפְּחֹתָם׃ הוּא אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה

Lévî nemzetségeinek törzsatyáit Mózes és Áronig fölsorolhassa. (26) הוא אהרן ומשה וגו׳, *ez Áron és Mózes* stb. Ezzel bezáródik Áron és Mózes

אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לָהֶם הוֹצִיאוּ
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
כז עַל־צִבְאֹתָם׃ הֵם הַמְדַבְּרִים
אֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם לְהוֹצִיא
אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם הוּא
כח מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן׃ וַיְהִי בְּיוֹם דִּבֶּר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃
כט ס שלישי וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵאמֹר אֲנִי יְהוָה דַּבֵּר אֶל־פַּרְעֹה
מֶלֶךְ מִצְרַיִם אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲנִי
ל דֹבֵר אֵלֶיךָ׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לִפְנֵי
יְהוָה הֵן אֲנִי עֲרַל שְׂפָתַיִם וְאֵיךְ
יִשְׁמַע אֵלַי פַּרְעֹה׃ פ

kiknek az Örökkévaló mondotta volt: Hozzátok ki Izrael gyermekeit Egyiptom földéről, az ő seregeik szerint.
27 Ők, ki szólnak *vala* Faraóhoz, Egyiptom királyához, hogy kihozzák Izrael gyermekeit Egyiptomból; ez Mózes és
28 Áron. És ez lőn, a mely napon az Örökkévaló szólott vala Mózeshez Egyiptom földén. És szólott vala az Örök-
29 kévaló Mózeshez, mondván: Én vagyok az Örökkévaló; mondd Faraónak, Egyiptom királyának, mind azokat, a
30 miket szólok hozzád; Mózes pedig mondta vala az Örökkévaló előtt: Ime, én metéletlen ajkú vagyok, hogyan fog tehát hallgatni reám Faraó?

VII. FEJEZET.

Mózes felbátoríttatik feladatának megoldásában (1—6). *Mózes és Áron kora, mikor Faraó előtt szóltak* (7). *Első csodajel Faraó előtt* (8—12). *Faraó szíve kemény* (13—14), *Isten üzenete Faraóhoz* (15—18) *A folyó vizei vérré változnak* (19—21). *Faraó szívének keménysége* (22—25). *Isten második üzenete Faraóhoz* (26—29).

א
1 Akkor mondá az Örökkévaló Mózesnek: Lásd, istenévé tettelek Faraónak; és bátyád,

származási névjegyzéke, mely itt helyén van. — אהרן ומשה; fönn (13. v.) pedig előbb Mózes és azután Áron. Ez nem alapos ok nélkül van így. Ugyanis az isteni meghagyás első sorban Mózest illeti, ellenben e származás névsorában Áron, ki idősebb volt, első helyen áll. (27) הם המדברים, *ők, kik szólnak vala.* A ה e szóban: המדברים *vonatkozó névmás* értelmében veendő: *a kik*, voltaképen pedig: *ők, a szólók.* (29) וידבר וגו׳. Ez és a következő vers nem egyebek, mint a fennebbi 10—12 versek szószerinti ismétlése, a mit a közbeszúrt származási névjegyzék teljesen igazol. — L. 4, 19.

(1) נתתיך אלהים. *Istenné tettelek*, értsd: felruháztalak isteni tekintélyjel, hogy nevemben meghagyjad neki, hogy ereszsze el az izraelita népet országából. — נביאך, *szószólód*, a ki parancsolataidat Faraónak előadja (v.

ב אָחִיךָ יִהְיֶה נְבִיאֶךָ׃ אַתָּה תְדַבֵּר
אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוֶּךָּ וְאַהֲרֹן אָחִיךָ
יְדַבֵּר אֶל־פַּרְעֹה וְשִׁלַּח אֶת־
ג בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאַרְצוֹ׃ וַאֲנִי אַקְשֶׁה
אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְהִרְבֵּיתִי אֶת־
אֹתֹתַי וְאֶת־מוֹפְתַי בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃
ד וְלֹא־יִשְׁמַע אֲלֵכֶם פַּרְעֹה וְנָתַתִּי
אֶת־יָדִי בְּמִצְרַיִם וְהוֹצֵאתִי אֶת־
צִבְאֹתַי אֶת־עַמִּי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בִּשְׁפָטִים גְּדֹלִים׃
ה וְיָדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה
בְּנָטֹתִי אֶת־יָדִי עַל־מִצְרַיִם
וְהוֹצֵאתִי אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
ו מִתּוֹכָם׃ וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
ז כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתָם כֵּן עָשׂוּ׃
וּמֹשֶׁה בֶּן־שְׁמֹנִים שָׁנָה וְאַהֲרֹן
בֶּן־שָׁלֹשׁ וּשְׁמֹנִים שָׁנָה בְּדַבְּרָם
ח אֶל־פַּרְעֹה׃ פ רביעי וַיֹּאמֶר

2 Áron, leszen szószólód. Te mondd mindazokat, a miket neked parancsolni fogok; és bátyád, Áron, szóljon Faraóhoz, hogy bocsássa el Izrael 3 gyermekeit földéről. Én pedig meg fogom keményíteni Faraó szívét, és megsokasítani jeleimet és csodatetteimet 4 Egyiptom földén. De Faraó nem fog hallgatni reátok, azért tenni fogom kezemet Egyiptomra, és ki fogom hozni seregeimet, az én népemet, Izrael gyermekeit. Egyiptom földéről nagy itéletekkel. 5 Hogy az egyiptomiak meg ismerjék, hogy én vagyok az Örökkévaló, midőn kinyújtom kezemet Egyiptom ellen, és kihozom Izrael gyermekeit 6 közülök. Ezt cselekedék Mózes és Áron; a mint az Örökkévaló 7 megparancsolta nekik, akképen cselekedtek. Mózes pedig nyolczvan esztendős vala, és Áron nyolczvanhárom esztendős, mikor szóltak Faraóhoz. És mondá az Örökkévaló Mó-

---

ö. M. II. 4. 6.). A próféta is, mint a ki Isten nevében szólott a néphez, neveztetik נביא-nak, töve: נבא. — (2) אתה תדבר וגו׳, *te szólani fogsz* stb. E vers egyszerű szavakkal magyarázza azt, a mit az előbbi vers képes kifejezéssel mond. (3) אקשה וגו׳, *meg fogom keményíteni*, értsd; megengedem, hogy kemény maradjon. A hif. ezen jelentéséről l. feljebb 4, 21. (5) וידעו מצרים וגו׳, *hogy az egyiptomiak megismerjék* stb. E szavakban a Szentirás a történeti fejlődésben nyilvánuló isteni gondviselésre figyelmeztet bennünket. Azért — úgymond — engedi meg Isten Faraó szívkeménységét és nem kényszeríti őt Izrael rögtöni elbocsátására, hogy a dolgok fejlődése folyamában az egyiptomiak felismerjék az isteni gondviselést a történetben. L. alább 9, 15, 10, 1—2. (7) בדברם ragozott. inf. pi. A rag jelentése alanyi alakja szerint: szóltukban, vagy midőn ők szóltak. (9) אם ידבר = כי ידבר.

zesnek és Áronnak következő-
9 képen: Ha Faraó hozzátok
szólna, mondván: adjatok elő
csodajelt, akkor mondd Áron-
nak: Vedd botodat és vesd
Faraó elé; legyen kigyóvá!
10 És bemenének Mózes és Áron
Faraóhoz, és cselekvének ak-
képen, a mint az Örökkévaló
megparancsolta. És Áron veté
botját Faraó elé, és szolgái
11 elé, és lőn kigyóvá. És elhívá
Faraó is a bölcseket és a va-
rázslókat; és ők is, Egyiptom
képirástudói cselekedének ek-
12 képen titkos műveik által. És el-
veték, mindenik az ő botját, és
ezek kigyókká lőnek; és elnye-
lé Áron botja az ő botjaikat.
13 És megerősödék Faraó szíve,
és nem hallgatott reájuk;

יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן
ט לֵאמֹר: כִּי יְדַבֵּר אֲלֵכֶם פַּרְעֹה
לֵאמֹר תְּנוּ לָכֶם מוֹפֵת וְאָמַרְתָּ
אֶל־אַהֲרֹן קַח אֶת־מַטְּךָ וְהַשְׁלֵךְ
י לִפְנֵי־פַרְעֹה יְהִי לְתַנִּין: וַיָּבֹא
מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פַּרְעֹה וַיַּעֲשׂוּ
כֵּן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וַיַּשְׁלֵךְ
אַהֲרֹן אֶת־מַטֵּהוּ לִפְנֵי פַרְעֹה
יא וְלִפְנֵי עֲבָדָיו וַיְהִי לְתַנִּין: וַיִּקְרָא
גַּם־פַּרְעֹה לַחֲכָמִים וְלַמְכַשְּׁפִים
וַיַּעֲשׂוּ גַּם־הֵם חַרְטֻמֵּי מִצְרַיִם
יב בְּלַהֲטֵיהֶם כֵּן: וַיַּשְׁלִיכוּ אִישׁ
מַטֵּהוּ וַיִּהְיוּ לְתַנִּינִם וַיִּבְלַע מַטֵּה
יג אַהֲרֹן אֶת־מַטֹּתָם: וַיֶּחֱזַק לֵב
פַּרְעֹה וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר

a mint szólott vala az Örökké-

L. alább 21, 37. — תנו לכם. *adjatok elő*, értsd: mutassatok fel. לכם e helyen nem a személy viszonyát, hanem a cselekvés nyomatékos voltát fejezi ki V. ö. שבו לכם M. I. 22, 5. — מופת rokonjelentésű אות szóval, csakhogy ez mindennemű jelről, amaz pedig csoda, vagy tüneményes jelről használatos. מופת (= מופעת)-nek a töve: יפע, hifilben annyit jelent, mint *feltünni*. — יהי לתנין, *legyen kigyóvá!* תנין voltaképen hosszúra nyuló állatot jelent, azért תנינים (M. I, 1, 21): nagy tengeri halak; itt azonban annyit jelent, mint נחש. L. feljebb 4, 3. Nem tévesztendő össze פְּנִים (töve: תנה) szóval, mely egyesszámban nem fordul elő, és valami üvöltő vad állatot (sákál) jelent. (10) ויהי לתנין, *és lőn kigyóvá*. Ez az első nagy csodajel, melyet Mózes és Áron bemutattak Faraó előtt, de siker nélkül; mert Faraó erre nem hallgatott, mivel az egyiptomi varázslók hasonlót vittek véghez, ámbár az, a mit ők csináltak Faraó előtt, nem volt egyéb, mint szemfényvesztés, a mint a szent szöveg ezt e szóval: בלהטיהם (l. a következő verset) kifejezi. (11) בלהטיהם, *titkos műveik által*, értsd: varázslataikkal. להט (= לוט = לאט) annyit jelent, mint *eltitkolni*. L. alább 22. verset, a hol בלטיהם (töve: לוט) בלהטיהם helyett áll. — (12) ויבלע מטה אהרן את מטתם, *és elnyelé Áron botja az ő botjaikat*, miből aztán Mózes csodajelének valódisága kitünt. (14) מאן

14 való. És mondá az Örökkévaló Mózesnek: Megátalkodott Faraó szive, vonakodik a népet
15 elereszteni. Menj el Faraóhoz reggel, ime, ő kimegy a vizhez; és állj eléje a folyó partján. És a botot, mely kigyóvá változott
16 vedd kezedbe. És mondd neki: az Örökkévaló, a héberek Istene, küldött engem hozzád, mondván: bocsásd el népemet, hogy szolgáljanak nekem a pusztában; de ime, nem hall-
17 gattál mindeddig. Igy szólott az Örökkévaló: Ezáltal tudd meg, hogy én vagyok az Örökkévaló: ime, én ütök a bottal, mely kezemben van, a vizekre, melyek vannak a folyóban, és
18 megváltoznak vérré. És a hal, mely a folyóban van, meg fog halni, és megbűzhödik a folyó, és az egyiptomiak undorodni
19 fognak vizet inni a folyóból. És mondá az Örökkévaló Mózesnek: Mondd Áronnak: vedd botodat, és nyújtsd ki kezedet

יד דְּבֵ֣ר יְהוָ֑ה׃ ס וַיֹּ֥אמֶר יְהוָ֖ה
אֶל־מֹשֶׁ֑ה כָּבֵ֥ד לֵֽב פַּרְעֹ֖ה מֵאֵ֥ן
טו לְשַׁלַּ֖ח הָעָֽם׃ לֵ֚ךְ אֶל־פַּרְעֹ֔ה
בַּבֹּ֖קֶר הִנֵּ֣ה יֹצֵ֑א הַמַּ֣יְמָה וְנִצַּבְתָּ֤
לִקְרָאתוֹ֙ עַל־שְׂפַ֣ת הַיְאֹ֔ר וְהַמַּטֶּ֗ה
אֲשֶׁ֤ר נֶהְפַּךְ֙ לְנָחָ֔שׁ תִּקַּ֖ח בְּיָדֶֽךָ׃
טז וְאָמַרְתָּ֣ אֵלָ֔יו יְהוָ֗ה אֱלֹהֵי֙ הָעִבְרִיִּ֔ים
שְׁלָחַ֥נִי אֵלֶ֖יךָ לֵאמֹ֑ר שַׁלַּ֤ח אֶת־
עַמִּי֙ וְיַעַבְדֻ֣נִי בַּמִּדְבָּ֔ר וְהִנֵּ֥ה לֹא־
יז שָׁמַ֖עְתָּ עַד־כֹּֽה׃ כֹּ֣ה אָמַ֣ר יְהוָ֔ה
בְּזֹ֣את תֵּדַ֔ע כִּ֚י אֲנִ֣י יְהוָ֔ה הִנֵּ֕ה
אָנֹכִ֥י מַכֶּ֛ה | בַּמַּטֶּ֥ה אֲשֶׁר־בְּיָדִ֖י
עַל־הַמַּ֣יִם אֲשֶׁ֣ר בַּיְאֹ֑ר וְנֶהֶפְכ֖וּ
יח לָדָֽם׃ וְהַדָּגָ֣ה אֲשֶׁר־בַּיְאֹ֗ר תָּמ֙וּת֙
וּבָ֣אַשׁ הַיְאֹ֔ר וְנִלְא֥וּ מִצְרַ֖יִם
לִשְׁתּ֣וֹת מַ֔יִם מִן־הַיְאֹֽר׃ ס
יט וַיֹּ֥אמֶר יְהוָ֖ה אֶל־מֹשֶׁ֑ה אֱמֹ֤ר אֶל־
אַהֲרֹן֙ קַ֣ח מַטְּךָ֔ וּנְטֵ֥ה יָדְךָ֖ עַל־

לשלח, *vonakodik elbocsátani*, azaz: nem akarja eleresztení az izraelita népet makacssága és szíve keménysége miatt. (15) הנה יוצא המימה, *ime, kimegy a vizhez*, értsd: a Nilus folyóhoz. Egyiptom jólléte annyira függ a Nilus termékenyítő vizeitől, hogy a nép, sőt maga a király is, minden nap korán reggel partjaira siet, hogy a folyó vizállásáról meggyőződhessen. Ide rendelte tehát Isten Mózest és Áront, hogy a király előtt, a nép jelenlétében, kijelentse isteni küldetését. (16) והנה לא שמעת עד כה, *de ime, nem hallgattál mindeddig*, értsd: *mostanig*. כה e helyen időhatározó; rendesen pedig: módhatározó. — (17) הנה אנכי מכה וגו׳, *ime, én ütök* stb. jeléül annak, hogy a csapás isteni végzés, nem pedig véletlen. — ונהפכו לדם, *és vérré fognak válni*. Ez a tiz csapás elseje, melyeket Isten Egyiptomra bocsátott. (18) והדגה, *és a hal*; דגה itten mint gyüjtő név alkalmaztatik, és a Nilus halait általában jelöli. — ונלאו perf. conv. nif. לאה (=להה)-ból. Alapjelentménye: *elfáradni*, átvitt értelemben: *undorodni*. — (19) על מימי מצרים,

מֵימֵי מִצְרַיִם עַל־נַהֲרֹתָם | עַל־
יְאֹרֵיהֶם וְעַל־אַגְמֵיהֶם וְעַל כָּל־
מִקְוֵה מֵימֵיהֶם וְיִהְיוּ־דָם וְהָיָה
דָם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וּבָעֲצִים
כ וּבָאֲבָנִים׃ וַיַּעֲשׂוּ־כֵן מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר | צִוָּה יְהוָה וַיָּרֶם
בַּמַּטֶּה וַיַּךְ אֶת־הַמַּיִם אֲשֶׁר
בַּיְאֹר לְעֵינֵי פַרְעֹה וּלְעֵינֵי עֲבָדָיו
וַיֵּהָפְכוּ כָּל־הַמַּיִם אֲשֶׁר־בַּיְאֹר
כא לְדָם׃ וְהַדָּגָה אֲשֶׁר־בַּיְאֹר מֵתָה
וַיִּבְאַשׁ הַיְאֹר וְלֹא־יָכְלוּ מִצְרַיִם
לִשְׁתּוֹת מַיִם מִן־הַיְאֹר וַיְהִי הַדָּם
כב בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וַיַּעֲשׂוּ־כֵן
חַרְטֻמֵּי מִצְרַיִם בְּלָטֵיהֶם וַיֶּחֱזַק
לֵב־פַּרְעֹה וְלֹא־שָׁמַע אֲלֵהֶם
כג כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה׃ וַיִּפֶן פַּרְעֹה
וַיָּבֹא אֶל־בֵּיתוֹ וְלֹא־שָׁת לִבּוֹ
כד גַּם־לָזֹאת׃ וַיַּחְפְּרוּ כָל־מִצְרַיִם
סָבִיב֫וֹת הַיְאֹר מַיִם לִשְׁתּוֹת כִּי

Egyiptom vizeire, folyóikra, patakjaikra és tavaikra és minden vizgyüleményeikre, hogy váljanak vérré, és legyen vér Egyiptom egész földén, valamint a faedényekben, úgy a 20 kőedényekben is. És cselekedének ekképen Mózes és Áron, a mint megparancsolta az Örökkévaló; és fölemelé a botot, és megüté a vizeket, melyek a folyóban voltak, Faraó szemei előtt és szolgái szemei előtt, és megváltozának a vizek, mind. melyek a 21 folyóban voltak, vérré. És a hal, mely a folyóban volt, meghalt, és a folyó megbűzhödék; és az egyiptomiak nem ihattak vizet a folyóból; a vér pedig vala Egyiptom egész föl- 22 dén. És cselekedének ekképen Egyiptom képirástudói titkos műveik által; és Faraó szíve erős marada és nem hallgatott reájuk, a mint szólt vala az Örökké- 23 való. És elfordula Faraó és bemene az ő házába, és nem fordította 24 szívét erre sem. És ásának az egyiptomiak mindnyájan a folyó körül

---

Egyiptom vizeire, mert mem csak a Nilus vizeire, hanem az ország egyéb vizeire is terjedt ki a csapás. על נהרתם וגו׳. Ez értelmezvénye az előbbi מימי-nek. — אגמיהם ragozott tsz. főnév אַגָּם (tó)-ból. (20) וירם במטה úgy értendő, mintha lenne: וירם את ידו במטה, mert וירם accusativust vonz. (22). בלטיהם (= בלהטיהם), titkos mesterfogásaikkal. L. feljebb 11. — ויחזק לב פרעה, Faraó szíve erős, azaz: kemény marada. נָתַק nem téveszthető össze נָעַק szóval; ez piél, az kál. — ולא שת לבו, nem fordította szívét, azaz: nem törődött vele. שָׁת perf. kál שׁוּת (tenni)-ból. (24) סביבת alakjánál fogva tsz. főnév, de helyhatározó gyanánt használtatik. L. M. I. 41, 48. — מים accusativusban áll, és ויחפרו-nak a vonzata. L. a fordítást. (25) וימלא

לֹא יָכְלוּ לִשְׁתֹּת מִמֵּימֵי הַיְאֹר׃ כה וַיִּמָּלְאוּ שִׁבְעַת יָמִים אַחֲרֵי הַכּוֹתוֹ־ כו יְהוָה אֶת־הַיְאֹר׃ פ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פַּרְעֹה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה אָמַר יְהוָה שַׁלַּח אֶת־ כז עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי׃ וְאִם־מָאֵן אַתָּה לְשַׁלֵּחַ הִנֵּה אָנֹכִי נֹגֵף אֶת־כָּל־ כח גְּבוּלְךָ בַּצְפַרְדְּעִים׃ וְשָׁרַץ הַיְאֹר צְפַרְדְּעִים וְעָלוּ וּבָאוּ בְּבֵיתֶךָ וּבַחֲדַר מִשְׁכָּבְךָ וְעַל־מִטָּתֶךָ וּבְבֵית עֲבָדֶיךָ וּבְעַמֶּךָ וּבְתַנּוּרֶיךָ כט וּבְמִשְׁאֲרֹתֶיךָ׃ וּבְךָ וּבְעַמְּךָ וּבְכָל־עֲבָדֶיךָ יַעֲלוּ הַצְפַרְדְּעִים׃

vizért, hogy ihassanak; mert 25 nem ihattak a folyó vizeiből. És eltelék hét nap, miután megverte az Örökkévaló a folyót. 26 És mondá az Örökkévaló Mózesnek: Menj be Faraóhoz és mondd neki: Igy szólott az Örökkévaló: Bocsásd el népemet, hogy nekem szolgáljanak. 27 Ha pedig vonakodol elbocsátani, ime, én sujtom 28 egész határodat békákkal. És a folyó hemzsegni fog békáktól; és fel fognak jönni és bemenni házadba és hálószobádba és ágyadra, és szolgáid házába és népedre, és sütő- 29 kemenczéidbe és dagasztóteknőidbe. És reád meg népedre és minden szolgáidra fel fognak jönni a békák.

VIII. FEJEZET.

Második csapás: a békák (1—3). *Faraó könyörögése* (4—7). *Mózes könyörög az Istenhez a békák eltávolítása végett* (8—10). *Faraó szíve kemény* (11). *Harmadik csapás: a szunyogok* (12—15). *Negyedik csapás: mindenféle vad* (16—20). *Faraó enged* (21—24). *A negyedik csapás megszüntetése* (25—28).

א ח וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל־אַהֲרֹן נְטֵה אֶת־יָדְךָ בְּמַטֶּךָ

1 És mondá az Örökkévaló Mózesnek: Mondd Áronnak: Nyujtsd ki kezedet botoddal a

---

שבעת ימים וגו׳, *és eltelék hét nap* stb., mert minden csapás hét napig tartott. (26) ויעבדני tárgyragozott *többes számú* ige, mert עם-ra vonatkozik, mely, mint gyűjtőnév, ép úgy többes-, mint egyesszámú igékkel kapcsolható össze. L. alább 10, 3. (27) את כל גבולך, *egész határodat*, értsd: egész birodalmadat.— בצפרדעים, *békákkal;* egyesszámban: צפרדע, ötbetűből (quinqueliterum) álló főnév, mely, mint kitetszik a szövegből, egy nemét a vizi állatoknak (békát) jelent. (28) וישרץ וגו׳, ez ige tulajdonképen való jelentéséről l. M. I. 1, 20. — ובמשארותיך ragozott tsz. főnév, egyesszámban: מִשְׁאֶרֶת. Töve: שָׁאַר (= שׁאר) a tészta megkeléséről, és משארת az edény, melyben a tészta megkel: *dagasztóteknőről* használtatik. —

(1) והעל nyomatékos parancsoló módú ige, teljesen: וְהַעֲלֵה. —

עַל־הַנְּהָרֹת עַל־הַיְאֹרִים וְעַל־
הָאֲגַמִּים וְהַעַל אֶת־הַצְּפַרְדְּעִים
2 עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וַיֵּט אַהֲרֹן ג
אֶת־יָדוֹ עַל־מֵימֵי מִצְרָיִם וַתַּעַל
הַצְּפַרְדֵּעַ וַתְּכַס אֶת־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃
3 וַיַּעֲשׂוּ־כֵן הַחַרְטֻמִּים בְּלָטֵיהֶם ג
וַיַּעֲלוּ אֶת־הַצְּפַרְדְּעִים עַל־אֶרֶץ
4 מִצְרָיִם׃ וַיִּקְרָא פַּרְעֹה לְמֹשֶׁה ד
וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר הַעְתִּירוּ אֶל־
יְהוָה וְיָסֵר הַצְּפַרְדְּעִים מִמֶּנִּי
וּמֵעַמִּי וַאֲשַׁלְּחָה אֶת־הָעָם
וְיִזְבְּחוּ לַיהוָה׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה ה
לְפַרְעֹה הִתְפָּאֵר עָלַי לְמָתַי |
5 אַעְתִּיר לְךָ וְלַעֲבָדֶיךָ וּלְעַמְּךָ
לְהַכְרִית הַצְּפַרְדְּעִים מִמְּךָ
וּמִבָּתֶּיךָ רַק בַּיְאֹר תִּשָּׁאַרְנָה׃
וַיֹּאמֶר לְמָחָר וַיֹּאמֶר כִּדְבָרְךָ ו
לְמַעַן תֵּדַע כִּי־אֵין כַּיהוָה
אֱלֹהֵינוּ׃ חמישׁי וְסָרוּ הַצְּפַרְדְּעִים ז

folyókra, a patakokra és a tavakra, és hozd fel a békákat
2 Egyiptom földére. És Áron kinyújtá kezét Egyiptom vizeire; és feljöve a béka és el-
3 lepé Egyiptom földét. És cselekedének ekképen a képírástudók titkos műveik által, és felhozák a békákat Egyiptom
4 földére. És elhívá Faraó Mózest és Áront, és mondá: Könyörögjetek az Örökkévalónak, hogy hárítsa el a békákat rólam és népemről; és el akarom bocsátani a népet, hogy áldozzanak az Örökké-
5 valónak. És mondá Mózes Faraónak: Hadd tünjék ki felsőbbséged fölöttem! Mikorra könyörögjek éretted és szolgáidért és népedért, hogy írtsa ki a békákat közöled és házaidból, csak a folyóban ma-
6 radjanak meg? És az mondá: Holnapra; és mondá (Mózes): Szavad szerint! hogy tudjad, hogy nincsen hasonló az Örök-
7 kévalóhoz, a mi Istenünkhöz. És távozni fognak a békák

---

(4) העתירו imp. hif.; töve: עתר; jelentéséről l. M. I. 25, 21. — ויסר rövidült fut. hif., óhajtást fejez ki, mert különben lenne: יָסִיר. (5) התפאר עלי *Hadd tünjék ki felsőbbséged fölöttem*, értsd: parancsold meg: למתי אעתיר, mikorra könyörögjek, hogy t. i. a békák eltűnjenek. A ל ebben a szóban: למתי időhatározó. L. M. I. 7, 10. — רק ביאר תשארנה, *csak a folyóban maradjanak meg*, mert a folyóban élő békák nem tekinthetők csapásnak. (6) למחר, *holnapra*, t. i. határozom meg az időt, hogy a csapásnak vége legyen; mire Mózes felele: כדברך, *szavad szerint* legyen, hogy megismerjed, hogy senki hasonló az Örökkévalóhoz, a mi Istenünkhöz, ki úgy a történetben, mint a természetben szent akarata szerint működik. (7) וסרו, *és távozni fognak*. A ו a perfectum elején azt futurummá átváltoz-

מִמְּךָ וּמִבָּתֶּיךָ וּמֵעֲבָדֶיךָ וּמֵעַמֶּךָ
ח רַק בַּיְאֹר תִּשָּׁאַרְנָה׃ וַיֵּצֵא מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן מֵעִם פַּרְעֹה וַיִּצְעַק מֹשֶׁה
אֶל־יְהוָה עַל־דְּבַר הַצְפַרְדְּעִים
ט אֲשֶׁר־שָׂם לְפַרְעֹה׃ וַיַּעַשׂ יְהוָה
כִּדְבַר מֹשֶׁה וַיָּמֻתוּ הַצְפַרְדְּעִים
מִן־הַבָּתִּים מִן־הַחֲצֵרֹת וּמִן־
י הַשָּׂדֹת׃ וַיִּצְבְּרוּ אֹתָם חֳמָרִם
יא חֳמָרִם וַתִּבְאַשׁ הָאָרֶץ׃ וַיַּרְא
פַּרְעֹה כִּי הָיְתָה הָרְוָחָה וְהַכְבֵּד
אֶת־לִבּוֹ וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם
יב כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה׃ ס וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל־אַהֲרֹן
נְטֵה אֶת־מַטְּךָ וְהַךְ אֶת־עֲפַר
הָאָרֶץ וְהָיָה לְכִנִּם בְּכָל־אֶרֶץ
יג מִצְרָיִם׃ וַיַּעֲשׂוּ־כֵן וַיֵּט אַהֲרֹן
אֶת־יָדוֹ בְּמַטֵּהוּ וַיַּךְ אֶת־עֲפַר
הָאָרֶץ וַתְּהִי הַכִּנָּם בָּאָדָם
וּבַבְּהֵמָה כָּל־עֲפַר הָאָרֶץ הָיָה
יד כִּנִּים בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וַיַּעֲשׂוּ־
כֵן הַחַרְטֻמִּים בְּלָטֵיהֶם לְהוֹצִיא

tőled és házadból, és szolgáidtól és népedtől, csak a folyóban fognak megmaradni. És kimenének Mózes és Áron Faraótól; és Mózes kiálta az Örökkévalóhoz a békák dolgában, melyeket bocsátott Faraóra. És cselekedék az Örökkévaló Mózes szava szerint; és elhalának a békák, el a házakból és udvarokból és a mezőkről. És összehányák azokat halomszámra, és megbűzlödék a föld. És látá Faraó, hogy szabad a tér, megkeményíté szivét és nem hallgatott reájuk, a mint szólt vala az Örökkévaló. És mondá az Örökkévaló Mózesnek: Mondd Áronnak: Nyújtsd ki botodat és üsd meg a föld porát, hogy váljék szunyogokká Egyiptom egész földén. És cselekedének ekképen; és Áron kinyújtá kezét botjával és megüté a föld porát, és vala a szunyog az emberen és a barmon; a föld minden pora szunyoggá változott Egyiptom egész földén. És cselekedének

tatja, a mi azonban csak az összefüggésből kiderül, mert a ו pontozása egyenlő, akár kapcsoló, akár változtató (ו convers.). (8) ויצעק, *és kiálta*, értsd: könyörge. (10) חמרם חמרם, *halomszámra*. A tárgynév ismétlése a héber nyelvben az osztószámnév gyanánt alkalmaztatik L. M I. 14, 10. (11) כי היתה הרוחה, *hogy szabad a tér*, értsd: hogy megszabadult a csapástól: — והכבד annyi mint וַיַּכְבֵּד. Az elbeszélés folyamában a határozatlan módú ige gyakran a határozott módú ige helyett használtatik (infinitivus pro finito). V. ö. M. I. 41. 43. (12) כנים (egyesszámban כִּן) származik כנן (= קנן)-ból, mely *szúrni* jelent; כנים tehát valami szúró *szúnyog*. (13) כִּנָּם hasonló jelentésű a fennebbi כנים-mal (aramul: כִּנְיָמָא), jóllehet más származású és alakú név. Töve: כנם.

אֶת־הַכִּנִּים וְלֹא יָכָלוּ וַתְּהִי
הַכִּנָּם בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה: וַיֹּאמְרוּ יט
הַחַרְטֻמִּם אֶל־פַּרְעֹה אֶצְבַּע
אֱלֹהִים הִוא וַיֶּחֱזַק לֵב־פַּרְעֹה
וְלֹא־שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר
יְהוָה: פ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־ כ
מֹשֶׁה הַשְׁכֵּם בַּבֹּקֶר וְהִתְיַצֵּב
לִפְנֵי פַרְעֹה הִנֵּה יוֹצֵא הַמָּיְמָה
וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה אָמַר יְהוָה
שַׁלַּח עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי: כִּי אִם־ כא
אֵינְךָ מְשַׁלֵּחַ אֶת־עַמִּי הִנְנִי
מַשְׁלִיחַ בְּךָ וּבַעֲבָדֶיךָ וּבְעַמְּךָ
וּבְבָתֶּיךָ אֶת־הֶעָרֹב וּמָלְאוּ בָתֵּי
מִצְרַיִם אֶת־הֶעָרֹב וְגַם הָאֲדָמָה
אֲשֶׁר־הֵם עָלֶיהָ: וְהִפְלֵיתִי בַיּוֹם כב
הַהוּא אֶת־אֶרֶץ גֹּשֶׁן אֲשֶׁר עַמִּי
עֹמֵד עָלֶיהָ לְבִלְתִּי הֱיוֹת־שָׁם
עָרֹב לְמַעַן תֵּדַע כִּי אֲנִי יְהוָה

ekképen a képirástudók titkos műveik által, hogy előhozzák a szunyogokat, de nem birták; és vala a szunyog az emberen és a barmon. És mondák a képirástudók Faraónak: Isten ujja az! De Faraó szive megerősödék, és nem hallgatott reájuk, a mint szólt vala az Örökkévaló. És mondá az Örökkévaló Mózesnek: Kelj fel korán reggel és állj Faraó elé; ime, ő kimegy a vizhez, és mondd neki: Így szólott az Örökkévaló: Bocsásd el népemet, hogy szolgáljanak nekem. Mert ha el nem bocsátod népemet, ime, én rá eresztek te reád és szolgáidra és népedre és a te házadra mindenféle vadat, és megtelnek Egyiptom házai a sokféle vaddal és a föld, a melyen ők vannak. És meg fogom különböztetni azon a napon Gôsen földét, a melyen az én népem áll, hogy ne legyen ott mindenféle vad; hogy tudjad, hogy én vagyok az Örökkévaló

---

(15) אצבע אלהים הוא, *Isten ujja az*, értsd: Isten műve, és nem valami rendes, természetes dolog. — ויחזק fut. kál, míg ינחזק fut. piel; az első benható, a második pedig átható ige. L. M. II. 4, 21. (16) השכם בבקר וגו', *kelj fel korán reggel* stb. בַּשְׁכֵּם szónak voltaképeni és átvitt jelentéséről l. M. I. 19, 2. — הנה יוצא המימה, *ime, kimegyen a vizhez*. Értelméről l. felj. 7, 15. (17) הנני משליח בך, *ime, rád eresztek*. שלח kálban: *küldeni* (M. I. 32, 4), piélben: *elbocsátani* (feljebb 4, 23), hifilben, ב viszonyítóval, *ereszteni, usztani*, p. vadállatot, csapást valaki ellen. L. M. III. 26, 22. — את הערב, *mindenféle vadat*; עָרֹב voltaképen: *keveréket*, azaz: mindenféle vadállatot jelent (l. a fordítást). — ומלאו־את, *és meg fognak telni*, t. i. *tőle*. L. M. I. 6, 13, és még más helyen. (18) והפליתי וגו', *és megfogom különböztetni* stb. פלה rokonjelentésű פלא-val, annyit jelent, mint: *elválasztani* é. p.

יט בְּקֶרֶב הָאָרֶץ׃ שׁשׁ וְשַׂמְתִּי
פְדֻת בֵּין עַמִּי וּבֵין עַמֶּךָ לְמָחָר
ב יִהְיֶה הָאֹת הַזֶּה׃ וַיַּעַשׂ יְהוָה
כֵּן וַיָּבֹא עָרֹב כָּבֵד בֵּיתָה פַּרְעֹה
וּבֵית עֲבָדָיו וּבְכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם
תִּשָּׁחֵת הָאָרֶץ מִפְּנֵי הֶעָרֹב׃
בא וַיִּקְרָא פַרְעֹה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן
וַיֹּאמֶר לְכוּ זִבְחוּ לֵאלֹהֵיכֶם
כנ בָּאָרֶץ׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לֹא נָכוֹן
לַעֲשׂוֹת כֵּן כִּי תּוֹעֲבַת מִצְרַיִם
נִזְבַּח לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ הֵן נִזְבַּח
אֶת־תּוֹעֲבַת מִצְרַיִם לְעֵינֵיהֶם
כג וְלֹא יִסְקְלֻנוּ׃ דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים
נֵלֵךְ בַּמִּדְבָּר וְזָבַחְנוּ לַיהוָה
אֱלֹהֵינוּ כַּאֲשֶׁר יֹאמַר אֵלֵינוּ׃
כד וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אָנֹכִי אֲשַׁלַּח
אֶתְכֶם וּזְבַחְתֶּם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם
בַּמִּדְבָּר רַק הַרְחֵק לֹא־תַרְחִיקוּ

19 az egész földön. És különbséget teszek az én népem között és a te néped között. Holnap lesz 20 e jel. És az Örökkévaló cselekedék ekképen; és bemene tömérdek vad Faraó házába és szolgái házába; és Egyiptom egész országában elpusztul vala a föld a mindenféle 21 vad miatt. És elhivá Faraó Mózest és Áront, és mondá: Menjetek, áldozzatok Istenetek 22 teknek az országban. És mondá Mózes: Nem illik így cselekedni, mert Egyiptom utálatosságát áldozzuk az Örökkévalónak, a mi Istenünknek; ime, ha áldoznók az egyiptomiaknak utálatosságát szemeik láttára, nem köveznének-e meg 23 bennünket? Három napi járó utat akarunk menni a pusztába, és (ott) áldozni fogunk az 24 örökkévaló Istenünknek, a mint mondani fogja nekünk. És mondá Faraó: Én el foglak bocsátani benneteket, hogy áldozzatok az örökkévaló Isteneteknek a pusztában, csakhogy távozni el ne távozzatok;

---

kitüntetés értelmében, azért: megkülönböztetni. (19) פדת, *különbség*; voltaképen: megváltás (mert פדה [megváltani]-ból származik), a miért a különbség tétetett. — למחר, a ל viszonyító e szóban, hogy mit jelent, l. feljebb 6. (20) כבד, *tömérdek*, voltaképen: súlyos. L. M. I. 13, 2. (22) לא נכון, nem illik, tulajdonképen: *nem helyes*; mert נכון-nak a töve: כון, piél- és hifilben annyit jelent, mint: *megállapítani*, és azért נכון minden *megállapított*, *helyes* dologról használatos. — תועבת מצרים, *Egyiptom utálatossága*, értsd: *bálványa*. A Szentirás az egyiptomiak bálványát (l. M. I. 43, 32.) utálatosságnak mondja. Az egyiptomiak t. i. sokféle állatnak isteni tiszteletet adtak. Ha — úgymond Mózes — azt, a mit az egyiptomiak istenileg tisztelnek, Istenünk tiszteletére levágjuk szemeik előtt, bizonyára megköveznek bennünket. (23) דרך שלשת ימים וגו׳, *három napi járó utat* stb. דרך accusativusban áll, melyet נלך ige vonz. L. f. 5, 3. (24) רק הרחק לא תרחיקו, *csak távozni el ne távozzatok*.

כה לָלֶכֶת הַעֲתִירוּ בַּעֲדִי׃ וַיֹּאמֶר
משֶׁה הִנֵּה אָנֹכִי יוֹצֵא מֵעִמָּךְ
וְהַעְתַּרְתִּי אֶל־יְהוָה וְסָר הֶעָרֹב
מִפַּרְעֹה מֵעֲבָדָיו וּמֵעַמּוֹ מָחָר
רַק אַל־יֹסֵף פַּרְעֹה הָתֵל לְבִלְתִּי
שַׁלַּח אֶת־הָעָם לִזְבֹּחַ לַיהוָה׃
כו וַיֵּצֵא משֶׁה מֵעִם פַּרְעֹה וַיֶּעְתַּר
כז אֶל־יְהוָה׃ וַיַּעַשׂ יְהוָה כִּדְבַר
משֶׁה וַיָּסַר הֶעָרֹב מִפַּרְעֹה
מֵעֲבָדָיו וּמֵעַמּוֹ לֹא נִשְׁאַר אֶחָד׃
כח וַיַּכְבֵּד פַּרְעֹה אֶת־לִבּוֹ גַּם בַּפַּעַם
הַזֹּאת וְלֹא שִׁלַּח אֶת־הָעָם׃ פ

25 könyörögjetek érettem. És mondá Mózes: Ime, én kimegyek tőled és könyörögni fogok az Örökkévalónak, hogy távozzék a mindenféle vad Faraótól, szolgáitól és az ő népétől holnap; csak ne csaljon meg Faraó többé, el nem bocsátván a népet, hogy áldoz-
26 hasson az Örökkévalónak. És Mózes kimene Faraótól és kö-
27 nyörge az Örökkévalónak. És az Örökkévaló cselekedék Mózes szava szerint; és eltávolítá a vadat Faraótól, szolgáitól és népétől; egy sem maradt meg.
28 És Faraó megkeményíté szívét ez ízben is, és el nem bocsátotta a népet.

IX. FEJEZET.

Ötödik csapás: a marhavész (1—7), *hatodik csapás: a fekély* (8—13). *Isten üzenete Faraóhoz a jégesőt illetőleg* (14—21). *Hetedik csapás: a jégeső* (22—26). *Faraó könyörög* (27—28). *Mózes figyelmezteti Faraót istentelenségére* (29—30). *A jégeső káros következményei* (31—32). *Mózes könyörgése Istenhez* (33). *Faraó szívének keménysége* (34—35).

א ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־משֶׁה בֹּא
אֶל־פַּרְעֹה וְדִבַּרְתָּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר
יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים שַׁלַּח אֶת־
ב עַמִּי וְיַעַבְדֵנִי׃ כִּי אִם־מָאֵן אַתָּה

1 És mondá az Örökkévaló Mózesnek: Menj be Faraóhoz, és szólj hozzá: Így szólott az Örökkévaló, a héberek Istene: Bocsásd el népemet, hogy szol-
2 gáljanak nekem. Mert ha vo-

értsd: ne hagyjátok el örökre a földet. העתירו imp. hif E szó származásáról meg jelentéséről l. M. I. 25, 21. (25) התל—אל יוסף, annyi mint להתל. L. M. I. 7, 10. התל inf. hifil תלל-ból, mely annyit jelent, mint *ámitani*, *megcsalni*, L. M. I. 31, 7. (27) ויסר, *és eltávolítá*, mert hifilben áll, a mi azonban nem az ige alakjából, hanem inkább az összefüggésből tünik ki, hogy Istenre vonatkozik. A ר miatt úgy a kál, mint a hifilban az ige első tőbetűje פתח-chal van ellátva.

(2) מאן part. piél. ממאן helyett. A könnyebb kiejtés kedveért a

nakodol őket elbocsátani és
még mindig visszatartóztatod
3 őket: Ime, az Örökkévaló keze
leszen nyájadon a mezőn: a
lovakon, a szamarakon, a te-
véken, az ökrökön és a juho-
4 kon: igen súlyos dögvész. És
az Örökkévaló különbséget
teend Izrael nyája között és
Egyiptom nyája között, hogy
meg ne haljon semmi mind-
azok közől, a mik Izrael gyer-
5 mekeié. És az Örökkévaló időt
határoza, mondván: Holnap
fogja cselekedni az Örökkévaló
6 ezt a dolgot a földön. És az
Örökkévaló cselekedé ezt a
dolgot a következő napon; és
meghala Egyiptom minden
nyája, de Izrael gyermekei
nyájából egy sem halt meg.
7 És Faraó elkülde, és ime, Iz-
rael nyájából egy sem halt meg; de Faraó szive megátalkodék,
8 és nem bocsátotta el a népet. És mondá az Örökkévaló Mó-
zesnek es Áronnak: Vegyetek tele markaitokkal kormot a

ג לְשַׁלֵּחַ וְעוֹדְךָ מַחֲזִיק בָּם׃ הִנֵּה
יַד־יְהוָה הוֹיָה בְּמִקְנְךָ אֲשֶׁר
בַּשָּׂדֶה בַּסּוּסִים בַּחֲמֹרִים בַּגְּמַלִּים
בַּבָּקָר וּבַצֹּאן דֶּבֶר כָּבֵד מְאֹד׃
ד וְהִפְלָה יְהוָה בֵּין מִקְנֵה יִשְׂרָאֵל
וּבֵין מִקְנֵה מִצְרָיִם וְלֹא יָמוּת
ה מִכָּל־לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל דָּבָר׃ וַיָּשֶׂם
יְהוָה מוֹעֵד לֵאמֹר מָחָר יַעֲשֶׂה
ו יְהוָה הַדָּבָר הַזֶּה בָּאָרֶץ׃ וַיַּעַשׂ
יְהוָה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה מִמָּחֳרָת
וַיָּמָת כָּל מִקְנֵה מִצְרָיִם וּמִמִּקְנֵה
בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא־מֵת אֶחָד׃
ז וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וְהִנֵּה לֹא־מֵת
מִמִּקְנֵה יִשְׂרָאֵל עַד־אֶחָד וַיִּכְבַּד
לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שִׁלַּח אֶת־הָעָם׃
ח פ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
וְאֶל־אַהֲרֹן קְחוּ לָכֶם מְלֹא

---

képző מ kiesik. — ועודך מחזיק בם, *és még mindig tartóztatod őket vissza.* חזק ב־, *erősen megragadni* (valamit), a hifilben: erősen meg- vagy visszatartani (valakit, vagy valamit): itt az utóbbi értelemben áll; עודך jelentményéről pedig l. M. I. 46, 29, 30. (3) הויה part. kál היה-ból. היתה יד ה' viszonyítóval kapcsolatban annyit jelent, mint: *Isten keze megragadta, megtámadta.* V. ö. M. V. 2, 15. — דבר וגו' accusativusban áll és határozó gyanánt használtatik, a büntetést jelentvén, melylyel Isten őt meg fogja támadni. (4) והפלה וגו', *és különbséget teend* stb. פלה (= פלא) ige jelentéséről l. feljebb 8, 18. (7) וישלח פרעה, *és Faraó elkülde*, t. i. valakit, hogy nézze meg, valjon a csapás nem érte-e Izrael marháit is? Tömött mondatszerkezet (constr. praegnans) l. M. I. 42, 25. és még más helyen. — ויכבד וגו' benható ige, azért futurum pátáh. V. ö. אָשְׁבַּל M. I. 27, 45, בִּגְבַּר ellenben fut. hif., átható ige, és azt jelenti, hogy megkeményíté. L. feljebb 8, 28 és még más helyen. (8) מלא חפניכם, *tele markaitokkal.* מְלֹא vonzati viszonyban

חָפְנֵיכֶם פִּיחַ כִּבְשָׁן וְזָרְקוֹ מֹשֶׁה
ט הַשָּׁמַיְמָה לְעֵינֵי פַרְעֹה: וְהָיָה
לְאָבָק עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם
וְהָיָה עַל־הָאָדָם וְעַל־הַבְּהֵמָה
לִשְׁחִין פֹּרֵחַ אֲבַעְבֻּעֹת בְּכָל־
י אֶרֶץ מִצְרָיִם: וַיִּקְחוּ אֶת־פִּיחַ
הַכִּבְשָׁן וַיַּעַמְדוּ לִפְנֵי פַרְעֹה
וַיִּזְרֹק אֹתוֹ מֹשֶׁה הַשָּׁמָיְמָה וַיְהִי
שְׁחִין אֲבַעְבֻּעֹת פֹּרֵחַ בָּאָדָם
יא וּבַבְּהֵמָה: וְלֹא־יָכְלוּ הַחַרְטֻמִּים
לַעֲמֹד לִפְנֵי מֹשֶׁה מִפְּנֵי הַשְּׁחִין
כִּי־הָיָה הַשְּׁחִין בַּחַרְטֻמִּם
יב וּבְכָל־מִצְרָיִם: וַיְחַזֵּק יְהוָה אֶת־
לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה:
יג ס וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
הַשְׁכֵּם בַּבֹּקֶר וְהִתְיַצֵּב לִפְנֵי
פַרְעֹה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר
יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים שַׁלַּח אֶת־
יד עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי: כִּי | בַּפַּעַם הַזֹּאת

kemenczéből, Mózes pedig vesse azt az ég felé Faraó szemei
9 előtt. És legyen porrá Egyiptom egész földén; és legyen az emberen és a marhán hólyagokat fakasztó fekélylyé
10 Egyiptom egész földén. És vevének kormot a kemenczéből és állának Faraó elé. és Mózes veté azt az ég felé; és lőn hólyagos fekély, kifakadó az
11 emberen és a marhán És a képirástudók nem állhattak Mózes előtt a fekély miatt, mert a fekély volt a képirástudókon és minden Egyiptom-
12 belieken. És az Örökkévaló megerősíté Faraó szívét és ez nem hallgatott reájuk, a mint szólott vala az Örökkévaló Mó-
13 zeshez. És mondá az Örökkévaló Mózesnek: Kelj fel korán reggel, és állj Faraó elé, és mondd neki: Így szólott az Örökkévaló, a héberek Istene:
14 Bocsásd el népemet, hogy szolgáljanak nekem. Mert ez ízben

---

áll a következő főnévvel. L. M. I. 49, 10. חפניכם pedig ragozott főnév חָפָנַיִם-ból, mely *két* markot jelent. (9) והיה לאבק, *és legyen porrá*, értsd: a korom finom porrá váljék Egyiptom egész földén, és oka legyen, hogy fekély támadjon embereken és barmokon. — שחין פרח אבעבעת, *hólyagokat fakasztó fekély*, azaz: oly fekély, mely a hólyagok kifakadását okozza; פרח (= פרק) tehát, e helyen, áthatói jelentésű: *kifakasztó* — אבעבעות pedig öt betűjű (hangú) főnév; az א képző, töve pedig: בָּעַב, melyből lesz בָּעְבַּע mint פָּתַח-ból פִּתְפֵּתַּח L. M. I. 19, 16. (11) ולא יכלו החרטמים לעמוד ונו׳, *és a képirástudók meg nem állhattak* stb., értsd: *a varázslók* nem jelenthettek meg a királyi palotában Mózes előtt a fekély miatt. חרטמים jelentéséről l. M. I. 41, 8. (14) אני שלח את כל מגפתי, *bocsátom minden csapásaimat;*

אֲנִי שֹׁלֵחַ אֶת־כָּל־מַגֵּפֹתַי אֶל־
לִבְּךָ וּבַעֲבָדֶיךָ וּבְעַמֶּךָ בַּעֲבוּר
תֵּדַע כִּי אֵין כָּמֹנִי בְּכָל־הָאָרֶץ׃
טו כִּי עַתָּה שָׁלַחְתִּי אֶת־יָדִי וָאַךְ
אוֹתְךָ וְאֶת־עַמְּךָ בַּדֶּבֶר וַתִּכָּחֵד
טז מִן־הָאָרֶץ׃ וְאוּלָם בַּעֲבוּר זֹאת
הָעֱמַדְתִּיךָ בַּעֲבוּר הַרְאֹתְךָ אֶת־
כֹּחִי וּלְמַעַן סַפֵּר שְׁמִי בְּכָל־
יז הָאָרֶץ׃ שביעי עוֹדְךָ מִסְתּוֹלֵל
יח בְּעַמִּי לְבִלְתִּי שַׁלְּחָם׃ הִנְנִי
מַמְטִיר כָּעֵת מָחָר בָּרָד כָּבֵד
מְאֹד אֲשֶׁר לֹא־הָיָה כָמֹהוּ
בְּמִצְרַיִם לְמִן־הַיּוֹם הִוָּסְדָה
יט וְעַד־עָתָּה׃ וְעַתָּה שְׁלַח הָעֵז
אֶת־מִקְנְךָ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר לְךָ

én bocsátom minden csapásaimat szívedbe és szolgáidra és népedre, hogy tudjad, hogy nincs hozzám hasonló az egész
15 földön. Mert most kinyújthattam volna kezemet és megverhettelek volna tégedet és népedet a mirígyhalállal és eltün-
16 tél volna a földről. Azonban a végett tartottalak meg, hogy látassam veled erőmet, és hogy
17 hírdessék nevemet az egész földön. Ha még mindig felülemelkedel népemen, nem bo-
18 csátván el őket: ime, holnap ilyenkor bocsátok felette nagy jégesőt, melyhez hasonló nem volt Egyiptomban a naptól fogva, melyen alapíttatott,
19 mind ez ideig. És most, küldd el, gyűjtsd (hamar) össze nyájadat és mindenedet, mi a

---

igy nevezi a szent szöveg a jégesőt (ברד), mely oly irtóztató volt (l. alább 23, 24), hogy Faraó e csapás következtében kényszerült vallomást tenni és felkiáltani: ה׳ הצדיק ואני ועמי הרשעים (alább 27. v.), *az Örökkévaló az igazságos, én pedig meg népem a gonoszok.* — אל לבך, *szivedbe*, értsd: közepett. V. ö alább 15, 8. (15) כי עתה שלחתי וגו׳, *mert most kinyujtottam volna* stb. Ez feltételező mondatnak veendő, a mint az az összefüggésből kiderül. A héberben külön igealak a feltételező szólásmód megjelölésére nincsen. Ugy szintén ואך és ותכחד feltételes módú igék, é. p. az első fut. hifil, teljesen: אַנָּה (= אַכֵּה) töve: נכה; a másik pedig fut. nif. כחד-ból. (16) ואולם, *azonban*. Alakjánál fogva (אולם) ם־ rag által képzett név, אול-ból, ellentétes kötőszó gyanánt használtatik. — העמדתיך, *megtartottalak*; voltaképen: engedtem megállnod, a végett, hogy erőmet lássad, és hogy nevemet hirdessed. (17) עודך מסתולל, *ha még mindig felülemelkedel népemen*, értsd: gőggel meg erőszakkal uralkodol népem fölött. מסתולל part. hithp. סלל (magasra emelni)-ból. L. M. I. 28, 12. עוד jelentéséről és alkalmazásáról L. feljebb 2. (18) כעת מחר, *holnap ilyenkor*; annyi mintha állna: מחר כעת הזאת. V. ö. M. I. 18, 10. — הוסדה meghosszabbított inf. nifál. Az ־ה tehát nem birtokos rag, azért a ה dáges nélküli (רפה). (19) העז imp. hif., töve: עוז mely rokonjelentésű עוש és חוש igékkel (sietve menekül),

בַּשָּׂדֶה כָּל־הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה
אֲשֶׁר־יִמָּצֵא בַשָּׂדֶה וְלֹא יֵאָסֵף
הַבַּיְתָה וְיָרַד עֲלֵהֶם הַבָּרָד
כ וָמֵתוּ: הַיָּרֵא אֶת־דְּבַר יְהוָה
מֵעַבְדֵי פַרְעֹה הֵנִיס אֶת־עֲבָדָיו
כא וְאֶת־מִקְנֵהוּ אֶל־הַבָּתִּים: וַאֲשֶׁר
לֹא־שָׂם לִבּוֹ אֶל־דְּבַר יְהוָה
וַיַּעֲזֹב אֶת־עֲבָדָיו וְאֶת־מִקְנֵהוּ
כב בַּשָּׂדֶה: פ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה נְטֵה אֶת־יָדְךָ עַל־הַשָּׁמַיִם
וְיִהְיֶה בָרָד בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם
עַל־הָאָדָם וְעַל־הַבְּהֵמָה וְעַל
כָּל־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם:
כג וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־מַטֵּהוּ עַל־הַשָּׁמָיִם
וַיהוָה נָתַן קֹלֹת וּבָרָד וַתְּהַלֶּךְ־
אֵשׁ אַרְצָה וַיַּמְטֵר יְהוָה בָּרָד
כד עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם: וַיְהִי בָרָד
וְאֵשׁ מִתְלַקַּחַת בְּתוֹךְ הַבָּרָד
כְּבֵד מְאֹד אֲשֶׁר לֹא־הָיְתָה כָמֹהוּ

mezőn vagyon. Minden ember és marha, a mely találtatik a mezőn és be nem hajtatik a házba, leszáll reájuk a jégeső, és meghalnak. Az, a ki Isten szavától fél *vala* Faraó szolgái közől, menesztette szolgáit és nyáját a házakba. A ki pedig nem fordította szívét Isten igéjére, ott hagyá szolgáit és nyáját a mezőn. És mondá az Örökkévaló Mózesnek: Nyújtsd ki kezedet az ég felé, hogy legyen jégeső Egyiptom egész földén, az emberre és a marhára és a mező minden fűvére Egyiptom földén. És kinyújtá Mózes botját az ég felé, és az Örökkévaló támasztott mennydörgést és jégesőt, és tűz szállt vala alá a földre: és az Örökkévaló bocsáta jégesőt Egyiptom földére. És lőn jégeső és czikázó tűz a jégeső között, roppant nagy, melyhez hasonló nem volt Egyiptom egész

---

azért העז את מקנך וגו׳, *gyűjts hamar össze marhádat.* stb. (20) היראי, szószerint: a félő, értsd: *a ki fél vala;* a part. accusativust vonz. — הניס perf. hif. נום (menekülni)-ből, azért hifilben: *menekíteni.* (21) ואשר לא שם לבו אל, *a ki pedig nem fordította szívét,* értsd: a ki nem figyelt. V. ö. Sám. II. 13, 33. A magyarban ily értelemben mondatik: szívére venni; mi egyébiránt a héberben is szokás. L. Jes. 57, 1, 11. (23) נתן קלת וברד, *támasztott mennydörgést és jégesőt.* נתן קול voltaképen annyit jelent, mint נשא קול: *szót emelni,* v. ö. M. I. 45, 2. Átvitt értelemben a mennydörgésről használtatik, melyet a szent szöveg Isten szavának mond. V. ö. Zsolt 29, 2. — ותהלך kétnemű (vox hybrida) igealak, annyit jelent, mint ותבלך V. ö. יבדף és ינדף-ből), annyit jelent, mint ינדף. Zsolt 7. 6. (24) אש מתלקחת, *czikázó tűz,* מתלקחת part. hithp., töve: לקח (venni), azért מתלקחת, kapkodó, átvitt értelemben: *czikázó.* — מאז היתה לגוי, *mióta nemzetté lett,* értsd, mióta

földén, mióta lett nemzetté.
25 És elvere a jégeső Egyiptom egész földén mindent, a mi a mezőn volt, embertől marháig; és a mező minden füvét elverte a jégeső és minden mezei fát
26 összetörött. Csak Gôsen földén, a hol voltak Izrael gyermekei, nem volt jégeső. És
27 Faraó elküldé és elhívá Mózest és Áront, és mondá nekik: Vétkeztem ez ízben; az Örökkévaló az igazságos, én pedig és népem a gonoszok!
28 Könyörögjetek az Örökkévalónak: hogy legyen elég, és ne legyenek többé Isten dörgései meg jégeső! És el akarlak bocsátani titeket, és nem kell
29 tovább itt maradnatok. És mondá neki Mózes: A mint kimegyek a városból, ki fogom terjeszteni kezeimet az Örökkévalóhoz; a mennydörgések meg fognak szünni és jégeső nem
30 leend többé, hogy tudjad, hogy a föld az Örökkévalóé. Te pedig és

בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָז הָיְתָה׃
כה וַיַּךְ הַבָּרָד בְּכָל־אֶרֶץ
מִצְרַיִם אֵת כָּל־אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה
מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה וְאֵת כָּל־
עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה הִכָּה הַבָּרָד וְאֶת־
כו כָּל־עֵץ הַשָּׂדֶה שִׁבֵּר׃ רַק בְּאֶרֶץ
גֹּשֶׁן אֲשֶׁר־שָׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא
כז הָיָה בָּרָד׃ וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וַיִּקְרָא
לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם
חָטָאתִי הַפָּעַם יְהוָה הַצַּדִּיק
כח וַאֲנִי וְעַמִּי הָרְשָׁעִים׃ הַעְתִּירוּ
אֶל־יְהוָה וְרַב מִהְיוֹת קֹלֹת אֱלֹהִים
וּבָרָד וַאֲשַׁלְּחָה אֶתְכֶם וְלֹא
כט תֹסִפוּן לַעֲמֹד׃ וַיֹּאמֶר אֵלָיו מֹשֶׁה
כְּצֵאתִי אֶת־הָעִיר אֶפְרֹשׂ אֶת־
כַּפַּי אֶל־יְהוָה הַקֹּלוֹת יֶחְדָּלוּן
וְהַבָּרָד לֹא יִהְיֶה־עוֹד לְמַעַן תֵּדַע
ל כִּי לַיהוָה הָאָרֶץ׃ וְאַתָּה וַעֲבָדֶיךָ

---

keletkezett és fejlődött nemzetté. (25) עשב השדה הכה, עץ השדה שבר, a *lágy* füvet leverte (הכה), a *kemény* fát összetörte (שבר). (27) חטאתי הפעם, *ez ízben*, mintha állna חטאתי הפעם הזאת L. M. I. 2, 23. פעם származása- és használatáról lásd a megjegyzést הלם szóhoz M. I. 16, 11. (28) ורב מהיות וגו׳, *hogy legyen elég* stb, értsd: hogy szünjenek meg, és ne legyenek többé. L. a következő v.; רב tulajdonképen *melléknév* (töve; רבב), de itt adverbium gyanánt használtatik az infinitivus (מהיות) kapcsolatában. V. ö. M. V. 1, 6. 2, 3. — ולא תספון לעמד, szószerint: *és ne álljatok többé*, értsd: nem tartóztatlak többé vissza, hanem elbocsátlak benneteket. (29) כצאתי את העיר, *a mint kimegyek a városból*, azonnal fogok éretted könyörögni Istenhez. Bennt a városban, mely tele volt bálványokkal, Mózes nem tartotta illőnek a bűnös egyiptomiakért imádkozni. את העיר vonzata כצאתי szónak. יצא t. i., mint בוא s más menést jelentő igék (L. M. I. 44, 4.), tárgyesetet vonz. (30) ואתה ועבדיך; mind a két név független nevező (nomin. absolutus);

יָדַעְתִּי כִּי טֶרֶם תִּירָאוּן מִפְּנֵי
לא יְהוָה אֱלֹהִים׃ וְהַפִּשְׁתָּה וְהַשְּׂעֹרָה
נֻכָּתָה כִּי הַשְּׂעֹרָה אָבִיב וְהַפִּשְׁתָּה
לב גִּבְעֹל׃ וְהַחִטָּה וְהַכֻּסֶּמֶת לֹא נֻכּוּ
לג כִּי אֲפִילֹת הֵנָּה׃ מפטיר וַיֵּצֵא
מֹשֶׁה מֵעִם פַּרְעֹה אֶת־הָעִיר
וַיִּפְרֹשׂ כַּפָּיו אֶל־יְהוָה וַיַּחְדְּלוּ
הַקֹּלוֹת וְהַבָּרָד וּמָטָר לֹא־נִתַּךְ
לד אָרְצָה׃ וַיַּרְא פַּרְעֹה כִּי־חָדַל
הַמָּטָר וְהַבָּרָד וְהַקֹּלֹת וַיֹּסֶף
לַחֲטֹא וַיַּכְבֵּד לִבּוֹ הוּא וַעֲבָדָיו׃
לה וַיֶּחֱזַק לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שִׁלַּח אֶת־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה
בְּיַד־מֹשֶׁה׃

szolgáid, tudom, hogy még sem féltek az örökkévaló
31 Istentől! — És a len, és az árpa elveretett; mert az árpa kalászban állt, és a len bim-
32 bót hajtott. De a búza és a tönköly nem verettek el, mert
33 ezek későn érők. És kimene Mózes Faraótól, ki, a városból, és kiterjeszté kezeit az Örökkévalóhoz, és megszünének a mennydörgések és a jég, és
34 eső nem ömlött a földre. És látá Faraó, hogy megszünt az eső és a jég és a mennydörgések, akkor tovább vétkezék; és megkeményíté szívét, ő és
35 szolgái. És megátalkodék Faraó szíve, és nem bocsátotta el Izrael gyermekeit, a mint az Örökkévaló szólott Mózes által.

értelme: a mi tégedet és szolgáidat illeti. ידעתי כי וגו׳, *tudom, hogy* stb. — טרם rendesen a futurummal köttetik össze, azt jelentvén: *mielőtt*, vagy *még nem*. L. M I 2, 5. (31) והפשתה והשערה נכתה, *a len és az árpa elveretett*, mert a már megérett szálaik kemények voltak, azért a jégeső azokat elverte (L. feljebb 25). — אביב főnév (töve: אבב), annyit jelent, mint: *kalász*. *Az árpa kalász*, értsd: *kalászban állt*; גבעל pedig bimbót jelent. Tehát והפשתה גבעל, *és a len bimbó*, úgy értendő, hogy bimbót fejlesztett, mi szintén a len érettségét jelöli. (32) והחטה והכסמת וגו׳, *de a búza és a tönköly* stb.; ezek nem verettek el, mert *későnérők* (אפילת), tehát még lágyak voltak, és azért nem ártott nekik a jégeső. A tönköly (כסמת) egy búzanemű gabona, mely héberül ez egyszer fordul elő. כסמת töve: כסם, lenyirni (a misnában כרשינין-nak neveztetik). (33) ומטר לא נתך, *és eső nem ömlött le*. נתך rokonjelentésű נתק (leszakadni), valamint נסך (önteni) igékkel. (34) ויסף לחטא E héber szólásmódról l. M I. 19, 19. és a párhuzamos helyeket.

X. FEJEZET.

Isten üzenete Faraóhoz a sáskát illetőleg (1—6). *Faraó szolgái biztatják őt az izraeliták elbocsátására* (7). *Faraó hajlandó az izraelita nép egy részének eleresztésére* (8—11). *Nyolczadik csapás: a sáska* (12—20). *Kilenczedik csapás: a sötétség* (21—23). *Faraó engedékenysége* (24). *Mózes nem akar beleegyezni* (25—26). *Faraó szívkeménysége és Mózes elüzetése* (27—29).

בא.

א ' וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא
אֶל־פַּרְעֹה כִּי־אֲנִי הִכְבַּדְתִּי אֶת־
לִבּוֹ וְאֶת־לֵב עֲבָדָיו לְמַעַן שִׁתִי
ב אֹתֹתַי אֵלֶּה בְּקִרְבּוֹ׃ וּלְמַעַן
תְּסַפֵּר בְּאָזְנֵי בִנְךָ וּבֶן־בִּנְךָ אֵת־
אֲשֶׁר הִתְעַלַּלְתִּי בְּמִצְרַיִם וְאֶת־
אֹתֹתַי אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בָם וְיִדַּעְתֶּם
ג כִּי־אֲנִי יְהוָה׃ וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
אֶל־פַּרְעֹה וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו כֹּה־
אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים עַד־
מָתַי מֵאַנְתָּ לֵעָנֹת מִפָּנָי שַׁלַּח

1 És mondá az Örökkévaló Mózesnek: Menj be Faraóhoz, mert én megkeményítettem szívét és az ő szolgáinak szívét, hogy tegyem ezen jeleimet közepette. 2 És hogy elbeszéljed fiadnak és fiad fiának füleibe, a mit cselekedtem Egyiptomban, és jeleimet, melyeket tettem közöttök; és ismerjétek meg, hogy én vagyok az Örökkévaló. 3 És bemenének Mózes és Áron Faraóhoz és mondák neki: Igy szólott az Örökkévaló, a héberek Istene: meddig vonakodol megalázni magadat előttem?

---

(1) הכבדתי, *megkeményítettem*, értsd: megengedtem, hogy kemény legyen, maradjon (L. feljebb 4, 21.). — למען שתי, szószerint: tevésem végett, azaz: hogy tehessem. שתי ragozott inf. kál שות (rokonértelmű שום) igéből. (2) ולמען תספר וגו׳, *és hogy elbeszéljed* stb. E vers az isteni gondviselésnek utjait ismerteti meg velünk. Isten ugyanis azért engedte meg a gonosz Faraó keményszivűségét, és nem törte meg rögtön megátalkodott gonoszságát, hogy csodákat műveljen, a melyekből kitünjék, hogy Ő az Örökkévaló, Faraót és az egyiptomiakat pedig erős kézzel kénytelenítse az izraelita nép elbocsátására. — התעללתי perf hithp., töve: עלל (cselekedni). (3) עד מתי מאנת לענות מפני, *meddig vonakodol megalázni magadat előttem?* Értsd: meddig folytatod a gőgös daczot Isten parancsolatával szemben, hogy népét el nem ereszted? — לענות (= לְהַעָנוֹת) inf. nif. (töve: ענה) „*megalázni*“ jelentéssel, azért a nifálban (mely reflexiv jelentéssel is bir): *megalázni magát*. — ויעבדני tárgyragozott t. számú ige az egyesszámú עמי-ra vonatkozva; mivel a gyűjtőnév mellett, héberben, az ige majd egyes, majd többes számban

ד עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי׃ כִּי אִם־מָאֵן אַתָּה
Bocsásd el népemet, hogy szol-
4 לְשַׁלֵּחַ אֶת־עַמִּי הִנְנִי מֵבִיא
gáljanak én nekem; mert ha vo-
ה מָחָר אַרְבֶּה בִּגְבֻלֶךָ׃ וְכִסָּה אֶת־
nakodol népemet elbocsátani:
עֵין הָאָרֶץ וְלֹא יוּכַל לִרְאֹת
ime, én hozok holnap sáskát
5 אֶת־הָאָרֶץ וְאָכַל | אֶת־יֶתֶר
határodba, mely el fogja lepni
הַפְּלֵטָה הַנִּשְׁאֶרֶת לָכֶם מִן־
a föld szinét, és nem láthatják
הַבָּרָד וְאָכַל אֶת־כָּל־הָעֵץ הַצֹּמֵחַ
meg a földet, és meg fogja
לָכֶם מִן־הַשָּׂדֶה׃ וּמָלְאוּ בָתֶּיךָ
ו emészteni a megmentett ma-
radékot, mely nektek megma-
radt a jégesőtől, és meg fog
וּבָתֵּי כָל־עֲבָדֶיךָ וּבָתֵּי כָל־
emészteni minden fát, mely
6 מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא־רָאוּ אֲבֹתֶיךָ
nő ti nektek a mezőn. És el-
telnek (vele) házaid és min-
וַאֲבוֹת אֲבֹתֶיךָ מִיּוֹם הֱיוֹתָם
den szolgáid házai és egész
עַל־הָאֲדָמָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה וַיִּפֶן
Egyiptom házai, a minőt nem
וַיֵּצֵא מֵעִם פַּרְעֹה׃ וַיֹּאמְרוּ עַבְדֵי
ז láttak atyáid és atyáidnak
פַּרְעֹה אֵלָיו עַד־מָתַי יִהְיֶה זֶה
atyái létezésök napja óta a föl-
לָנוּ לְמוֹקֵשׁ שַׁלַּח אֶת־הָאֲנָשִׁים
dön e mai napig. És elfordula
7 וְיַעַבְדוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם הֲטֶרֶם
és kimene Faraótól. És mon-
ח תֵּדַע כִּי אָבְדָה מִצְרָיִם׃ וַיּוּשַׁב
dák Faraó szolgái neki: Med-
אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן אֶל־פַּרְעֹה
dig legyen ez nekünk botrá-
nyul? bocsásd el az embereket,
hogy szolgáljanak az örökké-
való Istenöknek! Avagy nem tudod-e még, hogy Egyiptom elve-
8 szett? És visszahozák Mózest és Áront Faraóhoz, és ez mondá

használtatik. L. feljebb 7, 26. (4) כי אם־מאן וגו׳, *mert ha vonakodol* stb. כי szócska, e helyen, nem tartozik szorosan az utána levő אם szócskához, mert akkor azt jelenti: *hanem, kivéve.* L. M. I. 19, 9. — מאן annyi mint מָאֵן (part. pi.). A מ elesik a könnyebb kiejtés kedvéért. — ארבה egy *nemét* a sáskának jelenti. L. M. IV. 11, 22. (5) עין הארץ, *a föld szine.* עַיִן, mely voltaképen *szemet* jelent, átvitt értelemben szinét *valaminek* jelenti. L. M IV. 11, 7. — ולא יוכל לראת, *és nem láthatják.* A határozatlan személyű nm. a héber nyelvben a 3. személy egyesszámú hímnemű igével (יוכל) fejeztetik ki. L. M. I. 48, 1. 2. (7) עד מתי יהיה זה, *meddig legyen ez*, t. i. Mózes; למוקש, *botrányúl*, értsd: a bukás oka, mely veszedelembe ejt? מוקש (töve: יקש) voltaképeni jelentése: *tőr*, átvitt értelemben minden tárgy vagy személyről használtatik, ki veszedelembe ejt. — הטרם תדע, *avagy nem tudod-e még?* טרם szó alkalmazásáról l. feljebb 9, 30. (8) ויושב fut. hof. שוב-ból. A szenvedő formájú ige cselekvő értelemben való használatáról l.

וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יְהִי כֵן יְהוָה עִמָּכֶם כַּאֲשֶׁר אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וְאֶת־ טַפְּכֶם רְאוּ כִּי רָעָה נֶגֶד פְּנֵיכֶם׃ יא לֹא כֵן לְכוּ נָא הַגְּבָרִים וְעִבְדוּ אֶת־יְהוָה כִּי אֹתָהּ אַתֶּם מְבַקְשִׁים וַיְגָרֶשׁ אֹתָם מֵאֵת פְּנֵי פַרְעֹה׃ יב ס וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְטֵה יָדְךָ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם בָּאַרְבֶּה וְיַעַל עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם

nekik: Menjetek, szolgáljatok az örökkévaló Istenteknek; kik azok, kik elmennek? És 9 mondá Mózes: Ifjainkkal és véneinkkel el akarunk menni; fiainkkal és leányainkkal, juhainkkal és szarvasmarháinkkal el akarunk menni, mert ünnepünk van az Örökkévaló 10 tiszteletére. És mondá nekik: Ugy legyen az Örökkévaló ti veletek, a mint elbocsátlak titeket és kisdedeiteket! Lássátok, hogy gonosz szándék előt- 11 tetek. Ne úgy, menjetek csak ti, férfiak, és szolgáljatok az Örökkévalónak, mert azt akarjátok ti; és elkergeték őket 12 Faraó szine elől. És mondá az Örökkévaló Mózesnek: Nyújtsd ki kezedet Egyiptom földére a sáskáért, hogy szálljon föl Egyiptom

---

alább 21, 28. — מי ומי, szószerint: *ki és ki* értsd: kik? (9) כי חג ה' וגו', *mert ünnepünk van az Örökkévaló tiszteletére*; azaz: oly ünnepet kell ülnünk, melyben az egész népnek részt kell vennie, és azért akarunk elmenni mindnyájan. חג, melynek töve: חגג (= חוג), voltaképen körtánczot jelent, melyet a nép ünnep alkalmával rendezett. (10) יהי כן ה' עמכם וגו', *úgy legyen az Örökkévaló ti veletek* stb. azaz: oly bizonyos, hogy el nem eresztlek benneteket, a mint óhajtom, hogy Isten ne segítsen titeket. — ראו כי רעה נגד פניכם, *lássátok, hogy gonosz szándék elöttetek*; — értsd: valami rossz dologra gondoltok, nem pedig arra, hogy Istenteknek szolgálni akartok. נגד פניכם csak annyit jelent, mint לפניכם, *elöttetek*. V. ö. Zsolt. 16, 8., a hol נגד oly értelemben áll, mint לפני. (11) כי אתה וגו', *mert azt* stb. t. i. Istennek szolgálni; ahhoz pedig elég, hogy a férfiak (הגברים) szabaduljanak meg, nem pedig a nép nagyja-apraja és marhája is, a mint ti azt kivánjátok. — ויגרש אתם, *és elkergeté őket*. — Mózes azon nyilatkozata, hogy mindvalamenynyien el akarják hagyni Egyiptomot, annyira izgatta fel Faraót, hogy őket, t. i. Mózest és Áront, elűzé maga elől. De mikor másodszor így nyilatkozott Mózes (L. alább 25. és 26. v.), akkor Faraó haragra gerjedt, és megtiltotta neki, hogy többé előtte meg ne jelenjen. L. alább 28. v. (12) בארבה, *a sáskáért* hogy t. i. a sáska szálljon Egyiptom földére. A ב viszonyító ezen jelen-

וַיֹּאכַל אֶת־כָּל־עֵשֶׂב הָאָרֶץ אֵת
כָּל־אֲשֶׁר הִשְׁאִיר הַבָּרָד: וַיֵּט יג
מֹשֶׁה אֶת־מַטֵּהוּ עַל־אֶרֶץ
מִצְרַיִם וַיהוָה נִהַג רוּחַ־קָדִים
בָּאָרֶץ כָּל־הַיּוֹם הַהוּא וְכָל־
הַלָּיְלָה הַבֹּקֶר הָיָה וְרוּחַ הַקָּדִים
נָשָׂא אֶת־הָאַרְבֶּה: וַיַּעַל הָאַרְבֶּה יד
עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיָּנַח בְּכֹל
גְּבוּל מִצְרָיִם כָּבֵד מְאֹד לְפָנָיו
לֹא־הָיָה כֵן אַרְבֶּה כָּמֹהוּ וְאַחֲרָיו
לֹא יִהְיֶה־כֵּן: וַיְכַס אֶת־עֵין כָּל־ טו
הָאָרֶץ וַתֶּחְשַׁךְ הָאָרֶץ וַיֹּאכַל
אֶת־כָּל־עֵשֶׂב הָאָרֶץ וְאֵת כָּל־
פְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר הוֹתִיר הַבָּרָד
וְלֹא־נוֹתַר כָּל־יֶרֶק בָּעֵץ וּבְעֵשֶׂב
הַשָּׂדֶה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם:

földére és emészsze meg a föld minden fűvét, mindazt, a mit 13 meghagyott a jégeső. És kinyújtá Mózes botját Egyiptom földére; és az Örökkévaló támasztott keleti szelet a földön, egész nappal és egész éjjel; reggel lett, és a keleti 14 szél hordta a sáskát. És felszálla a sáska Egyiptom egész földére, és leereszkedék Egyiptom egész határán, felette nagy tömegben; annak előtte nem volt olyan sáska, mint az, és 15 utána sem leend olyan. És ellepé az egész föld színét, és elsötétedék a föld; és megemészté a föld minden fűvét, és a fának minden gyümölcsét, melyet meghagyott a jégeső, és nem maradt meg semmi zöldelő a fán és a mezei fűvön Egyiptom egész földén.

---

tését l. M. V. 2, 8. — ויעל rövidült futurum (apokopatum) nyomatékos parancsolatot fejez ki. L. Krón. II. 36, 23. (13) נהג וגו', szószerint: vezetett, értsd: támasztott. V. ö. alább 19. v. — ורוח הקדים נשא וגו', *és a keleti szél hordta* stb. Arábia felől, melyet a szent szöveg megkülönböztetőleg a Kelet országának nevez (L. M. I. 10, 30.), jött a szél, és vitte, azaz: hajtotta a sáskát Egyiptom felé, mely Arábiától nyugatra fekszik. (14) כבד מאד, *felette nagy tömegben.* כבד tulajdonképeni és átvitt értelméről l. M. I. 13, 2. 48, 10. — ואחריו לא יהיה כן, *és utána sem leend olyan.* Hogy azelőtt még nem volt sáska olyan nagy számmal, azt az emberek is tudhatták, kik arról, a mi már történt, megemlékeznek; de hogy olyan sáska többé nem leend, azt csak Mózes állíthatta, ki Isten meghagyásából irta e szavakat. V. ö. Jóel. 2, 2. (15) את עין כל הארץ, *az egész föld színét.* עין voltaképen *szemet* jelent; átvitt értelemben valaminek a színét, mely szembeötlő. L. feljebb 5. — ותחשך הארץ, *és a föld elsötétedék*, t. i. a tömérdek sáska miatt — ולא נותר כל ירק, *és nem maradt meg semmi zöldelő.* ירק zöld levelet, fűvet, vagy egyéb zöld növényt jelent; nem tévesztendő össze יָרָק melleknévvel, mely a növény zöld színét jelenti, p. בָּשָׂא יָרָק Kir. II. 19, 26. (16) ויאמר

טז וַיְמַהֵר פַּרְעֹה לִקְרֹא לְמֹשֶׁה
וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר חָטָאתִי לַיהוָה
יז אֱלֹהֵיכֶם וְלָכֶם: וְעַתָּה שָׂא נָא
חַטָּאתִי אַךְ הַפַּעַם וְהַעְתִּירוּ
לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְיָסֵר מֵעָלַי רַק
יח אֶת־הַמָּוֶת הַזֶּה: וַיֵּצֵא מֵעִם
יט פַּרְעֹה וַיֶּעְתַּר אֶל־יְהוָה: וַיַּהֲפֹךְ
יְהוָה רוּחַ־יָם חָזָק מְאֹד וַיִּשָּׂא
אֶת־הָאַרְבֶּה וַיִּתְקָעֵהוּ יָמָּה סוּף
לֹא נִשְׁאַר אַרְבֶּה אֶחָד בְּכֹל
כ גְּבוּל מִצְרָיִם: וַיְחַזֵּק יְהוָה אֶת־
לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שִׁלַּח אֶת־בְּנֵי
כא יִשְׂרָאֵל: פ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה נְטֵה יָדְךָ עַל־הַשָּׁמַיִם
וְיִהִי חֹשֶׁךְ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וְיָמֵשׁ

16 És Faraó siete elhívatni Mózest és Áront és mondá: Vétkeztem az Örökkévaló Istenetek ellen 17 és ellenetek. És most, kérlek, bocsásd meg bűnömet csak ez egyszer! és könyörögjetek az Örökkévaló, ti Isteneteknek, hogy vegye le rólam csak ezt 18 a halált. És kimene Faraótól és könyörge az Örökkévalónak. 19 És az Örökkévaló megfordítá *a szelet, és támasztott* igen erős nyugati szelet, mely felvevé a sáskát és beleveté azt a nádas tengerbe; nem maradt egy sáska sem Egyiptom 20 egész határában. És az Örökkévaló megerősíté Faraó szívét, és ez el nem bocsátotta 21 Izrael gyermekeit. És mondá az Örökkévaló Mózesnek: Nyújtsd ki kezedet az ég felé, és legyen sötétség Egyiptom

---

לקרא. A módhatározó határozott módú ige alakjában és a cselekvés infinitivus által van kifejezve. V. ö. M. I. 27, 20. és még sok más helyen. — חטאתי לה', *vétkeztem — ellen.* A viszonyító ל az előtte való חטאתי-nak a vonzata és azt jelenti: *ellen.* V. ö. M. I. 20, 6. 9. (17) שא נא ונו', kérlek, *bocsásd meg* stb. נשא (felemelni) עון, חטא és hasonló jelentésű főnevek kapcsolatában azt jelenti: vétket vagy bűnt megbocsátani. V. ö. M. II. 34, 7. חַטָּאתִי ragozott főnév חַטָּאת-ból; nem tévesztendő össze חָטָאתִי igével. והעתירו. Ezen ige származása- és alkalmazásáról l. M. I. 25, 21. — את המות הזה, *ezt a halált*, értsd: ezt a halálos csapást, t. i. *a sáskát.* (19) ויהפך ה' רוח ים Ezt a mondatot grammatikailag úgy kell érteni, mintha lenne: את ויהפך ה' רוח הקדים וינהג רוח־ים, és az Örökkévaló megfordítá a (keleti szelet és támaszta) nyugati szelet, *két* ige helyett csak *egy* (zeugma). L. M. I. 14, 15. — ויתקעהו ימה סוף, *és beleveté azt a nádas tengerbe.* A nádas tenger Egyiptomtól keletre lekszik, így aztán a nyugatról fúvó szél a sáskát felragadva, azt a tengerbe vetette; ויתקעהו pedig tárgyragozott fut. conv. kál, töve: תקע, *beleütni, belevetni.* L. M. I. 31, 25. (21) וימש חשך, *és a sötétség tartós legyen*, azaz: ne szünjék meg nappal sem, hanem tartson tovább az éjjeli sötétség beálltáig, hogy három napig tartó sötétség legyen.

כב חֹשֶׁךְ׃ וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־
הַשָּׁמָיִם וַיְהִי חֹשֶׁךְ־אֲפֵלָה בְּכָל־
כג אֶרֶץ־מִצְרַיִם שְׁלֹשֶׁת יָמִים׃ לֹא־
רָאוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו וְלֹא־קָמוּ
אִישׁ מִתַּחְתָּיו שְׁלֹשֶׁת יָמִים
וּלְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אוֹר
כד בְּמוֹשְׁבֹתָם׃ שלישי וַיִּקְרָא
פַרְעֹה אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לְכוּ
עִבְדוּ אֶת־יְהוָה רַק צֹאנְכֶם
וּבְקָרְכֶם יֻצָּג גַּם־טַפְּכֶם יֵלֵךְ
כה עִמָּכֶם׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה גַּם־אַתָּה
תִתֵּן בְּיָדֵנוּ וְזָבְחִים וְעֹלֹת וְעָשִׂינוּ
כו לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ׃ וְגַם־מִקְנֵנוּ יֵלֵךְ
עִמָּנוּ לֹא תִשָּׁאֵר פַּרְסָה כִּי מִמֶּנּוּ
נִקַּח לַעֲבֹד אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ

földén és legyen tartós sö-
22 tétség. És Mózes kinyújtá kezét az ég felé, és vala tömör sötétség Egyiptom egész föl-
23 dén három napig. Nem látták egymást, és senkisem kelt fel helyéből három napig, de Izrael minden gyermekeinek világosság volt lakóhelyeiken.
24 És elhívá Faraó Mózest, és mondá: Menjetek, szolgáljatok az Örökkévalónak, csak juhaitok és marháitok maradjanak hátra; kisdedeitek is
25 menjenek veletek. És mondá Mózes: Magad is adni fogsz kezünkbe vágó- és égőáldozatokat, hogy bemutassuk azokat az örökkévaló Istenünk-
26 nek. És marháink is menjenek velünk, egy köröm sem maradjon hátra, mert abból veszünk, hogy szolgáljunk az Örökkévalónak, a mi Istenünknek; mi pedig

---

וימש összevont ige = וַיִּמָּשׁ, mely מָשׁ (ej, este)-ből származik (denominativum). (22) חשך אפלה, szószerint: a homály sötétsége, értsd: *tömör sötétség*. (23) ולא קמו איש מתחתיו, *és nem kelt föl senki közülök helyéből*, ez úgy értendő: hogy nem mert senki helyéből felkelni, oly rémítő volt a sötétség. תחתיו ragozott tsz. főnév תחת (alatt)-ból, azért: a hely, melyen valaki, vagy valami űl. — במושבתם, *lakóhelyeikben*, a hol laktak, t. i. Gôsen földén nem volt a sötétség, mely Egyiptom földén három napig tartott. (24) רק צאנכם ובקרכם יצג, *csak juhaitok és marháitok maradjanak hátra*. Faraó ez izben csak annyiban tágított, a mennyiben megengedte, hogy a nép gyermekestűl elmehessen; csak juhait és marháit ne vigye el magával. Igy gondolta a nép visszatértét magának biztosítani. — יצג fut. hofal, töve: נצג (= יצג) (25) זבחים ועלת, *vágó- és égőáldozatok*. E kétféle áldozat közől az elsőből csak egyes részeket áldoztak fel, a többit pedig lakomára (נְזָח) használták fel, mig a másodikat egészen vitték fel (עלה) az oltárra, és égették el a tűzben. L. M. III. 1. 10—13. ועשינו וגו׳, *hogy bemutassuk azokat* stb. עשה (tenni, csinálni) az áldozat *bemutatásáról* is használtatik. V. ö. M. IV. 28, 4. 6. és még sok helyen. (26) לא תשאר פרסה, *egy köröm se maradjon hátra*, a helyett: egy darab *marha* se. Az ilyen névcsere (metonym)

nem tudjuk, mivel szolgáljunk
az Örökkévalónak, míg oda
27 érkezünk. És megerősíté az
Örökkévaló Faraó szívét, és ez
nem akarta elbocsátani őket.
28 És mondá neki Faraó: Menj
el tőlem; vigyázz magadra,
ne lásd többé orczámat, mert
a mely napon orczámat látod,
29 meghalsz. És mondá Mózes:
Helyesen szóltál; nem fogom

וַאֲנַחְנוּ לֹא־נֵדַע מַה־נַּעֲבֹד אֶת־
כו יְהוָה עַד־בֹּאֵנוּ שָׁמָּה: וַיְחַזֵּק
יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְלֹא אָבָה
כח לְשַׁלְּחָם: וַיֹּאמֶר־לוֹ פַּרְעֹה לֵךְ
מֵעָלַי הִשָּׁמֶר לְךָ אַל־תֹּסֶף
רְאוֹת פָּנַי כִּי בְיוֹם רְאֹתְךָ פָּנַי
כט תָּמוּת: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֵּן דִּבַּרְתָּ
לֹא־אֹסֵף עוֹד רְאוֹת פָּנֶיךָ: פ

többé látni orczádat

XI. FEJEZET.

Isten üzenete az izraelitákhoz az utolsó csapás előtt, hogy kérjenek az egyiptomiaktól ezüst és arany ékességeket (1—2). *Az izraeliták kegyet találnak az egyiptomiak előtt* (3). *Isten üzenete Faraóhoz tizedik csapást illetőleg* (4—8), *Faraó állandó makacssága* (9—10).

1 És mondá az Örökkévaló
Mózesnek: Még egy csapást
hozok Faraóra és Egyiptomra,
ezután el fog bocsátani titeket;
mikor elbocsát, végképpen;
űzve el fog űzni titeket innen.
2 Szólj azért, kérlek, a nép füleibe,

א יא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עוֹד
נֶגַע אֶחָד אָבִיא עַל־פַּרְעֹה וְעַל־
מִצְרַיִם אַחֲרֵי־כֵן יְשַׁלַּח אֶתְכֶם
מִזֶּה כְּשַׁלְּחוֹ כָּלָה גָּרֵשׁ יְגָרֵשׁ
ב אֶתְכֶם מִזֶּה: דַּבֶּר־נָא בְּאָזְנֵי

---

nem ritkán fordul elő még a prózában is. (V. ö. M. III. 2, 1.), annál inkább a költői nyelven. L. M. III. 26, 6. ואנחנו לא נדע ונו׳, *mi pedig nem tudjuk* stb., azért szükséges, hogy valamennyi marhánk velünk legyen. — עד באנו שמה, *míg oda jövünk*, t. i. az istenszolgálat helyére. (28) אל תסף ראות פני, *ne lásd többé orczámat*, értsd: ne merj elém többé lépni. ראות inf. kál ראה-ból; a verbum finitum az infinitivussal való használatáról l. p. M. I. 7, 10. és még sok helyen. (29) כן דברת, *helyesen szóltál*, azaz: épen jókor, mert valóban utószor állok előtted. Ez alkalommal tudatta vele az utolsó csapást (L. a következő fejezet 1. versét), melyet Isten reá fog mérni, hogy a népet végre eleressze. כן voltaképpen főnév és melléknév (töve: כון) *igaz, helyes*; itt azonban módhatározó gyanánt használtatik. L. a fordítást.

(1) כשלחו כלה, *midőn elbocsát, végképpen;* értsd: végképpen fog elbocsátani benneteket. — כלה főnév (L. M. I. 18, 21.); itt pedig, mint igehatározó, annyit jelent, mint *végképpen*. — גרש יגרש ונו׳, *üzve el fog üzni benneteket*. Ez fokozott folytatása az előbbinek, és külön mondatot képez. (2) ויאמלו, *hogy*

הָעָם וְיִשְׁאֲלוּ אִישׁ | מֵאֵת רֵעֵהוּ
וְאִשָּׁה מֵאֵת רְעוּתָהּ כְּלֵי־כֶסֶף
ג וּכְלֵי זָהָב: וַיִּתֵּן יְהוָה אֶת־חֵן
הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרָיִם גַּם | הָאִישׁ
מֹשֶׁה גָּדוֹל מְאֹד בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
בְּעֵינֵי עַבְדֵי־פַרְעֹה וּבְעֵינֵי הָעָם:
ד רביעי ס וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר
יְהוָה כַּחֲצֹת הַלַּיְלָה אֲנִי יוֹצֵא
ה בְּתוֹךְ מִצְרָיִם: וּמֵת כָּל־בְּכוֹר
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר פַּרְעֹה

hogy kérjenek, minden férfi barátjától, és minden asszony barátnéjától, ezüst edényeket
3 és arany edényeket. És az Örökkévaló tevé kedvessé a népet Egyiptom szemeiben; a férfi Mózes is igen nagy vala Egyiptom földén, Faraó szolgáinak szemei előtt és a nép
4 szemei előtt. És mondá Mózes: Azt mondotta az Örökkévaló: Éjféltájban kimegyek Egyip-
5 tom közepett. És meg fog halni minden elsőszülött Egyiptom földén, Faraó elsőszülöttétől, ki

---

kérjenek, nem pedig hogy *kikölcsönözzenek*. Kölcsön kérni a héberben לוה igével fejeztetik ki (L. M. V. 28, 12.). Hogy mily értelemben használtatik e helyen e szó וישאלו, még világosabban kitetszik a következő, úgy szintén a 12. fej. 36. verseiből, a hol a szent szöveg még hozzá teszi a וישאלו szóhoz, hogy: ויתן את חן העם בעיני מצרים וישאילום, *és az Örökkévaló kedvessé tette a népet az egyiptomiak szemeiben, hogy kérelmét teljesíték.* — E kifejezés נתן חן בעיני וגו' csak akkor alkalmaztatik, ha valami kitüntetésben való részesítésről van szó (V. ö. M I. 39, 21.). — איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה, *minden férfi felebarátjától, és minden asszony felebarátnéjától*, t. i. minden *izraelita* férfi, az *egyiptomi* felebarátja, és minden *izraelita* asszony az *egyiptomi* felebarátnéjától. A szent szöveg nevezi itten az *egyiptomi* férfit az *izraelita* férfival szemben: רֵעֵהוּ, ugyszintén az *egyiptomi* asszonyt az *izraelita* asszonynyal szemben: רעותה. Ebből a legvilágosabban kitetszik, hogy a רֵעַ szó (l. M. III. 19, 18.) nemcsak a hitrokonra, hanem *minden* emberre, rang-, vallás- és nemzetiségi különbség nélkül, alkalmaztatik. (3) ויתן ה' את חן העם בעיני וגו', szószerint: *és az Örökkévaló ada kegyességet*, értsd: kedvessé tette a népet az egyiptomiak szemeiben. נתן gyakran a miveltető cselekvés értelmében használtatik. L. alább 12, 23, és még más helyen. — גם האיש משה, *a férfi Mózes is*, t. i. a nagyhirű férfi. Ily értelemben használtatik gyakran איש (előkelő férfi) ellentétben אדם (közönséges ember)-mal. V. ö. Zsolt. 49, 3. (4) כחצות הלילה, *éjféltájban*, a כ, e helyen, azt fejezi ki: *körül, ez időtaj körül.* Ellenben בחצי הלילה (L. alább 29. v.) azt jelenti: *ejfélkor*, mert tényleg abban a perczben történt. אני יוצא וגו', *kimegyek*, értsd: kimegyek megbüntetés végett. (5) מבכור פרעה היושב על כסאו *Faraó elsőszülöttétől, ki trónjára ül*, értsd: kinek hivatása trónjára ülni és követni őt királyi méltóságában. עד בכר השפחה אשר אחר הרחים, *a*

trónjára ül, a rabszolganő elsőszülöttéig, ki a kézi malom mögött vagyon; és a barom
6 minden első fajzata. És leszen nagy jajgatás Egyiptom egész földén, melyhez hasonló nem volt, és ahhoz hasonló többé
7 nem leend. Izrael minden gyermekeire pedig eb sem ölti vala ki nyelvét, az embertől a baromig; hogy tudjátok meg, hogy különbséget tesz az Örökkévaló Egyiptom és Izrael közt.
8 És le fognak jönni ezek a te szolgáid mind én hozzám, és meg fognak hajolni előttem, mondván: Menj ki te és az egész nép, mely téged követ, és ezután ki fogok menni. És kimene Faraótól fellobbant ha-
9 raggal. És mondá az Örökkévaló Mózesnek: Faraó nem fog

הַיֹּשֵׁב עַל־כִּסְאוֹ עַד בְּכוֹר
הַשִּׁפְחָה אֲשֶׁר אַחַר הָרֵחָיִם וְכֹל
ו בְּכוֹר בְּהֵמָה: וְהָיְתָה צְעָקָה
גְדֹלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר
כָּמֹהוּ לֹא נִהְיָתָה וְכָמֹהוּ לֹא
ז תֹסִף: וּלְכֹל | בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא
יֶחֱרַץ־כֶּלֶב לְשֹׁנוֹ לְמֵאִישׁ וְעַד־
בְּהֵמָה לְמַעַן תֵּדְעוּן אֲשֶׁר יַפְלֶה
יְהוָה בֵּין מִצְרַיִם וּבֵין יִשְׂרָאֵל:
ח וְיָרְדוּ כָל־עֲבָדֶיךָ אֵלֶּה אֵלַי
וְהִשְׁתַּחֲווּ־לִי לֵאמֹר צֵא אַתָּה
וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־בְּרַגְלֶיךָ וְאַחֲרֵי־
כֵן אֵצֵא וַיֵּצֵא מֵעִם־פַּרְעֹה
ט בָּחֳרִי־אָף: ס וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה לֹא־יִשְׁמַע אֲלֵיכֶם

---

rabszolganö elsöszülöttéig, ki a kézimalom mögött vagyon. 'אשר וגו grammatikailag ép úgy a vonzónévre: בכור, mint a vonzottra: השפחה vonatkozható, mert אשר nem fejezi ki a nemet; tényleg azonban mégis csak az utóbbira vonatkozik, mert a rabszolganőnek tisztje volt a kézimalmot hajtani. V. ö. Job. 31, 10. — רחים páros számú (dualis) főnév. — Az egyesszám (רחה) nem fordul elő. A párosszám pedig vonatkozik a két egyenlő alkatrészre, melyből a malom szerkezete áll, melynek felső része רֶכֶב-nek neveztetik. V. ö. M. V. 24, 6. (7) ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו, *Izrael gyermekeire pedig eb sem ölti vala ki nyelvét.* חרץ (= חרט, חרת és חרז) voltaképen *vésni*, metszeni jelent; לשון kapcsolatában közmondásos szólásmód, gyanánt áll és azt jelenti, hogy moczczani sem mert ellenök. V. ö. Jos. 10, 21. — יפלה fut. hifil. Jelentését l. feljebb 8, 18. (8) וירדו וגו', *és le fognak jönni* stb. azaz: ők magok fognak engem nevedben felkérni, hogy minél hamarább hagyjuk el Egyiptomot. אשר ברגליו, szószerint: *mely lábaidon van*, értsd: mely téged követ. V. ö. M. I. 30, 30. 33, 14. — ויצא-בחרי אף *és kimene — felgyuladt haraggal*; azért, mivel Faraó neki eltiltotta, előtte ezentúl megjelenni. L. feljebb 10. 28. (9) לא ישמע וגו', *nem fog hallgatni* stb. E vers, valamint a következő vers is összefoglalása mindan-

hallgatni reátok, hogy megsokasítsam csodáimat Egyiptom
10 földén. Mózes pedig és Áron tették mindezen csodákat Faraó előtt; de az Örökkévaló megerősíté Faraó szívét, és ez nem bocsátotta el Izrael gyermekeit földéről.

פַּרְעֹה לְמֵעַן רְבוֹת מוֹפְתַי בְּאֶרֶץ
מִצְרָיִם׃ ומשֶׁה וְאַהֲרֹן עָשׂוּ ׀
אֶת־כָּל־הַמֹּפְתִים הָאֵלֶּה לִפְנֵי
פַּרְעֹה וַיְחַזֵּק יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה
וְלֹא־שִׁלַּח אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
מֵאַרְצוֹ׃ ס

XII. FEJEZET.

Új évszámítás (1—2). *A pészách-áldozatot illető törvény* (3—13). *A pészách-ünnep megállapítása* (14), *a kovásztalan kenyér elköltése, és a kovászos kenyér eltiltása* (15—20). *A pészách-áldozat szertartása* (21—28). *Az elsőszülöttek elhalálozása* (29—30). *Az izraeliták sürgős kiköltözése Egyiptomból* (31—42). *Kik vegyenek részt a pészách-áldozat szertartásában* (43—49). *A törvény teljesítése* (50) *és Egyiptom odahagyása* (51).

1 És mondá az Örökkévaló Mózesnek és Áronnak Egyiptom földén, következőképen.
2 E hónap legyen nálatok a hónapok kezdete, első legyen az nálatok az év hónapjai között.
3 Szóljatok Izrael egész

יב א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
וְאֶל־אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר׃
ב הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים
רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה׃
ג דַּבְּרוּ אֶל־כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל

---

nak, a mire Isten Mózest küldetésének kezdete óta figyelmeztette. V. ö. feljebb 3, 19. 20. 4, 21. 7, 4. 10, 1. 3.

(2) ראש חדשים, szószerint: *a hónapok feje*, azaz: *kezdete*, a mint a szent szöveg maga kimagyarázza, mondván: ראשון הוא וגו׳, *első az* stb. Tehát uj időszámítás (aera) kezdete az izraelita nép történetében. V. ö. M. I. 11, 10. — חדש: voltaképen, *újhold*, átvitt értelemben hónapot, vagyis azon időtartamot jelenti, mely az egyik holdujulástól a következő holdujulásig lefoly (29 nap, $11^{793}/_{1080}$ óra = 29 n., 11 ó., 44′, 18″). — ראשון הוא לכם לחדשי השנה, *első legyen az nálatok az év hónapjai között*. A hónapok a szentirásban rendesen csak a „*hányadik*“ nevén fordulnak elő. A tulajdonnevek: ניסן, איר, סיון, תמוז, אב, אלול, תשרי, חשון, כסליו, טבת, שבט, אדר a babiloni fogság utáni időben jöttek divatba, és csak az ifjabb szentirási könyvekben, mint: Chaggai, Zekharjah és Eszter könyveiben fordul elő egynehány közülök. — Hogy *Niszán* az első hónap legyen, az az *első* parancsolat (מצוה ראשונה), melyet Isten Mózesnek *és* Áronnak még Egyiptomban az izraeliták számára meghagyott, hogy t. i. az évet azon hónappal kezdjék számítani, a melyen Egyiptomból megszabadultak (holdév). (3) בעשור לחדש וגו׳. *e hó tizedikén* stb. Négy napon át (L. alább a 6. v) kellett a

לֵאמֹר בֶּעָשֹׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְיִקְחוּ
לָהֶם אִישׁ שֶׂה לְבֵית־אָבֹת שֶׂה
ד לַבָּיִת׃ וְאִם־יִמְעַט הַבַּיִת מִהְיוֹת
4 מִשֶּׂה וְלָקַח הוּא וּשְׁכֵנוֹ הַקָּרֹב
אֶל־בֵּיתוֹ בְּמִכְסַת נְפָשֹׁת אִישׁ
ה לְפִי אָכְלוֹ תָּכְסוּ עַל־הַשֶּׂה׃ שֶׂה
תָמִים זָכָר בֶּן־שָׁנָה יִהְיֶה לָכֶם
מִן־הַכְּבָשִׂים וּמִן־הָעִזִּים תִּקָּחוּ׃
ו וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אַרְבָּעָה
5 עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְשָׁחֲטוּ
אֹתוֹ כֹּל קְהַל עֲדַת־יִשְׂרָאֵל בֵּין

közönségéhez, mondván: E hó tizedikén vegyenek maguknak, kiki egy bárányt, az atyáknak háza szerint, egy bárányt 4 házankint. És ha a háznép kevesebb lesz, sem hogy legyen a bárány elfogyasztója, akkor vegye ő és szomszédja, ki házához közel vagyon, a személyek száma szerint; mindenkit evése szerint számláljatok a bárányhoz. 5 A bárány hibanélküli, hím, egyesztendős legyen nektek; a juhok és a kecskék közől vegyétek azt. 6 És legyen nálatok őrízet alatt ezen hónap tizennegyedik napjáig, és vágják le azt, Izrael közönségének egész gyü-

---

pészách- áldozatnak szánt bárányt készen tartani, hogy e hó tizennegyedikén, a megszabadulás napján, rendelkezésökre álljon. — ויקחו להם איש, *vegyenek maguknak, kiki*, értsd: *mindenik közülök vegyen.* — לבית־אבת, *atyák háza szerint.* בית־אבות, vagyis בית־אב (L. M. I. 24, 23.) a család (משפחה) azon részét jelöli, mely a családatya házában lakott; e szerint שה לבית értelmezője az előbbi שה לבית אבת-nak. (4) מהיות משה. A מ e szóban: מהיות vonzata ימעט igének; a מ pedig משה szóban vonzata a hiányzó איכל igének, és úgy értendő, mintha lenne: ואם ימעט הבית מהיות אוכל משה. L. M. I. 27, 19, 31. — במכסת נפשת, *a személyek száma szerint.* מכסה (= מָכַס töve: כסס) annyiban különbözik מספר jelentésétől, a mennyiben *ez* a számot általában, *amaz* pedig valami határozott mennyiséget, p. adót, vagy más járó illetményt fejez ki. V. ö. M. IV. 31, 28. 37—40. — תכסו, fut. kál כסס-ból. Csak ez egyszer fordul elő a szentirásban. (5) תמים (egyessz. mn. tsz. תמימים), *ép, tökéletes* erkölcsi és anyagi értelemben Erkölcsi tökéletesség értelmében használtatik p. M. I. 17, 1. M. V. 18, 13. Itt és sok helyen (l. M. III. 1, 3. 10.) az áldozatnak szánt állatról használtatik, azt jelentvén: *ép*, azaz: *testi hiba nélkül.* — בן שנה, *egy esztendős.* A héber melléknévi alakításáról (בן, בת és בעל által) lásd M. I. 14, 13. (6) יהיה לכם למשמרת וגו', *és legyen nálatok őrízet alatt* stb. azaz: őrizet tárgya. משמרת nn. fn שמר (őrizni)-ból. Használtatik úgy a tárgyról, mely őriztetik, mint magáról az őrzésről. V. ö. M. IV. 4, 27. — ושחטו אותו כל קהל וגו', *és vágják le azt, az egész község*, stb. értsd: ennek küldöttje (שליח), ki őt abban képviseli; ez úgy tekintetik, mintha az egész község részt vett volna az áldozat levágásában. בין הערבים, *a két este között*, azaz: a délutáni idő-

ז וְלָקְחוּ מִן־הַדָּם וְנָתְנוּ
עַל־שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת וְעַל־הַמַּשְׁקוֹף
עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר־יֹאכְלוּ אֹתוֹ
ח בָּהֶם: וְאָכְלוּ אֶת־הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה
הַזֶּה צְלִי־אֵשׁ וּמַצּוֹת עַל־מְרֹרִים
ט יֹאכְלֻהוּ: אַל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא
וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל בַּמָּיִם כִּי אִם־
צְלִי־אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל־כְּרָעָיו וְעַל־
י קִרְבּוֹ: וְלֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־
בֹּקֶר וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר
יא בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ: וְכָכָה תֹּאכְלוּ
אֹתוֹ מָתְנֵיכֶם חֲגֻרִים נַעֲלֵיכֶם

7 lekezete a két este között. És vegyenek a vérből, és adják azt a két ajtófélre és a felső küszöbre a házakon, a melyekben azt el fogják költeni. 8 És egyék meg a húst azon éjjel, tűzön sülten, és kovásztalan kenyérrel és keserű fűvekkel, 9 egyék meg azt. Ne egyetek belőle félnyersen, vagy főve főtt a vizben, hanem csak tűzön sülten; fejestűl szárastúl 10 és belével együtt. És ne hagyatok belőle semmit reggelig; és a mi marad belőle reggelig, 11 égessétek el tűzben. És ekképen egyétek azt: ágyékaitok felövezvék, és saruitok lábaitokon,

---

ben. Azon időtől kezdve, mikor a nap nyugat felé lehajol, annak a szemkör alá szálltáig tart *a két este közti* idő, melyben a pêszách-áldozat volt levágandó. עַרְבַּיִם (pausában: עֶרֶב) páros számú (duális) név עֶרֶב (este)-ből. (7) על שתי המזוזת, *a két ajtófélre*, értsd: az ajtó jobb és baloldalán fönnálló, a faltól *kiálló* deszkázatot. מזוזה név זוז (= זיז)-ból származik, mely *mozogni*, és azért kiemelkedni, *kinyulni* is jelent; משקף (küszöb) pedig az ajtó azon része, melyre az ajtó *ráborúl*, származik שקף (ráborúl)-ból. (8) צלי אש ומצות על מררים, *tüzön sülten, és kovásztalan kenyérrel, keserű fűvekkel* stb. Ez a pêszách-áldozat törvényszerű elköltésének három föltétele u. m. 1. hogy legyen sült (nem pedig vizben főtt); 2. kovásztalan (nem pedig kovászos) kenyérrel, és 3. hogy keserű fűvek mellett költessék el. (9) נא (töve: נוא), *félnyers*. Csak ez egyszer fordul elő a Szentirásban. Jelentése azonban részint a szövegből kitetszik, de még sokkal inkább tudjuk a hagyomány magyarázatából. — ובשל מבשל במים, *vagy főve főtt a vizben*. מבשל במים értelmezője ובשל-nek, mely adjectivum, és alkalmaztatik az étel mindenféle, akár fövés, akár sütés általi elkészítésére, azért szükséges, hogy ובשל közelebbről magyaráztassék מבשל במים által. — ראשו על כרעיו וגו', *fejestül szárastul* stb. mind kellett megsütnie a pêszách-áldozat husával együtt. על־על, *mind-mind* (11) וככה תאכלו אתו וגו', *és ekképen egyétek azt* stb., értsd: következő módon és ilyen körülmények közt. — בחפזון, *sietéssel*, azaz: sürgősen, mint a kik elindulásra készen állnak חפזון képzett főnév חפז (sietni)-ből. V. ö. Sam. II. 17, 4. — פסח הוא וגו', *pêszách* (-áldozat, vagy ünnep) *az* stb. פֶּסַח származik פָּסַח (= פסע) igéből, mely azt jelenti; *áthaladni*

בְּרַגְלֵיכֶם וּמַקֵּלְכֶם בְּיֶדְכֶם
וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּחִפָּזוֹן פֶּסַח הוּא
יב לַיהוָה׃ וְעָבַרְתִּי בְאֶרֶץ־מִצְרַיִם
בַּלַּיְלָה הַזֶּה וְהִכֵּיתִי כָל־בְּכוֹר
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה
וּבְכָל־אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה
יג שְׁפָטִים אֲנִי יְהוָה׃ וְהָיָה הַדָּם
לָכֶם לְאֹת עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר
אַתֶּם שָׁם וְרָאִיתִי אֶת־הַדָּם
וּפָסַחְתִּי עֲלֵכֶם וְלֹא־יִהְיֶה בָכֶם
נֶגֶף לְמַשְׁחִית בְּהַכֹּתִי בְּאֶרֶץ
יד מִצְרָיִם׃ וְהָיָה הַיּוֹם הַזֶּה לָכֶם
לְזִכָּרוֹן וְחַגֹּתֶם אֹתוֹ חַג לַיהוָה
לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם תָּחָגֻּהוּ׃
טו שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ אַךְ
בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ שְׂאֹר

és botjaitok kezetekben, és egyétek azt sietéssel: pêszách (áthaladás) az az Örökkévaló 12 tiszteletére. És átjárok Egyiptom földén ezen éjjel, és megölök minden elsőszülöttet Egyiptom földén, embertől baromig; és Egyiptom minden Istenein teszek itéleteket, én, 13 az Örökkévaló. És a vér legyen nektek jelül, a házakon, melyekben vagytok; én pedig látni fogom a vért és áthaladok rajtatok; és nem leend köztetek csapás elpusztításra, midőn sújtok Egyiptom földén. 14 És legyen e nap nektek emlékül, és ünnepeljétek azt ünnep gyanánt az Örökkévaló tiszteletére; nemzedékről nemzedékre üljétek meg azt, örök 15 törvényül. Hét napig egyetek kovásztalan kenyeret, de már az első napon kell, hogy minden kovász házaitokból kita-

---

(és nem bántani), azért *kimélni*. פֶּסַח (pászáh) tehát azon áldozatot vagy ünnepet jelöli, mely Isten *áthaladását*, vagy *kimélését* jelképezi, melylyel Izrael házait kimélte, mikor az egyiptomi elsőszülötteket megverte. V. ö. alább a 13 v. (12) ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים, *és Egyiptom minden istenein teszek itéleteket*, mert ki fogom tüntetni, hogy álistenek és nem segíthetnek azoknak, kik bennök biztak. (13) והיה הדם לכם לאת, *és a vér legyen nektek jelül. Nektek* szolgáljon jelül, hogy a halálos veszedelem be nem hat házaitokba. ולא יהיה בכם נגף וגו׳, *és nem leend köztetek csapás* stb. t. i. az elsőszülöttségi halálos csapás (מכת בכורות), melyben az egyiptomi elsőszülöttek el fognak veszni. נגף származik נָגַף (megverni, rendesen: halállal Isteni büntetésül)-ból. — (14) והיה היום הזה וגו׳, *és legyen e nap* stb. azaz: a melyen Egyiptomból kimentek, t. i. az első hónap tizenötödik napja. V. ö. M. IV. 33, 3.: ממחרת הפסח.— לדרתיכם, szószerint: *nemzedékeiteknél*, értsd: nemzedékről nemzedékre, azaz: örök időig. — תחגהו tárgyragozott fut. kál (= תָּחֹג אתו), töve: חגג V. ö. felj. 10, 9. (15) אך ביום הראשון תשביתו וגו׳, *de már az első napon kell, hogy ki legyen takarítva* stb. értsd: פסח első napján már ki legyen takarítva.

מִבָּתֵּיכֶם כִּי | כָּל־אֹכֵל חָמֵץ
וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל
מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן עַד־יוֹם הַשְּׁבִיעִי׃
טז וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ
וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה
לָכֶם כָּל־מְלָאכָה לֹא־יֵעָשֶׂה
בָהֶם אַךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל־נֶפֶשׁ
יז הוּא לְבַדּוֹ יֵעָשֶׂה לָכֶם׃ וּשְׁמַרְתֶּם
אֶת־הַמַּצּוֹת כִּי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה
הוֹצֵאתִי אֶת־צִבְאוֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ
מִצְרָיִם וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה
יח לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם׃ בָּרִאשׁוֹן
בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ
בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצֹּת עַד יוֹם
הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ בָּעָרֶב׃
יט שִׁבְעַת יָמִים שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא
בְּבָתֵּיכֶם כִּי | כָּל־אֹכֵל מַחְמֶצֶת

karított legyen; mert a ki kovászost eszik, azon személy irtassék ki Izraelből; — az első naptól kezdve a hetedig napig.
16 És az első napon legyen a szentség hirdetése, és a hetedik napon, a szentség hirdetése legyen nálatok; semminemű munka ne végeztessék azokon (a napokon); kivéve azt, a mi az evésre szükséges minden léleknek, egyedül az
17 készíttessék nálatok. Vigyázzatok a kovásztalan kenyérre, mert ezen a napon hoztam ki seregeiteket Egyiptom földéről, tartsátok meg tehát e napot nemzedékről nemzedékre örök
18 törvényül. Az első hónapban, a hónak tizennegyedik napján, este egyetek kovásztalan kenyeret; ugyanazon hó huszon-
19 negyedik napjának estéjéig. Hét nap kovász ne találtassék házaitokban, mert a ki eszik valami erjedőt, azon személy ir-

---

תשביתו e szerint a befejezett jövő idővel fordítandó. — מיום הראשון וגו׳, *az első naptól kezdve* stb. E szavak vonatkoznak אכל igére, és így értendő: a ki az első naptól kezdve a hetedik napig kovászost eszik, annak a lelke irtassék ki stb. (16) מקרא קדש, *a szentség hirdetése*; értsd: a szent ünnep jelentőségének hirdetése. מקרא főnév. A מ főnévképző, mint מצוה szóban. — אך אשר יאכל לכל נפש וגו׳, *kivéve azt, a mi az evésre szükséges minden léleknek* stb. azt szabad ünnep napján elkészíteni. E kivételes törvény itt azért szükséges, mivel különben ez sem lenne megengedve, mivel מלאכה *mindennemű* (főzést, sütést és ilyféle több) munkát foglal magában (17) ושמרתם את המצות וגו׳, *vigyázzatok a kovásztalan kenyérre*. Ez nem képez ellenmondást e verssel: שבעת ימים תאכלו מצות (feljebb 15. v), hét napig egyetek kovásztalan kenyeret, mert ez nem kötelességnek (חובה), hanem kívánatosnak (רשות) mondatik, kívánatos t. i. hogy hét napig éljünk kovásztalan kenyérrel, de a ki nem teheti, nem követ el azért bűnt; csakhogy kovászos ételt (חמץ) ne egyék. L. a következő verset. (19) מחמצת, part. hif. *erjedő*: minden a mi magától erjedésnek indul. חמץ ellenben a *kovászos* kenyérről

וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעֲדַת
יִשְׂרָאֵל בַּגֵּר וּבְאֶזְרַח הָאָרֶץ׃
כ כָּל־מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכֵלוּ בְּכֹל
מוֹשְׁבֹתֵיכֶם תֹּאכְלוּ מַצּוֹת׃
כא חמישי פ וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל־
זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מֹשְׁכוּ
וּקְחוּ לָכֶם צֹאן לְמִשְׁפְּחֹתֵיכֶם
כב וְשַׁחֲטוּ הַפָּסַח׃ וּלְקַחְתֶּם אֲגֻדַּת
אֵזוֹב וּטְבַלְתֶּם בַּדָּם אֲשֶׁר־בַּסַּף
וְהִגַּעְתֶּם אֶל־הַמַּשְׁקוֹף וְאֶל־שְׁתֵּי
הַמְּזוּזֹת מִן־הַדָּם אֲשֶׁר בַּסָּף
וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח־
כג בֵּיתוֹ עַד־בֹּקֶר׃ וְעָבַר יְהוָה לִנְגֹּף
אֶת־מִצְרַיִם וְרָאָה אֶת־הַדָּם
עַל־הַמַּשְׁקוֹף וְעַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת
וּפָסַח יְהוָה עַל־הַפֶּתַח וְלֹא יִתֵּן
הַמַּשְׁחִית לָבֹא אֶל־בָּתֵּיכֶם לִנְגֹּף׃
כד וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה לְחָק־לְךָ

tassék ki Izrael közönségéből, akár idegen, akár a föld lakosa.
20 Semmi erjedőt ne egyetek; minden lakóhelyeiteken egye-
21 tek kovásztalan kenyeret. És Mózes elhivá Izrael minden véneit és mondá nekik: Hozassatok, vagy vegyetek magatoknak juhot családjaitok szerint, és vágjátok le a pészách-
22 áldozatot. És vegyetek egy kötés izsopot és mártsátok be a vérbe, mely a medenczében van, és hintsetek a felső küszöbre és a két ajtófélre a vérből, mely a medenczében van; ti pedig — senki közületek ne menjen ki házának ajtaján
23 reggelig. És az Örökkévaló át fog menni, hogy megverje az egyiptomiakat, és látni fogja a vért a felső küszöbön és a két ajtófélen; és az Örökkévaló át fog haladni az ajtó mellet, és nem engedi az öldöklőt bemenni
24 házaitokba, hogy öljön. Tartsátok meg szorgalmatosan ezt a dolgot;

használtatik, és שאר magát a kovászt jelöli. E törvény tehát nemesak a kovász (שאר) és a kovászos kenyér (חמיץ), hanem minden erjedésnek induló étel és ital használatát szigorúan tiltja. L. a következő verset. (21) משכו וקחו, *hozassatok, vagy vegyetek*. Az első (משך) használtatik a juhnak hazahozataláról a mezőről, szólva annak, a kinek saját nyája van; a másik (לקח) a pénzen való vételről. — למשפחתיכם (családjaitok szerint), e szó itten szorosb értelmében csak annyit jelent, mint בית אב, *atyai ház*. V. ö. feljebb 3. v. (22) אזוב, *izsop*: fűszernövény, melyet szertartásos hintésekre használtak. V. ö. M. IV. 19, 18. — והגעתם perf. conv. hif. נגע (érinteni)-ből, mely e helyen נָגַף (töve: נגה) értelmében használtatik. — ואתם לא תצאו איש וגו׳, *ti pedig — senki közületek ne menjen ki* stb., hogy a veszedelem őt az utczán ne érje (23) ולא יתן המשחית וגו׳, *és nem engedi az öldöklőt* értsd: az öldöklő angyalt, stb. נתן igének e jelentéséről és kettős vonzatáról l. M. I. 20, 6. — (24) את הדבר הזה, *ezt a dolgot*, t. i. a pészách-ünnepet

כה וּלְבָנֶיךָ עַד־עוֹלָם׃ וְהָיָה כִּי־תָבֹאוּ
אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יִתֵּן יְהוָה לָכֶם
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־
כו הָעֲבֹדָה הַזֹּאת׃ וְהָיָה כִּי־יֹאמְרוּ
אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מָה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת
כז לָכֶם׃ וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח־פֶּסַח הוּא
לַיהוָה אֲשֶׁר פָּסַח עַל־בָּתֵּי בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנָגְפּוֹ אֶת־
מִצְרַיִם וְאֶת־בָּתֵּינוּ הִצִּיל וַיִּקֹּד
כח הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ׃ וַיֵּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כֵּן עָשׂוּ׃ ששי
כט ס וַיְהִי | בַּחֲצִי הַלַּיְלָה וַיהוָה
הִכָּה כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
מִבְּכֹר פַּרְעֹה הַיֹּשֵׁב עַל־כִּסְאוֹ
עַד בְּכוֹר הַשְּׁבִי אֲשֶׁר בְּבֵית
ל הַבּוֹר וְכֹל בְּכוֹר בְּהֵמָה׃ וַיָּקָם
פַּרְעֹה לַיְלָה הוּא וְכָל־עֲבָדָיו
וְכָל־מִצְרַיִם וַתְּהִי צְעָקָה גְּדֹלָה
בְּמִצְרָיִם כִּי־אֵין בַּיִת אֲשֶׁר אֵין־

törvényül, magadnak és gyer-
25 mekeidnek mindörökké. És
leszen, mikor bementek a
földre, melyet az Örökkévaló
adand nektek, a mint szólott:
tartsátok meg e szertartást.
26 És leszen, mikor mondani
fogják nektek gyermekeitek:
Mit jelent e szertartás nálatok?
27 Mondjátok: Pêszách-áldozat
ez az Örökkévaló tiszteletére,
mivel áthaladott Izrael gyer-
mekeinek házai mellett, mikor
megverte az egyiptomiakat,
és megmentette a mi házain-
kat. És a nép meghajtá magát,
28 és leborulának. És elmenének
és megcselekedék Izrael gyer-
mekei; a mint az Örökkévaló
megparancsolta Mózesnek és
Áronnak, akképen cselekedtek.
29 És lőn éjfélkor, és az Örökké-
való megölt minden elsőszü-
löttet Egyiptom földén, Faraó
elsőszülöttétől, ki ül az ő ki-
rályi székére, a fogoly első-
30 szülöttéig, ki a fogházban van, és a barom minden első fajzatát. És Fa-
raó felkele az éjjel, ő és minden szolgái, és egész Egyiptom, és nagy
jajgatás vala Egyiptomban; mert nem volt ház, melyben halott nem

illető törvényt. (25) כי תבאו אל הארץ וגו׳, *ha bementek a földre* stb. akkor tartsátok meg ezt az istenszolgálatot (את העבדה הזאת), t. i. a pêszách-áldozat szertartásos levágását és elköltését, mely csak a szent földön, Jeruzsálemben, volt elköltendő. (27) ויקד העם וישתחוו, *és a nép meghajtá magát, és leborulának*, a hála jeléül, hogy Isten igéretét nekik teljesítette. וישתחוו és ויקד igék alakjáról és jelentéséről l. M. I. 24, 26. M. II. 4, 31. (29) בחצי הלילה, *éjfélkor:* épen az éjszakának közepén. V. ö. feljebb 11, 4. עד בכר השבי וגו׳, *a fogoly elsőszülöttéig.* E kifejezés annyit fejez ki, mint: עד בכר השפחה. feljebb 11, 5. (30) לילה (éjjel) tárgyesetben levő főnév

לא שֶׁם מֵת׃ וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן
לַיְלָה וַיֹּאמֶר קוּמוּ צְאוּ מִתּוֹךְ
עַמִּי גַּם־אַתֶּם גַּם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וּלְכוּ עִבְדוּ אֶת־יְהוָה כְּדַבֶּרְכֶם׃
לב גַּם־צֹאנְכֶם גַּם־בְּקַרְכֶם קְחוּ
כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם וָלֵכוּ וּבֵרַכְתֶּם
לג גַּם־אֹתִי׃ וַתֶּחֱזַק מִצְרַיִם עַל־
הָעָם לְמַהֵר לְשַׁלְּחָם מִן־הָאָרֶץ
לד כִּי אָמְרוּ כֻּלָּנוּ מֵתִים׃ וַיִּשָּׂא
הָעָם אֶת־בְּצֵקוֹ טֶרֶם יֶחְמָץ
מִשְׁאֲרֹתָם צְרֻרֹת בְּשִׂמְלֹתָם
לה עַל־שִׁכְמָם׃ וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ
כִּדְבַר מֹשֶׁה וַיִּשְׁאֲלוּ מִמִּצְרַיִם
כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב וּשְׂמָלֹת׃
לו וַיהוָה נָתַן אֶת־חֵן הָעָם בְּעֵינֵי
מִצְרַיִם וַיַּשְׁאִלוּם וַיְנַצְּלוּ אֶת־
לז מִצְרָיִם׃ פ וַיִּסְעוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל

31 volt. És elhívá Mózest és Áront az éjjel, és mondá: Kelljetek fel, menjetek ki népem közől, mind ti, mind pedig Izrael gyermekei; és menjetek el, szolgáljatok az Örökkévalónak, a mint 32 szóltatok. Juhaitokat is, barmaitokat is vegyétek, a mint szóltatok, és menjetek el. És 33 áldjatok meg engemet is. És az egyiptomiak erőt használának a nép ellen, hogy csak hamar elbocsássák az országból, mert azt mondották: 34 Mindnyájan halunk meg. És a nép felvevé tésztáját mielőtt megkel vala: dagasztóteknőiket bekötözvék ruháikban vál- 35 lukra. És Izrael gyermekei cselekedtek Mózes szava szerint; és kérének az egyiptomiaktól ezüst edényeket és arany edé- 36 nyeket és ruhákat. És az Örökkévaló kedvessé tette a népet az egyiptomiak szemeiben, hogy kérelmökre hajoltak; és kiüríték 37 Egyiptomot. És elindulának Izrael gyermekei Rámeszészből Szukkôth

határozó gyanánt (accus. adv.), annyit jelent, mint בלילה. (31) כדברכם inf. pi. alanyraggal és כ comparativi, annyit jelent, mint כאשר דברתם a következő versben. (32) וברכתם גם אתי, *és áldjatok meg engem is*, értsd: imádkozzatok érettem, hogy Isten engem is megáldjon. (33) ותחזק מצרים על העם, *és az egyiptomiak erőt használának a nép ellen*, azaz: kényteleníték az izraelita népet, hogy minél hamarább elmenjen. חזק על azt jelenti: *kényszeríteni* valakit valamire. V. ö. M. I. 47, 20. — למהר לשלחם nyomatékosabb, mint לשלחם מהר. V. ö. M. I. 27. 20. (34) טרם יחמיץ, *mielőtt megkel vala*; טרם szónak vonzatát és jelentését l. M. I. 2, 5. — משארתם ragozott tsz. főn. שְׁאֵר (kovász)-ból, a שׁ-ra való megváltozásával. (35) וישאלו, *és kérének* nem kölcsön, hanem ajándékképpen, emlékül. — וינצלו את מצרים, *és kiüríték Egyiptomot*. Annyira ajándékozták meg az egyiptomiak az elköltöző izraelitákat ezüst- és aranyékítményekkel, hogy Egyiptom kifogyott minden ezüst- és aranyékítményeiből. (37) מרעמסס, *Rámeszészből*, nem pedig:

מֵרַעְמְסֵס סְכֹתָה כְּשֵׁשׁ־מֵאוֹת
אֶלֶף רַגְלִי הַגְּבָרִים לְבַד מִטָּף׃
לח וְגַם־עֵרֶב רַב עָלָה אִתָּם וְצֹאן
לט וּבָקָר מִקְנֶה כָּבֵד מְאֹד׃ וַיֹּאפוּ
אֶת־הַבָּצֵק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם
עֻגֹת מַצּוֹת כִּי לֹא חָמֵץ כִּי־
גֹרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יָכְלוּ
לְהִתְמַהְמֵהַּ וְגַם־צֵדָה לֹא־עָשׂוּ
מ לָהֶם׃ וּמוֹשַׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר
יָשְׁבוּ בְּמִצְרַיִם שְׁלֹשִׁים שָׁנָה

felé, mintegy hatszázezer gyalog a férfiak, a kisdedeken kivül.
38 Sok elegy nép is ment fel velök, és juhok és marhák nagy
39 számú nyája. És megsüték a tésztát, melyet kihoztak Egyiptomból kovásztalan pogácsává, mert nem volt kovászos, mivelhogy kiűzettek Egyiptomból és nem késedelmezhettek, igy tehát semmi eleséget sem
40 készíthettek maguknak. És Izrael gyermekeinek tartózkodási ideje, a meddig laktak vala Egyiptomban: harmincz esz-

---

Ráámszész (רַעַמְסֵס); *ez* város (L. feljebb 1, 11.), *amaz* pedig tartomány. V. ö. M. I. 47, 11. — סכתה, *Szukkôthba*. Ez a Szukkôth nem tévesztendő össze azon szintén *Szukkôth* nevű helységgel, melyet Jákob így nevezett el (L. M. I. 33, 17.), mikor hazautazott Lábhântól. — כשש מאות אלף; *mintegy hatszázezer*; a כ a számnév elején csak megközelitőleg jelöli meg a számot. V. ö. M. I. 38, 24. — רגלי (tsz: רַגְלִים) רֶגֶל (láb)-től származik, és a gyalog katonaságról használtatik. V. ö. Jer. 12, 5. (38) וגם ערב רב וגו׳, *és sok elegy nép is* stb. Ugyanis sokan az egyiptomiak közől csatlakoztak az izraelitákhoz. עֵרֶב, mely עָרַב (elegyedni)-tól származik, elegyedést jelent. Másutt (L. M. IV. 11, 4.) אספסף (אסף-ból)-nak neveztetik. — עגת. E szó származása és jelentéséről l. M. I. 18, 6. — כי לא חמץ, *mert nem volt kovászos*; ezen okadó mellékmondat azért szükséges itt, mivel az עגה rendesen inkább kovászos tésztából készült. V. ö. M. I. 18, 6. — להתמהמה; ez ige alakulásáról l. M. I. 19, 16. **(40)** ומושב בני ישראל — שלשים שנה וארבע מאות שנה, *és Izrael gyermekeinek tartózkodási ideje — harmincz esztendő és négyszáz esztendő*. Ez nem úgy értendő, mintha csakis Egyiptomban tartózkodtak volna annyi esztendeig Izrael fiai, mivel Kehâth (ki Jákobbal lement Egyiptomba, l. feljebb 6, 16.) születésétől kezdve Mózes nyolczvanadik életévéig (mert annyi idős volt, mikor Izrael fiait kivezette Egyiptomból, l. feljebb 7, 7.) — Kehâth, Ámrâm meg Mózes összes életéveit beleszámítva — nem tesznek még négyszázharmincz esztendőt; hanem, hagyomány szerint, úgy értendő, hogy Ábrahám hetven éves korától (mikor tudniillik szülővárosát: אור כשדים-mot odahagyta és idegen földre költözködött) ivadékainak Egyiptomból való kiköltözéséig elmult négyszáz és harmincz esztendő. Mert Ábrahám hetven éves volt, mikor Úr városából Chárânba ment. Öt év mulva innen Kanáán földére ment (L. M. I. 12, 4). Száz éves korában született Izsák. Ez hatvan éves volt, mikor fia, Jákob született

tendő és négyszáz esztendő.
41 És lőn négyszázharmincz esztendő eltelése után, lőn pedig ugyanazon napon, hogy kijöttek az Örökkévaló összes se-
42 regei Egyiptom földéről. A figyelés éjszakája ez az Örökkévalónak, hogy kihozza őket Egyiptom földéről: ezen éjszaka legyen szentelve az Örökkévaló tiszteletére, figyelése Izrael minden gyermekeinek,
43 nemzedékről nemzedékre. És mondá az Örökkévaló Mózesnek és Áronnak: Ez a pêszách-áldozat törvénye: Semmiféle idegen ember ne egyék belőle.
44 Valakinek pénzen vett szol-
45 gája — körülmetéljed őt; akkor egyék belőle. Bennlakó és béres ne
46 egyék belőle. Egy házban költessék el; ki ne vigy annak húsából, ki, a

מא וַאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה׃ וַיְהִי מִקֵּץ
שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה
וַיְהִי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה יָצְאוּ כָּל־
מב צִבְאוֹת יְהוָה מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ לֵיל
שִׁמֻּרִים הוּא לַיהוָה לְהוֹצִיאָם
מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם הוּא־הַלַּיְלָה הַזֶּה
לַיהוָה שִׁמֻּרִים לְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מג לְדֹרֹתָם׃ פ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן זֹאת חֻקַּת הַפָּסַח
מד כָּל־בֶּן־נֵכָר לֹא־יֹאכַל בּוֹ׃ וְכָל־
עֶבֶד אִישׁ מִקְנַת־כֶּסֶף וּמַלְתָּה
מה אֹתוֹ אָז יֹאכַל בּוֹ׃ תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר
מו לֹא־יֹאכַל בּוֹ׃ בְּבַיִת אֶחָד יֵאָכֵל
לֹא־תוֹצִיא מִן־הַבַּיִת מִן־הַבָּשָׂר

(L. M. I. 25, 26.). Jákob pedig százharmincz éves volt, mikor családjával együtt lement Egyiptomba (L. M. I. 47, 9.), összesen: 5+25+60+130=220. Jut tehát Izrael fiainak Egyiptomban való tartózkodási idejére 210 esztendő (רד״ו); a 220 esztendő pedig vonatkozik Ábrahám és ivadékai idegen földön való tartózkodására (L. M. I. 15, 13). (41) צבאות ה׳, *az Örökkévaló seregei.* Igy neveztetnek Izrael fiai, kiket Isten Egyiptomból kivezetett. (42) ליל שמורים הוא לה׳. *A figyelés éjszakája ez az Örökkévalónak*, értsd: Isten azt régóta várta, szem előtt tartotta, hogy abban az éjszakában Izrael fiait Egyiptomból megszabadítsa; azért legyen ezen éjszaka szentelve az Örökkévaló tiszteletére és figyelésére Izrael fiainak, azaz: tartassék ezentúl [Izrael gyermekeitől nemzedékről nemzedékre. שמרים csak többes számban fordul elő (L. M. I. 8, 29.; 37, 3. 50, 3.), származik שמר (figyelni, őrizni)-ből, és elvont fogalmat: *figyelést* jelent. (43) זאת חקת הפסח, *ez a pêszách-áldozat törvénye*, mely szerint azt el kell költeni, és kik vehetnek részt abban a jövendő időben. — בן־נכר, *idegen*, ki nem tartozik Izrael szövetségéhez: *bálványimádó*. נכר voltaképen idegen *földet* jelent, azért בן־נכר (= נכרי), idegen *ember*. L. M. I. 17, 12. 27. — לא יאכל בו, *ne egyék belőle*. אכל ב־, valamiből enni; ép úgy שתה ב־ (L. M. I. 44, 5.), valamiből inni. (45) תושב, E szó jelentményét különösen נר (idegen) szóval szemben l. M. I. 23, 4.

חוּצָה וְעֶצֶם לֹא־תִשְׁבְּרוּ־בוֹ׃

מז כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אֹתוֹ׃

מח וְכִי־יָגוּר אִתְּךָ גֵּר וְעָשָׂה פֶּסַח
לַיהוָה הִמּוֹל לוֹ כָּל־זְכָר וְאָז
יִקְרַב לַעֲשֹׂתוֹ וְהָיָה כְּאֶזְרַח
הָאָרֶץ וְכָל־עָרֵל לֹא־יֹאכַל בּוֹ׃

מט תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לָאֶזְרָח וְלַגֵּר

נ הַגָּר בְּתוֹכָכֶם׃ וַיַּעֲשׂוּ כָּל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־
מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן כֵּן עָשׂוּ׃ ס

נא וַיְהִי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיא
יְהוָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם עַל־צִבְאֹתָם׃ פ שב״ע

házból; és csontot meg ne tör-
47 jetek benne. Izrael egész kö-
48 zönsége tegye azt. És ha tar-
tózkodik nálad idegen, és kés-
zíteni akarja a pészáchot az
Örökkévaló tiszteletére, metél-
tessék körül annak minden
férfiszemélye, és akkor köze-
ledjék, hogy azt készítse, és
legyen, mint a föld honszü-
löttje, de a körülmetéletlen ne
49 egyék belőle. Egy törvénye le-
gyen a honszülöttnek és az
idegennek, ki köztetek tar-
50 tózkodik. És Izrael minden
gyermekei úgy cselekedének;
a mint az Örökkévaló megpa-
51 rancsolta Mózesnek és Áronnak, akképpen cselekedtek. És lőn ugyanazon napon, hogy az Örökkévaló kihozta Izrael gyermekeit Egyiptom földéről összes seregeikkel.

---

(47) כל עדת ישראל וגו׳, *Izrael egész közönsége*, azaz: mindenki vegyen abban részt. (48) וכי יגור — ועשה, *ha tartózkodik — és készíteni akar*, a ו e szóban: ועשה megváltoztatja a multidejű igét: עשה, jövendő jelentésű igévé, mert a jövő idejű ige: יגור előzi meg; ha ellenben multidejű ige előzi meg (L. M. I. 37, 3.), akkor a ו kapcsoló és az ige szintén multidejű — המול imp. nifál, töve: מול (= נמל), *körülmetélni*. L. M. I. 17. 13. — באזרח הארץ, *mint a föld bennszülöttje*, azaz: a honfi, ki szülőföldén lakik. אזרח (töve: זרח, *felkelni*) használtatik úgy az emberről, ki szülőföldén lakik, mint a növényről, mely talaján díszlik, melyben kikelt, idegen földbe át nem plántálva. אזרח szóban az א névképző, mint אצבע szóban. — וכל ערל וגו׳, *és minden körülmetéletlen* stb. még ha izraelita lenne is. (51) על צבאותם, *seregestől*, értsd: seregeikkel együtt. על ezen jelentéséről l. M. I. 32, 12.

XIII. FEJEZET.

Az elsőszülöttek felszentelése (1—2). *Megemlékezés az Egyiptomból való megszabadulás napjára* (3—10). *Az elsőszülöttek elválasztása* (11—13). *és ennek megokolása* (14—16). *Az izraeliták kerülő úton mennek* (17—18). *József holt teteme* (19). *Mennek Szukkôth-tól Éthâmig* (20). *Isten vezeti őket tüz- és felhőoszloppal* (21—22).

א יג

ב 1 És szóla az Örökkévaló Mó- וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
2 zeshez, mondván: Szentelj לֵאמֹר׃ קַדֶּשׁ־לִי כָל־בְּכוֹר פֶּטֶר
nekem minden elsőszülöttet, כָּל־רֶחֶם בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם
mely anyaméhet nyit, Izrael ג וּבַבְּהֵמָה לִי הִוא׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
gyermekei közől, emberek és אֶל־הָעָם זָכוֹר אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה
3 barmok közől; enyém az. És אֲשֶׁר יְצָאתֶם מִמִּצְרַיִם מִבֵּית
mondá Mózes a népnek: Em- עֲבָדִים כִּי בְחֹזֶק יָד הוֹצִיא יְהוָה
lékezzél meg ezen napról, mel- אֶתְכֶם מִזֶּה וְלֹא יֵאָכֵל חָמֵץ׃
yen kijöttetek Egyiptomból, ד הַיּוֹם אַתֶּם יֹצְאִים בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב׃
a szolgák házából, mert erős ה וְהָיָה כִּי־יְבִיאֲךָ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ
kézzel hozott ki az Örökké- הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַחִוִּי
való titeket onnét, azért ne
4 étessék kovászos. Manap ti ki-
mentek az érő kalász hónap-
5 jában. És legyen, mikor az Örökkévaló beviszen téged a
Kenáanî és a Chittî, és az Emórî és a Chivvî, és a Jebhúszî

---

(2) פטר כל רחם, *minden, mi anyaméhet nyit:* ez értelmezője az előtte való בכור (elsőszülött)-nak, mely az Örökkévalónak szenteltessék azért, mivel nem halt meg az egyiptomi elsőszülöttek csapása alkalmából. פטר főnév: az a mi legelőször előtör. Származik פָּצַר *(feltörni, felfakadni)* igéből. — לי הוא, *enyém az*, értsd: nekem legyen szentelve. V. ö. M. IV. 3, 45. (3) זכור וגו' határozatlan modú ige nyomatékos imp. értelmében (V. ö. M. II. 20, 8.), voltaképen: *légy emlékező*, értsd: emlékezzél meg arra mindig. (4) חדש האביב, *a kalász hónapja*, értsd: a mely hónapon a kalász megérik: *tavaszhó*. — Ez által, hogy az első hónap (mely a babiloni fogság idejében ניסן-nak mondatik) itt חדש האביב-nak neveztetik, a vegyes (hold-nap-) év alapjává lett az időszámításnak (kalendarium) az izraelitáknál. Ugyanis a hold (12 holdujulásból álló)-év 11 nappal és egynehány órával kisebb a nap-évnél. Már három év elteltével az első (ניסן) hónap egy egész hónappal előbb áll be, mint az érett kalász hónapja (tavaszhó). Szükséges tehát a már befejezett holdévet megtoldani, hogy a napévvel kellően kiegyenlíttessék (szökőév). (5) אל ארץ הכנעני וגו', *Kanáán földére* stb. Kanáán néptörzsökeinek számáról l. M. I. 15, 19. — זבת חלב ודבש, *tejjel és mézzel folyó*

וְהֵבִיאֲךָ אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְךָ וְלַאֲבֹתֶיךָ
וְנָתָנָהּ לָךְ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ וְעָבַדְתָּ אֶת־הָעֲבֹדָה הַזֹּאת
בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה׃ שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי חַג
לַיהוָה׃ מַצּוֹת יֵאָכֵל אֶת שִׁבְעַת הַיָּמִים וְלֹא־יֵרָאֶה לְךָ חָמֵץ
וְלֹא־יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֹר בְּכָל־גְּבֻלֶךָ׃ וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר
בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה יְהוָה לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם׃ וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל־
יָדְךָ וּלְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת יְהוָה בְּפִיךָ כִּי בְיָד
חֲזָקָה הוֹצִאֲךָ יְהוָה מִמִּצְרָיִם׃ וְשָׁמַרְתָּ אֶת־הַחֻקָּה הַזֹּאת
לְמוֹעֲדָהּ מִיָּמִים יָמִימָה׃ פ וְהָיָה כִּי־יְבִאֲךָ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ
הַכְּנַעֲנִי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְךָ וְלַאֲבֹתֶיךָ וְנָתָנָהּ לָךְ׃ וְהַעֲבַרְתָּ
כָּל־פֶּטֶר־רֶחֶם לַיהוָה וְכָל־פֶּטֶר

földére, mely felől esküdött őseidnek, hogy neked adni fogja, tejjel és mézzel folyó földre: tegyed ezen szolgálatot ezen hónapban. Hét napig egyél kovásztalan kenyeret, és a hetedik napon ünnep az Örökkévaló tiszteletére. Kovásztalan kenyér étessék a hét napon; és ne látassék nálad kovászos, és ne látassék nálad kovász egész határodban. És beszéld el a te fiadnak azon a napon, mondván: Ez a miatt van, *mert* az Örökkévaló cselekedett érettem, midőn kijöttem Egyiptomból. És legyen neked jelül kezeden és emlékül szemeid között, hogy legyen az Örökkévaló törvénye szájadban; mert erős kézzel hozott ki téged az Örökkévaló Egyiptomból. És tartsd meg figyelemmel ezt a törvényt meghatározott idejében; évről évre. És legyen, midőn az Örökkévaló beviszen tégedet a Kenáanî földére, a mint esküdött te néked és őseidnek, és azt neked adni fogja: Válaszd el mindazt, mely anyaméhet nyit, az Örökkévaló tiszteletére, és a marha első faj-

(föld), értsd: tejet és mézet nagy mértékben termeszt. זבת nn. part. kál זוב (folyni)-ból. (6) חג. E szó jelentéséről l. feljebb. (7) את שבעת הימים, *a hét napon*. Mind időhatározó accusativusban áll. (9) לאות על ידך וגו׳, *jelül kezeden* stb., azaz: a történteknek jele legyen kezeden és szemeid között (תפלין). — בפיך — למען. Ez közbe szúrt mondat; כי ביד וגו׳ pedig szavakkal függ össze, a mire a pauza (אתנחתא) בפיך szó alatt világosan mutat. (10) את החקה הזאת, *ezt a törvényt*, t. i. a pêszách-áldozatra vonatkozó törvényt. — למועדה, *a meghatározott időben*, t. i. az első hónap 14. napján este. מימים ימימה, *évről évre*. ימים itt annyit jelent, mint שנה. V ö. M. III. 25. 29. (12) והעברת, perf. conv. hif., töve: עבר, *átmenni*; a

שֶׁגֶר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ
יג הַזְּכָרִים לַיהוָה׃ וְכָל־פֶּטֶר חֲמֹר
תִּפְדֶּה בְשֶׂה וְאִם־לֹא תִפְדֶּה
וַעֲרַפְתּוֹ וְכֹל בְּכוֹר אָדָם בְּבָנֶיךָ
יד תִּפְדֶּה׃ מפטיר וְהָיָה כִּי־יִשְׁאָלְךָ
בִנְךָ מָחָר לֵאמֹר מַה־זֹּאת
וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ
יְהוָה מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים׃
טו וַיְהִי כִּי־הִקְשָׁה פַרְע�ֹה לְשַׁלְּחֵנוּ
וַיַּהֲרֹג יְהוָה כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם מִבְּכֹר אָדָם וְעַד־בְּכוֹר
בְּהֵמָה עַל־כֵּן אֲנִי זֹבֵחַ לַיהוָה
כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם הַזְּכָרִים וְכָל־
טז בְּכוֹר בָּנַי אֶפְדֶּה׃ וְהָיָה לְאוֹת
עַל־יָדְךָ וּלְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ

zatát, mely leszen neked, a himeket, az Örökkévaló tiszte-
13 letére. És a szamár első fajzatát váltsd ki báránynyal; ha ki nem váltod, szegd meg a nyakát. És az ember minden elsőszülöttét pedig, gyermekeid
14 közől, váltsd ki (pénzen). És leszen, mikor fiad meg fog kérdezni tégedet egykoron, mondván: Micsoda ez? Mondd neki: Erős kézzel hozott ki minket az Örökkévaló Egyip-
15 tomból, a szolgák házából. És lőn, midőn Faraó átalkodott minket elbocsátani, az Örökkévaló megöle minden elsőszülöttet Egyiptom földén, az ember elsőszülöttétől kezdve, a barom első fajzatáig; azért áldozok én az Örökkévaló tiszteletére mindent, mi anyaméhet nyit, a himeket, és minden elsőszülöttet fiaim közől ki-
16 váltok (pénzen). Legyen tehát jelül kezeden és homlokdíszül

---

hifilben: *áttenni*, azért: *elválasztani*.—פטר שגר בהמה, mind a három név vonzati viszonyban van egymással összekötve, é. p. שְׁגַר ép úgy פטר vonzottja, mint בהמה-nak a vonzója. Daczára annak változatlan marad a függő alakban (mint פִּטֶּר); a hol változik a függő alakban (V. ö. M. V. 7, 13.), ott szabálytalan. (13) פטר חמור תפדה וגו׳, *a szamár első fajzatát váltsd ki* stb. A tisztátalan állatok közől csak a szamár első fajzatának kiváltását (vagy nyakaszegését) parancsolja a törvény. — וערפתו, perf. conv. kál tárgyraggal עָרַף (nyak)-ből, azért עָרַף (denominativum) nyakát szegni (valaminek). (14) מחר tulajdonképen: *holnap*, de gyakran *egykoron* (egy napon, a jövőben) értelmében használtatik. V. ö. M. I. 30, 33. — מה זאת, *micsoda ez?* Értsd: Mit jelent ez? (15) לשלחנו — הקשה A határozott modú הקשה az infinit. (לשלחנו) által jelölt cselekvés *módját* fejezi ki. E szólásmód használatáról l. M. I. 27, 20. és még sok más helyen is. (16) ולטוטפת וגו׳, *és homlokdíszül* stb. טוטפת szónak voltaképeni jelentménye csak a szavak összefüggéséből tudható meg. Annyit jelent körülbelül mint a párhuzamos אות. Vesd össze feljebb 13. v., a hol לטוטפת helyett לזכרון áll. Származása

כִּי בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרָיִם׃

szemeid között; mert erős kézzel hozott ki minket az Örökkévaló Egyiptomból.

בְּשַׁלַּח.

יז וַיְהִי בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה אֶת־הָעָם וְלֹא־נָחָם אֱלֹהִים דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב הוּא כִּי | אָמַר אֱלֹהִים פֶּן־יִנָּחֵם הָעָם בִּרְאֹתָם מִלְחָמָה וְשָׁבוּ מִצְרַיְמָה׃

17 És lőn, mikor Faraó elbocsátotta a népet, akkor Isten nem vezette őket a filisztéusok földén vezető úton, mert az közel vala, mivel Isten azt mondotta: Nehogy megbánja a nép, mikor hadat látna, és visszatér-

יח וַיַּסֵּב אֱלֹהִים | אֶת־הָעָם דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר יַם־סוּף וַחֲמֻשִׁים עָלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃

18 jenek Egyiptomba. Azért az Isten (azt az utat) megkerülteté a néppel, *és vezeté* őt a pusztába vezető úton, a nádas tenger felé; és fölfegyverkezve mentek fel Izrael fiai Egyip-

יט וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־עַצְמוֹת יוֹסֵף

19 tom földéről. És vevé Mózes József csontjait magával; mert

---

bizonytalan. Valószinűleg טפטפות=טוטפת (mint כבכב=כוכב és יעוערו [Jes. 15, 5] = יערערו). E szerint טפף-ból (kidomborodik) volna származtatandó. Igy aztán az ék, mely az ember homlokán kidomborodik (diszlik), טוטפת-nak neveztetik. Ily értelemben használja a misnâh is (L. Sabbâth 57. b). (17) בשלח — ולא נחם וגו׳, *mikor elbocsátotta — akkor nem vezette őket* stb. A váv ולא szóban vonatkozó kötőszó gyanánt használtatván, annyit jelent, mint: *akkor*. — נחם tárgyragozott ige, töve: נחה. — דרך ארץ פלשתים, *a filiszteusok földén vezető úton*. Az irány a héberben vonzati viszony által jelöltetik. V. ö. M. I. 16, 17. — כי קרוב הוא, *mert közel vala az*, t. i. az út, melyen rövid idő alatt könnyen Egyiptomból Kanáán földére mehettek volna. דרך közös nemű (gen. com.) név. — כי אמר אלהים וגו׳, *mert Isten azt mondotta* stb. Ez megokolása annak, hogy miért nem engedte őket Isten a közel úton menni: mert a háború viszontagságaival szemben, csakhamar visszatérésre határozhatták volna el magukat. — ינחם fut. nif. töve: נחם, de nem fordul elő a kálban. Nifálban pedig: *szánakozni, megbánni* jelent. — בראתם viszonyított inf. kál alanyraggal, annyi mint בראת הם; ellenben לראתם szóban (alább 14, 13) a rag: ם tárgyrag, és feloldva, annyi mint לראת אותם. (18) ויסב וגו׳, *és megkerülteté* stb. t. i. a rövidebb utat megkerülttette az Izraelitákkal és vezette őket a pusztába vezető úton, mintha állana: וינחם דרך המדבר (zeugma). L. M. I. 15, 15. — יַם־סוּף-nak a vonzója pedig (nomen regens) hiányzik, és úgy tekintendő, mintha állana: יַם סוּף מִדְבַּר. L. M. I. 24, 67. — חֲמֻשִׁים part. pass. kál, töve: חמש (= חבש), átkötni (a fegyvert), azért חֲמֻשִׁים, *és felfegyverkezve*. (19) את עצמות יוסף, *József csont-*

עַמּוֹ כִּי הַשְׁבֵּעַ הִשְׁבִּיעַ אֶת־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פָּקֹד יִפְקֹד
אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהַעֲלִיתֶם אֶת־
עַצְמֹתַי מִזֶּה אִתְּכֶם׃ וַיִּסְעוּ ג
מִסֻּכֹּת וַיַּחֲנוּ בְאֵתָם בִּקְצֵה
הַמִּדְבָּר׃ וַיהוָה הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם כא
יוֹמָם בְּעַמּוּד עָנָן לַנְחֹתָם הַדֶּרֶךְ
וְלַיְלָה בְּעַמּוּד אֵשׁ לְהָאִיר לָהֶם
לָלֶכֶת יוֹמָם וָלָיְלָה׃ לֹא־יָמִישׁ כב
עַמּוּד הֶעָנָן יוֹמָם וְעַמּוּד הָאֵשׁ
לָיְלָה לִפְנֵי הָעָם׃ פ

megesketve esketté meg Izrael gyermekeit, mondván: Látogatva meg fog látogatni titeket az Isten, akkor vigyétek fel csontjaimat innen magatokkal. 20 És elindulának Szukkóthból és táborozának Éthámban, a puszta szélén. 21 És az Örökkévaló megy *vala* előttök nappal felhőoszlopban, hogy vezesse őket az úton, és éjjel tűzoszlopban, hogy világítson nekik; hogy mehessenek nappal és éjjel. 22 Nem engedi vala távozni a felhőoszlopot nappal, és a tűzoszlopot éjjel a nép előtt.

XIV. FEJEZET

Isten kijelöli az utat, melyen Izrael fiai vonuljanak (1—4). *Faraó siet utánok* (5—10). *Izrael fiai panaszkodnak* (11—12). *Mózes felbátoritja őket* (13—14). *Isten értesíti Mózest intézkedései felöl* (15—18). *A tüz- és a felhőoszlopok helyet cserélnek* (19—20). *A keleti szél teszi szárazzá a tengert* (21) *Izrael fiai bemennek a tengerbe* (22). *Az egyiptomiak utánok sietnek a tengerbe* (23—25) *és bele fuladnak a tenger hullámaiba* (26—28). *Az izraeliták szárazon átmennek és megmenekülnek az egyiptomiaktól* (29—31).

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה׃ א
לֵאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל ב

1 És szóla az Örökkévaló Mózeshez következőképen: 2 Szólj Izrael gyermekeihez, hogy for-

---

jait, értsd bebalzsamozott tetemét. V. ö. M. I. 50, 26. (20) באתם בקצה המדבר, Éthámban, a puszta szélén, mely a szóban forgó (arabiai) puszta szélén fekszik, azért: המדבר, *a puszta*. Ennek egyes vidékei külön tulajdonnevekkel birtak, mint מדבר שור (alább 15, 22.), מדבר סין (16, 1.) és még sok hasonló pusztavidék. (21) בעמוד ענן יומם, *nappal felhöoszlopban*, a mennyiben a felhőoszlop nekik kijelölte az utat, azaz: az irányt, melyen járjanak, és a helyet, a hol pihenjenek Hasonlóképen a tűzoszlop (עמוד אש) utmutatóul szolgált nekik az éjjel. — יומם és לילה időhatározók, az első ragjánál (ד ם) fogva, a másik pedig, mert accusativusban áll. (22) ימיש fut. hif, azért: átható jelentésű: *nem engedi vala távozni*, t. i. Isten; ellenben לא ימוש (Jos. 1, 8.) fut. kál, azért benható jelentésű: *ne távozzék*: Mindazáltal hifil formában is fordul elő egyszer (alább 33, 11.) benható jelentményben.

(2) וישבו, *hogy forduljanak meg*, értsd: hogy vissza forduljanak és menjenek a vörös tenger északi oldala felé, hogy ott a tengeren át kelje-

וְיָשֻׁבוּ וְיַחֲנוּ לִפְנֵי פִּי הַחִירֹת
בֵּין מִגְדֹּל וּבֵין הַיָּם לִפְנֵי בַּעַל
ג צְפֹן נֹכַח תַּחֲנוּ עַל־הַיָּם׃ וְאָמַר
פַּרְעֹה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל נְבֻכִים הֵם
בָּאָרֶץ סָגַר עֲלֵיהֶם הַמִּדְבָּר׃
ד וְחִזַּקְתִּי אֶת־לֵב־פַּרְעֹה וְרָדַף
אַחֲרֵיהֶם וְאִכָּבְדָה בְּפַרְעֹה וּבְכָל־
חֵילוֹ וְיָדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה
ה וַיַּעֲשׂוּ־כֵן׃ וַיֻּגַּד לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם
כִּי בָרַח הָעָם וַיֵּהָפֵךְ לְבַב פַּרְעֹה
וַעֲבָדָיו אֶל־הָעָם וַיֹּאמְרוּ מַה־
זֹּאת עָשִׂינוּ כִּי־שִׁלַּחְנוּ אֶת־
ו יִשְׂרָאֵל מֵעָבְדֵנוּ׃ וַיֶּאְסֹר אֶת־

duljanak meg és táborozzanak Pi-ha-Chirôth előtt, Migdol és a tenger közt; Bâál Czefôn előtt, ennek átellenében táborozzatok, a tenger mellett. 3 És Faraó mondani fogja Izrael gyermekeiről: Eltévelyedtek ők e földön, körülfogta őket a puszta. 4 És megerősítem Faraó szivét, és sietni fog utánok, hogy megdicsőíttessem Faraó és egész hadserege által, és megismerjék az egyiptomiak, hogy én vagyok az Örökkévaló; és cse- 5 lekedének ekképen. És hírül adaték Egyiptom királyának, hogy a nép megszökött; és megváltozék Faraó és szolgáinak szíve a nép iránt, és mondák: Mi az, a mit cselekedtünk, hogy elbocsátottuk Izraelt, 6 hogy ne szolgáljon minket. És befogata szekerébe; és az

---

nek. V. ö. alább 16. v. — פי החירת, *Pi-ha-Chirôth* a hely neve, mely Bâál-Czefôn-tól keletre a tenger mellett feküdt. Pi-ha-Chirôth héber jelentése: *a hegyszoros torkolata*, mely a hely színének pontos rajza. — בעל צפן, *Bâál-Czefôn* szintén egy városnak a neve, mely a vörös tenger közelében volt. Czefôn (= Tyfon) a bálvány (צָפוֹן) neve, melyről a város neveztetett. — נכחו וגו׳, *ennek átellenében* stb. Ez tüntetés volt az egyiptomiak ellen, kik e bálványtól rettegtek; ők (az izraeliták) ellenben nem féltek tőle. נֹכַח ragozott főnév, mely rag nélkül נֹכַ hangzik; igy tehát a ־ a nûn alatt kivételesen ־ helyett áll. (3) לבני ישראל, *Izrael gyermekeiről*. A ל e jelentéséről l. M. I. 20, 13. 28, 15. — נבכים part. passivi בוך (zavaródni, bonyolódni)-ból, נבוכים helyett. — סגר עליהם המדבר, *körülfogta őket a puszta*. E szerint המדבר a mondat alanya, és értelme: A puszta elzárta nekik az utat. (4) ואכבדה fut. nif. כבד-ból: *hogy dicsőíttessem*. (5) ויגד fut. conv. hof. töve: נגד; csak hifil és hofálban használatos *a héber* nyelvben. — כי ברח העם, *hogy a nép megszökött*, hogy t. i. nem ment a pusztába áldozás végett, hanem hogy máshová ment, és hogy szándéka, végképen elszökni. — ויהפך וגו׳, *és megváltozék* stb. értsd: Faraó és népe megbánták, hogy eleresztették Izrael fiait Egyiptomtól. — מעבדנו, tárgyragozott inf. kál viszonyító מ-mel, szószerint: szolgálatunktól; mellékmondatra feloldva: *hogy ne szolgáljanak minket*. (6) ויאסר fut. conv. kál. Mindazáltal hifil jelentésű,

ז רִכְבּוֹ וְאֶת־עַמּוֹ לָקָח עִמּוֹ׃ וַיִּקַּח
שֵׁשׁ־מֵאוֹת רֶכֶב בָּחוּר וְכֹל רֶכֶב
ח מִצְרָיִם וְשָׁלִשִׁם עַל־כֻּלּוֹ׃ וַיְחַזֵּק
יְהוָה אֶת־לֵב־פַּרְעֹה מֶלֶךְ
מִצְרַיִם וַיִּרְדֹּף אַחֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יְצֹאִים בְּיָד רָמָה׃ לוי
ט וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם אַחֲרֵיהֶם וַיַּשִּׂיגוּ
אוֹתָם חֹנִים עַל־הַיָּם כָּל־סוּס
רֶכֶב פַּרְעֹה וּפָרָשָׁיו וְחֵילוֹ עַל־
פִּי הַחִירֹת לִפְנֵי בַּעַל צְפֹן׃
י וּפַרְעֹה הִקְרִיב וַיִּשְׂאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
אֶת־עֵינֵיהֶם וְהִנֵּה מִצְרַיִם | נֹסֵעַ
אַחֲרֵיהֶם וַיִּירְאוּ מְאֹד וַיִּצְעֲקוּ
יא בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוָה׃ וַיֹּאמְרוּ
אֶל־מֹשֶׁה הֲמִבְּלִי אֵין־קְבָרִים

7 ő népét vitte magával. És vön hatszáz válogatott szekeret és Egyiptom minden szekerét
8 és hadnagyokat mindazok fölött. És az Örökkévaló megerősíté Faraónak, Egyiptom királyának, szívét, és siete Izrael gyermekei után; Izrael gyermekei pedig kimennek
9 *vala* emelt kézzel. És az egyiptomiak sietének utánok, és utolérék őket, a mint táborosznak *vala* a tenger mellett, Faraó szekerének minden lova és lovasai és hadserege, Pi-há-Chirôth mellett, Bâál-Czefôn
10 előtt. És Faraó közeledett. És Izrael gyermekei fölemelék szemeiket, és íme, az egyiptomi (nép) indul *vala* utánok, és nagyon megijedének, és kiál-
11 tának Izrael gyermekei az Örökkevalóhoz. És mondák Mózesnek: Valjon sírok hiányából, melyek Egyiptomban nincse-

---

mi magától értetik, hogy nem Faraó maga fogta be lovait, hanem fogatta be azokat szolgáival. V. ö. M. I. 46, 29. (7) ושלשים, *és hadnagyok*. Minden hadszekeren hárman voltak, kik közől az egyik a lovakat hajtá, a második hadakozott, a harmadik pedig pajzsával védelmezte a hadakozót. Innen nevök: שָׁלִישִׁים, nem tévesztendő össze שְׁלֹשִׁים-mal, mely שרישי-nak a többese. (Kir. II. 1, 13.), egyesszámban: שָׁלִישׁ v. שָׁלֵשׁ; az ר az első ש alatt, mint látható, sem a többesszámban, sem pedig ragozott alakjában (L. alább 15, 4.) nem változik. V. ö. alább 26, 26. (8) ביד רמה, *emelt kézzel*, értsd: bátran és nyiltan. (9) וחילו – כל סוס. E szavak a mondat alanyát (מצרים) értelmezik, hogy t. i. ezek Izrael fiait utólérték a tenger mellett. (10) ופרעה הקריב, *és Faraó közeledett*. הקריב voltaképen átható ige és azt jelenti, hogy (Faraó) hadseregének közeledését parancsolta; de minthogy פרעה alatt, e helyen, nem épen Faraó személye, hanem egész hadserege: szekerei (רכב), lovasai (פרשיו) és egyéb hadserege (חילו) is értetik: הקריב, *közeledett* mindezekre is vonatkozik. — והנה מצרים וגו׳, *és íme, Egyiptom* stb. értsd: Egyiptom egész népe. (11) המבלי אין קברים במצרים, *valjon sírok hiányából, melyek Egyiptomban nincsennek?* A két tagadó szócska: בלי és אין összefüggésben úgy értendő,

בְּמִצְרַיִם לֵאמֹר חֲדַל מִמֶּנּוּ וְנַעַבְדָה אֶת־מִצְרָיִם כִּי טוֹב לָנוּ עֲבֹד אֶת־מִצְרַיִם מִמֻּתֵנוּ בַּמִּדְבָּר׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אַל־תִּירָאוּ הִתְיַצְּבוּ וּרְאוּ אֶת־יְשׁוּעַת יְהוָה אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה לָכֶם הַיּוֹם כִּי אֲשֶׁר רְאִיתֶם אֶת־מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תֹסִפוּ לִרְאֹתָם עוֹד עַד־עוֹלָם׃ יְהוָה יִלָּחֶם לָכֶם וְאַתֶּם תַּחֲרִשׁוּן׃ ס שלישי פ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מַה־תִּצְעַק אֵלָי דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי־

nek, hoztál-e ki minket, hogy meghaljunk a pusztában? Mit cselekedtél velünk, hogy kihoztál minket Egyiptomból? 12 Avagy nem-e ez a beszéd, melyet szóltunk hozzád Egyiptomban, mondván: Hagyj minket, hadd szolgáljuk az egyiptomiakat; mert jobb nekünk az egyiptomiakat szolgálni, mintsem elhalnunk 13 a pusztában! És mondá Mózes a népnek: Ne féljetek, álljatok veszteg, és lássátok az Örökkévaló segítségét, melyet fog cselekedni érettetek e mai napon; mert a hogy láttátok az egyiptomiakat e mai napon, nem fogjátok azokat látni 14 többé mindörökké. Az Örökkévaló fog harczolni érettetek, ti 15 pedig hallgassatok. És mondá az Örökkévaló Mózesnek: Mit kiáltasz hozzám? Szólj Izrael gyermekeihez, hogy indul-

---

mintha lenne: בלי קברים אין קברים במצרים, sírok hiányából sírok nincsenek Egyiptomban. בלי jelentéséről l. M. I. 31, 20 — לקחתנו, *hoztál-e minket*, t. i. Egyiptomból. (12) חדל ממנו, *hagy minket*, értsd: ne törődjél ügyünkkel: *megszabadításunkkal.* — ונעבדה hosszabult fut., óhajtást fejez ki, azért: *hadd szolgáljuk.* — ממתנו, ragozott infin. kál (מות) viszonyító מ-mel, szószerint: *elhalálozásunknál*, egész mondatra feloldva: *mint sem elhaljunk.* (13) התיצבו וגו׳, *álljatok veszteg*, azaz: ne mozduljatok innen! Nem kell harczolnotok, mert Isten fog harczolni érettetek. — כי אשר ראיתם וגו׳, *mert, a hogy láttátok* stb., mintha lenne: כאשר, de a nehéz kiejtés, (כי כאשר) kikerülése czéljából a כ comparativi אשר elején elmaradt. V. ö. M. I 27, 28. M. II. 10, 4., a hol a viszonyító מ hasonló oknál fogva elmaradt. (14) תחרישון fut. hif. költői *nûn*-nal a végén; töve: חרש voltaképen azt jelenti: *vésni, szántani;* átvitt értelemben, é. p. hifil formában: hallgatni. Itt oly értelemben veendő, hogy csendesen maradjanak. (15) מה תצעק אלי, *mit kiáltasz hozzám?* azaz: mit könyörögsz most? Nincs okod,

טז יִשְׂרָאֵל וְיִפָּעוּ׃ וְאַתָּה הָרֵם אֶת־
מַטְּךָ וּנְטֵה אֶת־יָדְךָ עַל־הַיָּם
וּבְקָעֵהוּ וְיָבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ
יז הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה׃ וַאֲנִי הִנְנִי מְחַזֵּק
אֶת־לֵב מִצְרַיִם וְיָבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם
וְאִכָּבְדָה בְּפַרְעֹה וּבְכָל־חֵילוֹ
יח בְּרִכְבּוֹ וּבְפָרָשָׁיו׃ וְיָדְעוּ מִצְרַיִם
כִּי־אֲנִי יְהוָה בְּהִכָּבְדִי בְּפַרְעֹה
יט בְּרִכְבּוֹ וּבְפָרָשָׁיו׃ וַיִּסַּע מַלְאַךְ
הָאֱלֹהִים הַהֹלֵךְ לִפְנֵי מַחֲנֵה
יִשְׂרָאֵל וַיֵּלֶךְ מֵאַחֲרֵיהֶם וַיִּסַּע
עַמּוּד הֶעָנָן מִפְּנֵיהֶם וַיַּעֲמֹד
כ מֵאַחֲרֵיהֶם׃ וַיָּבֹא בֵּין | מַחֲנֵה
מִצְרַיִם וּבֵין מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיְהִי
הֶעָנָן וְהַחֹשֶׁךְ וַיָּאֶר אֶת־הַלָּיְלָה
וְלֹא־קָרַב זֶה אֶל־זֶה כָּל־הַלָּיְלָה׃
כא וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַיָּם וַיּוֹלֶךְ

16 janak. Te pedig emeld fel botodat, és nyújtsd ki kezedet a tengerre, és hasítsd azt kétfelé; hogy Izrael gyermekei bemenjenek a ten- 17 ger közepébe szárazra. Én pedig — ime, én megerősítem az egyiptomiak szívét, hogy bemenjenek utánok, és meg fogok dicsőíttetni Faraó és egész hadserege, szekerei és 18 lovasai által. És megismerik az egyiptomiak, hogy én vagyok az Örökkévaló, midőn megdicsőíttetem Faraó szeke- 19 rei és lovasai által. És elindula az Isten angyala, ki jár *vala* Izrael tábora előtt és mene hátuk mögé; és elindula a felhőoszlop előlök és álla 20 mögéjök. És így juta az egyiptomiak tábora és az izraeliták tábora közé; és vala a felhő és a sötétség. Amaz pedig megvilágítá az éjt; és nem közeledett az egyik (tábor) a 21 másikhoz az egész éjjel. És Mózes kinyujtá kezét a tengerre,

---

sem időd *a könyörgésre*, mikor *tettre* kell gondolnod. (16) ובקעהו וגו׳, *és hasítsd azt ketté* stb. értsd: adj jelt, hogy ketté hasadjon, hogy Izrael fiai menjenek bele a tengerbe a szárazra. בקעהו tárgyragozott imp. kál בקע-(hasítani)-ból. (18) בהכבדי, *midőn megdicsőíttetem*; ragozott inf. nif. ב viszonyítóval כבד-ből; szószerint: *megdicsőíttetésemkor*, időhatározói mondatra feloldva: *midőn megdicsőíttetem*. (19) ויסע מלאך האלהים וגו׳, *és elindula az Isten angyala*, és elindula a felhőoszlop is, mely jár vala Izrael fiai előtt, és álla mögéjök, úgy hogy Izrael és az egyiptomiak táborai között állván, útjukat állta az egyiptomiaknak, hogy nem közeledhettek Izrael taborához. L. a következő verset. (20) ויהי הענן והחשך, *és vala a felhő és a sötétség*, t. i. az egyiptomiak táborában, mely előtt a felhőoszlop áll vala. — ויאר וגו׳, *és kivilágítá* stb., t. i. a tűzoszlop (עמוד האש). A mondat alanya az igében rejlik és kitetszik az összefüggésből. — ויאר fut. conv. hif. átható jelentéssel töve: אור, megvilágítani. V. ö. M. I. 44, 3. (21) ויולך ה׳ את הים ברוח קדים

יְהוָה | אֶת־הַיָּם בְּרוּחַ קָדִים
עַזָּה כָּל־הַלַּיְלָה וַיָּשֶׂם אֶת־הַיָּם
כב לֶחָרָבָה וַיִּבָּקְעוּ הַמָּיִם: וַיָּבֹאוּ
בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה
וְהַמַּיִם לָהֶם חוֹמָה מִימִינָם
כג וּמִשְׂמֹאלָם: וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם
וַיָּבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם כָּל סוּס פַּרְעֹה
רִכְבּוֹ וּפָרָשָׁיו אֶל־תּוֹךְ הַיָּם:
כד וַיְהִי בְּאַשְׁמֹרֶת הַבֹּקֶר וַיַּשְׁקֵף
יְהוָה אֶל־מַחֲנֵה מִצְרַיִם בְּעַמּוּד
אֵשׁ וְעָנָן וַיָּהָם אֶת מַחֲנֵה
כה מִצְרָיִם: וַיָּסַר אֶת אֹפַן מַרְכְּבֹתָיו
וַיְנַהֲגֵהוּ בִכְבֵדֻת וַיֹּאמֶר מִצְרַיִם
אָנוּסָה מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי יְהוָה

és az Örökkévaló hajtá a tengert hatalmas keleti széllel az egész éjjel, és tevé a tengert szárazzá; és a vizek kettéhasadának. 22 És Izrael gyermekei bemenének a tenger közepébe szárazra; a viz pedig fal gyanánt vala nekik jobb és balkezük felől. 23 És az egyiptomiak sietének és bemenének utánok, Faraó minden lova, szekere és lovasai, be, a tenger közepébe. 24 És lőn a reggeli őrszakkor, hogy az Örökkévaló tekinte az egyiptomiak táborára tűz és felhőoszloppal és megzavará az egyiptomiak táborát. 25 És leoldá szekereinek kerekeit és vontatá őt nehézséggel; akkor mondá Egyiptom (népe): Futni akarok Izrael elől, mert az Örök-

---

עזה כל־הלילה, *és az Örökkévaló hajtá a tengert hatalmas keleti széllel az egész éjjel.* — A keleti szél, mely az egész éjjel hatalmasan fuvott, szárazzá tette a tengert. Ezt az egyiptomiak oly természetesnek tartották, hogy nem haboztak az izraeliták után sietni a tenger közepébe, a hol vesztöket lelték. – ויולך fut. conv. hif. ילך (=הלך)-ból; עזה (töve: עזז) nn. mn., mert a nn. רוח ra vonatkozik. (22) והמים להם חומה וגו', *a viz pedig fal gyanánt* stb., azaz: nem omolt reájok. (24) באשמרת הבקר, *a reggeli őrszakkor*, azaz: virradóra. Az éj három őrszakra volt beosztva. V. ö. Birák 7, 19., a hol a középső őrszak (אשמרת התיכונה)-ról van szó. Az első ראש אשמרת (az őrszakok elseje), a harmadik pedig אשמרת הבקר-nek neveztetik. אשמרת függő alakja אַשְׁמֻרָה-nak, töve: שמר, az א névképző. — בעמוד אש וענן — וישקף, *és tekinte*, értsd: ellenök fordult, hogy zavarba ejtse őket. — בעמוד אש וענן, *tüz- és fehőoszloppal*, értsd: villámmal és sötétséggel. — ויהם fut. conv. kál töve: הום (=המם) *zavarba ejteni* (valakit). (25) ויסר את אפן מרכבתיו, *és leoldá szekereinek kerekeit.* A nagy zavar és sietés közben széttörtek a kerekek szekereiken. ויסר fut. conv. hif. és azért átható, mire vonzata: את utal. A פתח a ס alatt a következő ר miatt áll. L. M. I. 7, 13. — אפן gyűjtőnév, אפנ helyett. — וינהגהו בכבדות, *és vontatá őt nehézséggel*, hogy csak igen nehezen mozoghattak előre. — בִּכְבֵדֻת képzett főnév ־וּת képző által כָּבֵד (nehéz)-ből. — אנוסה hosszabult

גִלְּחָם לָהֶם בְּמִצְרָיִם׃ פ רביעי

כו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְטֵה אֶת־
יָדְךָ עַל־הַיָּם וְיָשֻׁבוּ הַמַּיִם עַל־
מִצְרַיִם עַל־רִכְבּוֹ וְעַל־פָּרָשָׁיו׃

כז וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַיָּם וַיָּשָׁב
הַיָּם לִפְנוֹת בֹּקֶר לְאֵיתָנוֹ
וּמִצְרַיִם נָסִים לִקְרָאתוֹ וַיְנַעֵר
יְהוָה אֶת־מִצְרַיִם בְּתוֹךְ הַיָּם׃

כח וַיָּשֻׁבוּ הַמַּיִם וַיְכַסּוּ אֶת־הָרֶכֶב
וְאֶת־הַפָּרָשִׁים לְכֹל חֵיל פַּרְעֹה
הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם בַּיָּם לֹא־נִשְׁאַר

כט בָּהֶם עַד־אֶחָד׃ וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל
הָלְכוּ בַיַּבָּשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם וְהַמַּיִם
לָהֶם חוֹמָה מִימִינָם וּמִשְּׂמֹאלָם׃

ל וַיּוֹשַׁע יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־

kéváló harczol érettök Egyip-
26 tom ellen. És mondá az Örök-
kéváló Mózesnek: Nyujtsd ki
kezedet a tengerre, hogy térje-
nek vissza a vizek az egyipto-
miakra, szekereire és lovasaira.
27 És Mózes kinyujtá kezét a
tengerre, és visszatére a ten-
ger, reggel felé, az ő erejével;
és az egyiptomiak futnak *vala*
elébe. És az Örökkéváló bele-
dönté az egyiptomiakat a ten-
28 ger közepébe És a vizek viss-
zatérének és elboríták a szeke-
reket és a lovasokat, általá-
ban Faraó egész hadseregét,
kik utánok bemennek *vala* a
tengerbe; nem maradt meg
29 közülök egy sem. Izrael gyer-
mekei pedig szárazon mentek
a tenger közepén; és a viz vala nekik fal gyanánt jobb
30 és balkezük felől. Igy tehát segíté ki az Örökkéváló azon a

---

fut., óhajtást fejez ki, azért: *futni akarok*. Végre elismerték az egyiptomiak, hogy nem állnak közönséges ellenséggel szemben, hanem hogy Isten harczol ellenök, és Izrael gyermekei mellett. (27) לפנות בקר, *reggel felé*, szószerint: reggel megfordultával, azaz: mikor a reggel megfordult, hogy ujra bekövetkezzék. לפנות inf. kál פנה (fordul)-ból, mely az időről kétféle értelemben használatos: 1., mikor bekövetkezik (befordul), mint e helyen; 2., mikor megszünik (elfordul), p. פנה היום (Jer. 6, 4.), elfordul a nap, azaz: végére jár. — לאיתנו, *erejével*, értsd: szokott erejével. — אֵיתָן főnév יתן (=תנן)-ból, az א névképző. Az ige alapjelentése pedig *hosszú, tartós*, azért: *erősnek lenni*. — וינער נסים לקראתו, *futnak vala elébe*, t. i. a hullámzó tenger elébe. — וינער fut. conv. piél, töve: נָעַר, rázni, a piélben ב vonzattal annyit jelent, mint: *beledönteni* valamit, v. valakit valamibe. (28) לכל חיל פרעה, ל A viszonyítónak לְכֹל elején összefoglaló jelentése van, és azt jelenti: *általában*. V. ö. alább 27, 3. — עד אחד, *egy sem*. Szószerint: *egyig*, bezárólag azt az egyet is, a mint az összefüggésből kiderül. (29) הלכו, *mentek*, még mielőtt a tenger vizei visszatértek. — והמים להם חומה. Ezen kifejezés értelmét l. fenn 28. v. (30) ויושע ה' — מיד מצרים, *Igy tehát segíté ki — az egyiptomiak*

יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרַיִם וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל
אֶת־מִצְרַיִם מֵת עַל־שְׂפַת הַיָּם׃
לא וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־הַיָּד הַגְּדֹלָה
אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה בְּמִצְרַיִם וַיִּירְאוּ
הָעָם אֶת־יְהוָה וַיַּאֲמִינוּ בַּיהוָה
וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ׃ פ

napon Izraelt az egyiptomiak kezéből. És Izrael látá az egyiptomiakat meghalva a tenger partján. És midőn Izrael látá a nagy kezet, melylyel az Örökkévaló cselekedett az egyiptomiak ellen; akkor a nép félé az Örökkévalót, és hivének az Örökkévalóban, és az ő szolgájában, Mózesben.

XV. FEJEZET.

Mózes és Izrael fiainak (1—19), *Miryâm és az izraelita nöknek éneke* (20—21). *A keserü vizek Marâhban* (22—26). *Vizforrások- és pálmákban bövelkedő helyre érkeznek* (27).

טו אָז יָשִׁיר־מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל
א אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַיהוָה וַיֹּאמְרוּ
לֵאמֹר אָשִׁירָה לַיהוָה כִּי־גָאֹה

1 Akkor énekli vala Mózes, és Izrael gyermekei, ezen éneket az Örökkévalónak, és szólának, mint következik: Énekelni akarok az Örökkévalónak, mert magasztalódva magasz-

---

kezéből, azaz: hatalmuk alól. E rövid mondat mindazt, a mit az előbbi versek (15—30) részletesen előadnak, összefoglalja, a mit a „ו" ויושע szó elején jelöl. — מת על שפת הים, *meghalva a tenger partján*, a hova a tenger vize őket kivetette. (31) ויראו — וירא. A két kezdő ו két vonatkozó kötőszó gyanánt áll: *midőn — akkor*. L. a fordítást. — את היד הגדולה וגו׳ *a nagy kezet*, értsd: a nagy hatalmat, melyet mutatott az egyiptomiak ellen. יד átvitt értelemben hatalmat jelent. — ויאמינו בה׳ ובמשה עבדו, *és hivének az Örökkévalóban, és szolgájában, Mózesben*, azaz: hitték, hogy Isten őket megmentette az egyiptomiak kezéből, és hogy Mózes Isten küldöttje, ki Isten megbízásából hozzájuk szól vala. — ויאמינו, fut. conv. hif. אמן-ból. Ezen ige jelentéséről, vonzatáról és használatáról l. M. I. 15, 6.

(1) אז ישיר, *akkor énekli vala*; ישיר tulajdonképen a futurum, de אז (akkor) szócska kapcsolatában csak multat jelenthet V. ö. Jos. 10, 12. — את השירה הזאת, *ezt az éneket*. — שירה, vagy שיר a héber költészet oly nemét jelöli, mely eléneklésre lett szánva. Irálya a prózai irálytól, úgy tartalmára, mint alakjára nézve, lényegesen különbözik. Tartalmára nézve annyiban, a mennyiben rendesen valami rendkivüli eseményt ír le; alakjára nézve pedig, a mennyiben tárgyát emelkedettebb hangon, hasonlatokban és másnemü képekben fejezi ki. A héber költészeti irály, melylyel a szent szöveg olykor él, sajátságaihoz tartozik: 1. az ütem, mely 2—2, 3—3 (gyérebben 4 - 4) szóból áll, melyek egy verssort képeznek. 2. A gondolat ismétlődés, melyet a költő használ, hogy szavai annál mélyebb hatást gya-

ב גָּאֹה סָּוס וְרֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם׃ עָזִּי
2 וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה זֶה
אֵלִי וְאַנְוֵהוּ אֱלֹהֵי אָבִי וַאֲרֹמְמֶנְהוּ׃

talódott; lovat és a rajta ülőt vetette a tengerbe! Erősségem és diadalénekem az Isten, és Ő vala nekem segítségemre. Ez az én Istenem, Őt akarom dicsőíteni; atyám Istene, Őt magasz-

---

koroljanak a hallgató, vagy olvasó kedélyére (L. M. I. 49, 2. IV. 24, 4—9. V. 32, 1—43). A gondolatismétlés szintén különféleképen fejezhető ki: a) ugyanazon gondolat más szavakkal kifejezést talál, p. אלהי אבי — זה אלי ואנוהו וארממנהו. Ez a leggyakoribb eset. b) A párhuzamos verssorok egymást kiegészítik p. עד יעבר עמך ה׳ עד יעבר עם זו קנית. Ez utóbbi esetben a héber vers sokféleképen alakúl. Ugyanis mikor a költő kénytelen *egy* gondolat kifejezésére két verssort felhasználni — mi által az ütem rendesen kárt vall —: ennek kikerülése czéljából a gondolat egyik alkatrészét (alanyt, vagy állítmányt) értelmezővel (appositio) kibővíti — mi által az ütemet helyre hozza —, a félbeszakított mondatrészt pedig az appositio után ismétli. L. alább a 3. 6. 11. és 16. verseket. — Az egész ének (שירה) hat részre oszlik. Első része (1—2) készülés és mintegy serkentés az éneklésre. 2. része (2—3) Isten magasztalása. 3. része (4—6) Faraónak és hadseregének veszte. 4. része (6—11) Isten győzelme. 5. része Izrael megváltása és vezetése. 6. része (17—18) Izrael rendeltetése; az ének mindegyik része pedig egy Isten szent nevét dicsőítő verssel záródik be. L. a 3. 6. 11. 16. (2. fele) és 18. verseket. — אשירה hosszabbúlt futurum, azért: *énekelni akarok*. Lelkesítő szavakat, melyekkel a próféta magát mintegy felbuzdítja, találunk majdnem minden szentirási énekben. L. M. I. 49, 1. V. 31, 28. Birák 5, 3. 12, 31. és még más helyen. — כי גאה גאה, *mert magasztalódva magasztalódott*, azaz: rendkivülien magasztosnak mutatkozott. — סוס ורוכבו רמה בים. E szavak a vers első felét csak kiegészítik, és nem fejeznek ki párhuzamos gondolatot (L. az előbbi vershez a megjegyzést a héber költészet alakjára nézve) (2) עזי וזמרת יה. E három szó a következő három szóval tökéletes párhuzamot képez (parallelismus), mind tartalmára (mert gondolatismétlés), mind alakjára nézve, ily formán:

עזי וזמרת | יה
ויהי לי ל־ | ישועה׃

עזי ragozott főnév עז (töve: עזז)-ból; azért a dáges a ז-ban és a קמץ קטן az ע alatt (חולם helyett). — זמרת pedig annyi mint זמרה, *diadalének*. — זה אלי ואנוהו szintén úgy tartalmára, mint alakjára nézve tökéletes párhuzam אלהי אבי וארממנהו szavakkal, mert אלהי אבי megfelel אלי-nek, וארממנהו pedig ואנוהו-nak, melyet közelebbről meg is magyaráz; זה szócska pedig a vers második feléhez is tartozik, mintha lenne: זה אלהי אבי וארממנהו, de ki nem tétetett az ütem tökéletes voltának óvása miatt:

זה אלי | ואנוהו
אלהי אבי | וארוממנהו׃

ואנוהו fut. hif. Származik אָנָה (irány)-ből, azért ואנוהו, *őt akarom dicsőí-*

ג יְהוָה אִישׁ מִלְחָמָה יְהוָה שְׁמוֹ׃
ד מַרְכְּבֹת פַּרְעֹה וְחֵילוֹ יָרָה בַיָּם
וּמִבְחַר שָׁלִשָׁיו טֻבְּעוּ בְיַם־סוּף׃
ה תְּהֹמֹת יְכַסְיֻמוּ יָרְדוּ בִמְצוֹלֹת
ו כְּמוֹ־אָבֶן׃ יְמִינְךָ יְהוָה נֶאְדָּרִי
בַּכֹּחַ יְמִינְךָ יְהוָה תִּרְעַץ אוֹיֵב׃
ז וּבְרֹב גְּאוֹנְךָ תַּהֲרֹס קָמֶיךָ

3 talni akarom! Az Örökkévaló — a harcz ura — Örökkévaló az
4 Ő neve. Faraó szekereit és hadseregét vetette a tengerbe, és hadnagyainak válogatottjai — a nádas tengerben
5 sülyedtek el. Hullámok borítják vala el őket, alászálltak a
6 mélységekbe, mint kő. A Te jobbod, Örökkévaló! — felmagasztalt erő által — a Te jobbod, Örökkévaló! ellenséget
7 zúz össze. És fönséged nagyságával megrontod elleneidet; kibo-

---

teni, voltaképen: feldiszíteni. (3) איש מלחמה; ez csak appositio יהוה-hoz, nem pedig állítmány; az állítmány: ה' שמו, *Örökkévaló az ő neve*. Ez az Isten legjellemzőbb neve, mert Isten lényegét a legpontosabban jelöli meg. E vers csak *egy* gondolatot tartalmaz, t. i.: Isten — az Ő neve Örökkévaló! Az appositio: איש מלחמה tehát a vers ütemének helyreigazítására szolgál. (4) מרכבות פרעה וגו'. E szavakkal kezdi Faraó vesztét leírni. L. feljebb a megjegyzést az első vershez. — ומבחר שלשיו, szószerint: hadnagyai kiválóbb része, mert מבחר képzett főnév בחר (kiválasztani)-ból. שָׁלִישׁ-nek származásáról meg jelentéséről l. feljebb 14, 7. — טבעו perf. púal, töve: טָבַע *elsülyed*. (5) תהמת יכסימו. E kifejezésből kiderül, hogy תהום (töve: הום [zajol], l. M. I. 1, 2.) tulajdonképen (zajló) hullámot (átvitt értelemben: mélységet) jelent, mert azt mondja róla, hogy elfödi őket (יכסימו), a mi csak magáról a vizhullámról (nem pedig a mélységről) mondható. יכסימו költői alak, יְכַסּוּם helyett; de a dáges a ם-ból kiesett könnyebb kiejtés végett (L. M. I. 11, 6. 7.), a lágy ֻ a keményebb hangzású ֹ (L. M. V 8, 13), és a tárgyrag מוֹ (= מֻ) a prózai ם֫ helyett (L. alább a 6. verset) szebb hangzás végett alkalmaztatnak. (6) נאדרי בכח, e kifejezés szintén csak appositio יהוה-hoz (L. feljebb 3. vers); értelme: *Ő — az Örökkévaló — magasztalt erő által*. Nem vonatkozhatik ימינך-ra, mert יָמִין nőnemű, נאדרי (= נֶאְדָּר) pedig himn. melléknév. Az egész vers csak *egy* mondatból áll, u. m. ימינך ה' תרעץ אויב; de a vers párhuzamosítása és az ütem helyreigazítása czéljából közbe jön az appositio: נאדרי בכח, ez végre szükséggé teszi az alany ismétlését, így:

ימינך ה' | — נאדרי בכח — |
ימינך ה' | תרעץ אויב׃

(7) וברוב גאונך, *és fönséged nagyságával*, értsd: magasztos voltod által. — קמיך ragozott részesülő קום (felkelni)-ből, azért קמיך, *elleneid*, kik t. i. ellened felkelnek. — תשלח חרנך וגו', *kibocsátod haragodat* stb., azaz: haragod tüzét, mely őket megemészti. חֲרוֹן, mely חרה (felgyuladni)-ból származik,

תְּשַׁלַּח חֲרֹנְךָ יֹאכְלֵמוֹ כַּקַּשׁ׃
וּבְרוּחַ אַפֶּיךָ נֶעֶרְמוּ־מַיִם נִצְּבוּ כְמוֹ־נֵד נֹזְלִים קָפְאוּ תְהֹמֹת
בְּלֵב־יָם׃ אָמַר אוֹיֵב אֶרְדֹּף אַשִּׂיג אֲחַלֵּק שָׁלָל תִּמְלָאֵמוֹ
נַפְשִׁי אָרִיק חַרְבִּי תּוֹרִישֵׁמוֹ יָדִי׃ נָשַׁפְתָּ בְרוּחֲךָ כִּסָּמוֹ יָם
צָלְלוּ כַּעוֹפֶרֶת בְּמַיִם אַדִּירִים׃

csátod fellobbant haragodat, ez megemészti őket, mint a tarlót. És orrod lehellete által feltorlódtak vizek, megálltak, mint fal, folyóvizek; hullámok megsűrűsödtek a tenger szívében. Mondta az ellenség: Üldözöm, utólérem, zsákmányt osztok; teljék rajtok boszúvágyam, kardomat kirántom, kezem semmisítse meg őket! — Fútál lehelleteddel, tenger borította el őket; alásülyedtek, mint az ólom, hatalmas vizek-

---

haragot jelent, mely a gyuladó tűzhöz hasonlít. — יאכלמו annyi mint a prózai יֹאכְלֵם. L. feljebb az 5. v. (8) וברוח אפך וגו׳, *és orrod lehellete által* stb. Rendkivülien érzékítő kifejezés Isten végtelen erejének megjelölésére, hogy orra lehellete erősebb a hatalmas viharnál, mely szárazzá teszi a folyókat. — נערמו perf. nif.; származik עֲרֵמָה (asztag)-ból (denominativum). Innen נערמו, *feltorlódtak*, azaz: magasra emelkedtek és szilárdan álltak mint az asztag נצבו וגו׳, *megálltak* stb. és קפאו וגו׳, *megsűrüsödtek* stb. ugyanazon gondolatot fejezik ki, mint נערמו מים, csak más szavakkal. קפאו perf. kál töve: קפא, *megsűrüsödni*. V. ö. Jób 10, 10. — בלב ים tulajdonképen: *a tenger szívében*, értsd: közepében. V. ö. M. I. 4, 11. (9) אמר אויב וגו׳, *mondta az ellenség* stb. E vers, hat két-két szóból álló ütem, az ellenség gőgös szavait tartalmazza. Az első ütem azonban csak az idéző szavakból áll. A következő öt ütem az elképzelt győzelmet, melylyel magát az ellenség kecsegtette, fokozatos alakban (klimax) ecseteli, u. m. 1. üldöz és utólér, 2. foszt, 3. boszút áll 4. kardot ránt és 5. megsemmisít. — תמלאמו fut. kál tárgyraggal, annyi mint: תְּמַלְּאֵם. L. feljebb 5. v. מלא vonzatáról l. M. I. 6, 13. — נפשי, szószerint: lelkem; átvitt értelemben: *vágyam*, azaz: *bosszúvágyam*. — אריק fut. hif. (származik ריק [üres] melléknévből), szószerint: *ki fogom üresíteni*, használtatik úgy az *edényről*, mint annak tartalmáról. Átvitt értelemben a kardról is használtatik, azért אריק חרבי, *kardomat fogom kirántani*. — תורישמו tárgyragozott fut. hif. ירש (elfoglalni)-ból, azért átvitt értelemben: *megsemmisíteni*. (10) נשפת ברוחך וגו׳, *fúvtál lehelleteddel* stb. E képes kifejezés a széltől van kölcsönözve, mely, a szilárd jeget felolvasztván, azt folyóvá teszi. V. ö. Zsolt. 147, 18. נשף = נשב. — כסמו annyi mint: כִּסָּה אותם. — צללו כעופרת, *alásülyedtek, mint az ólom*: צָלַל voltaképen: *csörög*; átvitt értelemben *a zajos leesésről* is használtatik, azért: *alásülyedtek*. במים אדירים szorosabb összefüggésben áll צללו igével, mint כעופרת névvel, mely mellett áll, és úgy értendő: צללו במים אדירים כעופרת, mire az el-

א מִי־כָמֹכָה בָּאֵלִם יְהוָה מִי
כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת
ב עֹשֵׂה פֶלֶא: נָטִיתָ יְמִינְךָ
ג תִּבְלָעֵמוֹ אָרֶץ: נָחִיתָ בְחַסְדְּךָ
עַם־זוּ גָּאָלְתָּ נֵהַלְתָּ בְעֻזְּךָ אֶל־
ד נְוֵה קָדְשֶׁךָ: שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגָּזוּן
טו חִיל אָחַז יֹשְׁבֵי פְלֶשֶׁת: אָז

11 ben. Ki olyan mint Te,—a hatalmasok között? Örökkévaló! Ki olyan, mint Te, felmagasztalt szentség által, rettenetes 12 dicséretekben, csodatevő! Kinyujtottad jobbodat, a föld el- 13 nyeli vala őket. Vezérled kegyelmedben a népet, melyet megváltottál; elvezeted hatal- 14 madban szentséged lakóhelyére. Népek hallják, felháborod- 15 nak; remegés fogja el Plâseth lakóit. Akkor megháborod-

---

választó hangjegy (קטן) mutat. L. M. I. 31, 4. (**11**) מי כמכה וגו׳, *ki olyan mint Te* stb. E verssel záródik be az ének (שירה) 4. szakasza (L. feljebb a megjegyzést az első vershez). Alakjára nézve e vers hasonló a 4. vershez, melyben csak *egy* gondolat jut kifejezésre (L. azt), de az ütem teljessége végett באלים יהוה közbeszúratik, és מי כמכה ismétlődve נאדר בקדש szavakkal *egy* mondatot képez, így: מי כמכה נאדר בקדש. Az első מי כמכה egyébiránt még a két utolsó ütemhez is értendő, igy: מי כמכה נורא תהלות, és נורא תהלת szószerint: félelmetes dicséretekre nézve (acc. resp.), mivel rettentő dolgokat visz végbe, a miért dicsérete eléggé ki nem fejezhető. נורא part. nif. ירא-ből. (**12**) נטית ימינך, *kinyujtottad jobbodat*, hogy t. i. őket megbüntessed. — תבלעמו ארץ, *a föld elnyeli vala őket*, értsd: eltüntek a föld színéről, elmerülve a tenger vizeibe. (**13**) נחית וגו׳, *vezérled* stb. E szavakkal az ének 5. szakasza veszi kezdetét. Ebben ecseteli az isteni gondviselést az izraelita népről, melytől Kanáán népei félni fognak, mig azt be nem vitte rendeltetése helyére. — עם זו. Itt is (L. feljebb 5, 16.) עם mint nőnemű név fordul elő, a mi a nőnemű jelzőjéből (זו) kitűnik. — נהלת perf. piél, töve: נהל, melynek jelentéséről l. M. I. 33, 14. — Költői nyelvben a perfectum is gyakran a jelen és jövő idejű ige értelmében használtatik, kiváltképen akkor, mikor a költő az eseményt, melyről szól, befejezett ténynek tekinti. — אל נוה קדשך, *szentséged lakóhelyére*, értsd: *a szentélyt*, melyben Isten fönsége lakik, mely eleinte különböző helyeken és végre Jeruzsálemben volt. נוה függő alakja (stat. constr.) נְוֵה-nek, mely tulajdonképen *viruló mezőt* (legelő helyet) jelent, átvitt értelemben: fényes lakóhelyet általában. Az abból származott igét (denominativum) l. feljebb 15, 2. (**14**) שמעו עמים וגו׳. *népek hallják* stb. A perfectumnak a jelen és jövő értelmében való használatáról l. az előbbi verset. Értelme: a népek, melyek hallani fogják Isten vezérlését, melyben Izraelt részesíti, rettegni fognak tőle. — ירגזון költői alak, mely csak annyit jelent, mint ירגזו. — יושבי פלשת, *Pelâseth lakói*; költői körülírása e származéknévnek (nom. gent.): פלשתים (L. M. I. 10, 14), mely Kanáán egyik erős törzshépe vala. פלשת-ből lett. Palaestina, mely később a kanáaniták egész földéről használtatott.

נִבְהֲלוּ אַלּוּפֵי אֱדוֹם אֵילֵי מוֹאָב
יֹאחֲזֵמוֹ רָעַד נָמֹגוּ כֹּל יֹשְׁבֵי
טז כְּנָעַן׃ תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה
וָפַחַד בִּגְדֹל זְרוֹעֲךָ יִדְמוּ כָּאָבֶן
עַד־יַעֲבֹר עַמְּךָ יְהוָה עַד־יַעֲבֹר
יז עַם־זוּ קָנִיתָ׃ תְּבִאֵמוֹ וְתִטָּעֵמוֹ
בְּהַר נַחֲלָתְךָ מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ
פָּעַלְתָּ יְהוָה מִקְדָּשׁ אֲדֹנָי כּוֹנְנוּ
יח יָדֶיךָ׃ יְהוָה ׀ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד׃

tak Edôm fejedelmei, Móábh hatalmasait elfogja vala rettegés; elcsüggedtek Kanáán
16 minden lakói. Megszállja őket félelem és ijedelem, karod nagysága miatt megmeredvednek, mint a kő; mig átmegy a te
17 néped, Örökkévaló! mig átmegy a nép, melyet, szereztél. Beviszed őket és beülteted őket örökséged hegyén a kijelölt helyre, melyet lakóhelyednek alkottál, Örökkévaló! a szentély, Örökkévaló! melyet megerősítettek
18 a te kezeid. Az Örökkévaló fog uralkodni örökön és mindörökké.

---

(15) אלופי אדום, *Edôm fejedelmei*. L. M. I. 36, 9—43. — אילי מואב, *Móábh hatalmasai*, azaz: fejedelmei, ugyanazon értelemben, mint אלופי אדום, csak más szóval kifejezve a szebb hangzás kedveért. — יאחזמו tárgyragozott fut. kál = יֹאחֲזֵם annyit jelent, mint: יאחז אותם. V. ö. היל אחז וגו׳ az előbbi versben. — נמגו, perf. nif. töve: מוג, voltaképen: *elolvadni*, átvitt értelemben: *elcsüggedni*. (16) אימתה, költői alak, mely annyit jelent, mint אֵיפָה (félelem) hasonlóképen: ישועה, és ישועתה, עזרה és עזרתה, és még több ilyenemű főnév, melyek csak alakjukban különböznek, nem pedig jelentményökre nézve. — בגדל זרועך וגו׳, *karod nagysága miatt* stb., értsd: hatalmas tetteid miatt, melyeket Izrael megmentése végett cselekedtél. A hős harczostól kölcsönzött kép. — ידמו, fut. kál דמם (elnémulni, megmeredvedni)-ból. A dáges az *első* tőbetűben a hiányzó *második* tőbetű pótlására, az *aram* igeragozás szerint, használtatik. V. ö. M. I. 47, 15. — עד יעבר וגו׳, *mig átmegy* stb. Értsd: mig átmegy a határon (a Jordán-folyón, mely az igéret földének keleti határát képezte) és megérkezik végre rendeltetése helyére, a nevezett népek rettegjenek, hogy ne merjenek hadat indítani Izrael ellen. E mondattal be van fejezve az ének 5. része. L. a megjegyzést az első vershez. (17) תביאמו וגו׳, *beviszed őket*, stb., t. i. Izrael fiait az igéret földére, hogy elfoglalják örökséged hegységét (הר נחלתך), mely ki van jelölve lakóhelyedül (מכון לשבתך), és melyet Magad alkottál. — מקדש וגו׳, *a szentély*; ez értelmezője a הר נחלתך-nak. Értelme tehát az egész versnek: *Te, oh Isten! beviszed és letelepíted népedet ama szent földre, melyet kijelöltél örök lakhelyedül.* (18) ה׳ ימלך וגו׳. E rövid, de tartalomdús verssel záródik be nemcsak az ének 6. része (L. feljebb 1. v.), hanem avval együtt az egész שירה, ép annyi költészeti bájjal, mint prófétai ihlettel. — לעולם ועד, *örökön és mindörökké*. עד (töve: עָדָה) rokonértelmű עוד (időtartam)-dal, és annyit jelent, mint עולם, *örökség*, csak ֶ kapcsolatában fordul elő ezen pontozással, t. i.

ט כִּי בָא סוּס פַּרְעֹה בְּרִכְבּוֹ
וּבְפָרָשָׁיו בַּיָּם וַיָּשֶׁב יְהוָה עֲלֵהֶם
אֶת־מֵי הַיָּם וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ
י בַיַּבָּשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם׃ פ וַתִּקַּח
מִרְיָם הַנְּבִיאָה אֲחוֹת אַהֲרֹן אֶת־
הַתֹּף בְּיָדָהּ וַתֵּצֶאןָ כָל־הַנָּשִׁים
יא אַחֲרֶיהָ בְּתֻפִּים וּבִמְחֹלֹת׃ וַתַּעַן
לָהֶם מִרְיָם שִׁירוּ לַיהוָה כִּי־
גָאֹה גָּאָה סוּס וְרֹכְבוֹ רָמָה
יב בַיָּם׃ ס וַיַּסַּע מֹשֶׁה אֶת־
יִשְׂרָאֵל מִיַּם־סוּף וַיֵּצְאוּ אֶל־
מִדְבַּר־שׁוּר וַיֵּלְכוּ שְׁלֹשֶׁת־יָמִים
יג בַּמִּדְבָּר וְלֹא־מָצְאוּ מָיִם׃ וַיָּבֹאוּ
מָרָתָה וְלֹא יָכְלוּ לִשְׁתֹּת מַיִם

19 Mikor bementek Faraó lovai szekereivel és lovasaival a tengerbe; és az Örökkévaló visszahozá reájuk a tenger vizeit. És Izrael gyermekei szárazon 20 mentek a tenger közepén. És Mirjâm, a prófétanő, Áron nénje, vevé a dobot kezébe; és kimenének utána az asszonyok mind dobokkal és tánczok köz- 21 ben. És Mirjâm előénekle nekik: Énekeljetek az Örökkévalónak, mert magasztalódva magasztalódott, lovat és a rajta ülőt 22 vetette a tengerbe. És elindultatá Mózes Izraelt a sásas tengertől, és kimenének Sûr pusztájába; és menének három napig 23 a pusztában, és nem találtak vizet. És eljutának Márâhba, de nem ihat-

---

az ע alatt סנול, különben mindig פתח-chal. (19) כי בא וגו׳, *mikor bement* stb; כי itt annyit jelent, mint באשר, *mikor*. E szerint e vers אז ישיר (1. v.)-ral függ össze, azt jelentvén: *Akkor* énekelték e diadaléneket, *mikor* stb. (20) את התף וגו׳ — ותקח, *és vevé* —, *a dobot* stb. A dobot szokták a keleti nők ének és tánczc (מחול) alkalmával használni az ütem meghatározása czéljából. תף (töve: תפף) többes számban: תֻּפִּים. (21) ותען rövidült fut. kál. (töve: ענה), voltaképen azt jelenti: *és felele;* de használtatik egyszersmind, különösen a párbeszédben (V. ö. M. I. 31, 36.), a beszéd *megkezdéséről*, azért itt: *és elénekle*. — להם valószinűleg להן helyett áll, mint ויגרשום (feljebb 2, 17.) ויגרשון helyett. De egyébiránt úgy is felfogható, hogy להם a férfiakra is vonatkozik, kik egyidejűleg énekeltek a nőkkel. (22) ויסע, fut. hif. (teljesen: נָסָּעַ) töve: נסע, *elindulni*, azért: נסּע, és elindultatá, azaz: parancsolatára elindultak. — אל מדבר שור, Sûr pusztájába. Ez más helyen (M. IV. 33, 8.) Éthâm (אתם)-nak neveztetik. Ebből következik, hogy Sûr az egész nagy pusztának neve, mely Egyiptomtól Palaestináig terjed (V. ö. M. I. 16, 7), melynek egyes részei *Éthâm* (אתם), Szîn (סין) stb., épen úgy, mint Párán pusztája (M. I. 21, 21.), mely szintén általános neve az egész nagy pusztának Palaestina és Arábia közt, és mely határain belül másnevű puszták vannak. L. M. I. 14, 6. (23) מרתה, *Márâhba*. A határtvető rag (ה־) hozzájárulása következtében a ה, mely מרה végén, van ת-ra vál-

מִמָּרָה כִּי מָרִים הֵם עַל־כֵּן
כד קָרָא־שְׁמָהּ מָרָה׃ וַיִּלֹּנוּ הָעָם
עַל־מֹשֶׁה לֵאמֹר מַה־נִּשְׁתֶּה׃
כה וַיִּצְעַק אֶל־יְהוָה וַיּוֹרֵהוּ יְהוָה
עֵץ וַיַּשְׁלֵךְ אֶל־הַמַּיִם וַיִּמְתְּקוּ
הַמַּיִם שָׁם שָׂם לוֹ חֹק וּמִשְׁפָּט
כו וְשָׁם נִסָּהוּ׃ וַיֹּאמֶר אִם־שָׁמוֹעַ
תִּשְׁמַע לְקוֹל | יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
וְהַיָּשָׁר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה וְהַאֲזַנְתָּ
לְמִצְוֹתָיו וְשָׁמַרְתָּ כָּל־חֻקָּיו כָּל־
הַמַּחֲלָה אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בְּמִצְרַיִם
לֹא־אָשִׂים עָלֶיךָ כִּי אֲנִי יְהוָה
כז רֹפְאֶךָ׃ חמישי ס וַיָּבֹאוּ אֵילִמָה

tak vizet Márâhból, mivelhogy keserű vala; azért elnevezte
24 Márâhnak. És a nép zúgolódék Mózes ellen, mondván: Mit
25 igyunk? És (Mózes) kiálta az Örökkévalóhoz; és az Örökkéváló tanítá őt egy fára, és ő veté azt a vizbe és megédesedének a vizek; ott szabott neki törvényt meg rendeletet, és ott megki-
26 sértette őt. És mondá: Ha hallgatva hallgatsz az örökkéváló Istened szavára és cselekszed, a mi helyes szemeiben, és figyelsz parancsolataira, és szorgalmasan teljesíted minden törvényeit: mindazon betegséget, melyet bocsátottam Egyiptomra, nem fogom bocsátani te-
27 reád, mert én vagyok az Örökkéváló, a te gyógyítód. És eljutának

---

tozik, úgy mint עשתה igében עשה-ból, jóllehet ebben a ה tőhang, amabban pedig nn. rag. — על כן קרא וגו׳, *azért nevezték* stb. A 3. sz. hn. perfectum egyes és többesszámban a héberben személytelen ige gyanánt használtatik. L. M. I. 48, 1. 2. (24) וילנו, fut. conv. nif. benható jelentésel; töve: לון, a dáges a ל-ból, könnyebb kiejtés végett, kiesett, mint a בַּלְעִים ל-ból szóban. (25) ויורהו fut. conv. hif. ירה (vetni)-ból, két accusativust (הוּ és עץ) vonz, azért: *és tanítá őt egy fára.* — שם שם לו חק ומשפט, *ott szabott neki törvényt meg rendeletet*, értsd: Isten Izraelnek Márâhban sokféle törvényt és rendeletet szabott, melyhez alkalmazkodnia kellett, hogy azáltal próbára tegye: vajjon fog-e Isten törvényei szerint eljárni vagy sem? L. a következő verset. (26) אם שמוע תשמע לקול ה׳ אלהיך — כל המחלה וגו׳, *ha hallgatva hallgatsz az örökkévaló Istened szavára — mindazon betegséget* stb. A keserű viz meggyógyítása (ihatóvá tétele) által Márâhban, nem kevésbé tünt ki Isten gondviselése az izraelita népről, mint Egyiptomban, mikor minden iható viz vérré (meg nem ihatóvá) vált (L. M. II. 8, 24). Ez magyarázza az ellentétet. — Izrael épsége, Egyiptom betegsége ellenében —, mely e versben kifejezést nyert. — שמע לקול, vagy בקול annyit jelent, mint: *engedelmeskedni.* — והאזנת perf. conv. hif. származik אָזְנַיִם (fül)-ből, és annyit jelent, mint: fület hegyezni (fülelni), azaz: *figyelemmel hallgatni.* (27) ויבאו אילמה, *és eljutának Élîmbe*; Élîm Izrael *második* állomása Egyip-

Élîmbe; ott pedig vala tizenkét vizforrás és hetven pálmafa. És táborozának ott a vizek mellett.

וְשָׁם שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עֵינֹת מָיִם וְשִׁבְעִים תְּמָרִים וַיַּחֲנוּ־שָׁם עַל־הַמָּיִם׃

XVI. FEJEZET.

Élîmből Szîn pusztájába vonulnak (1—2). *Az izraeliták zúgolódnak kenyér hija miatt* (3). *Isten nekik kenyeret igér és hust*, (4—8). *Isten dicsősége megjelenik nekik a felhőben* (9—10). *Isten hallja az izraeliták zúgolódását* (11—12), *ád nekik fürjeket* (13) *és mannát* (14—15). *Intézkedés a manna szedését illetőleg* (16—31). *A manna minősége* (32), *a manna ômernyi megőrzése* (33—34), *negyven évig tartása* (35). *Az ômer mértékének közelebbi meghatározása* (36).

א 1 וַיִּסְעוּ מֵאֵילִם וַיָּבֹאוּ כָל־ עֲדַת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־מִדְבַּר־סִין אֲשֶׁר בֵּין־אֵילִם וּבֵין סִינָי בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי ב לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ 2 וַיִּלֹּנוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל עַל־מֹשֶׁה ג וְעַל־אַהֲרֹן בַּמִּדְבָּר׃ 3 וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִי־יִתֵּן מוּתֵנוּ בְיַד־יְהוָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם

וילונו קרי

1 És elindulának Élîmből és eljutának, Izrael gyermekeinek egész közönsége, Szîn pusztájába, mely Élîm és Szinái között van, a második hónap tizenötödik napján, miután kijöttek Egyiptom földéről. 2 És zúgolódának, Izrael gyermekeinek egész közönsége, Mózes és Áron ellen a pusztában. 3 És mondák nekik Izrael gyermekei: Bárcsak meghaltunk volna az Örökkévaló keze által Egyiptom földén, mikor ültünk

---

tomból a Szinái hegy felé tett utján nevét, úgy látszik, a sok fáról (אֵלָה) vette, melyeket ott találtak.

(1) ויסעו מאלים ויבאו — אל מדבר סין, *és elindulának Élîmből és eljutának — Szîn pusztájába.* Ez nem úgy értendő, mintha Szîn pusztája harmadik állomásuk lett volna, mert Élîmből a Vöröstenger felé vonulván, ott szálltak táborba (V. ö. M. V. 33, 10): hanem úgy, hogy Szîn pusztájának tartottak. V. ö. M. I. 28, 10. — לצאתם ragozott inf. kál, viszonyító ל-dal, יצא-ból, szószerint: kimenetelök után, annyit jelent, mint: אחרי אשר יצאו *miután kimentek.* (2) וילונו. A כתיב (L. M I. 8, 17. 39. 20.) szerint tenne ונלינו, melynek átható jelentése van. (L. alább 6. v.); de a קרי szerint úgy hangzik: וילנו, mely fut. conv. nif. לון-ból, benható jelentéssel, azt jelenti, hogy *zúgolódának.* (3) מי יתן מותנו, szószerint: *ki adná elhaltunkat*, azaz: *bárcsak meghaltunk volna!* מותנו ragozott inf. kál מות igéből. — בשבתנו szintén ragozott inf. kál ישב-ból, annyit fejez ki, mint: כאשר ישבנו,

בְּשִׁבְתֵּנוּ עַל־סִיר הַבָּשָׂר בְּאָכְלֵנוּ
לֶחֶם לָשְׂבַע כִּי־הוֹצִיאתֶם אֹתָנוּ
אֶל־הַמִּדְבָּר הַזֶּה לְהָמִית אֶת־
כָּל־הַקָּהָל הַזֶּה בָּרָעָב׃ ס
ד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִנְנִי
מַמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן־הַשָּׁמָיִם
וְיָצָא הָעָם וְלָקְטוּ דְּבַר־יוֹם
בְּיוֹמוֹ לְמַעַן אֲנַסֶּנּוּ הֲיֵלֵךְ בְּתוֹרָתִי
ה אִם־לֹא׃ וְהָיָה בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי
וְהֵכִינוּ אֵת אֲשֶׁר־יָבִיאוּ וְהָיָה
מִשְׁנֶה עַל אֲשֶׁר־יִלְקְטוּ יוֹם
ו יוֹם׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־
כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֶרֶב וִידַעְתֶּם

a húsfazék mellett, mikor kenyeret ettünk bőviben! Mert kihoztatok minket e pusztába, hogy megöljétek ezen egész gyülekezetet éhséggel. 4 És mondá az Örökkévaló Mózesnek: Ime, én hullatok ti nektek eledelt az égből, és a nép menjen ki és szedje a mindennapi szükségletet annak napján, hogy próbára tegyem, vajjon fog-e járni törvényem szerint, vagy nem? 5 És leszen, a hatodik napon készítsék el, a mit behoznak; és leszen kétszer annyi, mint a mennyit szedni szoktak naponként. 6 És mondák Mózes és Áron Izrael minden gyermekeinek: Estére meg fogjátok tudni, hogy az Örökkévaló ho-

---

mikor ültünk. סיר הבשר, *húsfazék*, értsd: hússal telt fazék; az edény és az abban levő tárgy nevei vonzati viszonyban (stat constr.) állnak. V. ö. סל המצות (M. III. 8, 2.). — כי הוצאתם אותנו וגו׳, *mert kihoztatok minket* stb. Ez alkalommal a legélesebb kifejezést adták nemcsak elégületlenségöknek, hanem bizalmatlanságuknak is Mózes és Áron iránt, szemrehányván nekik, hogy őket Egyiptomból kihozták, hogy nélkülözések közben a pusztában elveszszenek. (4) לחם, *eledelt*. E helyen a legbiztosabban tűnik ki, hogy לחם nemcsak kenyeret, hanem minden más táplálószert is jelent, mivel itt nyilván a mannáról van szó, melylyel az izraeliták a pusztában táplálkoztak. — מן השמים, az égből, mivel a manna reggelenként a leszállt harmatréteg alatt volt található. L. alább a 13. v. — A manna minőségéről, alakjára és ízére nézve, l. M. IV. 11, 7. 8. — דבר יום ביומו, szószerint: *minden nap dolgát annak napján* (V. ö. feljebb 5, 13.), értsd: minden napi szükségletet annak a napján. — למען אנסנו, *hogy próbára tegyem*, azaz: hogy mindenki előtt kitünjék, vajjon követni fogja-e törvényemet, melyet neki előszabtam, hogy t. i. naponként csak a mindennapi szükségletet fogja-e szedni, vagy sem? אנסנו tárgyragozott fut. piél נסה-ból, annyi mint אנסה אותו. (5) והיה ביום הששי והכינו — והיה משנה וגו׳, *és leszen a hatodik napon* (a *manna* első *leesésétől* kezdve), *készítsék el a mit* (a mezőről) *behoznak, és leszen kétszerannyi, mint a mennyit szedni szoktak naponként*, értsd: szedjenek annyit, hogy a hetedik napra is elég legyen. משנה főnév, és jelent: *kétszerannyit* V. ö. M. I. 43, 15. (6) ערב וידעתם,

כִּי יְהוָה הוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ
מִצְרָיִם׃ וּבֹקֶר וּרְאִיתֶם אֶת־ ז
כְּבוֹד יְהוָה בְּשָׁמְעוֹ אֶת־
תְּלֻנֹּתֵיכֶם עַל־יְהוָה וְנַחְנוּ מָה
כִּי תַלִּינוּ עָלֵינוּ׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה ח
בְּתֵת יְהוָה לָכֶם בָּעֶרֶב בָּשָׂר
לֶאֱכֹל וְלֶחֶם בַּבֹּקֶר לִשְׂבְּעַ
בִּשְׁמַע יְהוָה אֶת־תְּלֻנֹּתֵיכֶם
אֲשֶׁר־אַתֶּם מַלִּינִם עָלָיו וְנַחְנוּ
מָה לֹא־עָלֵינוּ תְלֻנֹּתֵיכֶם כִּי עַל־
יְהוָה׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן ט
אֱמֹר אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
קִרְבוּ לִפְנֵי יְהוָה כִּי שָׁמַע אֶת
תְּלֻנֹּתֵיכֶם׃ וַיְהִי כְּדַבֵּר אַהֲרֹן י
*תלונו קרי

zott ki titeket Egyiptom földéről. 7 És reggel látni fogjátok az Örökkévaló dicsőségét: mert hallotta zúgolódástokat az Örökkévaló ellen. De mik vagyunk mi, hogy ellenünk 8 zúgolódást támasztotok. És mondá Mózes: Mikor az Örökkévaló ád nektek húst este, hogy egyetek, és kenyeret reggel, hogy jóllakjatok, mivelhogy az Örökkévaló hallotta zúgolódástokat, melyet ti ellene támasztotok; de mik vagyunk mi? Nem ellenünk a ti zúgolódástok, hanem az Örökkévaló ellen! 9 És mondá Mózes Áronnak: Mondd Izrael gyermekei egész közönségének: lépjetek közel az Örökkévaló 10 színe elé; mert hallotta a ti zúgolódástokat. És lőn, midőn Áron

---

estére meg fogjátok tudni; ערב tárgyesetben levő főnév időhatározói jelentéssel, azért: *estére;* וידעתם pedig annyi mint תדעו. A ו t. i. fordítja a perfectumot futurummá.— כי ה' הוציא אתכם, *hogy Isten hozott ki titeket*, nem pedig mi: Mózes és Áron, a hogy mondtátok (L. feljebb 3. v.); a felszálló fürj arról meg fog győzni titeket. (7) ובקר וראיתם את כבוד ה', *és reggel látni fogjátok az Örökkévaló dicsőségét* t. i. a leesett mannában. ונחנו מה költői kifejezés, annyit jelent, mint a prózai מה אנחנו. — תלונו, betűirása (כתיב) szerint תְּלִינוּ-nak (L. felj. 15, 24. 16, 2.) olvasható, de vocalisálása (קרי) szerint hifil formájú: תַּלִּינוּ (נלן-ból) תָּלִינוּ helyett (לון-ból), mely utóbbinak egészen más jelentése van. (M. I. 24, 54. és m. m. h.). (8) בתת ה' וגו', *Mikor az Örökkévaló ád* stb. E vers az előbbi két verset még közelebbről magyarázza: akkor t. i. fogjátok megismerni, hogy Isten kihozott benneteket Egyiptom földéről, midőn estére ád nektek húst, és látni fogjátok Isten dicsőségét, és midőn kenyeret ád nektek reggel, hogy jóllakjatok vele. — בתת, inf. kál נתן-ból. — מלינם. E szó is, daczára a dagesnek a ל-ban, mely más gyökre utal (L. feljebb 7. v.), לון-ból származik. Ugyszintén תלנתיכם is, daczára a ישורק קטן-nak a ל alatt és a dágesnek a נ-ban. (9) קרבו לפני ה', *lépjetek közel az Örökkévaló színe elé*. Értsd: készüljetek Isten elébe, ki a felhőben meg fog jelenni, mert hallotta zúgolódástokat. (10) ויפנו אל המדבר,

אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ
אֲלֵהֶם מִי־יִתֵּן מוּתֵנוּ בְיַד־יְהוָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשִׁבְתֵּנוּ עַל־סִיר הַבָּשָׂר בְּאָכְלֵנוּ לֶחֶם לָשֹׂבַע כִּי הוֹצֵאתֶם אֹתָנוּ אֶל־הַמִּדְבָּר הַזֶּה לְהָמִית אֶת־כָּל־הַקָּהָל הַזֶּה בָּרָעָב׃ ג

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִנְנִי מַמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן־הַשָּׁמָיִם וְיָצָא הָעָם וְלָקְטוּ דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ בַּעֲבוּר אֲנַסֶּנּוּ הֲיֵלֵךְ בְּתוֹרָתִי אִם־לֹא׃ ד

וְהָיָה בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי וְהֵכִינוּ אֵת אֲשֶׁר־יָבִיאוּ וְהָיָה מִשְׁנֶה עַל אֲשֶׁר יִלְקְטוּ יוֹם יוֹם׃ ה

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֶרֶב וִידַעְתֶּם כִּי יְהוָה הוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ ו

וּבֹקֶר וּרְאִיתֶם אֶת־כְּבוֹד יְהוָה בְּשָׁמְעוֹ אֶת־תְּלֻנֹּתֵיכֶם עַל־יְהוָה וְנַחְנוּ מָה כִּי תלונו [תַלִּינוּ] עָלֵינוּ׃ ז

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּתֵת יְהוָה לָכֶם בָּעֶרֶב בָּשָׂר לֶאֱכֹל וְלֶחֶם בַּבֹּקֶר לָשֹׂבַע בְּשָׁמְעַ יְהוָה אֶת־תְּלֻנֹּתֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם מַלִּינִם עָלָיו וְנַחְנוּ מָה לֹא־עָלֵינוּ תְּלֻנֹּתֵיכֶם כִּי עַל־יְהוָה׃ ח

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן אֱמֹר אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קִרְבוּ לִפְנֵי יְהוָה כִּי שָׁמַע אֶת־תְּלֻנֹּתֵיכֶם׃ ט

וַיְהִי כְּדַבֵּר אַהֲרֹן אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּפְנוּ אֶל־הַמִּדְבָּר וְהִנֵּה כְבוֹד יְהוָה נִרְאָה בֶּעָנָן׃ י

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר׃ יא

שָׁמַעְתִּי אֶת־תְּלוּנֹּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דַּבֵּר אֲלֵהֶם לֵאמֹר בֵּין הָעַרְבַּיִם תֹּאכְלוּ בָשָׂר וּבַבֹּקֶר תִּשְׂבְּעוּ לָחֶם וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ יב

וַיְהִי בָּעֶרֶב וַתַּעַל הַשְּׂלָו וַתְּכַס אֶת־הַמַּחֲנֶה וּבַבֹּקֶר הָיְתָה שִׁכְבַת הַטָּל סָבִיב לַמַּחֲנֶה׃ יג

וַתַּעַל שִׁכְבַת הַטָּל וְהִנֵּה עַל־פְּנֵי הַמִּדְבָּר דַּק מְחֻסְפָּס דַּק כַּכְּפֹר עַל־הָאָרֶץ׃ יד

וַיִּרְאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו מָן הוּא כִּי לֹא יָדְעוּ מַה־הוּא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם טו

szólott Izrael gyermekeinek egész közönségéhez, és fordulának a puszta felé: hogy, íme, az Örökkévaló dicsősége megjelent a felhőben. És szóla az Örökkévaló Mózeshez következőképen: Hallottam Izrael gyermekeinek zúgolódásait; szólj hozzájuk következőképen: A két est között enni fogtok húst, és reggel jóllaktok kenyérrel, hogy megismerjétek, hogy én vagyok az Örökkévaló, a ti Istenetek. És lőn este, hogy felszálla a fürj és ellepé a tábort; és reggel volt egy harmatréteg a tábor körül. És midőn a harmatréteg fölszálla, íme, a puszta színén valami apró, szemcsés: apró, mint a dér, a földön. És mikor láták Izrael gyermekei, mondák, az egyik a másikhoz: Micsoda ez? — mert nem tudták, mi az —; és mondá nekik Mózes: Ez azon ke-

---

és fordulának a puszta felé, a mely irányban épen mentek (12) בין הערבים, *a két est között*, ugyanazon időt jelenti itt, melyet a fennebbi (8. v.) בערב. — A kifejezés pontosabb jelentéséről l. feljebb 12, 6. (13) השלו, a szelâv (fürj) egy neme a madaraknak, melyet a szél a tenger felől nagy számmal vitt a puszta felé (M. IV. 11, 31.), az izraeliták hús után való vágyának kielégítésére. — שכבת הטל, *harmatréteg*. שִׁכְבָה, nn. fn. mely שכב (lefeküdni, elterülni)-ból származik, tulajdonképen *elterülést* jelent, azért: *réteg*. — דק (דקק-ból), *vékony, apró*. — מחספס part. pass. pilpél חסף (lehámozni)-ból, מחספס tehát szószerint: valami *lehámozott*, (hüvelyéből) *kifejetett* szemet jelent, azért: *szemcsés*. (15) מן, „*mân*“ (= manna). Igy nevezték az izraeliták az égi kenyeret a pusztában, és pedig azért — a mint maga a szent szöveg magyarázólag hozzá teszi — mert nem tudták, hogy *micsoda?* — מן aram nyelven annyit jelent, mint héberül מי, vagy מה, *ki, micsoda*. Héber nyelvben azonban, mint főnév (L. Neh. 9.), annyit jelent, mint: *osztályrész*,

הַוּא הַלֶּחֶם אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה לָכֶם
טז לְאָכְלָה׃ זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה לִקְטוּ מִמֶּנּוּ אִישׁ לְפִי
אָכְלוֹ עֹמֶר לַגֻּלְגֹּלֶת מִסְפַּר
נַפְשֹׁתֵיכֶם אִישׁ לַאֲשֶׁר בְּאָהֳלוֹ
יז תִּקָּחוּ׃ וַיַּעֲשׂוּ־כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וַיִּלְקְטוּ הַמַּרְבֶּה וְהַמְמְעִיט׃
יח וַיָּמֹדּוּ בָעֹמֶר וְלֹא הֶעְדִּיף הַמַּרְבֶּה
וְהַמַּמְעִיט לֹא הֶחְסִיר אִישׁ לְפִי־
יט אָכְלוֹ לָקָטוּ׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
אִישׁ אַל־יוֹתֵר מִמֶּנּוּ

nyér, melyet az Örökkévaló
16 adott nektek eledelül. Ez azon
ige, melyet az Örökkévaló pa-
rancsolt: Szedjetek belőle,
kiki közületek evése szerint,
egy ômernyit minden főre,
lelkeitek száma szerint, min-
denki közületek, azok szerint,
kik sátrában vannak vegyetek.
17 És cselekedének úgy Izrael
gyermekei; és szedének, ki
18 többet, ki kevesebbet. És meg-
mérék az ômerrel; és nem volt
fölöslege annak, ki többet sze-
dett, és annak, ki kevesebbet szedett, nem volt hiánya, ha-
19 nem mindenki evése szerint szedett. És mondá nekik Mózes:

---

ajándék, tehát: *Isten ajándéka*, a hogy Mózes magyarázza: הוא הלחם וגו׳. (16) לקטו ממנו איש לפי אכלו, *szedjetek belőle, kiki evése szerint*, értsd: a mennyit belőle körül-belül fogyaszthat. — עמר לגלגלת, *egy ômernyit minden fő számára*; annyi elég lesz, mert a mennyivel a nagyobbak netalán többet, annyival a kicsinyek kevesebbet fogyasztanak, más napra pedig hagyni belőle tiltva volt. L. alább 19. v. Az עֹמֶר, mely voltaképen kévét jelent, itt ürmértéket, é. p. az Éfâh (איפה) tizedik részét jelenti. L. alább 36. v. — גלגלת rokonjelentésű ראש-sal (töve: גלל, *gördíteni*), használtatik a fej megjelölésére, gömbölyű alakja miatt. Az új héber nyelvben *koponyát* jelent. — לאשר באהלו, értsd: לַנְּפָשׁוֹת אֲשֶׁר וגו׳, a személyek száma szerint. V. ö. M. I. 43, 16. (17) המרבה והממעיט, *ki többet, ki kevesebbet*, értsd: akként szedték fel a mannát, a hogy Mózes nekik megparancsolta: hogy t. i. megmérék a mannát az ômerrel. L. a következő verset. Értelme tehát az: hogy cselekedvén, a mint Mózes nekik megparancsolta, t. i. a személy száma szerint (még pedig egy ômernyit minden személy után) szedvén a mannát, azt találták, hogy az, a ki többet szedett, azaz: több ômert, mert több személy volt házánál, nem volt bőviben, mig az, ki kevesebb ômert szedett, mert kevesebb személy volt házánál, nem volt szűkiben a mannának. המרבה és הממעיט, mind a kettő part. hif, melyek csak kiegészítve valamely infinitivus által (p. לְלַקֵּט) alakulnak érthető mondattá. — העדיף és החסיר, mind a kettő perf. hif. melyek azonban csak annyit jelentenek, mint: *többet, kevesebbet birni*. (18) איש לפי אכלו לקטו, *mindenki evése szerint szedett*, mert hiszen *egy* ômert szedtek minden személy számára.

כ עַד־בֹּקֶר׃ וְלֹא־שָׁמְעוּ אֶל־מֹשֶׁה
וַיּוֹתִרוּ אֲנָשִׁים מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר
וַיָּרֻם תּוֹלָעִים וַיִּבְאַשׁ וַיִּקְצֹף
כא עֲלֵהֶם מֹשֶׁה׃ וַיִּלְקְטֻהוּ אֹתוֹ
בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר אִישׁ כְּפִי אָכְלוֹ
כב וְחַם הַשֶּׁמֶשׁ וְנָמָס׃ וַיְהִי | בַּיּוֹם
הַשִּׁשִּׁי לָקְטוּ לֶחֶם מִשְׁנֶה שְׁנֵי
הָעֹמֶר לָאֶחָד וַיָּבֹאוּ כָּל־נְשִׂיאֵי
כג הָעֵדָה וַיַּגִּדוּ לְמֹשֶׁה׃ וַיֹּאמֶר
אֲלֵהֶם הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה
שַׁבָּתוֹן שַׁבַּת־קֹדֶשׁ לַיהוָה מָחָר
אֵת אֲשֶׁר־תֹּאפוּ אֵפוּ וְאֵת אֲשֶׁר־
תְּבַשְּׁלוּ בַּשֵּׁלוּ וְאֵת כָּל־הָעֹדֵף

Senkise hagyjon belőle reg-
20 gelig. De nem hallgattak Mózesre, hanem némelyek hagyának belőle reggelig, és nyüzsge férgektől és megbűzhödék; és Mózes megharag-
21 guvék reájuk. És szedék azt minden reggel, kiki evése szerint; és mikor a nap melegen
22 sütött, elolvadott. És lőn a hatodik napon, szedtek kétannyi eledelt, két ômernyit mindegyik számára; és eljövének a község fejedelmei és jelenték
23 Mózesnek. És mondá nekik: Ez az, a mit az Örökkévaló szólott: Nyugalom, szent nyugalom az Örökkévaló tiszteletére holnap! — A mit sütni akartok, süssetek (ma), és a mit főzni akartok, főzzetek (ma),

---

(20) ולא שמעו אל משה, *de nem hallgattak Mózesre*, t. i. egynehányan, a mint a szöveg maga magyarázólag hozzá teszi, hogy csak nehányan (אנשים) hagyának belőle reggelig, de a többiek úgy cselekedtek, a mint Mózes nekik parancsolta. — וירם תולעים, szószerint: *és férgeket kelte*, értsd: *nyüzsge férgektől*. — E szerint נָרָם átható ige, mely tárgyesetet (תולעים) vonz; töve pedig: רום, melynek rendes futuruma a kálban: יָרִים, váv conversivummal: וַיָּרֻם; hifilben: יָרִים, vav conversivummal: וַיָּרֻם. Alakja: נָרָם mindenesetre rendhagyó. — ויקצף עלהם משה, *és Mózes megharagudék reájuk*, t. i. azokra, kik Isten törvényét áthágták. (21) בבקר בבקר, *minden reggel*; a határozatlan szám a héberben a tárgynév ismétlése által jelöltetik. V. ö felj. 5. v. — וחם השמש ונמס, *mikor a nap melegen sütött, elolvadott*; a két ו vonatkozó kötőszó gyanánt használtatik, azt jelentvén: *mikor — akkor*. L. M. I és még sok helyen. חָם perf. kál חמם-ból, נָמָס pedig perf. nif. ממס-ból. (22) ויהי ביום הששי, *és lőn a hatodik napon*, t. i. a manna első leesésétől számítva. — ויגידו למשה, *és jelenték Mózesnek*, hogy úgy tették, a hogy nekik megparancsolta, hogy t. i. két ômernyit szedtek minden személy számára. (23) הוא אשר דבר וגו׳, *ez az, a mit szólott* stb. E szavakkal Mózes Isten azon parancsolatára hivatkozik (L. felj. 5. v.), a melyet csak ez alkalommal kijelentett nekik. — שבתון költői szóalak, annyit jelent, mint: שַׁבָּת. Ezzel kapcsolatban (vonzati viszony) a fogalom nyomatékos voltát fejezi ki, azért שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן legnagyobb nyugalom. — אפו, értsd: אֲפוּ הַיּוֹם, *süssetek ma*,

הַנִּיחוּ לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד־
כג הַבֹּקֶר׃ וַיַּנִּיחוּ אֹתוֹ עַד־הַבֹּקֶר
כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה וְלֹא הִבְאִישׁ
כד וְרִמָּה לֹא־הָיְתָה בּוֹ׃ וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה אִכְלֻהוּ הַיּוֹם כִּי־שַׁבָּת
הַיּוֹם לַיהוָה הַיּוֹם לֹא תִמְצָאֻהוּ
כה בַּשָּׂדֶה׃ שֵׁשֶׁת יָמִים תִּלְקְטֻהוּ
וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לֹא יִהְיֶה־
כו בּוֹ׃ וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יָצְאוּ
מִן־הָעָם לִלְקֹט וְלֹא מָצָאוּ׃ ס
כז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַד־אָנָה
מֵאַנְתֶּם לִשְׁמֹר מִצְוֹתַי וְתוֹרֹתָי׃
כח רְאוּ כִּי־יְהוָה נָתַן לָכֶם הַשַּׁבָּת
עַל־כֵּן הוּא נֹתֵן לָכֶם בַּיּוֹם
הַשִּׁשִּׁי לֶחֶם יוֹמָיִם שְׁבוּ | אִישׁ
תַּחְתָּיו אַל־יֵצֵא אִישׁ מִמְּקֹמוֹ
ל בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי׃ וַיִּשְׁבְּתוּ הָעָם
לא בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי׃ וַיִּקְרְאוּ בֵית־

és az egész fölösleget hagyjátok számatokra, őrizve reggelig. És hagyák azt reggelig, a mint Mózes megparancsolta vala, és meg nem büzhödött, féreg sem volt benne. És mondá Mózes: Egyétek meg azt ma, mert szombat (nyugalomnap) ma, az Örökkévaló tiszteletére; ma nem fogjátok azt találni a mezőn. Hat nap szedjétek azt, de a hetedik napon nyugalom, ezen (a napon) nem leszen. És lőn a hetedik napon, hogy kimenének (nehányan) a nép közől, hogy szedjenek, de nem találtak. És mondá az Örökkévaló Mózesnek: Meddig vonakodtok megtartani parancsolataimat és törvényeimet? Lássátok, hogy az Örökkévaló adta nektek a szombatot, azért ád nektek a hatodik napon eledelt két napra; maradjatok, kiki a maga helyén; ne menjen ki senki helyéről a hetedik napon. És a nép nyugovék a hetedik napon. És Izrael háza hívá annak

úgyszintén a következő בַּשְּׁלוּ, értsd: בַּשְּׁלוּ הַיּוֹם, *főzzetek ma*. Mind a kettő parancsoló módú igék: אֵפוּ imp. kál, mely csak pausában hangzik igy, különben: אֲפוּ. — Ép úgy בַּשְּׁלוּ; imp. piel, de csak pausában hangzik igy, különben: בַּשְּׁלוּ. — למשמרת. E szó származása-, alakja- és jelentéséről l. felj. 12, 6. (24) הבאיש perf. hif. באש-ból, kálban büzhödni, hifilben büzt terjeszteni jelent. (25) לא תמצאהו, *nem fogjátok azt találni*, t. i. a mannát. (26) לא יהיה בו, *nem leszen azon* (a napon), t. i. a szombat napján. שַׁבָּת him- és nőnemű (gen. comm.) név. (27) מן העם, *a nép közől*, értsd: egynehányan, mint fennebb 20. v. (29) ראו כי ה' נתן וגו', *lássátok, hogy az Örökkévaló adta nektek* stb. Abból t. i., hogy a hatodik napon két napra adta a mannát, kitetszik, hogy Isten azt akarja, hogy a hetedik napot szentül tartsátok, és hogy azon nyugodjatok Isten szent neve tiszteletére. — שבו איש תחתיו, *maradjatok, kiki a maga helyén*, azaz: senki ki ne menjen a táborból a mezőre a manna szedése végett (31) כזרע גד, *mint a koriandrumnak*

יִשְׂרָאֵל אֶת־שְׁמוֹ מָן וְהוּא כְּזֶרַע
גַּד לָבָן וְטַעְמוֹ כְּצַפִּיחִת בִּדְבָשׁ׃
לב וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה מְלֵא הָעֹמֶר מִמֶּנּוּ
לְמִשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם לְמַעַן
יִרְאוּ אֶת־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר הֶאֱכַלְתִּי
אֶתְכֶם בַּמִּדְבָּר בְּהוֹצִיאִי אֶתְכֶם
לג מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
אֶל־אַהֲרֹן קַח צִנְצֶנֶת אַחַת
וְתֶן־שָׁמָּה מְלֹא־הָעֹמֶר מָן וְהַנַּח
אֹתוֹ לִפְנֵי יְהוָה לְמִשְׁמֶרֶת
לד לְדֹרֹתֵיכֶם׃ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה וַיַּנִּיחֵהוּ אַהֲרֹן לִפְנֵי
לה הָעֵדֻת לְמִשְׁמָרֶת׃ וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל
אָכְלוּ אֶת־הַמָּן אַרְבָּעִים שָׁנָה

nevét „Mân“ (manna)-nak; és az olyan volt, mint a koriándrumnak a magva; fehér, és íze olyan volt mint a lépé mézzel.
32 És mondá Mózes: Ez azon ige, melyet az Örökkévaló parancsolt: Egy tele ômernyit belőle megőrzés végett nemzedékeiteknek! hogy lássák a kenyeret, a melylyel tápláltalak benneteket a pusztában, mikor kihoztalak benneteket
33 Egyiptom földéről. És mondá Mózes Áronnak: Végy egy palaczkot és adj abba egy megtelített ômer mannát; és tedd azt az Örökkévaló színe elé, megőrzés végett nemzedékei-
34 teknek. A mint az Örökkévaló megparancsolta Mózesnek: Áron letevé azt a tanúbizonyság (ládája) elé, megőrzés vé-
35 gett. Izrael gyermekei pedig ették a mannát negyven esz-

---

magva, t. i. gömbölyű, szemecsés (L. felj. 14. v.). — לבן, *fehér*, értsd: színére nézve fehér volt a manna. Ebből pedig következik, hogy בדלח (L. M. I. 2, 12. IV. 11, 7.) szintén fehér színű. — כצפיחת, úgy értendő, mintha lenne: כטעם צפיחת, azért: *mint a lépé*. Ilyen volt a nyers mannának az íze; főve vagy sütve pedig olyan volt, mint az olajjal telített sütemény íze: כטעם לשד השמן. L. M. IV. 11, 8. — צַפִּיחַת nőn. főnév (töve: צפח), rokonjelentésű רקיק-kal. (32) מלא העמר ממנו למשמרת לדרתיכם; tömött szószerkezet (constr. praegn.), úgy értendő, mintha lenne: מלא העמר הניחו ממנו וגו׳, *egy tele ômernyit belőle*, t. i. *hagyjatok belőle* stb. L. a következő verset. — למשמרת származása-, és jelentéséről l. feljebb 12, 6. — אשר האכלתי אתכם, *melylyel tápláltalak benneteket*. Mózes Isten nevében szól. (33) צנצנת, nőnemű főnév, mely csak ez egyszer fordul elő (töve: צנן), annyit jelent, mint: צלחית, *palaczk*. — והנח imp. hif., töve: ינח (= נוח), rokonjelentésű נוח igével; rendesen annyit jelent, mint *letenni*. V. ö. M. IV 17, 19. V. 26, 4. (34) כאשר צוה וגו׳, értsd: כן עשה. — לפני העדת, értsd: לפני ארון העדת, a vonzónév kihagyásával. E kifejezés azonban itten csak későbbi időre vonatkozik, mikor t. i. a hajlék és a frigyláda már meg voltak. (35) ארץ נושבת, *lakott föld*, t. i. Kanáán földe, a hogy azt a szent szöveg

tendeig, mig jutottak a lakott földre; a mannát ették, mig jutottak Kanáán földének ha-
36 táráig. Az ômer pedig az Éfâhnak tized része.

עַד־בֹּאָם אֶל־אֶרֶץ נוֹשָׁבֶת אֶת־
הַמָּן אָכְלוּ עַד־בֹּאָם אֶל־קְצֵה
לו אֶרֶץ כְּנָעַן׃ וְהָעֹמֶר עֶשְׂרִית
הָאֵיפָה הוּא׃ פ שביעי

XVII. FEJEZET.

Az izraeliták Szîn pusztájából vonulnak Refidîmbe (1). *Itt szivakodnak Mózessel vízhiány miatt* (2—3). *Mózes könyörög Istenhez* (4). *Víz fakad ki a kőszikláből* (5—7). *Amálêk harcza Izrael ellen és Izrael győzedelme* (8—13). *A harcz örök emlékezete* (14—16)

א יז וַיִּסְעוּ כָל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
מִמִּדְבַּר־סִין לְמַסְעֵיהֶם עַל־פִּי
יְהוָה וַיַּחֲנוּ בִּרְפִידִים וְאֵין מַיִם
ב לִשְׁתֹּת הָעָם׃ וַיָּרֶב הָעָם עִם־
מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ תְּנוּ־לָנוּ מַיִם
1 וְנִשְׁתֶּה וַיֹּאמֶר לָהֶם מֹשֶׁה מַה־
2 תְּרִיבוּן עִמָּדִי מַה־תְּנַסּוּן אֶת־־
ג יְהוָה׃ וַיִּצְמָא שָׁם הָעָם לַמָּיִם
וַיָּלֶן הָעָם עַל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לָמָּה
3 זֶּה הֶעֱלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לְהָמִית
אֹתִי וְאֶת־בָּנַי וְאֶת־מִקְנַי בַּצָּמָא׃

1 És elindulának, Izrael fiainak egész közönsége, Szîn pusztájából szállásaikra, az Örökkévaló parancsolatára, és táborozának Refidîmben, és nem vala vize a népnek, hogy
2 igyék. És a nép pöröle Mózessel, és mondák: Adjatok nekünk vizet, hogy igyunk; és mondá nekik Mózes: Mit pöröltök velem? és mit kisértitek az Örökkévalót?
3 A nép pedig ott szomjazék a vizre; és a nép zúgolódék Mózes ellen, és mondá: Miért hoztál fel minket Egyiptomból, hogy megölnél engemet és gyermekeimet és barmaimat szomjúsággal?

---

maga megmagyarázza: עד באם אל קצה ארץ כנען, *míg érkeztek Kanáán földének határszélére*, t. i. a Jordán jobb oldalára. V. ö. Jos. 5, 12. (36) והעמר עשירית האיפה הוא, *és az ômer az éfâh tized része*. Az *êfâh* pedig három *szeâh* (סאה). L. M. I. 18, 6.

(1) למסעיהם וגו׳, *szállásaikra*, melyeken voltak, míg Refidîmbe, a hol vízhiány miatt ismét zúgolódtak, érkeztek. — רפידים már a kilenczedik és utolsó szállóhely volt Rámszésztől a Szinai pusztájáig tett uton. L. M. IV. 33, 6—16. (2) תנו, *adjatok*, azaz: szerezzetek. Mint a nép vezérei, kötelességtek a népet oly helyre vezetni, a hol viz van, hogy a nép ihasson. — מה תנסון את ה׳, *mit kisértitek az Örökkévalót?* Mert nem én, hanem Isten hozott ki benneteket ide, Ő pedig adhat nektek vizet a pusztában is! (3) אתי, *engemet*, vonatkozik העם-ra, mely, mint gyüjtőnév, majd egységnek, majd több-

ד וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר
מָה אֶֽעֱשֶׂה לָעָם הַזֶּה עוֹד מְעַט
ה וְסָקְלֻנִי׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
עֲבֹר לִפְנֵי הָעָם וְקַח אִתְּךָ מִזִּקְנֵי
יִשְׂרָאֵל וּמַטְּךָ אֲשֶׁר הִכִּיתָ בּוֹ
אֶת־הַיְאֹר קַח בְּיָדְךָ וְהָלָכְתָּ׃
ו הִנְנִי עֹמֵד לְפָנֶיךָ שָׁם | עַל־
הַצּוּר בְּחֹרֵב וְהִכִּיתָ בַצּוּר וְיָצְאוּ
מִמֶּנּוּ מַיִם וְשָׁתָה הָעָם וַיַּעַשׂ
כֵּן מֹשֶׁה לְעֵינֵי זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל׃
ז וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם מַסָּה וּמְרִיבָה
עַל־רִיב | בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל נַסֹּתָם
אֶת־יְהוָה לֵאמֹר הֲיֵשׁ יְהוָה
ח בְּקִרְבֵּנוּ אִם־אָיִן׃ פ וַיָּבֹא
עֲמָלֵק וַיִּלָּחֶם עִם־יִשְׂרָאֵל

4 És kiálta Mózes az Örökkévalóhoz, mondván: Mit tegyek e néppel? Még csak kevés hija és megköveznek engemet! 5 És mondá az Örökkévaló Mózesnek: Haladj a nép előtt, és végy magaddal Izrael vénei közől; és botodat, melylyel megütötted a folyót, 6 vedd kezedbe, és menj. Ime, én ott állok előtted a kősziklán, Chórêbh hegyén, és üss a kősziklára, és ki fognak jönni belőle vizek, és a nép inni fog. És Mózes úgy cselekedék Izrael 7 véneinek szemei előtt. És hívá a hely nevét Mászszâhnak (kisértés) és Meribhâhnak (perlekedés), Izrael gyermekeinek perlekedése miatt, és mivelhogy megkisérték az Örökkévalót, mondván: Vajjon van-e az Örökkévaló közöttünk, vagy 8 nincsen? És eljöve Amálêk és hadakozék Izrael ellen Refi-

---

ségnek tekintetik, azért előbb העליתנו és itt אתי. (4) וסקלני, *hogy meg köveznek*. A ו-nak a szó elején okadó kötőszó jelentése van, azért: *hogy*. (5) עבר לפני העם, *haladj a nép előtt*, mint illik a nép vezéréhez. (6) הנני עמד לפניך שם, *ime, ott állok én előtted*, értsd: ott meg fogok jelenni neked a sziklán, melyből viz fakadjon a nép számára. — והכית בצור,, *és üss a kősziklára*, hogy lássák, mikép parancsolatomra a kemény szikla vizforrássá válik. V. ö. Zsolt. 114, 7. (7) מסה ומריבה, *megkisértés és perlekedés*. Igy nevezte el Mózes a helyet, a mint maga a szent szöveg magyarázólag hozzá teszi: mivel e helyen az izraeliták perlekedtek és megkisérték az Istent stb. Később azonban a hely sehol sem fordul elő e két néven, hanem majd az egyik, majd a másik néven. V. ö. Zsolt. 95, 8. — היש ה' וגו', *Vajjon van-e az Örökkévaló* stb., értsd: Van-e velünk az Isten, ki csodálatos módon segít rajtunk a szükség idejében? (8) ויבא עמלק וגו', *és eljöve Amálêk* stb. Amálêk, hatalmas néptörzs, mely Kanáán földének déli határán lakva (l. M. IV. 13, 29.), az izraelita néppel az arabiai félszigeten legelső találkozott. Ugyanis elébe ment Refidîmig és megtámadá őt. (9) ויאמר

ט בְּרִפִידִם׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־
יְהוֹשֻׁעַ בְּחַר־לָנוּ אֲנָשִׁים וְצֵא
הִלָּחֵם בַּעֲמָלֵק מָחָר אָנֹכִי נִצָּב
עַל־רֹאשׁ הַגִּבְעָה וּמַטֵּה הָאֱלֹהִים
י בְּיָדִי׃ וַיַּעַשׁ יְהוֹשֻׁעַ כַּאֲשֶׁר
אָמַר־לוֹ מֹשֶׁה לְהִלָּחֵם בַּעֲמָלֵק
וּמֹשֶׁה אַהֲרֹן וְחוּר עָלוּ רֹאשׁ
יא הַגִּבְעָה׃ וְהָיָה כַּאֲשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה
יָדוֹ וְגָבַר יִשְׂרָאֵל וְכַאֲשֶׁר יָנִיחַ
יב יָדוֹ וְגָבַר עֲמָלֵק׃ וְיְדֵי מֹשֶׁה
כְּבֵדִים וַיִּקְחוּ־אֶבֶן וַיָּשִׂימוּ תַּחְתָּיו
וַיֵּשֶׁב עָלֶיהָ וְאַהֲרֹן וְחוּר תָּמְכוּ
בְיָדָיו מִזֶּה אֶחָד וּמִזֶּה אֶחָד וַיְהִי
יְדָיו אֱמוּנָה עַד־בֹּא הַשָּׁמֶשׁ׃

9 dîmben. És mondá Mózes Józsuénak: Válaszsz ki nekünk férfiakat, és menj ki, harczolj Amálêk ellen; holnap én állok majd a halom tetején, és az Isten botja kezemben.
10 És Józsué úgy cselekedék, a mint Mózes neki mondta, hogy harczoljon Amálêk ellen. Mózes, Áron és Chûr pedig fel-
11 mentek a halom tetejére. És lőn, mikor Mózes kezét felemeli vala, Izrael lett hatalmassá, és mikor leereszti vala kezét, Amálêk lett hatalmassá.
12 Mózes kezei pedig nehezek valának; vőnek azért követ, és tevék alája, és leüle reája; Áron és Chûr pedig tartják vala kezeit egy felől egyik, és más felől a másik; és így valának kezei kitartók a nap lenyug-

---

משה אל יהושע וגו׳, *Mózes mondá Jozsuénak* stb. Jozsué már akkor lőn kiszemelve, hogy háború esetére legyen a nép hadvezére, és mint olyan Mózes mellett (M. IV. 12, 28.) szerepeljen. — נצב על ראש הגבעה, *állok a halom tetején*, a honnan a harcz menetét megfigyelhessem, és a harczosok viszont engem észrevehessenek az isten botjával, a vezérség jelvényével, kezemben, a hogy Istenhez győzelmökért fohászkodom, hogy bátran harczoljanak. (11) והיה כאשר ירים משה ידו וגו׳, *és lőn, mikor Mózes kezét fölemeli vala* stb., értsd: mikor Istenhez fohászkodék, *Izrael győzött*, azaz: bátran, kitartással harczolt; *és mikor leereszté kezét*, azaz: mikor nem fohászkodott a nép szeme láttára Istenhez, akkor a nép elcsüggedett, és győzött Amálêk. Kelle tehát, hogy Mózes a nép szeme láttára állhatatosan Istenhez imádkozzék, hogy állhatatosan harczoljon és az ellenséget legyőzze. Azért Áron és Chûr (Mirjâmnak, Mózes nénjének fia) támogatták Mózes kezeit, hogy e könyörgő állapotában megmaradhasson az ellenség végképeni legyőzéseig. (12) וידי משה כבדים, *Mózes kezei pedig nehezek valának*, azaz: nem birta azokat a harcz végeig feltartani. כבדים tsz. himnemű melléknév (כָּבֵד-ből) mert יָד *közös* nemű (gen. comm.). — מזה־ומזה helyhatározó és azt jelenti: *egyfelől az egyik és másfelől a másik*. V. ö. M. II. 26, 13. IV. 22, 24. — אמונה nőn. főnév tárgyesetben módhatározói jelentéssel. Töve: אמן; volta-

יג וַיַּחֲלֹשׁ יְהוֹשֻׁעַ אֶת־עֲמָלֵק וְאֶת־
עַמּוֹ לְפִי־חָרֶב׃ מפטיר פ

יד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כְּתֹב זֹאת
זִכָּרוֹן בַּסֵּפֶר וְשִׂים בְּאָזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ
כִּי מָחֹה אֶמְחֶה אֶת־זֵכֶר עֲמָלֵק
טו מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם׃ וַיִּבֶן מֹשֶׁה
מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יְהוָה | נִסִּי׃
טז וַיֹּאמֶר כִּי־יָד עַל־כֵּס יָהּ מִלְחָמָה
לַיהוָה בַּעֲמָלֵק מִדֹּר דֹּר׃

13 táig. És Józsué meggyöngíté Amálêkot és népét a kard élé-
14 vel. És mondá az Örökkévaló Mózesnek: Ird föl ezt emlékezetül a könyvbe, és add Józsué füleibe, hogy törölve törölöm el Amálêk emlékét az
15 ég alól. És Mózes oltárt építe és hívá nevét: „Az Örökkévaló
16 az én lobogóm.“ Mert — úgymond — mert Isten trónusán a kéz (esküre): harcza van az Örökkévalónak Amálêk ellen nemzedékről nemzedékre!

XVIII. FEJEZET.

Jethró, Czipporâh és két fia meglátogatják Mózest a pusztában (1—6). *Mózes elbeszéli ipjának, mit tett Isten Izrael érdekében* (7—10). *Hála- és örömkifejezés* (11—12). *Mózes igazságot szolgáltat a népnek* (13—16). *Jethró tanácsa* (17—26). *Jethró haza utazik* (27).

יתרו.

א יח וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ כֹהֵן מִדְיָן
חֹתֵן מֹשֶׁה אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה

1 És mikor hallá Jethró, Midjân papja, Mózes ipja, mindazt, a mit Isten cselekedett

---

képeni jelentményéről l. M. I. 15, 6. II. 14, 31. (13) ויחלש, szószerint: és gyöngíté, azaz: megverte. — לפי חרב, a *kard élével*. Szószerint: a kard szájával. E képes kifejezésről l M. I. 34, 26. (14) בספר, *a könyvbe*, nem pedig: *könyvbe*, mert בַּסֵּפֶר annyi mint: בַּהַסֵּפֶר, azaz: az ismert törvénykönyv (ספר תורה). — ושים באזני יהושע, *és add Józsué füleibe*, értsd: figyelmeztesd arra őt különösen, mert ő lesz hivatva, hogy azt megvalósítsa. — כי מחה אמחה וגו', *hogy törölve, törölöm el* stb. mivel gonoszul támadta meg Izrael gyermekeit az úton a pusztában, nem félvén Istentől. V. ö. M. V. 25, 17—19. (15) יהוה נסי. Így nevezte Mózes a felépített oltárt. V. ö. I. 35, 7. ה' נסי, *az Örökkévaló az én lobogóm*, azaz: diadalmam oka és jele, mint a lobogó a harczosoknak. (16) ויאמר, *mert — úgymond* —. A ו e szóban okadó kötőszó gyanánt használtatik. Azért t. i. nevezte így a felépített oltárt, *mert* stb. — כי יד על כס יה, *mert Isten trónusán a kéz*, azaz: trónjára esküszik (V. ö. M. I. 14, 22.), hogy az Örökkévaló háborúja Amálêk ellen tart nemzedékről nemzedékre. Amálêk, ki Istentől nem félt, és a kimerült és gyönge izraelita népet a pusztában támadta meg, nem Izrael, hanem Isten ellensége. כֵּס úgy értendő, mintha lenne: כִּסֵּא, *trón*.

(1) וישמע וגו', *mikor hallá* stb. — ויקח (2. v.), *akkor vevé*. A két ו

אֱלֹהִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ
כִּי־הוֹצִיא יְהוָה אֶת־יִשְׂרָאֵל
מִמִּצְרָיִם׃ וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה
אֶת־צִפֹּרָה אֵשֶׁת מֹשֶׁה אַחַר
שִׁלּוּחֶיהָ׃ וְאֶת שְׁנֵי בָנֶיהָ אֲשֶׁר
שֵׁם הָאֶחָד גֵּרְשֹׁם כִּי אָמַר גֵּר
הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נָכְרִיָּה׃ וְשֵׁם
הָאֶחָד אֱלִיעֶזֶר כִּי־אֱלֹהֵי אָבִי
בְּעֶזְרִי וַיַּצִּלֵנִי מֵחֶרֶב פַּרְעֹה׃
וַיָּבֹא יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה וּבָנָיו
וְאִשְׁתּוֹ אֶל־מֹשֶׁה אֶל־הַמִּדְבָּר
אֲשֶׁר־הוּא חֹנֶה שָׁם הַר הָאֱלֹהִים׃
וַיֹּאמֶר אֶל־מֹשֶׁה אֲנִי חֹתָנְךָ
יִתְרוֹ בָּא אֵלֶיךָ וְאִשְׁתְּךָ וּשְׁנֵי
בָנֶיהָ עִמָּהּ׃ וַיֵּצֵא מֹשֶׁה לִקְרַאת
חֹתְנוֹ וַיִּשְׁתַּחוּ וַיִּשַּׁק־לוֹ וַיִּשְׁאֲלוּ

Mózessel és népével, Izraellel, mikoron az Örökkévaló kihozta
2 Izraelt Egyiptomból: Akkor
ג vevé Jethró, Mózes ipja, Czipporâht, Mózes feleségét, miután
3 azt elküldötte vala. És két fiát,
ג kik közől az egyiknek neve vala
Gersôm, mert azt mondotta:
ד Idegen voltam ismeretlen föl-
4 dön. És a másiknak neve vala
Eliêzer; mert, (úgymond)
atyám Istene vala segítségemre, és megmente engemet
ה 5 Faraó fegyverétől. És eljuta
Jethró, Mózes ipja, és gyermekei és felesége Mózeshez
ו a pusztába, a hol táborozik
6 vala az Isten hegye mellett. És
ז üzene Mózesnek: Én, Jethró,
a te ipád, jövök hozzád és fe-
7 leséged és két fia vele. És Mózes kimene az ő ipjának elébe, és meghajtá magát, és megcsókolá őt és megkérdék egy-

---

tehát vonatkozó kötőszók értelmében használtatván, azt jelenti: *mikor — akkor.* — כהן מדין, *Midjân papja.* Midjân egy arabiai néptörzsnek és a Vöröstengertől észak-keletre fekvő tartománynak a neve. L. M. I. 25, 2. 38, 28. II. 2, 15. — כי הוציא וגו׳, *mikoron kihozta* stb. כי szócska nem וישמע-nak, hanem inkább את כל אשר עשה-nak a vonzata, azért: *mikoron.* L. M. I. 3, 19. II. 15, 19. (2) אחר שלוחיה, szószerint: elküldetése után, azaz: miután őt elküldötte vala. Mózes t. i. feleségét, Czippórâht és két fiát, Gérsômot és Eliêzert, kiket magával vitte volt Egyiptomba (L. M. II. 4, 20.), az útról hazaküldte. Ezek otthon maradtak ez ideig. — שִׁלּוּחֶיהָ ragozott tsz. főnév; rag nélkül שִׁלּוּחִים. (3) כי אמר גר היתי וגו׳, *mert azt mondotta: Idegen voltam* stb. Ezt ugyan már akkor mondotta volt, mikor születtek Midjânban, itt azonban csak alkalmilag ismétli, mivel róluk van szó. (5) הר האלהים, *Isten hegye*, értsd: Chórêbh hegye. L. feljebb 3, 1. (6) ויאמר וגו׳, *és üzene* stb. nem pedig: és mondá, mivel még nem érkezett meg Refidîmben, a hol Mózes és Izrael fiai táboroztak, a mint a következő szavakból világosan kitűnik. (7) וישתחו. E szó származása-, alakja- és jelentéséről l. M. I. 18, 2.—

mást hogylétökről; és bemenének a sátorba. És Mózes elbeszélé ipjának, a mit az Örökkévaló cselekedett Faraóval és az egyiptomiakkal Izrael érdekében, mindazon fáradalmat, mely őket érte az úton, és hogy az Örökkévaló megszabadítá őket. És Jethró örvende mindazon jótéteményen, melyet az Örökkévaló cselekedett Izraellel, hogy megszabadította őt Egyiptom kezéből. És mondá Jethró: Áldott az Örökkévaló, ki megszabadított benneteket az egyiptomiak kezéből és Faraó kezéből; hogy megszabadította a népet Egyiptom keze alól. Most tudtam meg, hogy az Örökkévaló nagyobb minden istennél, mert a mely dologgal vétettek, avval tört reájuk. És vőn Jethró, Mózes

אִישׁ־לְרֵעֵהוּ לְשָׁלוֹם וַיָּבֹאוּ
ח הָאֹהֱלָה׃ וַיְסַפֵּר מֹשֶׁה לְחֹתְנוֹ
אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה
לְפַרְעֹה וּלְמִצְרַיִם עַל אודת
יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־הַתְּלָאָה אֲשֶׁר
מְצָאָתַם בַּדֶּרֶךְ וַיַּצִּלֵם יְהוָה׃
ט וַיִּחַדְּ יִתְרוֹ עַל כָּל־הַטּוֹבָה אֲשֶׁר־
עָשָׂה יְהוָה לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הִצִּילוֹ
מִיַּד מִצְרָיִם׃ וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ בָּרוּךְ
יְהוָה אֲשֶׁר הִצִּיל אֶתְכֶם מִיַּד
מִצְרַיִם וּמִיַּד פַּרְעֹה אֲשֶׁר הִצִּיל
אֶת־הָעָם מִתַּחַת יַד־מִצְרָיִם׃
יא עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי־גָדוֹל יְהוָה
מִכָּל־הָאֱלֹהִים כִּי בַדָּבָר אֲשֶׁר
יב זָדוּ עֲלֵיהֶם׃ וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן

לשלום, *hogylétökről*. A viszonyító ל e szó elején a kérdés czélját jelöli. L. M. I. 43, 7. (8) על אודת ישראל, *Izrael érdekében*. אודת (tsz. fn. אוֹד-ból) voltaképen *körülményeket* jelent, mint viszonyító: *miatt, végett* és több efféle viszonyokat. — את כל התלאה וגו׳, *mindazon fáradalmat* stb. ויספר a vers kezdetén ide is tartozik, hogy Mózes azt is elbeszélé ipjának. תלאה, nn. fn. (töve: לאה [= לָהַהּ], *fáradozni, lankadni*), azért: *fáradalmat* jelent. — מָצָאתַם tárgyragozott ige, annyi mint מָצְאָה אוֹתָם. (9) ויחד, rövidült fut. conv. חָדָה-ból. A rendes fut. kál יָחְדָה, mint יָחְתָּה, és a ן conv.-mal: וַיִּחַד, mint וַיִּחְתָּ; a dáges a ד-ban maradt, mintha az előtte való betű alatt שוא lenne. V. ö. M. I. 9, 27 — אשר הציל וגו׳, *hogy őt megszabadította* stb. Ez magyarázza az előbbi: הטובה-t: hogy t. i. megmentette stb. (11) עתה ידעתי וגו׳, *most tudtam meg* stb. értsd: ez alkalommal győződtem meg, hogy Isten nagyobb minden más istennél, azaz: hogy Ő az igazi Isten. V. ö. Zsolt. 95, 3. 135, 5. — כי בדבר אשר זדו עליהם. Ez úgy értendő, mintha lenne: כי כדבר אשר זדו בא עליהם (V. ö. M. I. 14, 13.), *mert a mely dologgal vétettek, azzal tört reájuk*, azaz: büntette meg őket. זדו perf. kál זוד (gonoszul lenni)-ból. (12) ויקח וגו׳, *és vőn* stb., azaz: szentelé azokat Isten tiszteletére: az égő-

ipja, égőáldozatokat és vagóáldozatokat Isten tiszteletére; és bemene Áron, és Izrael minden vénei, hogy egyenek kenyeret Mózes ipjával az Isten
13 szine előtt. És lőn másod napon, hogy Mózes leüle, hogy itélje a népet; és a nép álla Mózes körül reggeltől estig.
14 És látá Mózes ipja mindazt, a mit cselekszik *vala* a néppel, mondá: Micsoda dolog ez, melyet cselekszel a néppel? miért ülsz te egyedül, és az egész nép áll körülötted reg-
15 geltől estig? És Mózes mondá ipjának: Mert a nép hozzám jön, hogy kérdezze az Istent.
16 Ha valami perügyök van, elém jön, és itélek az egyik és társa között; és tudatom velök az
17 Isten törvényeit és tanait. És mondá nekik Mózes ipja: Nem jó a dolog, a melyet cselekszel.

משֶׁה עֹלָה וּזְבָחִים לֵאלֹהִים
וַיָּבֹא אַהֲרֹן וְכָל־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל
לֶאֱכָל־לֶחֶם עִם־חֹתֵן משֶׁה לִפְנֵי
יג הָאֱלֹהִים׃ ס וַיְהִי מִמָּחֳרָת
וַיֵּשֶׁב משֶׁה לִשְׁפֹּט אֶת־הָעָם
וַיַּעֲמֹד הָעָם עַל־משֶׁה מִן־הַבֹּקֶר
יד עַד־הָעָרֶב׃ וַיַּרְא חֹתֵן משֶׁה
אֵת כָּל־אֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה לָעָם
וַיֹּאמֶר מָה־הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר
אַתָּה עֹשֶׂה לָעָם מַדּוּעַ אַתָּה
יוֹשֵׁב לְבַדֶּךָ וְכָל־הָעָם נִצָּב
טו עָלֶיךָ מִן־בֹּקֶר עַד־עָרֶב׃ וַיֹּאמֶר
משֶׁה לְחֹתְנוֹ כִּי־יָבֹא אֵלַי הָעָם
טז לִדְרֹשׁ אֱלֹהִים׃ כִּי יִהְיֶה לָהֶם
דָּבָר בָּא אֵלַי וְשָׁפַטְתִּי בֵּין אִישׁ
וּבֵין רֵעֵהוּ וְהוֹדַעְתִּי אֶת־חֻקֵּי
יז הָאֱלֹהִים וְאֶת־תּוֹרֹתָיו׃ וַיֹּאמֶר
חֹתֵן משֶׁה אֵלָיו לֹא־טוֹב הַדָּבָר

áldozatot (עלה), hogy egészen elégessék (v. ö. M. I. 8, 20.), a vágóáldozatot (זבחים) pedig, hogy szentül költessék el (לאכל לחם) Isten tiszteletére (לפני האלהים). (13) ויהי ממחרת, *és lőn másod napon*, t. i. Jethrónak a pusztába való érkezése után, a hogy a versek összefüggéséből világosan kitetszik. Egyébiránt ממחרת más eseményre is vonatkozhatik miután a nap ninesen közelebbről meghatározva. — לשפט את העם, szószerint: hogy itélje a népet, értsd: hogy igazságot szolgáltasson a népnek. — מן הבקר ועד הערב. A mutató ה itt azért van helyén, mivel ama második napra vonatkozik, különben lenne: מן בקר ועד ערב. Lásd a következő verset. (14) נצב עליך, *áll körülötted*. על gyakran annyit jelent, mint mellett, vagy körül. V. ö. M. I. 18, 2. (15) לדרש אלהים, *hogy kérdezze az Istent*, azaz: hogy Isten parancsolatait általam megtudja. V. ö. M. I. 25, 26. (16) כי יהיה להם דבר בא אלי, *ha valami perügyök van, elém jön*, t. i. a perügy (דבר), melyre az ige: *jön* (בא) vonatkozik. — והודעתי את חקי האלהים וגו׳, *és tudatom velök az Isten tör-*

ח אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה׃ נָבֵל תִּבֹּל
גַּם־אַתָּה גַּם הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר
עִמָּךְ כִּי־כָבֵד מִמְּךָ הַדָּבָר לֹא־
ט תוּכַל עֲשֹׂהוּ לְבַדֶּךָ׃ עַתָּה שְׁמַע
בְּקֹלִי אִיעָצְךָ וִיהִי אֱלֹהִים עִמָּךְ
הֱיֵה אַתָּה לָעָם מ֫וּל הָאֱלֹהִים
וְהֵבֵאתָ אַתָּה אֶת־הַדְּבָרִים אֶל־
י הָאֱלֹהִים׃ וְהִזְהַרְתָּה אֶתְהֶם
אֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־הַתּוֹרֹת וְהוֹדַעְתָּ
לָהֶם אֶת־הַדֶּרֶךְ יֵלְכוּ בָהּ וְאֶת־
יא הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן׃ וְאַתָּה
תֶּחֱזֶה מִכָּל־הָעָם אַנְשֵׁי־חַיִל
יִרְאֵי אֱלֹהִים אַנְשֵׁי אֱמֶת שֹׂנְאֵי
בָצַע וְשַׂמְתָּ עֲלֵהֶם שָׂרֵי אֲלָפִים

18 Lankadva ellankadsz mind te, mind pedig a nép, mely veled vagyon, mert fölötte nehéz a dolog te neked, nem cselekedheted azt, te magad. 19 Most, hallgass szavamra, tanácsot adok neked, és Isten legyen veled. Légy te a népnek, az Isten előtt, hogy te magad vigyed be az ügyeket az Isten elé. 20 És figyelmeztesd őket a törvényekre és a tanokra; és ismertesd meg velök az utat, melyen járjanak és a dolgot, 21 melyet cselekedjenek. Te pedig szemelj ki az egész népből derék férfiakat, Isten félőket, igazságos férfiakat, kik haszonlesést gyűlölnek; és rendelj föléjök ezredeseket.

---

vényeit stb., mely szerint ügyeiket elintézem. (18) נבל תבל, *lankandva ellankadsz*, értsd: bizonyára, szükségképen; ezt az infinitivus (נָבֵל), mely a határozott modú igét (תִּבֹּל) megelőzi, fejezi ki. נבל voltaképen annyit jelent, mint elhervadni, átvitt értelemben: *ellankadni*, *elfáradni*. — עשהו ragozott infin. kál, a szabályszerű עֲשׂתוֹ helyett. (19) איעצך tárgyragozott fut. kál, töve: יעץ, mely ige a személyt, *kinek*, tárgyesetben, azt pedig *kire*, vagy *mire* nézve tanácsolnak, על, אל vagy ל viszonyítóval, vonzza. V. ö. Sam. II. 17, 21. Jer. 49, 20. Hab. 2, 10 — ויהי אלהים עמך, *és Isten legyen veled*. E közbeszúrt mondat Jethró óhaját fejezi ki, nem pedig mögát a tanácsot, mely csak היה אתה וגו szavakkal veszi kezdetét. — מול האלהים, *Isten előtt*, értsd: *a közvetítő*, a mint a következő והבאת וגו-ból kiviláglik. A váv והבאת szó elején azért: *hogy* kötőszóval fordítandó. (20) והזהרת, perf. conv. hif. זָהַר (=צָהַר)-ból, *tündököl*, azért: hifilben: *felvilágosítani*, *figyelmeztetni*; két tárgyesetet vonz. (21) תחזה, fut. kál חזה-ból, mely tulajdonképen annyit jelent, mint *nézni*; itt azonban, *kiszemelni* (annyit mint, בחר L. alább 25. v.). — אנשי חיל, szószerint: a *vagyon* vagy *erő férfiai*; mert חיל mindennemű anyagi vagy erkölcsi erőt jelöl, azért: אנשי חיל *derék férfiak*. Épúgy אנשי אמת, tulajdonképeni jelentése: *az igazság férfiai*, azaz: *igazságos férfiak*, igy tehát e két főnév חַיִל és אֱמֶת melléknév gyanánt használtatik, mi a héber nyelvben, mely aránylag kevés eredeti melléknévvel rendelkezik, igen gyak-

שָׂרֵי מֵאוֹת שָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי
כב עֲשָׂרֹת׃ וְשָׁפְטוּ אֶת־הָעָם בְּכָל־
עֵת וְהָיָה כָּל־הַדָּבָר הַגָּדֹל
יָבִיאוּ אֵלֶיךָ וְכָל־הַדָּבָר הַקָּטֹן
יִשְׁפְּטוּ־הֵם וְהָקֵל מֵעָלֶיךָ וְנָשְׂאוּ
כג אִתָּךְ׃ אִם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה
תַּעֲשֶׂה וְצִוְּךָ אֱלֹהִים וְיָכָלְתָּ עָמֹד
וְגַם כָּל־הָעָם הַזֶּה עַל־מְקֹמוֹ
כד יָבֹא בְשָׁלוֹם׃ שלישי וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה
לְקוֹל חֹתְנוֹ וַיַּעַשׂ כֹּל אֲשֶׁר
כה אָמָר׃ וַיִּבְחַר מֹשֶׁה אַנְשֵׁי־חַיִל
מִכָּל־יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן אֹתָם רָאשִׁים
עַל־הָעָם שָׂרֵי אֲלָפִים שָׂרֵי מֵאוֹת
שָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֲשָׂרֹת׃

22 századosokat, ötvenedeseket és tizedeseket. És ítéljék a népet minden időben; és leszen, minden nagy dolgot vigyenek te eléd, és minden kicsiny dolgot ítéljenek meg ők; igy aztán könnyebbitsz magadon, midőn ők hordoz-
23 nak veled. Ha ezt a dolgot teszed, és Isten meghagyja, akkor megállhatsz; és az egész nép is helyére megyen
24 békében. És Mózes hallgata ipjának szavára; és cselekedék mindent a mit mondott.
25 És Mózes választa derék férfiakat egész Izraelből, és rendelé azokat fejedelmekké a nép fölé: ezredesekké, századosokká, ötvenedesekké és tizedesekké.

---

ran fordul elő. — L. alább 20, 13. עד שקר. — נָצַע, mivel pausában áll, különben: נָצַע, voltaképen: *nyereményt* általában (L. M. I. 37, 28), de kiváltképen *igazságtalan nyereményt* jelent, mivel az ige: נָצַע azt jelenti: *erőszakkal letörni, elragadni valamit*, azért: נָצַע, *haszonlesés*. — שרי אלפים שרי מאות וגו׳, szószerint: *ezrek fejedelmei, százak fejedelmei*, értsd: ezredesek, századosok stb. (22) וישפטו, *és ítéljék*. A ו a szó elején a perfectumot jövő idejű igévé változtatja, azért: *és ítélnek*. Ellenben וישפטו (alább 26. v.) a ו a szó elején tisztán kapcsoló, azért: *és ítéltek*. — בכל עת, *minden időben*, értsd: *rendesen*, de nem *mindig*; mert, a mint a következő mondatban fejtegettetik, a nagyobb dolog ezentúl is Mózes elé volt viendő. — והקל, inf. hif. קלל-ból, határozott módú ige helyett (infinitivus pro finito). L. M. I. 41, 43. (23) וצוך אלהים, *és Isten meghagyja*, értsd: tanácsomat jóváhagyja. E mondat tehát közbeszúrt mondat, mely a föltételezőt: אם תעשה את הדבר הזה, a főmondattól: ויכלת עמוד elválasztja; a ו pedig ויכלת szó elején igy fordítandó: *akkor*. L. M. I. 44, 22. — על מקומו יבא בשלום, *helyére megyen békében*, értsd: meg lesz elégedve és nem panaszkodik senki ellen. (26) וישפטו. A ו a szó elején kapcsoló, azért: *és ítéltek*. L. feljebb 22. v. הדבר הקשה itt a fennebbi הדבר הגדול (22. v.) helyett használtatik, mely ugyanazt jelenti.— וישפטו, csak annyit jelent, mint וַיִּשְׁפְּטוּ. Ép úgy תַּעֲבְרִי (V. ö. Rûth 2, 8.)

כו וְשָׁפְטוּ אֶת־הָעָם בְּכָל־עֵת אֶת־
הַדָּבָר הַקָּשֶׁה יְבִיאוּן אֶל־מֹשֶׁה
וְכָל־הַדָּבָר הַקָּטֹן יִשְׁפְּטוּ הֵם׃
כז וַיְשַׁלַּח מֹשֶׁה אֶת־חֹתְנוֹ וַיֵּלֶךְ לוֹ
אֶל־אַרְצוֹ׃ פ רביעי

26 És ezek ítélték a népet minden időben; a nehéz dolgot viszik vala Mózes elé, és minden kicsiny dolgot ítél-
27 nek vala ők. És Mózes elbocsátá az ő ipját, és ez elmene tartományába.

XIX. FEJEZET.

Az izraeliták Refidîmból a Szinái pusztájába utaznak (1—2). *Isten üzenete a izraelita néphez Mózes által* (3—7). *A nép felelete* (8). *Intézkedés a kinyilatkoztatásra való előkészületek iránt* (9—13). *Mózes előkészíti a népet* (14—15). *Isten megjelenése a Szinái hegyén* (16—20). *Mózes inti a népet* (21—25).

א יט בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאת
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּיּוֹם
ב הַזֶּה בָּאוּ מִדְבַּר סִינָי׃ וַיִּסְעוּ
מֵרְפִידִים וַיָּבֹאוּ מִדְבַּר סִינַי
וַיַּחֲנוּ בַּמִּדְבָּר וַיִּחַן־שָׁם יִשְׂרָאֵל
ג נֶגֶד הָהָר׃ וּמֹשֶׁה עָלָה אֶל־

1 A harmadik hónapon, miután Izrael gyermekei kijöttek Egyiptom földéről, ugyanazon a napon eljutottak Szinái pusz-
2 tájába. Elindulának tehát Refidîmből és eljutának Szinái pusztájába és táborba szállának a pusztában; és Izrael
3 ott táborozék a hegy átellenében. Mózes pedig felment az Istenhez;

תִּשְׁבְּרִי helyett. (27) וישלח משה את חתנו, *Mózes elbocsátá az ipját*, ki azután nem tért vissza többé Mózeshez (L. M. IV. 10, 30.); ezt bizonyítja וישלח piél alakja, mely csak a végképeni elbocsátásról használatos. L. M. I. 7, 7. 26, 27. 41, 3. és még sok helyen. Ugyanaz kiviláglik a következő וילך לו, (és elmene) kifejezésből. L. M. I. 12, 1. E szerint ezen vers csak az elbeszélésnek befejezéseül szolgál, jóllehet Jethró elbocsájtatása csak tiz hónappal később (L. M. IV. 10, 11.) történt. Ez azonban még sem tekinthető anachronismusnak, mivel a szent szöveg így szokta a részletes történteket kiegészíteni és befejezni. L. M. I. 11, 32.

(1) בחדש השלישי לצאת, *a harmadik hónapon, miután kijöttek stb.* A ל ebben a szóban: לצאת a st. constructust irja körül, különben igy is hangozhatnék: חדש צאת, a kijövetel hónapja. — ביום הזה, *ugyanazon a napon*, értsd: az ujhold (חדש) napján, vagy a hónap *első* napján. — מדבר סיני, Szinái pusztája; igy neveztetik a Szinái hegye körül levő puszta. Nem tévesztendő össze Szîn (סין) pusztájával (L. feljebb 16, 1), mely a Szinái hegyétől észak-keletre a Vörös-tenger mellett feküdt. — במדבר, t. i. a Szinái pusztájában, és azért van a viszonyító ב alatt pátách, mely a mutató ה-t pótolja. Ép úgy értendő ההר alatt a Szinái nevén ismeretes hegy (הר סיני). (3) ומשה עלה אל האלהים, *Mózes pedig felment az Istenhez*, értsd: a hegyre,

הָאֱלֹהִים וַיִּקְרָא אֵלָיו יְהוָה מִן־
הָהָר לֵאמֹר כֹּה תֹאמַר לְבֵית
ד יַעֲקֹב וְתַגִּיד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ אַתֶּם
4 רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרָיִם
וָאֶשָּׂא אֶתְכֶם עַל־כַּנְפֵי נְשָׁרִים
ה וָאָבִא אֶתְכֶם אֵלָי׃ וְעַתָּה אִם־
שָׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ בְקֹלִי וּשְׁמַרְתֶּם
5 אֶת־בְּרִיתִי וִהְיִיתֶם לִי סְגֻלָּה
מִכָּל־הָעַמִּים כִּי־לִי כָּל־הָאָרֶץ׃
ו וְאַתֶּם תִּהְיוּ־לִי מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים
וְגוֹי קָדוֹשׁ אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר
6 תְּדַבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ חמישי
ז וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיִּקְרָא לְזִקְנֵי הָעָם
וַיָּשֶׂם לִפְנֵיהֶם אֵת כָּל־הַדְּבָרִים
7

és az Örökkévaló kiálta neki a hegyről, mondván: Ekképen szólj Jákob házához, és hirdesd Izrael gyermekeinek: 4 Ti láttátok, miket cselekedtem az egyiptomiakkal; és mint hordozálak titeket sasszárnyakon és elhozálak titeket 5 magamhoz. És most, ha hallgatva hallgatni fogtok szavamra és megtartjátok szövetségemet: akkor lesztek kiváló népem minden népek közől, 6 mert enyém az egész föld. Ti pedig lesztek én nekem papi birodalmam és szent népem. Ezek az igék, melyeket szólj 7 Izrael gyermekeihez. És elmene Mózes, és egybehívá a nép véneit, és terjeszté eléjök

---

melyen Isten megjelent. — ויקרא אליו, *és kiálta neki*, értsd: Isten szava éri vala Mózes füleit. — בית יעקב körül-belül annyit jelent, mint בני ישראל, mely Izrael *minden* gyermekeit, úgy a férfi-, mint a nőszemélyeket jelöli, és csak nyomatékosság kedveért ismétlődik. (4) ואשא אתכם על כנפי נשרים, *és hordozálak titeket sasszárnyakon*, értsd: minden veszedelmen fölül magasra emeltelek titeket, hogy veszély titeket ne érjen. ואביא אתכם אלי, *és elhozálak titeket magamhoz*, értsd: elfogadtalak titeket népemmé. (5) ועתה, *és most;* azaz: most csak ti tőletek függ, hogy népem legyetek. Ha t. i. szavamra hallgatni és szövetségemet szentül tartani fogjátok: והייתם לי סגלה, *akkor lesztek kiváló népem.* סגלה (töve: סגר = סגל) voltaképen elzárt kincset jelent, azért itt: *kiváló népet.* — כי לי כל הארץ, *mert enyém az egész föld.* Ez Izrael sajátságos viszonyát Istenhez magyarázza. Nem úgy, mintha Isten a föld többi népeit atyai gondviselésében nem részesítené; mert — úgymond — enyém az *egész* föld: az emberek, mind valamennyien, szeretett gyermekeim: ואתם תהיו לי ממלכת כהנים, *ti pedig lesztek én nekem papi birodalmam,* kik engem megismerve, létem-, lényem- és törvényemre tanítsák a föld népeit. וגוי קדוש, *és szent népem*, melynek egész élete Isten szent akaratának legyen szentelve. — אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל, *ezek az igék, melyeket szólj Izrael gyermekeihez.* Figyelmeztesd őket ezekre, hogy az isteni szövetség mibenlétét helyesen felfogják, és hivatásukat, melyre e szövetségnél

ח הָאָלֶה אֲשֶׁר צִוָּהוּ יְהוָה׃ וַיַּעֲנוּ
כָל־הָעָם יַחְדָּו וַיֹּאמְרוּ כֹּל אֲשֶׁר־
דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה וַיָּשֶׁב מֹשֶׁה
ט אֶת־דִּבְרֵי הָעָם אֶל־יְהוָה׃ וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִנֵּה אָנֹכִי בָּא
אֵלֶיךָ בְּעַב הֶעָנָן בַּעֲבוּר יִשְׁמַע
הָעָם בְּדַבְּרִי עִמָּךְ וְגַם־בְּךָ
יַאֲמִינוּ לְעוֹלָם וַיַּגֶּד מֹשֶׁה אֶת־
י דִּבְרֵי הָעָם אֶל־יְהוָה׃ וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵךְ אֶל־הָעָם
וְקִדַּשְׁתָּם הַיּוֹם וּמָחָר וְכִבְּסוּ
יא שִׂמְלֹתָם׃ וְהָיוּ נְכֹנִים לַיּוֹם
הַשְּׁלִשִׁי כִּי | בַּיּוֹם הַשְּׁלִשִׁי יֵרֵד
יְהוָה לְעֵינֵי כָל־הָעָם עַל־הַר
יב סִינָי׃ וְהִגְבַּלְתָּ אֶת־הָעָם סָבִיב

mindezeket az igéket, melyeket az Örökkévaló neki megparancsolt. És felele az egész 8 nép egyetemben, és mondák: Mindent, a mit az Örökkévaló szólott, cselekedni fogunk; és Mózes átvivé a nép szavait az Örökkévalóhoz. És mondá az 9 Örökkévaló Mózesnek: Ime, én jövök hozzád a felhő sűrűségében, hogy hallja a nép mikor veled beszélek, és te benned is higyjenek mindörökké. És Mózes jelenté a nép beszé- 10 deit az Örökkévalónak. És mondá az Örökkévaló Mózesnek: Menj a néphez és szenteld meg őket ma és holnap, és 11 mossák meg ruháikat. És legyenek készen harmadnapra; mert a harmadik napon az Örökkévaló le fog szállni az egész 12 nép szemei előtt a Szinái hegyére. És szabj határt a nép-

---

fogva hivatvák, hiven teljesítsék. (8) יחדו E szó származása- és alakjáról l. M. I. 22, 8. — וישב משה וגו׳, és Mózes átvivé stb. értsd: előterjeszté a nép feleletét Isten elé, jóllehet Isten azt úgyis tudta. — יָשֵׁב fut. conv. hif. שוב-ból, nem tévesztendő össze: יָשַׁב-val, mely fut c kál. (9) בעב הענן, *a felhő sűrűségében*, mert עַב (st. constr. עֲבִי) egyebet nem jelent, mint sűrűséget, jóllehet עָנָן nélkül is fordul elő (Jes. 19, 1), é. p. *felhő* értelmében. — וגם בך יאמינו לעולם, *te benned is higyjenek mindörökké*, hogy t. i. nevemben beszélsz hozzájuk. אָמַן igének és származékainak jelentéséről l. feljebb 14, 31 — ויגד משה וגו׳, *és Mózes jelenté* stb. E vers annak a *részletezését* adja elő, a mit a fennebbi וישב משה וגו׳ (8. v.) csak egész *általánosságban* fejez ki. (10) וקדשתם, *és szenteld meg őket*, értsd: figyelmeztesd őket, hogy magukat szentül tartsák. — וכבסו שמלתם, *és mossák meg ruháikat*; hogy mindennemű tisztátalanságtól mentek legyenek. (11) והיו נכנים ליום השלישי, *legyenek készen harmad napra*. נכנים melléknév. Származik כּוּן-ból, mely azonban a kálban nem fordul elő; voltaképen annyit jelent, mint *rendezni*. V. ö. feljebb 15, 17., azért: נכנים, *készen lenni*; a ל pedig, melyet vonz, itt annyit jelent, mint *ra, re*. V. ö. feljebb 8, 5. 6. (12) והגבלת perf. conv.

לֵאמֹר הִשָּׁמְרוּ לָכֶם עֲלוֹת בָּהָר
וּנְגֹעַ בְּקָצֵהוּ כָּל־הַנֹּגֵעַ בָּהָר
יג מוֹת יוּמָת׃ לֹא־תִגַּע בּוֹ יָד כִּי־
סָקוֹל יִסָּקֵל אוֹ־יָרֹה יִיָּרֶה אִם־
בְּהֵמָה אִם־אִישׁ לֹא יִחְיֶה
בִּמְשֹׁךְ הַיֹּבֵל הֵמָּה יַעֲלוּ בָהָר׃
יד וַיֵּרֶד מֹשֶׁה מִן־הָהָר אֶל־הָעָם
וַיְקַדֵּשׁ אֶת־הָעָם וַיְכַבְּסוּ
טו שִׂמְלֹתָם׃ וַיֹּאמֶר אֶל־הָעָם הֱיוּ
נְכֹנִים לִשְׁלֹשֶׁת יָמִים אַל־תִּגְּשׁוּ
טז אֶל־אִשָּׁה׃ וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִשִׁי
בִּהְיֹת הַבֹּקֶר וַיְהִי קֹלֹת וּבְרָקִים

nek köröskörül, mondván: Óvakodjatok, hogy a hegyre föl ne menjetek, és annak szélét ne érintsétek; valaki érinti 13 a hegyet, ölessék meg. Kéz ne illesse őt, hanem kövezve köveztessék meg, vagy lőve lövessék agyon, akár barom, akár férfi, ne éljen! Mikor a harsona egy húzamban szól, amazok menjenek fel a hegyre. 14 És Mózes lemene a hegyről a néphez, és megszentelé a nép, és megmossák ruháikat. És 15 mondá a népnek: Legyetek készen a harmadiknapra, senki 16 közületek asszonyhoz ne közeledjék. És lőn a harmadik napon, mikor reggel lett, hogy valának mennydörgések és vil-

---

hifil, származik גבול (határ)-ból; azért: *határt szabni;* tárgyesetet vonz (L. alább 23. v.). A kálban ugyanazon jelentéssel és vonzattal bir. L. M. V. 19, 18. Jos. 18, 20. **(13)** לא תגע בו, *ne illesse őt*, t. i. az embert, vagy barmot, ki a tilalom daczára a kijelölt határon túl menne, nem kézzel, hanem kővel vagy nyillal ölessék meg. — סקל יסקל או ירה יירה. Az infinitivus használatáról a határozott módú igével kapcsolatban l. feljebb 18, 18. és még sok helyen; יִסָּקֵל pedig fut. nif. סקל-ból, mely a kálban באבנים kapcsolatában (M. V. 13, 11. 17, 5. 22, 24.) annyit jelent, mint: *kövekkel megölni;* a nifálban az ige kiegészítője: באבנים hiányzik; és יִגָּעֵה, ez fut. hithp. (יִתְגַּעֶה helyett) נָגָה (vetni)-ból. L. hasonló igealakot M. I. 8, 12. — אם בהמה אם איש, *akár barom, akár férfi.* אִם (ha) szócska megkettőztetve annyit jelent, mint: *akár — akár.* V. ö. M. III. 3, 1. — במשך היבל, *mikor a harsona egyhúzamban szól*, értsd: egyszerű nyujtott hangon; מָשַׁךְ annyit jelent, mint *nyujt.* יובל, töve: יָבַל hangutánzó ige (kajabálni, jubeln), azért: יובל, *harsona.* — המה, *amazok*, t. i. Áron és fiai és a hetven öreg. L. alább 24, 1. **(14)** ויקדש את העם, *és megszentelé a népet*, értsd: előkészíté őt az isteni törvény kinyilatkoztatására és figyelmezteté mindarra, a mit Isten a nép számára parancsolt. V. ö. 10—13 v. 15—16 versekkel. **(15)** לשלשת ימים itt annyit jelent, mint ליום השלישי. L. feljebb 11. v. A viszonyító ל pedig לשלשת szó elején az időt fejezi ki: *ra.* L. feljebb 8, 5. 6. **(16)** ויהי ביום השלישי, *és lőn a harmad napon*, t. i. az előkészületek harmadik napján, mely a harmadik hónap (סיון) *hatodik* napja volt, mert a harmadik hónap *első* nap-

וְעָנָן כָּבֵד עַל־הָהָר וְקֹל שֹׁפָר
חָזָק מְאֹד וַיֶּחֱרַד כָּל־הָעָם אֲשֶׁר
יז בַּמַּחֲנֶה: וַיּוֹצֵא מֹשֶׁה אֶת־הָעָם
לִקְרַאת הָאֱלֹהִים מִן־הַמַּחֲנֶה
יח וַיִּתְיַצְּבוּ בְּתַחְתִּית הָהָר: וְהַר
סִינַי עָשַׁן כֻּלּוֹ מִפְּנֵי אֲשֶׁר יָרַד
עָלָיו יְהוָה בָּאֵשׁ וַיַּעַל עֲשָׁנוֹ
כְּעֶשֶׁן הַכִּבְשָׁן וַיֶּחֱרַד כָּל־הָהָר
יט מְאֹד: וַיְהִי קוֹל הַשֹּׁפָר הוֹלֵךְ
וְחָזֵק מְאֹד מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים
כ יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל: וַיֵּרֶד יְהוָה
עַל־הַר סִינַי אֶל־רֹאשׁ הָהָר
וַיִּקְרָא יְהוָה לְמֹשֶׁה אֶל־רֹאשׁ
כא הָהָר וַיַּעַל מֹשֶׁה: וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה רֵד הָעֵד בָּעָם פֶּן־

lámok és fölötte sűrű felhő a hegyen és a harsonaszó egyre erősebb lőn. És megrendüle az egész nép, mely a táborban vala. 17 És Mózes kivezeté a népet az Isten elébe, ki, a táborból, és 18 megállának a hegy alján. A Szinái hegye pedig egészen füstölgött, mivel az Örökkévaló leszállt reája a tűzben; és füstje felszálla, mint egy kemenczének füstje, és az egész hegy 19 fölötte rendüle meg. És a harsonaszó egyre nagyon erősödött meg. Mózes szól vala, és 20 Isten felel vala neki fenszóval. És az Örökkévaló leszálla a Szinái hegyére, a hegy tetejére. És az Örökkévaló hívá Mózest a 21 hegy tetejére; és Mózes fölmene. És mondá az Örökkévaló Mózesnek: Eredj le és intsd meg a népet, hogy ne

ján érkeztek a Szinái pusztájába (L. 1. v), *másodikán* Mózes felment a Szinái hegyére (L. a 3 v), *harmadikán* átvivé a nép szavait Istenhez (L. a 8. v.), *negyedikén* közölte Isten parancsolatait a három előkészülési napot illetőleg a néppel (L. a 9. v.), tehát az előkészülés *harmadik* napja esik a hónap *hatodikára*. (17) לקראת האלהים, *Isten elébe*, értsd: Isten megjelenésének eléje — בתחתית ההר *a hegy alján*, a nép számára kijelölt helyen. L. feljebb 12. v. — תחתית, nn. melléknév פַּחַתִּי-ból, ez pedig פַּחַת-ból képeztetik. (18) עָשַׁן (=עָשַׁן) ige; nem tévesztendő össze עָשָׁן-nal, mely főnév: úgyszintén עָשָׁן is főnév, mely azonban csak e helyen, é. p. függő alakban (st. const.) fordul elő. — ויחרד כל ההר. *és az egész hegy megrendüle*; ebből חרד ige alapjelentménye: *megrendülni, remegni*, a legvilágosabban kiderül. (19) הולך וחזק *egyre erősödött meg* — הלך igének ezen jelentéséről más ige vagy melléknév kapcsolatában l. M. I. 26, 13. — משה ידבר. *Mózes szól vala*, t. i. Istenhez. — (20) וירד ה' וגו', *és az Örökkévaló leszálla* stb. Értsd: Isten dicsősége megjelenék. A szent szöveg gyakran Istenről ירד, עלה, קרא és más ilyféle érzékítő kifejezéseket használ, midőn Isten megjelenését és kinyilatkoztatását velünk közli. L. M. I. 5, 6. 11. 5. 18. 21. és még sok helyen. (21) העד בעם וגו', *intsd meg a népet* stb., hogy a számára kijelölt

יְהֹוָה אֶל־יְהוָה לִרְאוֹת וְנָפַל
מִמֶּנּוּ רָב׃ כג וְגַם הַכֹּהֲנִים הַנִּגָּשִׁים
אֶל־יְהוָה יִתְקַדָּשׁוּ פֶּן־יִפְרֹץ בָּהֶם
יְהוָה׃ כד וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה
לֹא־יוּכַל הָעָם לַעֲלֹת אֶל־הַר
סִינָי כִּי אַתָּה הַעֵדֹתָה בָּנוּ לֵאמֹר
הַגְבֵּל אֶת־הָהָר וְקִדַּשְׁתּוֹ׃ כה וַיֹּאמֶר
אֲלֵהֶם יְהוָה לֶךְ־רֵד וְעָלִיתָ אַתָּה
וְאַהֲרֹן עִמָּךְ וְהַכֹּהֲנִים וְהָעָם
אַל־יֶהֱרְסוּ לַעֲלוֹת אֶל־יְהוָה פֶּן־
יִפְרָץ־בָּם׃ וַיֵּרֶד מֹשֶׁה אֶל־הָעָם
וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם׃ ס

törjenek előre az Örökkévalóhoz, hogy lássák, és sokan közülök elveszszenek. 22 És a papok is, kik közelebb lépnek az Örökkévalóhoz, szenteljék meg magukat, hogy az Örökkéváló be ne rontson közéjök. 23 És mondá Mózes az Örökkévalónak: A nép fel nem jöhet a Szinái hegyére, mert te intettél bennünket, mondván: Szabj határt a hegynek és szenteld meg azt. 24 És mondá neki az Örökkéváló: Eredj, menj le, és azután jöjj fel, te, és Áron magaddal, és az áldozárok és a nép ne törjenek előre, hogy föl menjenek az Örökkévalóhoz, hogy be ne rontson közéjök. 25 És Mózes lemene a néphez, és megmondá nekik.

---

határon (L. feljebb 12. v.) túl ne lépjen. הָגֵּד imp. hif. (t. עוד) ב vonzattal annyit jelent, mint: *int.* L M. I. 43, 3. — פן יהרסו, szószerint, hogy le ne rontsák, t. i. a határt, azért: *hogy ne törjenek előre.* — רב melléknév úgy értendő, mintha lenne: עם רב, sok nép, mert a népről van szó. (22) הכהנים הנגשים וגו׳, *a papok, kik közelebb lépnek* stb. Mert ezek számára a Szinái hegyének lejtőjén, tehát közelebb a hegy csucsához, melyen Isten dicsősége megjelent, ki volt jelölve a hely. Ezek is tartsák szentül magukat. — פן יפרץ בהם ה׳, *hogy az Örökkéváló be ne rontson közéjök.* פרץ ב־, szószerint annyit jelent, mint betörni, p. ellenálló néptömeg közé, mely alkalommal a betörő rendesen ront-bont. (23) העדתה vonzatáról és jelentményéről l. feljebb a 21. v.— הגבל את ההר, l. feljebb a 12. v., a hol az ige a személynév tárgyesetét vonzza, itt pedig a helyét. (24) לך־רד, *eredj, menj le* — és intsd őket még egyszer — אתה ואהרן עמך והכהנים והעם וגו׳, te meg Áron magaddal, és az áldozárok és a nép. Ezek közől is menjen kiki a számára kijelölt helyére. Mózes a hegy csucsán (L feljebb a 20. v.), Áron azonban nem mehetett fel egészen a hegy csucsáig, hanem lejebb megállt, még lejebb a hegylejtőn álltak a többi áldozárok (L. feljebb a 22 v.), végre a nép állt a hegy alján. L. feljebb a 17 v. — יִפְרָץ־בָּם csak ugyanazt jelenti, mint יִפְרֹץ בהם (L feljebb 21. v.) A ־ azért áll a ר alatt a szokott חולם helyett, mivel az ige erősen csatlakozik (מקיף) a következő בָּם szócskához. (25) ויאמר אלהם, *és mondá nekik.* Azaz: intette őket Isten parancsolata szerint.

XX. FEJEZET.

A tiz Ige (1—17). *A nép megijed* (18—19). *Mózes felbátorítja a népet* (20—21). *Megtiltatik a bálványimádás* (22—23), *és az oltárépítés módja állapíttatik meg* (24—26).

א כ וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֵת כָּל־

ב 1 És szóla Isten, mindeze- הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר׃ ס אָנֹכִי
2 ket az igéket mondván: Én יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ
vagyok az Örökkévaló, a te
Istened, a ki tégedet kihoz-

---

(1) את כל הדברים האלה, *mindezeket az igéket*, t. i. a tiz Igét (עשרת הדברים). L. M. V. 4, 13.), melyek az istenileg kinyilatkoztatott törvénynek alapját képezik. — A tiz Ige két főrészre oszlik, melyek két kőtáblára iratnak (L ugyanott). Az első öt Ige az egyik táblára; az utolsó öt Ige pedig a második táblára. (L. az ábrát):

אנכי ה׳....	לא תרצח.—
לא יהיה....	לא תנאף.—
לא תשא....	לא תגנב.—
זכור את....	לא תענה....
כבד את....	לא תחמד....

Az első öt Igének tárgyát képezi az istenismeret. Ugyanis az első, második és harmadik Ige egészen közvetlenül foglalkozik Isten léte és lénye megismertetésével. A negyedik, mely a szombat szentültartásáról szól, szintén istenismeretre tanít, a mennyiben a szombat örök jelül szolgál arra, hogy Isten *a világ teremtője*. És úgy végre az ötödik Ige, mely atya és anya iránti tiszteletet parancsol, annyiban függ össze az istenismerettel, a mennyiben a szülők az Istent képviselik a földön és a gyermekeikhez való viszonyuk hasonló az Istennek az emberhez való viszonyához. — Gyermekei vagytok az Örökkévalónak, ti Isteneteknek (L. M. V, 14, 1.), azaz: gyermeki viszonyban álltok mennyei atyátokhoz, Istenetekhez! Mint olyant kell, hogy Őt megismerjétek, tiszteljétek és szeressétek. — Az utolsó öt Ige pedig az embertárs iránti fő- és alapkötelességeket tartalmazza, melyeknek szentültartása által az Istent szolgáljuk és tiszteljük. *Istenismeret és felebaráti szeretet alapja és végczélja az egész isteni törvénynek!* (2) אנכי ה׳ אלהיך אשר הוצאתיך וגו׳, *Én vagyok az Örökkévaló, a te Istened, a ki tégedet kihoztalak* stb. A Szinái hegyén Isten ki nem nyilatkoztatta az Ő létét. Ezt nem csak az izraeliták, hanem a többi népek is már ismerték a szinái kinyilatkoztatás előtt. Isten létét a természetből tudta meg az ember. Csak *lényét* nem fogta fel helyesen Ezt közölte Isten legelőször ősatyánkkal, Ábrahámmal, hogy t. i. Ő az ég és a föld teremtője (L. M. I. 14, 22.) hogy mindenható (l. M. I 17, 1.), igazságos (M. I. 18, 25), kegyelmes (M. I. ugyantot 26.) stb. stb, Mindezekre tanították ősatyáink utódjaikat. A szinái kinyilatkoztatás napján, Isten mint olyan nyilatkoztatja ki magát az izraelita nép előtt, *mint a ki őt Egyiptomból, a szolgák házából, azaz: a rabszolgaságból, megszabadította,*

מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים׃
ג לֹא־יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים
ד עַל־פָּנָי׃ לֹא־תַעֲשֶׂה־לְךָ פֶסֶל | וְכָל־תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם |
מִמַּעַל וַאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתָּחַת
וַאֲשֶׁר בַּמַּיִם | מִתַּחַת לָאָרֶץ׃
ה לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תָעָבְדֵם
כִּי אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא

talak Egyiptom földéről, a szolgák házából. Ne legyenek neked idegen isteneid én előttem. Ne csinálj magadnak faragott képet, vagy bármely alakot arról, a mi fenn az égben vagy lenn a földön, vagy a vízben vagyon, a föld alatt. Ne hajolj meg előttök és ne szolgáld azokat; mert én vagyok az Örökkévaló, a te Istened,

---

minél fogva Izrael Isten népévé vált, melylyel szövetségre lépett, hogy szent törvényét hiven teljesíteni és szent nevét hirdetni fogja mindig és örök időben. (3) לא יהיה לך וגו׳, *ne legyenek neked* stb. Míg az első Igének (2. v.) a tartalma parancsolatképen hangzik, addig a második ige (3—5 v.) három tilalmat tartalmaz, melyek közől az első: más istenek imádására, a második: faragott képek csinálására, és a harmadik: azok előtti leborulására vonatkozik. — אלהים אחרים. *idegen isteneid*, azaz: Istenen kivül más isteni lény. — על פני, szószerint: *arczom előtt*, értsd: *előttem*, hogy én azt lássam. (4) לא תעשה לך פסל וגו׳, *ne csinálj magadnak faragott képet* stb. E vers sem többet, sem kevesebbet nem fejez ki, mint a mennyi e szavak szorosb értelméből kitetszik. Eltiltja t. i. fából, kőből vagy más anyagból képet vagy szobrot isteni imádás czéljából faragni. — פֶּסֶל, így neveztetik a faragott kép (פָּסַל, faragni)-ból; תמונה pedig (töve: מון = מין, *nem*) mindenféle alakot jelent. (5) לא תשתחוה להם וגו׳, *ne hajolj meg előttök* stb. Ez végre eltiltja, a bálványoknak isteni tiszteletet adni. — תָּעָבְדֵם tárgyragozott futurum hofál. Csak a bálványimádásról használtatik V. ö. M. II. 23, 24. V. 5, 9. — 13, 3. — אל קנא, *buzgó Isten*, a ki más Istent Maga mellett nem tűr, mivel ez isteni lényével nem fér össze. E főnevet קנא a Szentirás Istenről használja, jelentvén azzal, hogy Isten nem tűri, hogy kivűle még másnak isteni tisztelet adassék. — קָנֹא, értsd: אנכי פֹּקֵד, *én büntetem meg*, a mint ez egyébiránt is לשנאי (első személyraggal) szóból a vers végén kitetszik. Ép úgy ועשה חסד (a következő versben) szintén úgy értendő: אנכי עשה חסד, *én cselekszem kegyelmet*, a mit szintén לאהבי וגו׳ szavak a vers végén kétségtelenné tesznek. Az *első* és *második* Igében Isten *első* személyben szól. Innen a Talmud ezen megjegyzése: אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום, azaz: az első két Igét közvetlenül Isten szájából hallottuk, czélzással arra, hogy e két igében Isten *első* személyben szól, míg a következő Igékben a harmadik személyben. — פקד עון אבות על בנים, *megbüntetem az atyáknak a vétkét a gyermekekben*, azaz: *későbbi* időben, mert azt várom, hogy a vétkes az ő bűneit belássa és megtérjen. — על שלשים ועל רבעים,

פֹּקֵד עֲוֹן אָבֹת עַל־בָּנִים עַל־ שִׁלֵּשִׁים וְעַל־רִבֵּעִים לְשֹׂנְאָי׃ ה
וְעֹשֶׂה חֶסֶד לַאֲלָפִים לְאֹהֲבַי ו
וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָי׃ ס לֹא תִשָּׂא ז
אֶת־שֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא כִּי לֹא יְנַקֶּה יְהוָה אֵת אֲשֶׁר־יִשָּׂא ח
אֶת־שְׁמוֹ לַשָּׁוְא׃ פ זָכוֹר אֶת־

buzgó Isten, megbüntetem az atyáknak a vétkét a gyermekekben, harmadik és negyedik ízig, azokban, kik engem gyűlölnek. Ellenben kegyelmet cselekszem ezredig ízig azokkal, kik engem szeretnek és parancsolataimat megtarják. Ne ejtsd ki az Örökkévaló, a te Istened nevét hiába, mert az Örökkévaló nem hagyja büntetlen azt, ki az Ő nevét hiába kiejti. Emlékezzél meg a szom-

---

harmadik és negyedik ízig. De csak is akkor, hogyha a bűnös atya utódjai is gyűlölik az Istent (לשנאי), azaz: *gonoszok.* Az ötödik íznek azonban, ha az Isten addig az atya vétkeit utódjaiban meg nem büntette, mivel ezek nem jártak a gonosz atya utjain, az atya vétkeért nem kell bűnhődnie פֹּקֵד part. kál; töve: פקד tulajdonképen annyit jelent, mint: *ügyelni*, átvitt értelemben: *megbüntetni.* — שִׁלֵּשִׁים l. M. I. 50, 23. Ép oly formájú tsz. fn רִבֵּעִים; mind a kettő csak többesszámban (pluralia tantum) fordul elő. (6) ועשה חסד לאלפים, *ellenben cselekszem kegyelmet ezredik ízig*, értsd: *ezer nemzedéknek;* kik engem szeretnek (לאהבי), kik t. i. szivvel és lélekkel hozzám ragaszkodnak és parancsolataimat, azaz: törvényeimet hiven teljesítik. (7) לא תשא וגו', *ne ejtsd ki*, stb נשא-nak az alapjelentménye: *felemelni;* נשא קול, *szót emelni*, azért (קול nélkül is) שֵׁם és hasonló jelentésű nevekkel kapcsolatban: *kiejteni.* — לשוא; e szó rokonjelentésű לשקר (L. M. III. 19, 12) szóval, csakhogy tágabb értelmű; mert míg a שֶׁקֶר *a hamisság*, addig שָׁוְא, *a hiábavalóság* fogalmát fejezi ki (V. ö. Jer. 2, 30.). A harmadik Ige tehát nemcsak a *hamis*, hanem a *hiábavaló* eskűt is tiltja. — לא ינקה וגו', *nem hagy büntetlen* stb. ינקה fut. piél נקה-ból, miből e melléknév: נָקִי *tiszta, ment* származik; azért ינקה (piélben): *föl fog menteni* (a büntetés alól). *büntetlen fog hagyni* (8) זכור את יום השבת. A negyedik Ige egy *parancsolatot* (מִצְוַת עֲשֵׂה) meg egy tilalmat (מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה) tartalmaz. Az első része azt parancsolja, hogy a nyugalom (szombat) napjáról megemlékezzünk annak megszentelése czéljából, azaz: hogy a szombat napját erkölcsi czélok elérésére u. m. szellemünk kiképzésére, szivünk nemesítésére és lelkünk Istenhez való emelésére felhasználjuk. A második rész tilt nekünk, a szombat napján akármilyen munkát végezni, vagy cselédeink vagyis marháink által végeztetni. Végre a szombat megszentelésének az okát is kifejti: mert — úgymond — hat nap alatt alkotta az Örökkévaló az eget és a földet stb., azaz: teremtette a világot. A szombat örök jelűl szolgál arra, hogy Isten a világot teremtette. — זָכוֹר infinit. az imperativus: זְכוֹר helyett, mely azonban csak akkor fordul elő, mikor a parancsolat *folytonos* cselekvést rendel. V.

ט יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ׃ שֵׁשֶׁת יָמִים
תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלַאכְתֶּךָ׃
י וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת | לַיהוָה
אֱלֹהֶיךָ לֹא־תַעֲשֶׂה כָל־מְלָאכָה
אַתָּה | וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ עַבְדְּךָ
וַאֲמָתֶךָ וּבְהֶמְתֶּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר
יא בִּשְׁעָרֶיךָ׃ כִּי שֵׁשֶׁת־יָמִים עָשָׂה
יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ
אֶת־הַיָּם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּם
וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל־כֵּן בֵּרַךְ
יְהוָה אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֵׁהוּ׃
יב ס כַּבֵּד אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אִמֶּךָ
לְמַעַן יַאֲרִכוּן יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה

bat napjáról hogy azt megszenteljed. Hat napon dolgozzál és végezd minden munkádat. De a hetedik nap nyugalom az Örökkévaló, a te istened, tiszteletére; ne végezz semminemű munkát, se te, se fiad, se leányod, se szolgád, se szolgálód, se barmod, se az idegen közötted, ki kapuidon belül van. Mert hat nap alatt alkotta az Örökkévaló az eget és a földet, a tengert és mindazt, a mi azokban vagyon, és nyugovék a hetedik napon; azért áldotta meg az Örökkévaló a szombat napját és megszentelé azt. Tiszteld atyádat és anyádat, hogy hosszak legyenek életnapjaid a földön, melyet

ö. M. V. 16, 1. 25, 17. é. m. m. h. — לקדשו, *hogy azt megszenteljed*, azaz: kitüntessed csupán lelkes foglalkozás által, nem foglalkozván a szombat napján más dolgokkal, mint a melyek Istenhez vezetnek. (9) ששת ימים תעבד, *hat napon dolgozzál*; ez nem parancs (מצוה), hanem törvényesen megengedett dolog (רשות), úgy hogy a hat hétköznapon minden munkáidat végezheted. De a hetedik napon, mint a szombat napján, nyugodjál. Ez utóbbi parancs. — וגרך, *és az idegen közötted*. Kétféle גֵּר különböztetendő meg: 1. A ki az izraelita vallásra áttért (גֵּר צֶדֶק), ki az isteni törvény minden egyes rendeletét köteles teljesíteni, mint a született izraelita (אזרח) 2. A ki az izraeliták közt letelepedett, és csak a noáchidák vallását (שבע מצות בני נח) követi (L. M. I. 9, 4), de nem tért át az izraelita vallásra (גֵּר תּוֹשָׁב): az szintén nyugodjék a szombat napján és ne végezzen munkát az izraelita számára. (11) כי ששת ימים, *mert hat nap alatt* stb. ששת ימים accusativusban időhatározó gyanánt, azért: hat nap alatt. — וינח, *és nyugovék*, értsd: felhagyott a teremtés munkájával. L. M. I. 2, 2—3. — וינח fut. c. kál, töve: נוח. — על כן ברך, *azért áldotta meg*, hogy legyen t. i. kitüntetve a többi napok közől. — ויקדשהו, *és megszentelé azt*; azaz: szent czéloknak szentelte. L. feljebb 8. v. (12) כבד וגו', *tiszteld* stb. E parancsolat befejezi az istenismeretet és a közvetlen istenszolgálatot megalapító első öt Igét. Mert az embernek Istenéhez való viszonya teljességgel hasonló a gyermeknek szüleihez való viszonyához. Ugyszintén az Isten iránti tisztelet hasonló az atya és anya iránti tisztelethez (L. feljebb az 1. v.) — למען יארכון וגו', *hogy*

אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ׃ ס

יג לֹא תִרְצָח׃ ס לֹא תִנְאָף׃ ס
לֹא תִגְנֹב׃ ס לֹא־תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ
יד עֵד שָׁקֶר׃ ס לֹא תַחְמֹד בֵּית
רֵעֶךָ ס לֹא תַחְמֹד אֵשֶׁת רֵעֶךָ
וְעַבְדּוֹ וַאֲמָתוֹ וְשׁוֹרוֹ וַחֲמֹרוֹ וְכֹל
טו אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ׃ פ שביעי וְכָל־
הָעָם רֹאִים אֶת־הַקּוֹלֹת וְאֶת־
הַלַּפִּידִם וְאֵת קוֹל הַשֹּׁפָר וְאֶת־
הָהָר עָשֵׁן וַיַּרְא הָעָם וַיָּנֻעוּ
טז וַיַּעַמְדוּ מֵרָחֹק׃ וַיֹּאמְרוּ אֶל־

az Örökkévaló, a te Istened, 13 neked ád. Ne ölj. Ne paráználkodjál. Ne lopj. Ne vallj felebarátod ellen, mint hamis 14 tanú. Ne kívánd felebarátod házát; ne kívánd felebarátod feleségét, se szolgáját, se szolgálóját, se ökrét, se szamarát, és egyáltalában semmit, a mi 15 felebarátodé. És az egész nép észreveszi *vala* a dörgő villámokat és a lángokat, és a harsonaszót, és a hegyet, a mint füstölgött; és látá a nép, és 16 megrendűlének, és állának távolról. És mondák Mózesnek:

---

hosszak legyenek stb. A nép erős fejlődése és hosszú élete a családi élet szentültartásán alapszik, ez pedig, az atya és anya iránti vallásos és erkölcsös tiszteletet tételezi fel. (13) לא תרצח, *ne ölj*. Ezzel a tiz Ige második fele veszi kezdetét, mely a felebarát iránti főkötelességeket tartalmazza. Ezek szerint nekünk szigorúan el van tiltva felbarátunkat életétől, anyagi vagyis erkölcsi birtokától megfosztani, vagy általában azt, a mi felebarátunké megkivánni — תרצח fut. kál פתח-chal a צ alatt, a következő torokhang miatt, azért pausában תִּרְצָח; töve: רצח. Mig רצח-nak, a jelentménye: valakit gonoszúl életétől megfosztani, addig הרג ige a törvényszerű halálbüntetésről is használtatik L. M. III. 20, 16. — תנאף fut. kál פתח-chal az א alatt, azért pausában תִּנְאָף; töve: נאף csakis házasságtörést jelöl. L. ugyanott 10. — תגנב, töve: גנב, másnak tulajdonát magának jogtalanúl elsajátítását jelöli. — תענה, fut. kál; töve: ענה voltaképen *felelni*, ב vonzattal: *vallani* (valaki ellen). L. M. V. 19, 16. 18. — רעך ragozott főnév; rag nélkül két alakban fordul elő רֵעַ (L. Zsolt. 35, 14.) és רֵעֶה (L. Sam. II. 15, 37.), töve: mind a kettőnek רעה (= רצה). Jelentését l. felj. 11, 2. — עד שקר, *mint hamis tanú*, mert עֵד accusativusban áll, és pedig igehatározói jelentéssel. (14) לא תחמד, *ne kivánd* stb. Ezzel nem csak a tiz Ige második fele, hanem az egész isteni alaptörvény be van fejezve. De egyszersmind az alaptörvény isteni voltát is tünteti fel az által, hogy nemcsak a bűnös *tettet*, hanem a bűnös kivánságot is bünteti meg. (15) ראים את הקלת וגו׳, *észreveszi vala a dörgő villámokat* stb. ראה úgy mint שמע, טעם, הריח és a többi érzékek tevékenységét jelölő igék nem csak érzéki, hanem szellemi észrevételről is használatosak. L. M. I. 23, 15. 34, 30. Zsolt. 34, 1. Jes. 11, 3. é. m. m. h. — עָשַׁן benható ige; nem tévesztendő össze עָשָׁן-nal, mely főnév. L. M. I. 15, 17. (16) דבר אתה עמנו, *szóly te velünk*. Csak a tiz Igét hal-

מֹשֶׁה דַּבֶּר־אַתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה
וְאַל־יְדַבֵּר עִמָּנוּ אֱלֹהִים פֶּן־
יז נָמוּת׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם
אַל־תִּירָאוּ כִּי לְבַעֲבוּר נַסּוֹת
אֶתְכֶם בָּא הָאֱלֹהִים וּבַעֲבוּר
תִּהְיֶה יִרְאָתוֹ עַל־פְּנֵיכֶם לְבִלְתִּי
יח תֶּחֱטָאוּ׃ וַיַּעֲמֹד הָעָם מֵרָחֹק
וּמֹשֶׁה נִגַּשׁ אֶל־הָעֲרָפֶל אֲשֶׁר־
יט שָׁם הָאֱלֹהִים׃ ס מפטיר וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַתֶּם רְאִיתֶם כִּי
כ מִן־הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם׃ לֹא
תַעֲשׂוּן אִתִּי אֱלֹהֵי כֶסֶף וֵאלֹהֵי
כא זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם׃ מִזְבַּח
אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה־לִּי וְזָבַחְתָּ עָלָיו
אֶת־עֹלֹתֶיךָ וְאֶת־שְׁלָמֶיךָ אֶת־

Szólj te velünk és hallgatni akarunk; és ne szóljon velünk az Isten, hogy meg ne hal-
17 junk. És mondá Mózes a népnek: Ne féljetek, mert a végett, hogy próbára tegyen titeket, jött az Isten, és hogy legyen félelme orczáitokon,
18 hogy ne vétkezzetek. A nép tehát álla távolról, Mózes pedig oda lépett a homály felé,
19 a hol volt az Isten. És mondá az Örökkévaló Mózesnek: Ekképen szólj Izrael gyermekeihez: Ti láttátok, hogy az ég-
20 ből szóltam veletek. Ne csináljatok mellém ezüst isteneket, és arany isteneket ne csi-
21 náljatok magatoknak. Oltárt földből csinálj nekem és azon áldozzad égőáldozataidat és

---

lotta a nép Istentől; a többi törvényeket pedig Mózestől, ki a nép kivánatára Isten meghagyásából azokat a néppel közölte. L. M. V. 4, 12—14. — ונשמעה, meghosszabbult futurum, óhajtást fejez ki, azért: *hallgatni akarunk*. פן נמות, *hogy meg ne halljunk* félelemből, a megrendítő isteni megjelenéstől. (17) לבעבור נסות אתכם וגו׳, *a végett, hogy próbára tegyen titeket*, értsd: hogy kitüntesse elszántságtokat az isteni szövetség szentültartására; nem pedig, hogy Ő is győződjék meg akaratotokról, melyet az Isten úgyis tudta. L. M. I. 22, 1. — ובעבור תהיה יראתו על פניכם, *és hogy félelme legyen orczátokon*, értsd: szemeitek előtt. יראתו annyi mint לִרְאָתוֹ אֹתוֹ (gen. objectivus) V. ö. M. V. 4, 10. 10, 19. (18) ויעמד העם וגו׳, *a nép tehát álla* stb. A ו-nak e vers kezdetén összefoglaló jelentése van: *tehát* (L. a fordítást), mivel csak a már előbb (15 v.) mondottakat foglalja össze. (19) אתם ראיתם וגו׳, *ti láttátok* stb., értsd: szemlátomást győződtetek meg lényem mivoltáról; azért óvakodjatok minden álistenség imadásától. V. ö. M. V. 4, 15. (21) מזבח אדמה תעשה לי, *oltárt földből csinálj nekem*. Ez azonban ki nem zárja a kőből való oltárépítést, hanem csak azt, hogy attól minden vaseszköznek távol kellett maradnia. L. a következő verset. — אזכיר (fut. hif.), *engedni fogom nevemet említeni*, értsd: ki fogom jelölni

צֹאנֶךָ וְאֶת־בְּקָרֶךָ בְּכָל־הַמָּקוֹם
אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת־שְׁמִי אָבוֹא
כב אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ׃ וְאִם־מִזְבַּח
אֲבָנִים תַּעֲשֶׂה־לִּי לֹא־תִבְנֶה
אֶתְהֶן גָּזִית כִּי חַרְבְּךָ הֵנַפְתָּ
כג עָלֶיהָ וַתְּחַלְלֶהָ׃ וְלֹא־תַעֲלֶה
בְּמַעֲלֹת עַל־מִזְבְּחִי אֲשֶׁר לֹא־
תִגָּלֶה עֶרְוָתְךָ עָלָיו׃

örömáldozataidat, juhaidat és ökreidet; minden helyen, a hol engedem nevemet említeni, eljövök hozzád és meg-
22 áldlak tégedet. És ha oltárt kövekből csinálsz nekem, ne építsd faragott kövekből, mert mihelyt vasadat föléje emeled,
23 megfertőzteted azt. És ne menj fel lépcsőkön az én oltáromra, hogy szemérmed fel ne fedessék rajta.

---

a helyet, melyen az én nevem hirdetessék. אבא אליך וברכתיך, *eljövök hozzád és megáldlak tégedet*, azaz: közel leszek hozzád és meghallgatlak. (22) גזית nőn. főnév, mely elvont fogalmat jelent: *faragás*, azért: אַבְנֵי גָזִית, *faragott kövek*; töve: גָּזָה (= גָּזַז, *nyirni*, *vágni*). E szerint לא תבנה אתהן גזית úgy értendő, mintha lenne: לא תבנה אתהן אבני גזית, két accusativussal, mivel az anyag, melyből valami építtetik, a héberben tárgyesetben áll. V. ö. M. V. 27, 6. és még sok helyen. כי חרבך הנפת עליה ותחללה, *mert mihelyt vasadat föléje emeled, már megfertőztetted*. A vas (kard) jegyzi meg a Talmud (Middôth 3, 4.) szolgál az élet megrövidítésére; az oltár pedig az élet meghosszabbítására szolgál — mert az oltár rendeltetése, hogy rajta áldozzanak, és hogy engeszteljenek rajta a halált érdemelő bűnösért —; nem illik azért, hogy az élet megrövidítője (a vas) emeltessék az élet meghosszabbítója (az oltár) fölé. — חָנַב csak szükebb értelemben jelent: *kardot*; tágabb értelemben mindenféle *éles eszközt* jelent, a mely *metszésre* (Jos. 5, 2. 3.), *hajvágásra* (Ezekh. 5, 1.) és *kőfaragásra* (ugyanott 26, 9.) szolgál. Itt pedig, a mint a szövegből kitetszik, *vésőt* jelent. — הנפת perf. hif. töve: נוּף, *lendíteni*, azért על viszonyítóval: *fölemelni* valamit valaki, vagy valami ellen. V. ö. M. V. 23, 26. — ותחללה fut. conv. pi., töve: חלל voltaképen annyit jelent, mint *átfúrni*, azért: megölni (karddal); átvitt értelemben: valakit v. valamit szent voltától megfosztani, azért: *megfertőztetni*. Ez utóbbi értelemben igen gyakran fordul elő. V. ö. alább 31, 14. (23) אשר לא תגלה ערותך עליו, *hogy szemérmed fel ne fedessék rajta*, ha t. i. lépcsőkön feljárnál az oltárhoz. Az oltár, valamint közvetítője az engesztelésnek, úgy jelképe a szemérmetességnek.

XXI. FEJEZET.

Törvények a rabszolgáról (1—6) *és a rabszolganőről* (7—11). *A gyilkosról* (12—14). *Arról, ki szüleit veri* (15), *ki embert lop* (16), *ki szüleit szidja* (17), *ki akárkit ver* (18—21), *ki terhes asszonyt rúg* (23—23), *ki sérelmet ejt valakin* (24—27). *A kinek öklelő marhája vagyon* (28—32), *ki vermet ás és be nem födi* (33—34), *kinek rugdosó marhája van* (35—36), *ki marhát lop* (37).

מִשְׁפָּטִים.

א וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר

1 És ezek az itéletek, melye-

ב תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם׃ כִּי תִקְנֶה עֶבֶד

2 ket terjeszsz eléjök: Ha veszesz héber szolgát, hat esztendeig

עִבְרִי שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבַשְּׁבִעִת

szolgáljon, de a hetedikben

ג יֵצֵא לַחָפְשִׁי חִנָּם׃ אִם־בְּגַפּוֹ

menjen ki szabaddá ingyen.

3 Ha egymagában jön be, egy-

יָבֹא בְּגַפּוֹ יֵצֵא אִם־בַּעַל אִשָּׁה

magában menjen ki; ha pe-

ד הוּא וְיָצְאָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ׃ אִם־

dig egy asszonynak a férje,

אֲדֹנָיו יִתֶּן־לוֹ אִשָּׁה וְיָלְדָה־לוֹ

menjen ki felesége vele együtt.

4 Ha pedig ura adna neki feleséget és ez szül neki fiakat,

---

(1) ואלה וגו׳, *és ezek* stb. A ו kapcsoló, mely a következő törvényeket egybe fűzi a tiz Igével, melyekre Mózes az izraelitákat Isten meghagyásából tanította. V. ö. M. V. 4, 13. — המשפטים, *az itéletek;* מִשְׁפָּט (töve: שפט, *itélni*) legtöbbnyire a birói itéletről (L. M. I. 18, 25.) használtatik, a mint e fejezetből is kitűnik, mely polgárjogi ügyek birói elintézéséről szól. — אשר תשים לפניהם, *melyeket eléjök terjesszs*, értsd: okszerűen értelmezve, és alaposan megokolva; ezt fejezi ki e szó: תשים, melynek töve: שום *tenni, rendezni* (valamit) jelöl. (2) עבד עברי, *héber szolga*, mert עברי melléknév. Alakjánál fogva azonban úgy is érthető: *a héber szolgája* (st. constr.), mint עבד אברהם. Ez utóbbi felfogás azonban hamis lenne, mivel a szent szöveg az עבד עברי-ról itt azt határozza, hogy שש שנים יעבד וגו׳, *hat esztendeig szolgáljon* stb., a mi csak a héber szolgáról, nem pedig a hébernek (kanáanita) szolgájáról áll. — ובשבעת annyi mint ובשנה השביעית, *és a hetedik esztendőben* t. i. eladásától kezdve. לחפשי, *szabaddá.* חָפְשִׁי melléknév חָפְשׁ (főnév)-ből, a ל pedig adverbiummá (ל adverbialis) teszi. — חִנָּם főnévből (חֵן, töve: חנן, kegyelmezni) דָּם rag által képzett adverbium, mint: בִּינָקָם (ק-ג-ר-ב-ל)-ből). L. M. I. 31, 42., azért: חִנָּם, megkegyelmezve, azaz: *ingyen.* (3) אם בגפו, *ha egymagában* stb., értsd: nőtlen. בגפו ragozott főnév ב viszonyítóval, töve: גפף, rokonjelentésű גוף igével, mely hifilben annyit jelent, mint: *elzárni.* (L. Neh. 7, 3.); innen: גֹּוף és גֶּפֶן (test), mely a test belrészeit körülveszi, vagy elzárja. בגפו tehát tulajdonképen azt jelenti: *testével*, azaz: átvitt értelemben: *egymagában.* — אם בעל אשה הוא, *ha pedig egy asszonynak a férje*, kit magával hozott, és kit ura tartozott gyermekestől eltartani. (4) אם אדניו וגו׳, *ha pedig ura* stb. E

בָּנִים אוֹ בָנוֹת הָאִשָּׁה וְיִלְדֶּיהָ
תִּהְיֶה לַאדֹנֶיהָ וְהוּא יֵצֵא בְגַפּוֹ׃
ה וְאִם־אָמֹר יֹאמַר הָעֶבֶד אָהַבְתִּי
אֶת־אֲדֹנִי אֶת־אִשְׁתִּי וְאֶת־בָּנָי
ז לֹא אֵצֵא חָפְשִׁי׃ וְהִגִּישׁוֹ אֲדֹנָיו
אֶל־הָאֱלֹהִים וְהִגִּישׁוֹ אֶל־הַדֶּלֶת
אוֹ אֶל־הַמְּזוּזָה וְרָצַע אֲדֹנָיו
אֶת־אָזְנוֹ בַּמַּרְצֵעַ וַעֲבָדוֹ לְעֹלָם׃
ז ס וְכִי־יִמְכֹּר אִישׁ אֶת־בִּתּוֹ
לְאָמָה לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים׃
ח אִם־רָעָה בְּעֵינֵי אֲדֹנֶיהָ אֲשֶׁר־
לֹא יְעָדָהּ וְהֶפְדָּהּ לְעַם נָכְרִי לֹא־

vagy leányokat: az asszony és gyermekei legyenek az uráé, ő pedig menjen ki egyedül maga.
5 De ha mondva mondja a szolga: Szeretem uramat, feleségemet és gyermekeimet, nem
6 megyek ki szabaddá: vigye őt ura oda a birák elé, és vezesse őt oda az ajtóhoz, vagyis az ajtófélhez, és fúrja át ura az ő fülét egy árral, és szol-
7 gálja őt örökké. És ha valaki leányát eladja szolgálóúl, ne menjen ki úgy, a mint ki-
8 mennek a férfiszolgák. Ha visszatetszik ura szemeiben, úgy hogy azt el nem jegyzi magának, akkor engedje, hogy magát kiválthassa, őt idegen nép-

*לוֹ קרי

feltevésből kitűnik, hogy urának jogában állott héber szolgájának kanaanita szolganőt feleségül adni. אדנין ragozott tsz. főnév: אֲדֹנִים-ból, mely azonban csak egységet jelent és csak a személy *tekintélyének* megjelölése végett használtatik a többesszámban (pluralis majestatis). L. M. I. 1, 1. (5) חפשי, itt annyit jelent mint לחפשי (L. felj. 2. v.), a ל adverbialis nélkül. (6) אל האלהים, *a birák elé*. A birákat, kik az igazságszolgáltatással, tehát Isten dolgával (mert az igazságszolgáltatás az Istené. M. V. I, 17.) foglalkoznak, a sz. szöveg *isteneknek* nevezi (אלהים). — אל הדלת או אל המזוזה, *az ajtóhoz, vagyis az ajtófélhez*; אוֹ szócska e helyen, nem *kizáró* (vagy — vagy), hanem inkább *értelmező* kötőszó (L. M. I. 24, 55.) gyanánt használtatik, azért: *vagyis*. — את־אזנו — ורצע, *és furja át — fülét*, annak jeléül, hogy a szolga a visszanyert szabadságáról önként lemondott. — ועבדו לעולם, *és szolgálja őt örökké*, értsd: hosszú időig, t. i. a jóbel (יובל)-ig; עָבְדּוֹ tárgyragozott perfectum kál; nem tévesztendő össze עֲבָדוֹ szóval, mely birtokragozott főnév עֶבֶד-ből. (7) לאמה, *szolgálóúl*. A ל e jelentéséről l. feljebb 2 v. — לא תצא כצאת העבדים, *ne menjen ki, úgy a mint kimennek a férfiszolgák*, értsd: a szolganő más kedvezményekben is részesítendő, hogy minél előbb szabaduljon meg. L. a következő 3. verset. (8) אשר לא יעדה, *hogy azt magának el nem jegyzi*. A פָּתַח (לֹא) és a קָמֵץ (לוֹ) szerint, a mi egyébiránt (csak a פָּתַח tekintetbevétele mellett) az összefüggésből is kiviláglik. יעדה tárgyragozott ige יָעַד-ból. — והפדה, akkor engedje, hogy magát *kiválthassa*, értsd: köteles módot keresni, hogy a szolgáló magát kiválthassa. — לעם נכרי וגו׳, *idegen népnek* stb. azaz: oly embernek, ki

nek eladni, ne legyen hatalma, miután hűtlenül bánt vele.
9 Ha pedig fiának jegyzi el őt: a leányok joga szerint cselekedjék vele.
10 Hogy ha mást veszen el neki: élelmezését, ruházatát és lakását alább ne
11 szállítsa. Ha pedig ezt a hármat nem cselekszi vele: menjen ki ingyen, váltságpénz
12 nélkül. A ki embert ver, úgy hogy meghal: ölessék meg.
13 De ha nem leselkedett utána, hanem Isten kerítette kezére:
14 helyet rendelek neked, a hová meneküljön. Ha valaki forral fele-

יִמְשֹׁל לְמָכְרָהּ בִּבְגִדּוֹ־בָהּ׃
ט וְאִם־לִבְנוֹ יִיעָדֶנָּה כְּמִשְׁפַּט
י הַבָּנוֹת יַעֲשֶׂה־לָּהּ׃ אִם־אַחֶרֶת
יִקַּח־לוֹ שְׁאֵרָהּ כְּסוּתָהּ וְעֹנָתָהּ
יא לֹא יִגְרָע׃ וְאִם־שְׁלָשׁ־אֵלֶּה לֹא
יַעֲשֶׂה לָהּ וְיָצְאָה חִנָּם אֵין כָּסֶף׃
יב ס מַכֵּה אִישׁ וָמֵת מוֹת יוּמָת׃
יג וַאֲשֶׁר לֹא צָדָה וְהָאֱלֹהִים אִנָּה
לְיָדוֹ וְשַׂמְתִּי לְךָ מָקוֹם אֲשֶׁר
יד יָנוּס שָׁמָּה׃ ס וְכִי־יָזִד אִישׁ

---

nem izraelita, sem atyja, sem ura nem adhatja el őt, בבגדו בה, miután hűtlenül bánt vele: az atyja t. i., ki őt eladta, meg ura, ki őt maga számára el nem jegyezte. (9) ואם לבנו ייעדנה, *ha pedig fiának jegyzi el őt*, t. i. ura, ki magának el nem jegyezte. ייעדנה tárgyragozott futurum kál יעד-ból.— כמשפט הבנות, *a leányok joga szerint*, értsd: *a szabad* leányok joga szerint. (10) שארה ragozott főnév: שְׁאֵר-ből. Így neveztetik az ember *élelmezése*, mely fenmaradását (שָׁאַר) eszközli. — ענתה szintén ragozott főnév: עֹנָה-ból töve: עון, *lakás*. (11) ואם שלש־אלה וגו', *ha pedig ezt a hármat* stb.; t. i. vagy magának, vagy fiának jegyzi el, vagy kiváltását segíti elő. — אין כסף, *váltságpénz*, azaz: váltságdij nélkül; így tehát אין כסף, értelmezője az előtte levő חנם-nak, melynek más értelme is van. — Visszatekintvén a szolgaságra vonatkozó rendszabályokra (2—11), azt találjuk, hogy az isteni törvény a rabszolgaságnak általában véget vet, midőn még az eladott szolgában is az őt megillető személyi szabadságot épségben fentartja. (12) מכה איש ומת, *a ki embert ver, úgy hogy meghal*. איש e helyen, mint másutt is, nem *férfit*, hanem valakit, akár férfi-, akár nőszemélyt, jelent; a ו pedig מָת szóban azt jelenti: *úgy hogy* (ו consecutivum). — מות יומת, *ölessék meg*, szószerint: halállal büntettessék meg. (13) ואשר לא צדה, *de ha nem leselkedett utána*. אשר e helyen nem mint rendesen vonatkozó névmás, hanem kötőszó, annyit jelent, mint (L. a következő verset) כי, *ha*; צדה pedig (töve: צדה, rokonjelentésű צוד-dal) נפש vonzattal (Sam. I. 24, 12.), vagyis vonzat nélkül, azt jelenti: valakinek életére törekedni. — אנה לידו, *kerítette kezére*, voltaképen אָנָה *alkalmazta* (hithpáélben: הִתְאַנָּה [Kir. II. 5, 7.] *alkalmat keres*, úgy szintén a főnév: תַּאֲנָה [Birák 14, 4.], *alkalom*), de, לידו kapcsolatában azt jelenti: *kezére keríteni*. — ושמתי לך מקום, *akkor helyet rendelek neked* stb. V. ö. M. V. 19, 4—5. (14) וכי יזיד איש וגו', *de ha valaki forral*, stb.

barátja ellen, hogy őt megölje
álnokúl: oltáromtól vidd el
15 őt, hogy meghaljon. A ki
atyját megveri, vagy anyját,
16 ölessék meg. A ki embert lop,
és azt eladja, de még kezében
17 találtatik: ölessék meg. És a
ki szidja atyját, vagy anyját:
18 ölessék meg. Ha férfiak czivakodnak, és az egyik megüti
társát kővel, vagy ököllel, és
ez nem hal meg, hanem ágy-
19 ba esik: ha fölkel, és járkál
künn mankóján: akkor mentessék fel az, a ki megüti vala,
csak a mit mulasztott, térítse
meg, és gyógyítva gyógyít-
20 tassa. És ha valaki megveri szolgáját, vagy szolgálóját a vesszö-

עַל־רֵעֵהוּ לְהָרְגוֹ בְעָרְמָה מֵעִם
טו מִזְבְּחִי תִּקָּחֶנּוּ לָמוּת: ס וּמַכֵּה
אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת: ס
טז וְגֹנֵב אִישׁ וּמְכָרוֹ וְנִמְצָא בְיָדוֹ
יז מוֹת יוּמָת: ס וּמְקַלֵּל אָבִיו
יח וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת: ס וְכִי־יְרִיבֻן
אֲנָשִׁים וְהִכָּה־אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ
בְּאֶבֶן אוֹ בְאֶגְרֹף וְלֹא יָמוּת
יט וְנָפַל לְמִשְׁכָּב: אִם־יָקוּם
וְהִתְהַלֵּךְ בַּחוּץ עַל־מִשְׁעַנְתּוֹ
וְנָקָה הַמַּכֶּה רַק שִׁבְתּוֹ יִתֵּן
כ וְרַפֹּא יְרַפֵּא: ס לוּ וְכִי־יַכֶּה
אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ אוֹ אֶת־אֲמָתוֹ

יזד fut. hif. töve: זוד voltaképen *forrni* jelent (M. I. 25, 29.); átvitt értelemben, úgy a kál (M. II. 18, 11.), mint a hifilben, על vonzatával: *gonosz szándékkal foglalkozni*, azért *forralni*. — להרגו בערמה, *hogy őt megölje álnokúl*. Ez a fennebbi ואשר לא צדה (13. v.)-nak az ellentéte. — מעם מזבחי וגו', *oltáromtól* stb., értsd: nincs az a szent hely, mely őt óltalmazná a megérdemlett halálbüntetés ellen. (15) ומכה אביו ואמו, *és a ki megveri atyját vagy anyját*. A „vâv" ואמו szó elején nem *kapcsoló: és*, hanem *ellenző: vagy*. L. a fordítást. (16) ונמצא בידו, *de még kezében találtatik*, t. i. a tolvaj kezében. (17) ומקלל אביו ואמו וגו', *és a ki atyját vagy anyját szidja* stb. A szidalmazásra úgy, mint az ütésre halálbüntetés van szabva; de *külön törvény* által tiltatik el, mivel a szidalmazásra másnemű halálbüntetés van mérve, mint az ütésre. (18) באגרף. *ököllel*. אגרף származik גרף (összevonni) igéből, az א (א prosthetikón) a szó elején főnévképző, mint אצבע (צבע)-ból, és használtatik az ujjak összevonása által alakuló gömbölyded kéz (ököl)-ről. — ונפל למשכב, szószerint: *ágyba esik*, azaz: fekvő beteggé válik. (19) על משענתו, *mankóján*, értsd: fellábad és meggyógyúl. משענתו ragozott főnév מִשְׁעֶנֶת-ből, töve: שען csak nifálban (támaszkodni).— ונקה וגו', *akkor mentessék fel* stb. értsd: nagyobb büntetés alól. שבתו szószerint: *mulasztását*, értsd, a mit mulasztott. שבתו ragozott infinitivus (שָׁבֹת), töve: ישב. — ורפא ירפא, *és gyógyítva gyógyíttassa meg*, azaz: viseljo gyógyítása összes költségeit. A határozatlan és határozott módú ige nyomatékos jelentéséről l. feljebb 18, 18. és m. s. h. (20) את עבדו, *szolgáját*, t.

בַּשֵּׁבֶט וּמֵת תַּחַת יָדוֹ נָקֹם
כא יִנָּקֵם׃ אַךְ אִם־יוֹם אוֹ יוֹמַיִם
יַעֲמֹד לֹא יִקַּם כִּי כַסְפּוֹ הוּא׃
כב ס וְכִי־יִנָּצוּ אֲנָשִׁים וְנָגְפוּ אִשָּׁה
הָרָה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ וְלֹא יִהְיֶה
אָסוֹן עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ כַּאֲשֶׁר יָשִׁית
עָלָיו בַּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בִּפְלִלִים׃
כג וְאִם־אָסוֹן יִהְיֶה וְנָתַתָּה נֶפֶשׁ
כד תַּחַת נָפֶשׁ׃ עַיִן תַּחַת עַיִן שֵׁן
תַּחַת שֵׁן יָד תַּחַת יָד רֶגֶל תַּחַת
כה רָגֶל׃ כְּוִיָּה תַּחַת כְּוִיָּה פֶּצַע

vel, úgy hogy keze alatt meghal: boszulva boszultassék meg.
21 Ha azonban egy, vagy két napig még *életben* marad: meg ne boszultassék, mert pénze ő.
22 Ha férfiak összevesznek és megsértenek egy terhes asszonyt, úgy hogy elvesznek magzatai, de egyéb baja nem leszen: büntetve büntettessék meg, a szerint, a mint reá vet az asszonynak a férje, és adja meg
23 a bírák itélete folytán. Ha pedig baja leszen, akkor adj személyt személyért. Szemet szemért, fogat fogért, kezet kéz-
24 ért, lábat lábért; Égetést égetésért, sebet sebért, gyü-
25

---

i. kanáánita szolgáját, a mint e kifejezésből: „mert az ő pénze ő“ (21. v.) világosan kitetszik. — בשבט, *a vesszővel*, értsd: a fenyítő vesszővel, melylyel halálra ütheti. — נקם ינקם, *boszulva boszultassék meg* t. i. a halálra vert kanáánita szolga; azaz: kegyetlen ura, ki őt halálra verte, halállal büntettessék meg. (21) אך אם יום או יומים יעמד, *ha azonban egy vagy két napig még életben marad*, értsd: még élni fog. עמד nemcsak *állani*, hanem *maradni* is jelent. L. M. I 45, 1. (22) ינצו fut. nif.; származásáról l. feljebb 2, 13. — ונגפו, *és megsértenek;* ez נגף voltaképeni jelentése, innen נֶגֶף (M. II. 30, 12.) és מַגֵּפָה (M. IV. 25, 9.) *csapás* — ויצאו ילדיה, *és elvesznek magzatjai*, értsd: időtlent szül. — ולא יהיה אסון, *de egyéb baja nem leszen*, t. i. az asszonynak. — אסון (töve: אסה) minden az emberen történhető balesetről használatos. V. ö. M. I. 42, 4. 38 — ענש יענש, *büntetve büntettessék meg*, és pedig pénzbirsággal. ענש, a hagyományos magyarázat szerint, csak *pénzzel* való büntetésről használtatik. V. ö. M. V. 22, 19. — ונתן בפללים, *és adja meg a bírák itélete szerint*, értsd: az, a ki a kárt okozta, adja a pénzbirságot, melyet a megsértett asszony férje reája vetett, a bírák itélete szerint. פללים tsz. fn. származik פלל (itélni)-ból. V. ö. M. I. 48, 11. (23) ואם אסון היה *de ha baja lesz*, t. i. az asszonynak, hogy meghal. (24) עין תחת עין וגו׳, *szemet szemért* stb. Ezen kifejezés, a hagyományos magyarázat szerint, úgy értendő, hogy törvény szerint az, a ki valakinek a szemét megsérti, szeme hasonló megsértésével büntetendő meg; de minthogy ez lehetetlen, hogy a büntetés épen oly mértékben vitessék rajta véghez, a melyben ő sértette meg felebarátját: azért pénzbirsággal büntetendő meg. (25) כויה, nőn. főnév, származik כוה (égni)-ből, azért: *égetés*. — פצע (töve: פָּצַע felvágni

תַּחַת פֶּצַע חַבּוּרָה תַּחַת חַבּוּרָה׃
כו וְכִי־יַכֶּה אִישׁ אֶת־עֵין עַבְדּוֹ אוֹ־
אֶת־עֵין אֲמָתוֹ וְשִׁחֲתָהּ לַחֻפְשִׁי
כז יְשַׁלְּחֶנּוּ תַּחַת עֵינוֹ׃ וְאִם־שֵׁן
עַבְדּוֹ אוֹ־שֵׁן אֲמָתוֹ יַפִּיל לַחָפְשִׁי
כח יְשַׁלְּחֶנּוּ תַּחַת שִׁנּוֹ׃ פ וְכִי־
יִגַּח שׁוֹר אֶת־אִישׁ אוֹ אֶת־
אִשָּׁה וָמֵת סָקוֹל יִסָּקֵל הַשּׁוֹר
וְלֹא יֵאָכֵל אֶת־בְּשָׂרוֹ וּבַעַל
כט הַשּׁוֹר נָקִי׃ וְאִם שׁוֹר נַגָּח הוּא
מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם וְהוּעַד בִּבְעָלָיו
וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ וְהֵמִית אִישׁ אוֹ

26 levényt gyülevényért. Ha valaki megüti szolgájának szemét, vagy szolgálójának szemét, úgy hogy azt megrontaná: szabaddá bocsássa el
27 őt szeméért. És ha szolgájának fogát, vagy szolgálójának fogát kiüti: szabaddá bocsássa
28 el fogáért. Ha egy ökör férfit öklel, vagy asszonyt, úgy hogy meghal: kövezve kövezessék meg az ökör, és annak húsát meg ne egyék, de az
29 ökör gazdája büntelen. De ha öklelő ökör az egy-két nap óta és figyelmeztették arra gazdáját, de ez nem őrzi vala azt, és megölt férfit vagy asszonyt:

---

megsebesíteni, *sajgó sebet* jelent, mig pedig חבורה (töve: חבר, összegyűlni) *gyülevényt* jelent, mely a vérnek a bőr alatt való meggyűlése folytán keletkezik. (26) וכי יכה איש את עין עבדו וגו׳, *és ha valaki megüti szolgájának szemét* stb. t. i. a *kanáanita* szolgájának, mert *izraelita* szolgájának szemét ha megüti, fönebbi (18—19. v.) törvény alá esik. — ושחתה ragozott perf. piél, annyi mint וְשִׁחֲתָהּ אוֹתָהּ. — לחפשי; származásáról meg jelentéséről l. feljebb 2. v. (27) ואם שן — יפיל וגו׳, *ha fogát üti ki* stb. יַפִּיל futurum hif. (נפל-ból), voltaképen: *kihullatja*. — A hagyományos magyarázat szerint nemcsak *szeme* és *foga*, hanem egyéb (24) végtagjai megsértése folytán szintén szabaddá kellett bocsátani a *kanáanita* szolgát, hogy ura kegyetlenül vele ne bánhasson. (28) וכי ינח שור וגו׳, *ha ökör férfit öklel* stb. Csak példaképen hozza fel a szent szöveg az *ökröt*, azonban ugyanazon törvény alá esik, ha akármily más háziállat a kárt megokozza. ינח fut. kál, töve: נָגַח (döfni), csak szarvasmarháról használatos. V. ö. kir. I. 22, 11. — נקי. Származásáról és jelentéséről l. M. I. 24, 41 (29) ואם שור נגח הוא, *de ha öklelő ökör az*, értsd: már előbb legalább háromszor öklelt, minél fogva *öklelőnek* tekintetik. נָגָח főnév, képeztetik נגח-ból. Ily képzésű főnév olyant nevez meg, kinek foglalkozása azon cselekvés, melyet az ige, melyből a főnév származik, jelent, például: נָגָב (נגב-ból), *tolvaj*; נֶגֶב (נגב-ból), *kocsis*, és még több ily képzésű főnév. — מתמל שלשם. E két szónak származásáról és jelentéséről l. M. I. 35, 5. — הועד perf. hof. ב vonzatával, úgymint az activum הֵעִיד (feljebb 19, 21.). — יומת, *megölendő*; ez úgy értendő: meg-

אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם־בְּעָלָיו
ל יוּמָת: אִם־כֹּפֶר יוּשַׁת עָלָיו וְנָתַן
פִּדְיֹן נַפְשׁוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר־יוּשַׁת
לא עָלָיו: אוֹ בֵן יִגָּח אוֹ־בַת יִגָּח
לב כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה יֵעָשֶׂה לוֹ: אִם־
עֶבֶד יִגַּח הַשּׁוֹר אוֹ אָמָה כֶּסֶף
שְׁלֹשִׁים שְׁקָלִים יִתֵּן לַאדֹנָיו
לג וְהַשּׁוֹר יִסָּקֵל: ס וְכִי־יִפְתַּח
אִישׁ בּוֹר אוֹ כִי־יִכְרֶה אִישׁ בֹּר
וְלֹא יְכַסֶּנּוּ וְנָפַל־שָׁמָּה שׁוֹר אוֹ
לד חֲמוֹר: בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם כֶּסֶף
יָשִׁיב לִבְעָלָיו וְהַמֵּת יִהְיֶה־לוֹ:
לה ס וְכִי יִגֹּף שׁוֹר־אִישׁ אֶת־שׁוֹר

az ökör köveztessék meg és
30 gazdája is megölendő; De ha
váltságdijt vetnének reája: adja
meg életének váltságdiját, a
31 mennyit vetnek reája. Vagy
ha fiut öklel, vagy ha leányt
öklel: ezen törvény szerint
32 történjék vele. Ha szolgát ök-
lel az ökör, vagy szolgálót:
harmincz sekel ezüstöt adjon
urának, és az ökör köveztes-
33 sék meg. És ha valaki vermet
nyit, vagy ha valaki vermet
ás, és be nem födi azt, és be-
34 leesik ökör, vagy szamár: a
verem tulajdonosa fizesse
meg: árát térítse meg gazdá-
35 jának és a hulla legyen az övé. Ha valakinek ökre megrúgja más

---

ölendő lenne, ha váltságdiját nem fizeti meg, a mint a következő versből kiviláglik. (**30**) אם כפר ושת עליו ונו', *hogyha váltságdijat vetnének reája* stb., értsd: mikor a *törvény szerinti* váltságdijat szabják reája, fizesse meg stb. Igy aztán אם szócska, e helyen, nem teszi feltételessé a váltságdijnak fizetését, hanem *határozottan* jelenti ki, hogy a törvényes pénzbírságot adja meg, *mikor* azt reája szabják. L. a fordítást. — יושת fut. hof. töve: שות. (**31**) או בן יגח ונו', *vagy ha fiut öklel* stb., értsd: ha kis gyermeket öklel, az történjék, mintha megnőtt nagy embert öklelt volna. (**32**) אם עבד יגח ונו', *ha szolgát öklel* stb., t. i. *kanádnita rabszolgát*. (**33**) וכי יפתח איש בור, *és ha valaki vermet nyit*, t. i. közhelyen (רשות הרבים), már megásott és befödött volt vermet. — או כי יכרה איש בר, *vagy ha valaki vermet ás*, t. i ugyanesak közhelyen vermet ás. — ולא יכסנו, *és be nem födi azt*. Ebből kiviláglik, hogy kötelessége a *fölnyitott*, vagy *ujonnan ásott*, vermet befödni, hogy barom ne essék abba. יכסנו tárgyragozott fut. piél, annyit jelent, mint: יכסה אותו, mert בור hn. főnév. (**34**) בעל הבור, *a verem tulajdonosa*, azaz: a ki azt felnyitotta, vagy ásta. כסף ישיב, *árát* térítse meg, nem pedig: *pénzt adjon*, mert akármily pénzértékkel is térithette meg neki a barom árát. — והמת יהיה לו, *és a hulla az övé legyen*, t. i. a megkárosulté, ki pénz fejében akárminemű értéket tartozott elfogadni. — בעליו, ragozott többesszámú főnév, ámbár csak egy személyt jelent. L feljebb 21, 4. (**35**) וכי יגוף ונו', *és ha rúg*, stb. lábával, vagy testével. L נגף voltaképeni jelentését feljebb

רֵעֵהוּ וָמֵת וּמָכְרוּ אֶת־הַשּׁוֹר
הַחַי וְחָצוּ אֶת־כַּסְפּוֹ וְגַם אֶת־
לו הַמֵּת יֶחֱצוּן׃ אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר
נַגָּח הוּא מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם וְלֹא
יְשִׁמְרֶנּוּ בְּעָלָיו שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם
שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר וְהַמֵּת יִהְיֶה־
לו לוֹ׃ ס כִּי יִגְנֹב־אִישׁ שׁוֹר אוֹ־
שֶׂה וּטְבָחוֹ אוֹ מְכָרוֹ חֲמִשָּׁה
בָקָר יְשַׁלֵּם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאַרְבַּע־
צֹאן תַּחַת הַשֶּׂה׃

valakinek az ökrét, úgy hogy meghal: adják el az eleven ökröt, és oszszák meg az árát; és a holtat is osszák meg.
36 Ha tudva volt, hogy öklelő ökör az egy-két nap óta, és gazdája mégsem őrizte: fizetve fizessen ökröt ökörért, és a
37 hulla övé legyen. Ha valaki ökröt lop, vagy juhot, és megöli, vagy eladja: öt marhát fizessen egy ökörért, és négy juhot egy bárányért.

XXII. FEJEZET.

A tolvajról, kit éjjel a betörésnél rajta kapnak (1—3), *a ki legelteti marháját más mezején* (4), *ki tüzet támaszt* (5), *ki másnak jószágát őrizet alá veszi* (6—12), *ki kölcsön kéri vagy bérbe veszi* (13—14), *ki hajadon leányt csábít* (15—16). *Varázslóról* (17), *állattal való közösülésről* (18), *bálványtisztelet*ről (19), *idegen, özvegy és árva bántalmazásáról* (20—23), *elzálogolásról* (24—26). *Felségsértésről* (27). *A szent illetményekről* (28—29). *A széttépett állat húsáról* (30).

א כב אִם־בַּמַּחְתֶּרֶת יִמָּצֵא הַגַּנָּב
וְהֻכֶּה וָמֵת אֵין לוֹ דָּמִים׃

1 Ha betörésnél találtatik a tolvaj és megveretik, úgy hogy meghal: nincs halálos

---

(21, 22) — שור איש *valakinek ökre.* שור függő alakban (stat. constr.) nem változik. — וחצו perf. conv. kál. töve: חצה; ép úgy יחצון ugyanazon tőből származik. (36) או נודע úgy értendő, mintha lenne: וכי נודע. L. a fordítást. והמת יהיה לו, *és a hulla övé legyen*, t. i. a megkárosulté, ki kárpótlásul tartozott azt is pénz gyanánt elfogadni. L. feljebb 34. v. — וטבחו tárgyragozott perf. kál annyit jelent, mint וטבח אותו, ép úgy értsd: ומכרו. (37) חמשה בקר וגו׳, *öt marhát* stb. mivel gazdáját az által is károsította meg, hogy nem dolgozhatott rajta; a juhot ellenben, a mely munkára nem alkalmas, csak négyszerte pótolta.

(1) במחתרת, *a betörésnél*, értsd: a tettnél, a mint aláássa a ház falát lopás végett. מחתרת nn. főnév, töve: חתר, annyit jelent, mint aláásni p. a falat. A belőle származott e főnév, még csak egyszer fordul elő (Jer. 2, 34.). — ומת, a ו vâv consecutivum, azért: *úgy hogy*. L. a fordítást. — אין לו דמים, *nincs halálos büne miatta*, értsd: a ki halálra verte nem tekintetik halálra bűnösnek, mert csak saját életét védelmezte. דמים, mint tsz. fn. elvont foglalmat jelent: *halálos bün* — V. ö. p. Zsolt. 5, 7 és m. s. h.

ב אִם־זָרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו דָּמִים לוֹ
שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם אִם־אֵין לוֹ וְנִמְכַּר
ג בִּגְנֵבָתוֹ: אִם־הִמָּצֵא תִמָּצֵא
בְיָדוֹ הַגְּנֵבָה מִשּׁוֹר עַד־חֲמוֹר
עַד־שֶׂה חַיִּים שְׁנַיִם יְשַׁלֵּם: ס
ד שלישי כִּי יַבְעֶר־אִישׁ שָׂדֶה אוֹ־
כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת־בְּעִירָה וּבִעֵר
בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב
ה כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם: ס כִּי־תֵצֵא אֵשׁ
וּמָצְאָה קֹצִים וְנֶאֱכַל גָּדִישׁ אוֹ
הַקָּמָה אוֹ הַשָּׂדֶה שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם
ו הַמַּבְעֵר אֶת־הַבְּעֵרָה: ס כִּי־
יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ־

2 bűne miatta. Ha pedig a napfény derült reá, halálos bűne miatta: fizetve fizesse meg; ha
3 nincs neki, adassék el lopásáért. Ha találva találtatik meg kezében a lopott jószág, akár
4 ökör, akár szamár, akár juh, elevenen: kettőt fizesen. Ha valaki mezőt, vagy szőlőt marhájával leétet; ugyanis ráereszti legelőmarháját és legelteti másnak mezején: me-
5 zejének javával és szőlőjének javával fizesse meg. Ha tűz támad és tövisekre talál, és elemésztetik asztag, vagy a még álló kalász, vagy maga a mező: fizetvén fizesse meg, ki meggyújtja vala a gyújtást.
6 Ha valaki ád az ő társának pénzt, vagy edényeket meg-

---

(2) אם זרחה השמש עליו וגו', *ha pedig a napfény derült reája* stb. Értsd: ha világos mint a nap, hogy nem gyilkolás, hanem csak lopás végett törte be a házat, akkor דמים לו, *halálos bűne van miatta*, ha t. i. halálra verte. — ישלם ישלם, *fizetve fizesse meg*, t. i. a tolvaj a lopott jószágot, ha nincsen többé nála, hogy megtérítse. — ונמכר בגנבתו, *úgy adassék el lopásáért*, hogy t. i. árával a lopott jószágot kárpótolhassa duplán, vagy négy-, vagy ötszörte, a hogy a törvény azt megszabja. (3) חיים — אם המצא תמצא בידו, *ha találtatik kezében* (értsd: nála) *elevenem*, חיים e helyen módhatározó, mert תמצא-ra vonatkozik. (4) וגו' ושלח — כי יבער איש, *ha valaki leétet és ráereszti* stb. יבער fut. hif. töve: בער. Ebből בְּעִיר (legelő barom) és בְּעֵר (legelni) származnak; a ו pedig ושלח elején magyarázó, azt jelentvén: *ugyanis*. L. a fordítást. — בשדה אחר, *másnak mezején* אחר itt főnév gyanánt áll, annyi mint: אִישׁ אַחֵר; שָׂדֶה pedig függő alakban (stat. constr.) van. — וגו' מיטב annyi mint במיטב (accusat. adv.) azért: *jávával*. (5) ומצאה קוצים, *és talál tövisekre*, t. i. a tűz megakadván rajtok, azokat felgyújtja. — ונאכל, *és elemésztetik* perf. nif. אכל-ból, mely voltaképen *enni* jelent, de a tűz meg a hőség *elemésztéséről* is használatos V. ö M. I. 31, 40. — III. 6, 2. — גדיש, tulajdonképen *rakás*, például kévékből a mezőn, azért: *asztag*, ellentétben קמה (töve: קום) főnévvel, mely a *még álló kalászt* jelenti. — השדה, *a mezőt*, értsd: a kikelt vetést. — המבער את הבערה, *a ki meggyutja vala a gyújtást*; értsd: a ki a gyuladást okozta. (6) כי יתן — כסף

כֵּלִים לִשְׁמֹר וְגֻנַּב מִבֵּית הָאִישׁ
אִם־יִמָּצֵא הַגַּנָּב יְשַׁלֵּם שְׁנָיִם׃
ז אִם־לֹא יִמָּצֵא הַגַּנָּב וְנִקְרַב
בַּעַל־הַבַּיִת אֶל־הָאֱלֹהִים אִם־
לֹא שָׁלַח יָדוֹ בִּמְלֶאכֶת רֵעֵהוּ׃
ח עַל־כָּל־דְּבַר־פֶּשַׁע עַל־שׁוֹר
עַל־חֲמוֹר עַל־שֶׂה עַל־שַׂלְמָה
עַל־כָּל־אֲבֵדָה אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי־
הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְּבַר־
שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יַרְשִׁיעֻן אֱלֹהִים
ט יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ׃ ס כִּי־
יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ חֲמוֹר אוֹ־
שׁוֹר אוֹ־שֶׂה וְכָל־בְּהֵמָה לִשְׁמֹר
וּמֵת אוֹ־נִשְׁבַּר אוֹ־נִשְׁבָּה אֵין

őrzés végett, és ellopatik annak az embernek házából: ha megtaláltatik a tolvaj, két anynyit fizet. 7 Ha meg nem találtatik a tolvaj, akkor lépjen a ház ura a birák elé (és esküdjék), hogy kezét nem nyujtotta ki felebarátjának dolgára. 8 A vétség minden dolgában, legyen az akár ökör, akár szamár, akár bárány, akár ruha, akár valami elveszett jószág, melyről mondja, hogy ez az: a birák elé jöjjön mindkettőnek az ügye; a kit a birák elitélnek, az fizessen kétannyit felebarátjának. 9 Ha valaki ád felebarátjának szamarat, vagy ökröt, vagy bárányt, vagy bármily marhát megőrzés végett, és ez meghal, vagy széttépetik, vagy elhajtatik, senki-

---

לשמר, *ha ád — pénzt — megőrzés végett,* hogy t. i. azt magánál tartsa, míg tőle visszakivánja, a miért nem szoktak az őrzőnek fizetni, tehát *ingyen őrizi* (שמר חנם). — ונגנב וגו׳, *és ellopatik* stb. az őrző t. i. azt állítja, hogy tőle ellopták. — ישלם שנים, *két annyit fizessen*, t. i. a tolvaj kétszeresen fizeti meg a pénzt vagy az edényeket a tulajdonosnak. (7) ונקרב בעל הבית אל האלהים, *akkor lépjen a ház ura a birák elé*, t. i. az őrző, kinek házában a pénz vagy az edények őríztettek, álljon oda a birák elé, *esküvés* végett. אם לא שלח וגו׳, *hogy ki nem nyújtotta* stb. értsd: hogy nem járt el hamisan. — מלאכת függő alakja מלאכה (munka)-nak, mely azonban minden más dologról is használatos. V. ö. M. I. 33, 14. (8) על כל דבר פשע, *a vétség minden dolgában*, értsd: akár minemű lett volna az elveszett tárgy. — אשר יאמר, *a melyről azt mondja*, t. i. a tárgy tulajdonosa. כי הוא זה, *hogy ez az;* értsd: ráfogja az őrzőre, vagy másra, hogy ő lopta meg jószágát. — אשר ירשיען אלהים, a kit a birák elfognak itélni: akár az őrzőt, akár a tolvajt, akár a tanút. — ישלם וגו׳ *fizessen* stb., é. p. az őrző és a tolvaj a tárgy *tulajdonosának:* a (hamis) tanúk pedig az őrzőnek (kit hamis tanúság által akarták megkárosítani). (9) כי יתן — חמור — וכל בהמה לשמר, *ha ád — szamarat — vagy akármely marhát megőrzés végett*, a miért a tulajdonos az őrzőnek fizet, tehát *fizetett őrző* (שומר שכר). — נשבר, szószerint: *összetöretett;* de használtatik, a mint e helyen kiviláglik, a vad

י רֵאֵהוּ׃ שְׁבֻעַת | יְהוָה תִּהְיֶה בֵּין
שְׁנֵיהֶם אִם־לֹא שָׁלַח יָדוֹ
בִּמְלֶאכֶת רֵעֵהוּ וְלָקַח בְּעָלָיו
יא וְלֹא יְשַׁלֵּם׃ וְאִם־גָּנֹב יִגָּנֵב
יב מֵעִמּוֹ יְשַׁלֵּם לִבְעָלָיו׃ אִם־טָרֹף
יִטָּרֵף יְבִאֵהוּ עֵד הַטְּרֵפָה לֹא
יג יְשַׁלֵּם׃ פ וְכִי־יִשְׁאַל אִישׁ
מֵעִם רֵעֵהוּ וְנִשְׁבַּר אוֹ־מֵת בְּעָלָיו
יד אֵין־עִמּוֹ שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם׃ אִם־
בְּעָלָיו עִמּוֹ לֹא יְשַׁלֵּם אִם־שָׂכִיר
טו הוּא בָּא בִּשְׂכָרוֹ׃ ס וְכִי־
יְפַתֶּה אִישׁ בְּתוּלָה אֲשֶׁר לֹא־
אֹרָשָׂה וְשָׁכַב עִמָּהּ מָהֹר יִמְהָרֶנָּה

10 sem látja: Istenre való eskű legyen a kettő közt, hogy kezét nem nyujtotta ki felebarátjának dolgára: és ezt fogadja el a tulajdonosa, 11 és amaz ne fizessen. Ha pedig lopva lopták el tőle: fizesse 12 meg gazdájának. Ha szaggattatva szaggattatik el: vigye be azt tanúúl; az elszag- 13 gatottat ne fizesse. Ha valaki kölcsön kéri felebarátjától, és megsérűl vagy meghal: ha gazdája nincsen vele, fizetve 14 fizesse meg. Ha pedig gazdája vele van, meg ne fizesse; ha bérbe vette, betudatik (a kár) 15 bérébe. Ha valaki elcsábít el nem jegyzett hajadont, és hál vele: adjon neki jegyajándékot, és vegye el magának feleségűl.

állat széttépéséről is, azért: *széttépetett*. V. ö. Kir. I. 13, 18. (10) ולקח בעליו, *és fogadja el tulajdonosa*, értsd: az elveszett barom tulajdonosa fogadja el az őrzőnek az eskűjét, azaz: érje be avval. (12) יביאהו tárgyragozott fut. hif. (töve: בוא), *vigye be azt*, t. i. a széttépett barmot, vagy annak egy részét. — עד szintén tárgyesetben áll, de adverbiális értelemben, azért: *tanúúl*. (13) וכי ישאל וגו׳, *és ha valaki kölcsön kéri* (שואל) t. i. a barmot, a melyről fenn (9. v.) volt a szó, hogy rajta dolgozhasson, és a barom nála megsérűl, vagy elhull: בעליו, *gazdája*, azaz: a kölcsönkért barom tulajdonosa — אין עמו, *ha nincsen vele*, értsd: nincsen jelen a barom munkájánál. (14) אם שכיר הוא, *hogyha bérbe vette*, azaz: ha megfizeti a barom munkáját (שוכר). — בא בשכרו, *betudatik bérébe*, azaz: a veszteség, melyet nem egyébbel tartozik pótolni. (15) יפתה fut. piél, töve: פתה a kálban benható jelentésű, és azt jelenti: *nyílt (szájú vagy szívű) lenni*; a piélben pedig átható, tehát: *megnyitni* (szívét valakinek); azért: *biztatni, elcsábítani*. — ארשה, perf. pu. töve: ארש (= ארס) csak a piélben (M. V. 20, 7. 28, 30.) és puálban fordul elő, azt jelenti: *eljegyezni*. — יִמְהָרֶנָּה tárgyragozott fut. kál, töve: מָהַר; főnévből (מֹהַר, vételár) származott ige (denominativum), mely a jegyajándékról használtatik, melylyel a férj magának a leányt feleségűl elsajátította, azért: מהר ימהרנה לו לאשה, *vegye el magának feleségűl*. — כמהר, *jegyajándék szerint*, értsd: a törvényesen kiszabott vételár szerint.

טז לֹו לְאִשָּׁה: אִם־מָאֵן יְמָאֵן אָבִיהָ
לְתִתָּהּ לֹו כֶּסֶף יִשְׁקֹל כְּמֹהַר
יז הַבְּתוּלֹת: ס מְכַשֵּׁפָה לֹא
יח תְחַיֶּה: כָּל־שֹׁכֵב עִם־בְּהֵמָה
יט מוֹת יוּמָת: ס זֹבֵחַ לָאֱלֹהִים
כ יְחֹרָם בִּלְתִּי לַיהוָה לְבַדּוֹ: וְגֵר
לֹא־תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ כִּי־גֵרִים
כא הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם: כָּל־
כב אַלְמָנָה וְיָתוֹם לֹא תְעַנּוּן: אִם־
עַנֵּה תְעַנֶּה אֹתוֹ כִּי אִם־צָעֹק
יִצְעַק אֵלַי שָׁמֹעַ אֶשְׁמַע צַעֲקָתוֹ:
כג וְחָרָה אַפִּי וְהָרַגְתִּי אֶתְכֶם בֶּחָרֶב

16 Ha pedig atyja nem akarja őt neki adni; annyi ezüstöt mérjen, mint a mennyi a hajadonleányok jegyajándéka. 17 Varázslónőt ne hagyj életben. 18 Ha valaki barommal közösül: ölesék meg. 19 A ki álisteneknek áldozik: elkárhoztattassék. Csak az Örökkévalónak, egyedül neki—! 20 És az idegent ne zaklasd, és ne nyomorgasd, mert idegenek voltatok Egyiptom földén. 21 Özvegyet és árvát ne sanyargassatok. 22 Ha sanyargatva sanyargatod őt: — Mert ha kiáltva kiált hozzám, hallgatva hallgatom meg jajgatását. 23 És haragom fel fog gerjedni és megfoglak ölni titeket karddal; és lesznek a ti

---

V. ö. M. V. 22, 29. (17) מכשפה, *varázslónő*. E törvény nemcsak a varázslónőt, hanem a varázslóférfit is illeti. Itt azonban csak azért használtatik a nőnemű főnév: מכשפה, mivel többnyire a nők űzték a varázslás mesterségét. V. ö. Sam. I. 28, 7. Nah. 3. 4. (19) לָאֱלֹהִים a rendes pontozás ellen, mely lenne: לֵאלֹהִים. Csak *ez egyszer* fordul így elő, mert annyit jelent, mint אלהים — לא, *ál-istenek*. — יחרם fut. hof., töve: חרם csakis hifilben (és a megfelelő szenvedő formában) fordul elő; jelent: *átok alá vetni*, vagy *elkárhoztatni*. — בלתי לה' לבדו. A mondat szerkezete úgy értendő: זובח לאלהים, — בלתי לה' לבדו — יחרם. L. a fordítást. (20) תונה fut. hif., töve: ינה, *zaklatni*. Ebből az új héber nyelvben: אונאה, *zaklatás*, mely kétféle: *szóbeli* (אונאת דברים) *és pénzbeli zaklatás* (אונאת ממון). כי גרים הייתם ונו', *mert idegenek voltatok* stb. Ismerítek az idegennek lelki állapotát (l. alább 23, 9.), miképen érzi magát idegen földön, idegen emberek között, ha eléggé kegyetlenek, hogy vele idegen származását éreztessék. (21) אלמנה ויתום ונו', *özvegyet és árvát* stb. kiknek nincsen gyámjuk, a miért könnyen megeshetik, hogy a lelketlen ember erőszakoskodjék rajtok. Egyébként nemcsak özvegyet és árvát, hanem senkit sem szabad elnyomni.— תענון fut. pi. ענה-ból. (22) אם ענה תענה אותו, *ha sanyargatva sanyargatod őt*. A büntetés, mely az olyan erőszakoskodó emberre vár, oly rémítő nagy, hogy a szent szöveg mintegy átallja azt szóval kifejezni; azért az utómondat, mely a nagy büntetést tartalmazná, itt is elhallgattatik. L. M. I. 4, 15. — כי אם ונו', *mert ha* stb. Ez külön mondatot képez és nem függ össze kiegészítőleg az előbbi föltételező mondattal, hanem tartozik a követ-

feleségeitek özvegyek, és a ti
24 gyermekeitek árvák. Ha pénzt
adsz kölcsön népemnek, a
szegénynek melletted: ne légy
iránta mint ki adósságait szi-
gorúan be hajtja, ne vessetek
25 reája kamatot. Ha zálogba vé-
teted el felebarátod ruháját, a
nap lenyugtával adjad vissza
26 neki. Mert ez egyedüli taka-
rója, ruhája az meztelen tes-
tének, miben háljon? és le-
szen, ha felkiált hozzám, meg-
hallgatom, mert irgalmatos
27 vagyok én. Birákat ne szidal-
mazz, és fejedelmet, néped
28 között, ne átkozz. Gabonád és borod illetményeit el ne halasz-

וְהָיוּ נְשֵׁיכֶם אַלְמָנוֹת וּבְנֵיכֶם
כד יְתֹמִים׃ פ אִם־כֶּסֶף | תַּלְוֶה
אֶת־עַמִּי אֶת־הֶעָנִי עִמָּךְ לֹא־
תִהְיֶה לוֹ כְּנשֶׁה לֹא תְשִׂימוּן
כה עָלָיו נֶשֶׁךְ׃ אִם־חָבֹל תַּחְבֹּל
שַׂלְמַת רֵעֶךָ עַד־בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ
כו תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ׃ כִּי הִוא כְסוּתָה
לְבַדָּהּ הִוא שִׂמְלָתוֹ לְעֹרוֹ בַּמֶּה
יִשְׁכָּב וְהָיָה כִּי־יִצְעַק אֵלַי
וְשָׁמַעְתִּי כִּי־חַנּוּן אָנִי׃ ס רביעי
כז אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל וְנָשִׂיא בְעַמְּךָ
כח לֹא תָאֹר׃ מְלֵאָתְךָ וְדִמְעֲךָ לֹא

---

kező וחרה אפי וגו׳ utómondathoz. (24) תלוה fut. hif. לוה-ból. Ez, t. i. a kálban, kölcsön *venni*, a hifilben kölcsön *adni* jelent. V. ö. M. V. 28, 12. Jes. 24, 2. — את העני értelmezvénye az előtte álló את עמי-nak. — לא תהיה לו כנשה, *ne légy iránta, mint olyan*, ki szigorral jár el adósa iránt. נשה igének voltaképeni jelentéséről l. M. I. 32, 33. — לא תשימון עליו נשך, *ne vessetek reája kamatot*. Értsd: ne végy tőle többet, mint a mennyit adtál neki kölcsön. נֶשֶׁךְ voltaképen: *marás*. Igy neveztetik héberül a kamat, mert fájdalmat okoz a kölcsönvevőnek, mint a kigyó marása. L. M. I. 50, 17. (25) אם חבל תחבל, *ha zálogba véteted el*, — azaz: a törvényhatóság közege által, mert maga a hitelező nem mehetett be az adós házába a zálogért. V. ö. M. V. 24, 13. חָבַל voltaképeni jelentése: *összekötni* (ebből: חֶבֶל, kötél), átvitt értelemben, *elzálogosítani*: zálog által lekötni. — עד בא השמש וגו׳, *a nap lenyugtával* stb., hogy a leplő (שִׂמְלָה = צַלְמָה) melyre szüksége van, nála legyen. (26), לערו tulajdonképen: *börének*, értsd: melylyel meztelen testét eltakarja. — כי חנון אני, *mert irgalmatos vagyok én*, és megbüntetem azt, ki irgalmatlanúl bánik embertársával. (27) אלהים, *birák*. Igy neveztetnek azok, kik Isten nevében ítéletet mondanak. Hogy אלהים, e helyen, ez értelemben használtatik, kiviláglik a párhuzamos ונשיא (fejedelem)-ból. — תאר fut. kál ארר-ból. (28) מלאתך ודמעך לא תאחר, *gabonád- és borod illetményeit el ne halasszad*, hanem add azokat annak, a kit illetnek kellő időben. מלאה (teljes) melléknévi igenév, használtatik a *teljesen* megérett gabonáról és borról (M. IV. 18, 27); מלאתך ודמעך tehát úgy értendő, mintha lenne: מלאתך ומלאת דמעך L. a fordítást. — דמעך ragozott főnév

תְּאַחֵר בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּתֶּן־לִי׃
כט כֵּן־תַּעֲשֶׂה לְשֹׁרְךָ לְצֹאנֶךָ שִׁבְעַת
יָמִים יִהְיֶה עִם־אִמּוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי
ל תִּתְּנוֹ־לִי׃ וְאַנְשֵׁי־קֹדֶשׁ תִּהְיוּן
לִי וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא
תֹאכֵלוּ לַכֶּלֶב תַּשְׁלִכוּן אֹתוֹ׃ ס

szad, az elsőszülöttet fiaid közöl nekem add. Ekképen cselekedjél ökröddel, juhoddal: hét napig legyen anyjával, nyolczad napon nekem adjad azt. Szent embereim legyetek ti én nekem, és a mezőn elszaggatott (állat) húsát ne egyétek, az ebnek vessétek azt.

XXIII. FEJEZET

Az erőszakos tanúról (1). *A biró részrehajlatlanságáról* (2). *A peres szegényről* (3). *Az elveszett jószágról* (4) *A terhe alatt roskadozott marháról* (5). *A gyámoltalan ember jogáról* (6). *A fölmentett vádlottról* (7). *A vesztegetésről* (8). *Az idegen kiméléséről* (9). *A hetedik évről* (10—12). *Bálványokról* (13). *A három főünnepről* (14—18) *A zsenge gyümölcsről, és a húsnak a tejben való főzéséről* (19). *Az igéret földének mi módon történendő elfoglalása-, határai és lakosai elpusztításáról* (20—33).

א כג לֹא תִשָּׂא שֵׁמַע שָׁוְא אַל־
תָּשֶׁת יָדְךָ עִם־רָשָׁע לִהְיֹת עֵד
ב חָמָס׃ לֹא־תִהְיֶה אַחֲרֵי־רַבִּים

1 Ne végy fel hamis hírt, ne fogj kezet a gonoszszal, hogy
2 erőszakos tanú légy. Ne légy a sokassággal gonoszságokban

בָּשָׂר (köny)-ból, használtatik úgy a bor, mint az olajról. — תתן לי, *adj*, azaz: *szentelj nekem.* (30) ואנשי קדש תהיון לי וגו׳, *szent embereim legyetek ti én nekem* stb. E szavakkal a Szentíras alapját veti azon törvényeknek, melyek az izraelita életének szentelésére szolgáljanak. V. ö. M. III. 11, 43—44. — ובשר בשדה טרפה וגו׳ úgy értendő, mintha lenne: וּבָשָׂר — לכלב טרפה בשדה, a mi a húst illeti, a mezőn széttépett állat husát stb. — וגו׳, *az ebnek* stb. azaz: *hasznát* veheted ugyan, de enni ne egyed azt. V. ö. M. V. 14, 21.

(1) לא תשא שמע שוא, *ne végy fel hamis hirt;* azaz: el ne fogadd, hogy annak a hallatára felebarátodat elítéljed. שָׁמַע főnév שָׁמַע-ból; nem tévesztendő össze שָׁמַע pm. igével. — אל תשת ידך וגו׳. Szószerint; *ne fogj kezet* stb. értsd: ne tarts vele, ne légy czinkostársa. — עד חמס két főnév vonzati viszonyban jelzői jelentéssel. A vonzott név: חמס (L. feljebb 20, 13), azért: עד חמס, *erőszakos tanú.* (2) לא תהיה וגו׳, *ne légy* stb. értsd: ne kövesd őket. — לנטת — ולא תענה. Ez úgy értendő, mintha lennne: לא תַעֲנֶה — וכי תענה *ha felszólalsz — akkor ne hajoly.* Ha a tilalom föltételes, a tagadó szócska לא a vers elején, a föltételező mondat elébe szokott elhelyeztetni. V. ö. לא תראה — והתעלמת (M. V. 21, 1. 4.) szintén oly

לְרָעֹת וְלֹא־תַעֲנֶה עַל־רִב
לִנְטֹת אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטֹּת: וְדָל ג
לֹא תֶהְדַּר בְּרִיבוֹ: ס כִּי תִפְגַּע ד
שׁוֹר אֹיִבְךָ אוֹ חֲמֹרוֹ תֹּעֶה הָשֵׁב
תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ: ס כִּי־תִרְאֶה ה
חֲמוֹר שֹׂנַאֲךָ רֹבֵץ תַּחַת מַשָּׂאוֹ
וְחָדַלְתָּ מֵעֲזֹב לוֹ עָזֹב תַּעֲזֹב ו
עִמּוֹ: ס חמישי לֹא תַטֶּה ז
מִשְׁפַּט אֶבְיֹנְךָ בְּרִיבוֹ: מִדְּבַר־
שֶׁקֶר תִּרְחָק וְנָקִי וְצַדִּיק אַל־
תַּהֲרֹג כִּי לֹא־אַצְדִּיק רָשָׁע:

és ne szólalj fel peres ügyben, hajolván a többség felé, az
3 igaz itélet elferdítésére. És a szegényt ne kiméld perügyé-
4 ben, Ha elétalálod ellenséged ökrét, vagy szamarát eltéved-
ve: visszahajtván visszahajt-
5 sad azt neki. Ha látod gyűlölődnek szamarát feküdni terhe alatt: távol legyen tőled, hogy magára hagyjad, oldva old le
6 vele együtt. El ne ferdítsd a közötted levő szükölködőnek
7 jogát perügyében. A hamis ügytől távozzál. És a bűnmentest és igazoltat meg ne öld, mert én föl nem mentem

---

értelemben: לא תתעלם — וכי תראה, *ha látod — akkor ne fordulj el.* — להטת annyit jelent, mint: להטת את המשפט, *a törvény elferdítésére.* V. ö. alább 6. v. — E szerint az egész vers értelme: *Ha perügyben véleményadásra vagy hivatva, akkor ne szavazz a többséggel, a mely a törvényt elcsavarja*, hanem mondd meg véleményedet, jobb meggyőződésed szerint, és ne tekintsd a többséget. — לַהַטֹּת, infin. hifil; לִנְטֹת? pedig infinitivus kál; mindkettő származik נטה *(hajolni és hajlítani)*-ból. (3) ודל לא תהדר בריבו, *És a szegényt ne kiméld perügyében.* Mint bíró ne tégy különbséget szegény és gazdag ember közt, hanem itélj *igazság* szerint. (4) שור איבך, *ellenséged ökre.* Ha ellenséged is, mégis felebaráti szeretettel tartozól iránta viselkedni, és javát, ha módod van, előmozdítani; ennél fogva elveszett marháját is, ha látod, haza hajtani és kezéhez juttatni tartozól. (5) וחדלת מעזב לו, *távol legyen tőled, hogy magára hagyjad.* חדל voltaképen annyit jelent, mint: *megszünik;* מ vonzattal pedig: *távol tartani magát valamitől.* — עזב תעזב, *oldva old le*, értsd: a köteleket, hogy a leroskadozott állat, terhe alól megszabadulva, fölkelhessen. עזב voltaképeni jelentése: *feloldani, megszabadítani* (V. ö. M V. 32, 36.), és csak átvitt értelemben: *elhagyni.* (6) אביונך, *szükölködőd*, értsd: a szükölködő közötted, mint נרך (M. II. 20, 10.). אביון (töve: אבה) abban különbözik דל (töve: דלל)-tól, hogy ez a *lankadó*, amaz pedig a *szükölködő* szegényt jelenti. (7) מדבר שקר וגו', *hamis ügytől* stb., nem pedig: hamis *beszédtől;* mert ezen törvény is *a bírónak* szól, hogy t. i. magát hamis itélettől távol tartsa. — ונקי וצדיק אל תהרג, *és a bünmentest és igazoltat meg ne öld*, azaz: ha egyszer a törvényszék előtt igazoltnak találtatott, akkor ne itéld el többé. — כי לא אצדיק רשע, *mert én föl nem mentem az igazságtalant*, értsd: Isten nem hagyja bűntetlen, ha

ח וְשֹׁחַד לֹא תִקָּח כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר
פִּקְחִים וְיסַלֵּף דִּבְרֵי צַדִּיקִם׃
ט וְגֵר לֹא תִלְחָץ וְאַתֶּם יְדַעְתֶּם
אֶת־נֶפֶשׁ הַגֵּר כִּי־גֵרִים הֱיִיתֶם
י בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וְשֵׁשׁ שָׁנִים
תִּזְרַע אֶת־אַרְצֶךָ וְאָסַפְתָּ אֶת־
יא תְּבוּאָתָהּ׃ וְהַשְּׁבִיעִת תִּשְׁמְטֶנָּה
וְנָטַשְׁתָּהּ וְאָכְלוּ אֶבְיֹנֵי עַמֶּךָ
וְיִתְרָם תֹּאכַל חַיַּת הַשָּׂדֶה כֵּן־
יב תַּעֲשֶׂה לְכַרְמְךָ לְזֵיתֶךָ׃ שֵׁשֶׁת
יָמִים תַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂיךָ וּבַיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת לְמַעַן יָנוּחַ
שׁוֹרְךָ וַחֲמֹרֶךָ וְיִנָּפֵשׁ בֶּן־אֲמָתְךָ
יג וְהַגֵּר׃ וּבְכֹל אֲשֶׁר־אָמַרְתִּי

8 a bűnöst. Megvesztegetést ne fogadj el, mert a megvesztegetés elvakítja az éleslátók szemeit és elferdíti az igazak szavait. 9 És az idegent ne zaklasd; ti pedig ismerítek az idegennek lelkét, mert idegenek voltatok Egyiptom földén. 10 És hat évig vesd be földedet és gyűjtsd be annak gyümölcsét. 11 És a hetedik évben hagyd azt nyugodni és engedd azt át, hogy egyenek róla néped ügyefogyottai, az általuk meghagyottat pedig egye meg a mezei vad. Igy cselekedjél szőlőddel és olajfáddal. 12 Hat napon végezd munkáidat, és a hetedik napon nyugodjál, hogy nyugodjék ökröd és szamarad, és pihenjen szolgálód fia és az idegen. 13 És mindenben, a miket mondottam nektek, legyetek

---

a birák föl is mentették volna az igazságtalant. (8) יעור származik עִוֵּר-ből (denominativum), mely azt jelenti: *elvakít;* de átvitt értelemben — a mint e helyen kiviláglik — szellemi vakság és a belátás hiányáról is használtatik. — ויסלף futurum piél סלף-ból, mely csakis a piélben fordul elő, és, a mint e helyen az összefüggésből kitűnik, *elferdíteni* jelent. (9) ונר לא תלחץ, *és az idegent ne zaklasd.* V. ö. feljebb 22, 20. Csakhogy fönn a tilalom *általánosan*, itt pedig a birónak szól, kit az előbbi törvények is (6—9) illetnek. — Egyébiránt a Szentirás még sok helyen ismételve int bennünket felebaráti szeretettel viselkedni az idegen iránt. (11) תשמטנה ונטשתה, *hagyd el és engedd át;* az első (שמט) a földre vonatkozik, melyet a hetedik évben parlagon kellett hevertetni (V. ö. M. III. 25, 3—4.), a második pedig (נטש) a hetedik év termésére, melyet a termelőnek közre kellett bocsátania (הפקר), hogy mindenki egyenlően részt vehessen benne. תשמטנה fut. kál tárgyraggal, mely vonatkozik ארץ-re, ונטשתה pedig tárgyragozott perfectum conv. és vonatkozik תבואה-ra. — יתרם ragozott főnév יֶתֶר-ből, szószerint: *hagyatékuk*, értsd: a mit azok elhagynak. (12) וביום השביעי תשבת, *és a hetedik napon nyugodjál*, a hetedik évben is. — וינפש בן אמתך, *hogy pihenjen szolgálód fia*, azaz: a nem izraelita rabszolgád. יִנָּפֵשׁ fut. nif. נָפַשׁ-ból (denominativum). (13) לא תזכירו, *ne engedjetek emlegetni*, azaz:

אֲלֵיכֶם תִּשָּׁמֵרוּ וְשֵׁם אֱלֹהֵים
אֲחֵרִים לֹא תַזְכִּירוּ לֹא יִשָּׁמַע
יד עַל־פִּיךָ׃ שָׁלֹשׁ רְגָלִים תָּחֹג לִי
טו בַּשָּׁנָה׃ אֶת־חַג הַמַּצּוֹת תִּשְׁמֹר
שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת
כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִךָ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ
הָאָבִיב כִּי־בוֹ יָצָאתָ מִמִּצְרָיִם
טז וְלֹא־יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם׃ וְחַג הַקָּצִיר
בִּכּוּרֵי מַעֲשֶׂיךָ אֲשֶׁר תִּזְרַע
בַּשָּׂדֶה וְחַג הָאָסִף בְּצֵאת הַשָּׁנָה
בְּאָסְפְּךָ אֶת־מַעֲשֶׂיךָ מִן־הַשָּׂדֶה׃
יז שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָּל־
זְכוּרְךָ אֶל־פְּנֵי הָאָדֹן | יְהוָה׃
יח לֹא־תִזְבַּח עַל־חָמֵץ דַּם־זִבְחִי

óvatosak; és az idegen istenek nevét ne engedjétek emlegetni, ne hallassék szájad által. Három ünnepet ülj meg nekem az évben: A kovásztalanok ünnepét tartsd meg szorgalmatosan: hét napig egyél kovásztalant, a mint neked megparancsoltam, a kalászérő hónap meghatározott idején, mert azon jöttél ki Egyiptomból; és senki se jelenjék meg színem előtt üresen. És az aratás ünnepét, *mikor learatod* mezei munkáidnak első gyümölcsét, melylyel beveted szántóföldedet; és a betakarítás ünnepét, az év kimenetelekor, mikor begyűjtöd munkáidat a mezőről. Háromszor az évben jelenjék meg minden férfiszemély közüled az Úr-Isten színe előtt. Ne áldozd kovászosnál (peszách-) áldoza-

---

ne nyujtsatok alkalmat arra, hogy emlegettessék. — תזכירו hifil alakú ige míveltető jelentéssel. — על פיך *szájad által*, értsd: *általad*. — על פי ezen jelentését l. M. IV. 27, 21. (14) רגלים többesszáma רֶגֶל-nek, mely voltaképen *lábat* jelent, átvitt értelemben: *hányszor*, egészen úgy, mint פְּעָמִים e szóból פַּעַם, mely szintén tulajdonképen *lépést* jelent, és átvitt értelemben szorzószám megjelölésére használtatik. — תחג fut. kál, חַג-ból képzett (denominativum) ige, melynek tulajdonképeni jelentéséről l. feljebb 12, 14. (15) כאשר צויתיך, *a mint neked megparancsoltam* L. feljebb 13, 6. — חדש האביב. L. feljebb 13, 3. — ריקם, *üresen*; értsd: áldozat nélkül. רֵיקָם alakjáról és jelentéséről l. M. I. 31, 42. — II. 3, 21. (16) וחג הקציר, *és az aratás ünnepét*, azaz: a hetek ünnepét (חג השבעות) tartsd meg óvatosan (תשמר). V. ö. alább 34, 22. — בכורי מעשיך úgy értendő, mintha lenne: בְּקַצִּיר בכורי מעשיך, a vonzónév, az ismétlés kikerülése végett, hiányzik. V. ö. M. I. 41, 51. 49, 4. — וחג האסיף, *és a betakarítás ünnepét*. Ez más helyen (M. V. 16, 13.) a sátrak ünnepének neveztetik. — בצאת השנה, *az év kimenetelekor*, a hónapban, mikor az ujév beköszönt, t. i. a hetedik hónapon. (17) כל זכורך, *minden férfiszemély közüled*. A birtokos rag e jelentéséről l. feljebb 22, 6. זכורך pedig csak annyit jelent, mint, זְכָרְךָ, ebből a névből: זָכָר. V. ö. alább 34, 23. (18) על חמץ, *kovászosnál*, értsd: azon idő-

וְלֹא־יָלִין חֵלֶב־חַגִּי עַד־בֹּקֶר׃
יט רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ תָּבִיא
בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תְבַשֵּׁל
גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ׃ ששי פ
כ הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ מַלְאָךְ לְפָנֶיךָ
לִשְׁמָרְךָ בַּדָּרֶךְ וְלַהֲבִיאֲךָ אֶל־
כא הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הֲכִנֹתִי׃ הִשָּׁמֶר
מִפָּנָיו וּשְׁמַע בְּקֹלוֹ אַל־תַּמֵּר
בּוֹ כִּי לֹא יִשָּׂא לְפִשְׁעֲכֶם כִּי
כב שְׁמִי בְּקִרְבּוֹ׃ כִּי אִם־שָׁמוֹעַ
תִּשְׁמַע בְּקֹלוֹ וְעָשִׂיתָ כֹּל אֲשֶׁר
אֲדַבֵּר וְאָיַבְתִּי אֶת־אֹיְבֶיךָ וְצַרְתִּי
כג אֶת־צֹרְרֶיךָ׃ כִּי־יֵלֵךְ מַלְאָכִי
לְפָנֶיךָ וְהֵבִיאֲךָ אֶל־הָאֱמֹרִי

tom vérét, és ne maradjon meg ünnep-áldozatom kövérsége 19 reggelig. Földednek zsenge gyümölcsédnek elsejét vidd be az Örökkévaló, te Istened házába. Ne főzz fiatal állatot anyja 20 tejében. Ime, én küldök angyalt előtted, hogy megőrizzen tégedet az úton, és hogy bevigyen tégedet azon helyre, 21 melyet berendeztem. Óvakodjál tőle és hallgass az ő szavára, ne szegülj ellene, mert meg nem bocsátja bűneteket, mert az én nevem van ő 22 benne. Mert ha hallgatva hallgatsz szavára és megteszed mindazt, a mit szólok: akkor ellensége leszek ellenségeidnek, és szorongatni fogom szoron- 23 gatóidat. Mert előtted fog menni az én angyalom és beviszen tégedet

---

ben, mig az még a háznál van. — זבחי, *áldozatom*, t. i. *a pêszách*-áldozat. — ולא ילין ונו׳, *és ne maradjon*, stb. hanem még az éjjel fel kell áldozni azt (19) ראשית בכורי אדמתך ונו׳, *földed zsenge gyümölcsének elsejét* stb. Az igéret földének hétféle gyümölcsének (שבעת המינין) zsengéjét l. M. V. 8, 8. — גדי, *fiatal állat*; szűkebb értelemben (göde) עזים-mal van összekötve (M. I. 38, 17.). E helyen azonban גדי mindennemű fiatal állatot jelent, melynek husát anyja tejében főzni a Szentírás eltiltja, és ennek kapcsolatában a hús használatát a tejben (בשר בחלב) általában. (20) הנה אנכי שלח מלאך לפניך ונו׳, *ime, én küldök angyalt előtted* stb. מלאך származásáról és jelentéséről l. feljebb 14, 19. V. ö. még alább 33, 2. — הכנתי, perf. hif. töve: כון. A kálban nem használatos. A piélben (L. feljebb 15, 17.) és hifilben annyit jelent, mint: *megállapítani*, vagy *megerősíteni, berendezni*. — Ez utóbbi értelemben veendő e helyen is. L. a fordítást. (21) כי לא ישא ונו׳, *mert meg nem bocsátja* stb., azért השמר מפניו, óvakodjál tőle. — כי שמי בקרבו, *mert az én nevem van ő benne*, t. i. az angyalban, kit előtted küldök, az én nevemben szól, azért שמע בקולו, hallgass szavára. — אל תמר בו, *ne szegülj ellene*, תַּמֵּר, mintha lenne: תַּמְרֶה, jóllehet תַּמֵּר (תַּמְרֵי helyett), מרר-ból származik, תַּמְרֶה pedig מרה-ból. L. Jós. 1, 18. (22) וצרתי perf. conv. kál, צור (= צרר)-ból, mely megkülönböztetendő attól (M. V. 14, 25.), mely összekötni jelent. (23) והאמרי ונו׳. *Az Emórî* stb. Girgâsit e helyen

וְהַחִתִּי וְהַפְּרִזִּי וְהַכְּנַעֲנִי הַחִוִּי
כג וְהַיְבוּסִי וְהִכְחַדְתִּיו׃ לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה
לֵאלֹהֵיהֶם וְלֹא תָעָבְדֵם וְלֹא
תַעֲשֶׂה כְּמַעֲשֵׂיהֶם כִּי הָרֵס
תְּהָרְסֵם וְשַׁבֵּר תְּשַׁבֵּר מַצֵּבֹתֵיהֶם׃
כה וַעֲבַדְתֶּם אֵת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
וּבֵרַךְ אֶת־לַחְמְךָ וְאֶת־מֵימֶיךָ
וַהֲסִרֹתִי מַחֲלָה מִקִּרְבֶּךָ׃ שביעי
כו ס לֹא תִהְיֶה מְשַׁכֶּלָה וַעֲקָרָה
בְּאַרְצֶךָ אֶת־מִסְפַּר יָמֶיךָ אֲמַלֵּא׃
כז אֶת־אֵימָתִי אֲשַׁלַּח לְפָנֶיךָ
וְהַמֹּתִי אֶת־כָּל־הָעָם אֲשֶׁר תָּבֹא
בָהֶם וְנָתַתִּי אֶת־כָּל־אֹיְבֶיךָ

az Emórî és a Chittî, és a Perizzî és a Kanáani, és a Chivvî és a Jebhúszî közé, és megsemmisítem őt. Ne borulj le isteneik előtt, és ne szolgáljad azokat, és ne cselekedjél cselekedeteik szerint, hanem lerontván rontsad le azokat, és eltörvén törjed el oszlopaikat. És szolgáljátok az Örökkévalót, ti Isteneteket; és Ő megfogja áldani kenyeredet és vizeidet; és elhárítok minden betegséget közüled. Nem lesz idétlen szülő és magzatlan (asszony) földeden; napjaid számát teszem teljessé. Félelmemet bocsátom előtted, és zavarba ejtek minden népet, mely ellen mégy; és minden ellenségedet nyakszirttel for-

---

Kanáán hét (M. V. 7, 1.) néptörzse közt azért nem számítja, mert csak a hatalmasabbakat nevezi meg. Így némely helyen csakis a Kanáani (M. I. 24, 3.), majd az Emórî (M. I. 15, 16), mint a leghatalmasabbak, képviselik a többieket is. L. M. I. 15, 20. — והכחדתיו, tárgyragozott perfectum conv. hifil כחד-ból. Nifálban: *távozni, megszünni* jelent; piél- és hifilben: *távoztatni, megszüntetni, megsemmisíteni.* (24) תעבדם. Ezen ige alakjáról és jelentéséről l. feljebb 20, 25. — כמעשיהם, *cselekedeteik szerint;* t. i. kanáaniták utálatos istentiszteleti módja szerint. V. ö. M. V. 18, 26. 27. — כי ונו׳, sőt inkább stb. כי szócskának ezen jelentése kitűnik a mondat ellentétes tartalmából. — מצבתיהם, *oszlopaikat*, melyeket t. i. bálványaik tiszteletére felállítottak. — את לחמך ואת מימיך, *kenyeredet és vizeidet*, értsd: mindazt a mi életed fentartására szükséges. (26) משכלה (part. piél), olyan anyát jelent, ki gyermekeit elvesztette; עקרה pedig, *magzatnélkülit*, kinek magzata sohasem volt. — את מספר ימיך אמלא, *napjaid számát teszem teljessé*, értsd: eléretem veled az emberi életkor szélső határát. (27) את אימתי ונו׳, *félelmemet* stb., értsd: a tőlem való félelmet (gen. obj.) L. felj. 20, 20. — והמתי, perf. conv. kál המם-ból, mely azt jelenti: *zavarba ejteni*, nem tévesztendő össze וְהַמַּתִּי (=וְהִמַּתִּי)-val, mely מות-ból származván, annyit jelent, mint: *és meg fogom ölni.* — ונתתי — ערף, *és fordítom — nyakszirttel*, azaz: hogy fussanak előled. V. ö. M. I. 49, 8. עֹרֶף tárgyesetben áll, és úgy ér-

כח אֵלֶיךָ עָרָעָה׃ וְשִׁלַּחְתִּי אֶת־ הַצִּרְעָה לְפָנֶיךָ וְגֵרְשָׁה אֶת־הַחִוִּי אֶת־הַכְּנַעֲנִי וְאֶת־הַחִתִּי מִלְּפָנֶיךָ׃

כט לֹא אֲגָרְשֶׁנּוּ מִפָּנֶיךָ בְּשָׁנָה אֶחָת פֶּן־תִּהְיֶה הָאָרֶץ שְׁמָמָה וְרַבָּה

ל עָלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה׃ מְעַט מְעָט אֲגָרְשֶׁנּוּ מִפָּנֶיךָ עַד אֲשֶׁר

תִּפְרֶה וְנָחַלְתָּ אֶת־הָאָרֶץ׃

לא וְשַׁתִּי אֶת־גְּבֻלְךָ מִיַּם־סוּף וְעַד־ יָם פְּלִשְׁתִּים וּמִמִּדְבָּר עַד־ הַנָּהָר כִּי | אֶתֵּן בְּיֶדְכֶם אֶת יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ וְגֵרַשְׁתָּמוֹ מִפָּנֶיךָ׃

לב לֹא־תִכְרֹת לָהֶם וְלֵאלֹהֵיהֶם

לג בְּרִית׃ לֹא יֵשְׁבוּ בְּאַרְצְךָ פֶּן־

28 ditom feléd. És a darázst bocsátom előtted, és ez el fogja űzni a Chívvît és a Kanáanît és a Chittît előled. 29 Nem űzöm el őt előled egy esztendőben, hogy a föld ne legyen pusztává, és megszaporodjék ellened a mezei vad. 30 Lassan-lassan űzöm el őt előled, míg megszaporodol és 31 elfoglalod a földet. És teszem határodat a sástengertől a filisztéusok tengeréig, és a pusztától a folyamig; mert adni fogom kezetekbe a föld lakóit, és ki fogod űzni őket 32 magad elől. Ne köss velök és 33 isteneikkel szövetséget. Ne lakjanak földeden, nehogy

---

tendő, mintha lenne: יפנו אליך ערף. (28) הצרעה, *a darázs*. Ez egy neme a mérges légynek, melynek fájdalmas szúrása gyuladást, sőt halált von maga után. V. ö. M. V. 7, 20. Jós. 24, 12. — את החוי וגו׳, *a Chivvît* stb. Kanáán néptörzseinek majd nagyobb, majd kisebb számban való felsorolásáról l. feljebb 23. v. (29) בשנה אחת, *egy esztendőben*, azaz: rögtön; mert ez az ország elpusztulását vonná maga után. — ורבה perf. kál רבב-ból, azért: *és megsokasodnék*. (30) עד אשר תפרה, *míg megszaporodol*, és elég nagy számmal lészsz, hogy az elfoglalt földet kellően benépesíthessed. (31) ושתי perf. conv. kál (töve: שות) וָאָשִׁתִּי helyett (L. felj. 27. v.). מים סוף ועד־ים פלשתים, *a sástengertől* (melynek északi csucsa [az éláni öböl] Kanáán délkeleti határáig ér) *a Pelistîm* (Filistea) *tengeréig*; értsd: a Középtengert. Ezzel jelöli meg, e helyen, az igéret földének déli határát. — וממדבר, *és a pusztától* (az arabiai) *a folyóig* (Euphrates); ezzel jelöli meg az elfoglalandó föld hosszát déli határától az északi határáig. — וגרשתמו tárgyragozott perf. conv. piél. מ֫ו, költői alak ם֫ helyett. L. feljebb 15, 7. 9. (32) להם וגו׳. A ל viszonyító, melyet כרת ברית vonz, azt jelenti: valakinek hasznára szövetséget kötni. Itt tehát לא תכרת להם וגו׳ oly értelemben áll, hogy Izrael ne lépjen szövetségre a végett, hogy őket (Kanáán lakosait) vagy bálványaikat az országban tűrje. (33) יחטיאו fut. hif. חטא-ból azért: *bűnbe ejtsenek*. — כי יהיה וגו׳ — כי תעבד וגו׳, *ha szolgálsz* stb. —

bűnbe ejtsenek tégedet ellenem, ha szolgálod isteneiket, akkor ez botránnyá válnék te neked.

יַחֲטִיאוּ אֹתְךָ לִי כִּי תַעֲבֹד אֶת־
אֱלֹהֵיהֶם כִּי־יִהְיֶה לְךָ לְמוֹקֵשׁ׃
פ

XXIV. FEJEZET.

Mózes, Áron, Nádâbh és Abhihû, és a hetven vén felmennek a hegyre (1—2). *A nép engedelmességet igér* (3). *Mózes oltárt épít meg tizenkét emlékkövet* (4). *Izrael ifjai áldozatokat hoznak* (5). *Mózes hinti a vért az oltárra* (6), *felolvassa a szövetségi könyvet* (7) *és hinti a szövetség vérét a népre* (8). *Szemlélik Isten dicsőségét* (9—11). *Mózes és Jósue felmennek a hegyre* (12—13). *Áron és Chûr megbízása* (14). *Isten felhő- és tüzben való jelenése a hegy csúcsán* (15—17). *Mózes időzik a hegyen negyven nap és negyven éjjel* (18).

א כד וְאֶל־מֹשֶׁה אָמַר עֲלֵה
אֶל־יְהוָה אַתָּה וְאַהֲרֹן נָדָב
וַאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל
ג וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם מֵרָחֹק׃ וְנִגַּשׁ מֹשֶׁה
לְבַדּוֹ אֶל־יְהוָה וְהֵם לֹא יִגָּשׁוּ
ג וְהָעָם לֹא יַעֲלוּ עִמּוֹ׃ וַיָּבֹא מֹשֶׁה
וַיְסַפֵּר לָעָם אֵת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה
וְאֵת כָּל־הַמִּשְׁפָּטִים וַיַּעַן כָּל־
הָעָם קוֹל אֶחָד וַיֹּאמְרוּ כָּל־
הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה
ד נַעֲשֶׂה׃ וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֵת כָּל־
דִּבְרֵי יְהוָה וַיַּשְׁכֵּם בַּבֹּקֶר וַיִּבֶן

1 Mózeshez pedig mondotta vala: Menj fel az Örökkévalóhoz, te meg Áron, Nádâbh és Abhihû és hetvenen Izrael vénei közől; és boruljatok le
2 távolról. És egyedül Mózes közeledjék az Örökkévalóhoz, de ők ne közeledjenek; és a
3 nép ne menjen fel vele. És eljöve Mózes és elbeszélé a népnek az Örökkévaló minden igéit és az itéleteket mind; és az egész nép felele egy hangon, és mondák: Minden igéket, melyeket az
4 Örökkévaló szólott, megcselekszünk. És Mózes leirá az Örökkévaló minden igéit; és fölkele korán reggel és épite

---

akkor lenne stb. mintha volna אזי יהיה וגו׳ — אם תעבד וגו׳. כי szócskának többféle jelentéséről. L. M. I. 3, 19.

(1) ואל משה אמר, *Mózeshez pedig mondotta vala*, t. i. az isteni törvény kinyilatkoztatási napján. — עלה אל ה׳ a helyett: עֲלֵה אֵלַי, *jöjj fel hozzám*. A Szentirásban nem ritkán a személyes névmás helyett maga a tulajdonnév használtatik. V. ö. a következő versben: (2) ויגש משה, a helyett: וְנִגַּשׁ. L. még מאת ה׳ (M. I. 19, 24.) אֵלַי helyett, és még más helyen. (3) את כל דברי ה׳, *az Örökkévaló minden igéit;* t. i. a tiz Igét. — ואת כל המשפטים, *és az itéleteket mind.* L. felj. 21, 1. — קול אחד, *egy hangon*, értsd: egyhangulag. (4) ושתים עשרה מצבה, *és tizenkét emlékkövet*, kiegészí-

מִזְבֵּחַ תַּחַת הָהָר וּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מַצֵּבָה לִשְׁנֵים עָשָׂר שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל׃ ה וַיִּשְׁלַח אֶת־נַעֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ עֹלֹת וַיִּזְבְּחוּ זְבָחִים שְׁלָמִים לַיהוָה פָּרִים׃ ו וַיִּקַּח מֹשֶׁה חֲצִי הַדָּם וַיָּשֶׂם בָּאַגָּנֹת וַחֲצִי הַדָּם זָרַק עַל־הַמִּזְבֵּחַ׃ ז וַיִּקַּח סֵפֶר הַבְּרִית וַיִּקְרָא בְּאָזְנֵי הָעָם וַיֹּאמְרוּ כֹּל אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע׃ ח וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הַדָּם וַיִּזְרֹק עַל־הָעָם וַיֹּאמֶר הִנֵּה דַם־הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת יְהוָה עִמָּכֶם עַל כָּל־ ט הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה׃ וַיַּעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִים י מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיִּרְאוּ אֵת אֱלֹהֵי

oltárt a hegy alján, és tizenkét emlékkövet Izrael tizenkét törzse szerint. És elküldé Izrael gyermekeinek ifjait, és ezek bemutatának égőáldozatokat, és áldozának vágó- és örömáldozatokúl az Örökkévaló tiszteletére tulkokat. 6 És vevé Mózes a vér felét és tevé medenczékbe; és a vér felét hintette az oltárra. 7 És vevé a szövetség könyvét, és felolvasá a nép hallatára; ezek pedig mondák: Mindent, mit az Örökkévaló szólott, megcselekszünk, és engedelmeskedünk. 8 És vevé Mózes a vért, és hinté a népre, és mondá: Ime, vére a szövetségnek, melyet az Örökkévaló kötött veletek 9 mindezen igékre nézve. És felmene Mózes, meg Áron, Nádâbh és Abhíhû, és hetvenen Izrael vénei közől. 10 És láták

tendő הקים igével. (5) נערי בני ישראל, *Israel gyermekeinek ifjai*. Igy neveztetnek az elsőszülöttek, kik az áldozatok bemutatásával foglalkoztak.— זבחים שלמים annyi mint זבחי שלמים, vagy זבחים külön és שלמים külön, és oly nemét az áldozatoknak jelöli, melyeknek csak egyes részeit áldozták fel az oltáron, a többit pedig ünnepélyesen költötték el az áldozat tulajdonosai. V. ö. felj. 10, 2. — פרים accusativusban áll és tartozik ויזבחו igéhez, זבחים שלמים pedig, mely szintén tárgyesetben van, határozó gyanánt veendő, igy aztán a mondat értelme: *és áldozának tulkokat örömáldozatul* az Örökkévaló tiszteletére. (6) אגנות tsz. hn. főnév (nőn. végraggal) אַן-ból, *medenczét* jelöl. (7) ספר הברית, *a szövetség könyve*, melyben Isten igéit feljegyezte. L feljebb a 4. v. — ונשמע fut. kál שמע-ból, mely e helyen azt jelenti: *és engedelmeskedünk*, a mint a szövegből világosan kiderül. (8) על כל הדברים האלה, *mindezen igékre nézve*, hogy t. i. azokat híven teljesítsék. (9) ויעל egyesszámban, daczára annak, hogy több alany következik; mert héberben az igeállítmány, ha ez az alanyt *megelőzi*, gyakran egyesszámban marad. (10) ויראו את אלהי ישראל, *és láták Izrael Iste-*

יִשְׂרָאֵל וְתַחַת רַגְלָיו כְּמַעֲשֵׂה
לִבְנַת הַסַּפִּיר וּכְעֶצֶם הַשָּׁמַיִם
לָטֹהַר׃ וְאֶל־אֲצִילֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל א
לֹא שָׁלַח יָדוֹ וַיֶּחֱזוּ אֶת־הָאֱלֹהִים
וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ׃ ס וַיֹּאמֶר יְהוָה ג
אֶל־מֹשֶׁה עֲלֵה אֵלַי הָהָרָה
וֶהְיֵה־שָׁם וְאֶתְּנָה לְךָ אֶת־לֻחֹת
הָאֶבֶן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר
כָּתַבְתִּי לְהוֹרֹתָם׃ וַיָּקָם מֹשֶׁה ד
וִיהוֹשֻׁעַ מְשָׁרְתּוֹ וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל־
הַר הָאֱלֹהִים׃ וְאֶל־הַזְּקֵנִים אָמַר ה
שְׁבוּ־לָנוּ בָּזֶה עַד אֲשֶׁר־נָשׁוּב

Izrael Istenét, és lábai alatt, mint egy mű a fényes száphirból és mint az ég színe, tiszta-
11 ságra nézve. És Izrael gyermekeinek nemeseire nem bocsátotta kezét. És szemlélék az Istent, és evének és
12 ivának. És mondá az Örökkévaló Mózesnek: Jöjj fel hozzám a hegyre, és légy ott; és adni fogom neked a kőtáblákat, és a törvényt, és a parancsolatot, melyeket irtam,
13 hogy azokra tanítsd őket. És fölkele Mózes és szolgája Jósue; Mózes pedig fölmene az Isten
14 hegyére. És a véneknek mondotta: Várjatok itt reánk, míg visz-

---

nét: prófétai ihlettségökben látták Őt fönséges trónján (V. ö. Ezek. 1, 26.), és alatta (ותחת רגליו) valamit, *mint egy mű a fényes szaphirból* (לבנת הספיר).— לבנת függő alakja לְבֵנָה (téglakő)-nak (így לבנת הספיר annyit jelent, mint: אבן ספיר), de lehet függő alakja לָבְנָה (fehér)-nak is, és ekkor לבנת הספיר: *tiszta* szaphir, mivel *szine* nem fehér, hanem kék. Így aztán a következő וכעצם השמים לטהר, *és mint az ég szine tisztaságra nézve* a לבנת הספיר helyes leirása. L. a ford. (11) אצילי בני ישראל, *Israel gyermekeinek nemesei*, t. i. Nádábh és Abhíhû és a hetven öreg. אצילי függő alakja אצילים-nak (V. ö. Jes. 41, 9.), melynek egyes száma: אָצִיל nem fordul elő. Töve: אצל voltaképen annyit jelent, mint: *összekötni*, átvitt értelemben: *megerősíteni*, innen: אצילים tulajdonképen: *erősek*, átvitt értelemben: *nemesek*. L. M. I. 30, 42. הקשורים tulajdonképeni és átvitt értelemben való jelentését. — לא שלח ידו, *nem bocsátotta kezét*, hogy őket megillesse. — ויחזו את האלהים ונו', *és szemlélék az Istent*, stb. értsd: midőn az áldozatokat elköltötték, örvendeztek az isteni dicsőség szemlélésében. (12) והיה שם, *és légy ott*, értsd: maradj ott, t. i. a Szinái hegyén. Ezt mondta Isten Mózesnek a tiz Ige kinyilatkoztatása után, hogy a Szinái hegyén negyven napig maradjon, hogy átvegye a kőtáblákat és a törvényt és a parancsolatot, melyeket neki át fog adni להורתם, hogy őket, t. i: Izrael fiait azokra tanítsa. V. ö. M. V. 4, 13. 14. (13) משרתו, *szolgája*, voltaképen: kisérője, a ki mindég körülötte volt, azon határvonalig, mely számára ki volt jelölve. Ezentúl ויעל משה ונו' Mózes egyedül ment fel az isteni hegyre. (14) שבו לנו. *várjatok reánk*, nem pedig: *maradjatok*, mivel akkor lenne: שבו לכם (V. ö. M. I. 22, 5.).—

אֲלֵיכֶם וְהִנֵּה אַהֲרֹן וְחוּר עִמָּכֶם
מִי־בַעַל דְּבָרִים יִגַּשׁ אֲלֵהֶם׃
טו וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל־הָהָר וַיְכַס הֶעָנָן
טז אֶת־הָהָר׃ מפטיר וַיִּשְׁכֹּן כְּבוֹד־
יְהוָה עַל־הַר סִינַי וַיְכַסֵּהוּ הֶעָנָן
שִׁשֶּׁת יָמִים וַיִּקְרָא אֶל־מֹשֶׁה
בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִתּוֹךְ הֶעָנָן׃
יז וּמַרְאֵה כְּבוֹד יְהוָה כְּאֵשׁ אֹכֶלֶת
בְּרֹאשׁ הָהָר לְעֵינֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃
יח וַיָּבֹא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הֶעָנָן וַיַּעַל
אֶל־הָהָר וַיְהִי מֹשֶׁה בָּהָר
אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לָיְלָה׃

sza fogunk térni hozzátok; és ime, Áron meg Chûr veletek vannak; kinek valami ügye
15 leszen, lépjen eléjök. És felmene Mózes a hegyre; és a
16 felhő elborítá a hegyet. És az Örökkévaló dicsősége nyugszik vala a Szinái hegyén, és a felhő elborítá azt hat napig; és kiálta Mózesnek a hetedik napon a felhő
17 közepéből. És az Örökkévaló dicsőségének jelensége, mint az emésztő tűz, a hegy csúcsán, Izrael gyermekeinek
18 szemei előtt. És bemene Mózes a felhő közepébe, és felmene a hegyre; és vala Mózes a hegyen negyven nap és negyven éjjel.

XXV. FEJEZET.

A nép hozzájárul a szent hajlék elkészítéséhez (1—9). *A szekrény* (10—16), *a födél* (17) *és a Kherûbhîm leírása* (18—22) *Az asztal* (23—28) *és a rajta levő eszközök* (29—30), *a gyertyatartó és eszközei leírása* (31—40).

תְּרוּמָה.

א כה וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
ב לֵאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְיִקְחוּ־לִי תְּרוּמָה מֵאֵת כָּל־אִישׁ
אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ תִּקְחוּ אֶת־

1 És szóla az Örökkévaló
2 Mózeshez, mondván: Szólj Izrael gyermekeihez, hogy hozzanak tiszteletemre emelt ajándékot; minden embertől, kit szíve arra indít, fogadjá-

---

בעל דברים, szószerint: az ügyek tulajdonosa (V. ö. felj 18, 16.), értsd: *kinek ügye — baja van.* (16) וישכן כבוד ה׳ וגו׳, *és az Örökkévaló dicsősége nyugszik vala*, stb. E vers, valamint a 18. vers csak azt tartalmazzák, és röviden összefoglalják, a mi már előbb részletesen lett előadva (V. ö. feljebb 17, 20.) A 17. vers pedig közbeszúrt mondat, mely az Isten dicsőségének tiszta fényét irja le. — ויכסהו, *és elborítá azt* t. i. a hegyet.

(2) ויקחו לי, szószerint: *vegyenek nekem*, azaz: *hozzanak nevem tiszteletére.* — תרומה nőnemű főnév רום (fölemelni)-ból Igy neveztetik azon ajándék, melyet valaki saját vagyonából szent czélokra ki- vagy felemelt, azér: תרומה (kiemelt) *ajándék.* — ידבנו tárgyragozott fut kál נדב (= נדף)-

תְּרוּמָתִי׃ וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר
תִּקְחוּ מֵאִתָּם זָהָב וָכֶסֶף וּנְחֹשֶׁת׃
ד וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי
ה וְשֵׁשׁ וְעִזִּים׃ וְעֹרֹת אֵילִם
מְאָדָּמִים וְעֹרֹת תְּחָשִׁים וַעֲצֵי

tok el a tiszteletemre emelt
3 ajándékot. És ez az ajándék,
melyet tőlük vegyetek: arany
4 és ezüst és réz. És égkék és
biborpiros és karmazsinszínű
fonál, és len és kecskeszőr.
5 És pirosra festett kósbőrök, és táchás-bőrök és sittim-

---

ból; voltaképen: *indítani;* átvitt értelemben: *ösztönözni, bírni valakit valamire.* L. a fordítást. (4) תכלת ama sötétkék festéket jelöli, melyet az ókorban egy csiganemű állatka nedvéből nyertek, és mely aramul חלזון-nak neveztetik. De használtatik egyszersmind a festett fonál vagy szövet megjelölésére is, mint az e helyen a szövegből kiviláglik, mert itt csakis a kék szövetről van szó, melyet a szent hajlék elkészítésénél feldolgoztak. — ארגמן szintén bibor (purpura) piros festéket, vagyis az evvel festett fonalat vagy szövetet jelöli. A purpura pedig szintén egy kagyló, melyből e becses festéket nyerik. — תולעת שני, *karmazsin színű fonál.* תולעת (= תּוֹלָע [Jes. 14, 11.] és תּוֹלַע [Jes. 18.]) *férget* jelent; de שני kapcsolatában ama férget jelenti, mely arabul „*kermesz*“ (karmazsin)-nek neveztetik, és mely nek piros véréből elevenpiros karmazsin (שני) készül. שני tehát szintén úgy a festéket, mint az azzal festett fonalat, vagy szövetet jelöli, és használtatik majd egyedül (M. I. 38, 28.), majd pedig kapcsolatban תולעת szóval (M. III. 14, 4.), azért תּוֹלַעַת שָׁנִי, vagy שָׁנִי תּוֹלַעַת, *karmazsin színű fonál.* — שש amaz egyiptomi finom vászon, mely byssus (aramul: בוץ) név alatt ismeretes. Finomabb és drágább volt a selyemnél, és csak királyok és főpapok öltözködtek byssusruhába. V. ö. M. I. 41, 42. — ועזים, értsd: ושער עזים, *és kecskeszőr,* hanem hiányzik a vonzónév (nomen regens), mivel úgyis már az összefüggésből kiviláglik, hogy fonálról, vagy szövetről van szó. (5) מאדמים, part. pass. hifil אָדַם (vörös)-ból, azért: ערת אילם מאדמים *pirosra festett kósbörök* — תַּחַשׁ (M. IV. 4, 6.) neve egy ismeretlen állatnak, melynek bőréből takarót készítettek a hajlék befödésére, hogy eső ellen óltalmazva legyen. Ebből kitetszik, hogy a bőr kevésbé finom, de annál tömöttebb lehetett, hogy a víz át nem szivároghatott rajta. Egyébiránt czipő elkészítésére is alkalmazták. (Ezek. 16, 10.). — שטים. Egy neme az ákáczfának, melynek hazája Egyiptom és Arábia, arabúl „szánt“ és Egyiptomban „szont“-nak neveztetik. Így tehát a héber שִׁטָּה (= שִׁנְטָה) tulajdonképen egyiptomi vagy arabs eredetű szó. Fájáról azt irják a régiek, hogy igen könnyű, eleinte fehér, de ha megvénül oly fekete, mint a valódi ébenfa, igen kemény és kiválóan alkalmas a hajóépítésre. — Hogy honnan vettek őséink annyi שִׁטִּים-fát, a mennyire szükségök volt a hajlék elkészítésére, melynek deszkafalai e fából valának készítve (L. alább 26, 5.)? — Vagy elhozták magukkal Egyiptomból, vagy pedig szert tettek reá az arábiai pusz-

ז שְׁמִים׃ שֶׁמֶן לַמָּאֹר בְּשָׂמִים
לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים׃
ז אַבְנֵי־שֹׁהַם וְאַבְנֵי מִלֻּאִים לָאֵפֹד
ח וְלַחֹשֶׁן׃ וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי
ט בְּתוֹכָם׃ כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנִי מַרְאֶה
אֹתְךָ אֶת תַּבְנִית הַמִּשְׁכָּן וְאֶת
תַּבְנִית כָּל־כֵּלָיו וְכֵן תַּעֲשׂוּ׃ ס
י וְעָשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּתַיִם
וָחֵצִי אָרְכּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי רָחְבּוֹ

6 fák. Olaj világításra, illatszerek kenetolajra és fűszerek
7 füstölőre. Sóhâm-kövek és foglalni való kövek, a palást-
8 és a melldíszre. És készítsenek tiszteletemre szentélyt;
9 és lakni fogok közöttök. Mind a szerint, a mint neked megmutatom a hajlék mintáját és minden edényeinek mintáját, akképen készítsétek
10 el. És csináljanak szekrényt sittimfából; két és fél könyök hossza, és egy és fél könyök szélessége,

---

tában, a hol akkor voltak. (6) שמן למאר, *olaj világításra:* finom és tiszta faolaj, t. i. a mindennapi lámpavilágítás fentartására. L. alább 27, 20. — בשמים לשמן המשחה, *illatszerek a kenetolajra*, melylyel felkenték a hajlékot és edényeit, a gyertyatartót és az oltárt, Áront és fiait. L. alább 30, 26—30. — ולקטרת הסמים úgy értendő, mintha lenne: וסמים לקטרת, *és fűszerek füstölőre*, mert קטרת e helyen nem áll vonzati viszonyban a következő הסמים szóval, a mire a נגינה (hangjegy) is, mely a két szót egymástól elválasztja, utal. (7) אבני שהם, *sóhâm-kövek.* A régi magyarázók a sóhâm-követ a halványszinű *sardonix*-nak mondják, mivel שהם arabul annyit jelent, mint *halványnak lenni.* — מִלֻּאִים tsz. főnév (מלא)-ból, mely tulajdonképen: kitöltésre (azaz: foglalásra) való követ jelent, mivel a foglalókő az ürt kitölti, melyben ül — לאפד ולחשן, *a palást- és a melldíszre* é. p.: a sóhâm-kövek a palást- és a foglalásra való kövek a melldiszre. L. alább 28, 17—20. (8) לי, szószerint: *nekem*, értsd: nevem tiszteletére. L. feljebb 2. — ושכנתי בתוכם, *és lakni fogok közöttök*, értsd: leszek velök, kedvem telik bennök. (9) ככל וגו', *mind a szerint* stb. — Ez vonatkozik ועשו-ra, az előbbi versben, t. i. ועשו לי מקדש ככל אשר וגו', *készítsenek nekem szentélyt mind a szerint, a hogy* stb. — את és אותך, két accusativus, melyet a hifil alakú ige: מראה vonz. — תבנית, nőnemű főnév בנה (építeni, szerkeszteni)-ből, azért: תַּבְנִית, *minta* arról a mit építnek, vagy szerkesztenek. — וכן תעשו, *és ekképen készítsétek el.* — Nyomatékosság végett az isteni parancsolat kétszer van kifejezve. L. M. I. 6, 22. II. 39, 32. és még sok helyen. (10) ארון עצי שטים Mind a három főnév vonzati viszonyban áll egymással, mely két-két főnévből álló külön két vonzati viszonyra fölbontható, u. m. 1. ארון עצים (melyben a készítmény meg az anyagnév, és עצי שטים (melyben a jelző meg a jelzett név vonzati viszonyban van). — אֲרוֹן-nak független alakja: אָרוֹן, mely név, e helyen, *a frigyszekrényt* jelöli, melyben a két törvénytábla (שני לחות העדות. L. alább 31, 18.) volt, a miért

és egy és fél könyök magas-
11 sága. És vonjad be azt tiszta
aranynyal, belül és kivül von-
jad be azt, és csinálj reá arany
12 koszorút köröskörül. És önts
hozzá négy arany gyűrűt és
add azokat a négy talpára,
és pedig: két gyűrűt az egyik
oldalára és két gyűrűt a má-
13 sik oldalára. És csinálj ruda-
kat sittimfából, és vond be
14 azokat aranynyal. És ereszd
be a rudakat a gyűrűkbe a
szekrény oldalain, hogy hor-
dozzák a szekrényt azokkal.
15 A szekrény gyűrűiben marad-
janak a rudak, ki ne kerül-
16 jenek onnan. És add a szekrénybe a bizonyságot, melyet

א וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ׃ וְצִפִּיתָ אֹתוֹ
זָהָב טָהוֹר מִבַּית וּמִחוּץ תְּצַפֶּנּוּ
וְעָשִׂיתָ עָלָיו זֵר זָהָב סָבִיב׃
יב וְיָצַקְתָּ לּוֹ אַרְבַּע טַבְּעֹת זָהָב
וְנָתַתָּ עַל אַרְבַּע פַּעֲמֹתָיו וּשְׁתֵּי
טַבָּעֹת עַל־צַלְעוֹ הָאֶחָת וּשְׁתֵּי
טַבָּעֹת עַל־צַלְעוֹ הַשֵּׁנִית׃
יג וְעָשִׂיתָ בַדֵּי עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ
יד אֹתָם זָהָב׃ וְהֵבֵאתָ אֶת־הַבַּדִּים
בַּטַּבָּעֹת עַל צַלְעֹת הָאָרֹן לָשֵׂאת
טו אֶת־הָאָרֹן בָּהֶם׃ בְּטַבְּעֹת הָאָרֹן
טז יִהְיוּ הַבַּדִּים לֹא יָסֻרוּ מִמֶּנּוּ׃
וְנָתַתָּ אֶל־הָאָרֹן אֵת הָעֵדֻת

---

a vonzónév elhagyásával ארון העדות (L. alább 25, 23.)-nak, ארון לחות העדות helyett, neveztetik. Különben pedig אָרֹן mindennemű ládát (L. Krón. II. 24, 8.), sőt koporsót is (L. M. I. 50, 20.) jelöl. — אמתים páros számú név אַמָּה-ból, azért: *két könyök*. A mi pedig e mértékegységet illeti, úgy az אַמָּה (könyök) hat tenyér (טֶפַח), és egy tenyér hat ujj (אֶצְבַּע). (11) זר זהב, *arany koszorú*, mely a frigyláda felső részén köröskörül futott. (12) על ארבע פעמתיו, *négy talpán*, azaz: az oldal végén, oly módon, hogy a tér, a két gyűrű közt egyenlő legyen az oldal egész hosszával. — פעמותיו ragozott főnév פַּעַם (tsz.: פְּעָמוֹת és פְּעָמִים)-ból; alapjelentménye: *lábnyom* (L. M. I. 16, 13.) átvitt értelemben: *talp*. A szorzószám megjelölésére is használtatik, mint פַּעַם. L. 23, 14. (13) ויצקת לו וגו׳, *és önts hozzá* stb. t. i. a frigyládához. — ושתי טבעות על צלעו האחת וגו׳, *és pedig: két gyűrűt az egyik oldalára* stb. A „*vâv*“ ושתי szóban értelmező, azért: *és pedig*. A négy gyűrű akként volt alkalmazandó, hogy két-két gyűrű a frigyláda egy-egy oldalán, é. p. hosszában, legyen. Minthogy pedig a láda a frigysátorban oly módon volt elhelyezve, hogy hosszúsága nyugatról kelet felé, szélessége pedig északról délfelé irányult: tehát a két-két gyűrű a frigyláda északi és déli oldalán volt alkalmazva, úgy hogy a két gyűrű közt két és fél könyöknyi tér volt. (15) לא יסרו ממנו, szószerint: *ne távozzanak tőle*, értsd: *ki ne kerüljenek onnan* (L. a fordítást), azaz: a rudak *mindig* maradjanak a karikákban, még akkor is, ha a frigyláda helyén állt a frigysátorban. מִמֶּנּוּ vonatkozik הארן-ra, mely himn. főnév. (16) אל הארן annyit jelent, mint בארן, *a szekrénybe*. — את העדת úgy értendő, mintha lenne:

17 neked adni fogok. És csinálj födelet tiszta aranyból, két és fél könyök hossza, és egy
18 és fél könyök szélessége. És csinálj két kherûbot aranyból, vert munkával készítsd azo-
19 kat, a födél két széléből. És pedig készíts egy kherûbhot az egyik széléből, és a más-
odik kherûbhot a másik szélé-
ből. A födélből készítsétek a kherûbhokat mind a két szé-
20 lén. És legyenek a kherûbhok fölfelé terjesztett szárnyak-
kal, elborítván szárnyaikkal a födelet; és arczaik egyike a másikához, a födél felé le-
gyenek a kherûbhok arczai.
21 És tedd a födelet a szekrény

יז אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ׃ לוּי וְעָשִׂיתָ
כַּפֹּרֶת זָהָב טָהוֹר אַמָּתַיִם וָחֵצִי
אָרְכָּהּ וְאַמָּה וָחֵצִי רָחְבָּהּ׃
יח וְעָשִׂיתָ שְׁנַיִם כְּרֻבִים זָהָב מִקְשָׁה
תַּעֲשֶׂה אֹתָם מִשְּׁנֵי קְצוֹת
יט הַכַּפֹּרֶת׃ וַעֲשֵׂה כְרוּב אֶחָד
מִקָּצָה מִזֶּה וּכְרוּב־אֶחָד
מִקָּצָה מִזֶּה מִן־הַכַּפֹּרֶת תַּעֲשׂוּ
אֶת־הַכְּרֻבִים עַל־שְׁנֵי קְצוֹתָיו׃
כ וְהָיוּ הַכְּרֻבִים פֹּרְשֵׂי כְנָפַיִם
לְמַעְלָה סֹכְכִים בְּכַנְפֵיהֶם עַל־
הַכַּפֹּרֶת וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל־אָחִיו
אֶל־הַכַּפֹּרֶת יִהְיוּ פְּנֵי הַכְּרֻבִים׃
כא וְנָתַתָּ אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל־הָאָרֹן

את לחות העדות. A vonzónév elhagyhatásáról l. M. I. 49, 4. és sok helyen. (17) כפרת nőn. főnév כפר igéből, mely voltaképen azt jelenti: *befödni* L. M. I. 6, 14. Innen aztán כִּפֻּרֶת, *födél*, mely a frigyládát fölül befödte (18) כרובים egyesszámban: כרוב, aranyból készült, szárnyakkal (גַּפַּיִם) és ábrázattal (פָּנִים) ellátott jelképes alakok. V. ö. M. I. 3, 24. A mi a szó származását és voltaképeni jelentését illeti, úgy töve: כרב (= רכב), *szerkeszteni*, és כרוב szerkezetet jelent, különféle alkatrészeiről, melyekből szerkesztve volt, így neveztetvén meg. — מקשה főnév tárgyesetben, módhatározói jelentéssel (accus. adv.), töve: קשה, *kemény*, azért: מקשה: *vert munkával*, mivel a kalapácsolt érez tömörül és megkeményedik. — משני קצות הכפרת, *a födél két széléből* induljanak ki t. i. a כרובים, hogy azzal *egy* darabot képezzenek, és ne legyenek oda ragasztva. (19) ועשה וגו׳, a ו e szóban értelmező (L. felj. 12. v.), azért: *és pedig készíts* stb. (20) פרשי כנפים למעלה, *fölfelé terjesztett szárnyakkal*; a כרובים szárnyai t. i. ne legyenek összehajtva, hanem kiterjesztve, oly formán, hogy szárnyaikkal elborítsák a födelet. — איש אל אחיו; e kifejezés nemcsak emberekről (L. felj. 16, 15.), hanem, mint e helyből kitűnik, életnélküli tárgyakról is használtatik, melyek egymáshoz hasonlók. אל הכפרת וגו׳, *a födél felé* stb. értsd: ábrázataik a födél felé hajtva legyenek. (21) ואל הארן וגו׳; annyi mint: ובארן. A ו pedig ואל szóban annyit jelent, mint: *miután* (V. ö. M. III 1, 15.), mert előbb adta a táblákat a frigyládába, mielőtt a födelet a frigyládára tette

מִלְמַעְלָה וְאֶל־הָאָרֹן תִּתֵּן אֶת־
כב הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ: וְנוֹעַדְתִּי
לְךָ שָׁם וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל
הַכַּפֹּרֶת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים
אֲשֶׁר עַל־אֲרֹן הָעֵדֻת אֵת כָּל־
אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אוֹתְךָ אֶל־בְּנֵי
כג יִשְׂרָאֵל: פ וְעָשִׂיתָ שֻׁלְחַן עֲצֵי
שִׁטִּים אַמָּתַיִם אָרְכּוֹ וְאַמָּה
כד רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ: וְצִפִּיתָ
אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר וְעָשִׂיתָ לוֹ זֵר
כה זָהָב סָבִיב: וְעָשִׂיתָ לוֹ מִסְגֶּרֶת
טֹפַח סָבִיב וְעָשִׂיתָ זֵר־זָהָב
כו לְמִסְגַּרְתּוֹ סָבִיב: וְעָשִׂיתָ לּוֹ
אַרְבַּע טַבְּעֹת זָהָב וְנָתַתָּ אֶת־
הַטַּבָּעֹת עַל אַרְבַּע הַפֵּאֹת אֲשֶׁר
כז לְאַרְבַּע רַגְלָיו: לְעֻמַּת הַמִּסְגֶּרֶת

fölé, miután a szekrénybe adtad a bizonyságot, melyet 22 neked adni fogok. És ott találkozni fogok veled, és szólok veled a födélről a két kherûbh közől, mely a bizonyágs szekrénye fölött van, mind azokat, miket parancsolni fogok neked Izrael gyermekei- 23 hez. És csinálj asztalt sittimfából; két könyök hossza és egy könyök szélessége és egy és fél könyök magassága. 24 És vond be azt tiszta aranynyal; és csinálj neki arany 25 koszorút köröskörül. Ugyanis készíts neki tenyérnyi széles keretet; és készíts arany koszorút keretére köröskörül. 26 És csinálj neki négy arany gyűrűt és add a gyűrűket a 27 négy lábának négy sarkára. A kerettel szemközt legye-

---

volna. V. ö. alább 40, 20. — את העדת, értsd: את לחות העדת; a vonzónév hiányzik, a mi a rövidség kedveért igen gyakran történik. (22) ונועדתי perf. conv. nif. יעד-ból *kijelölni* (helyet és időt, hol és mikor ketten találkozni akarnak); a nifálban: ott lenni a kijelölt helyen és időben, azért: ונועדתי לך, *és találkozni fogok veled* — את כל אשר אצוה אותך, *mindazokat, a miket neked parancsolni fogok;* e szavak képezik a fennebbi ודברתי állítmánynak a kiegészítőjét. (24) זר. V. ö. feljebb 11. v. (25) ועשית, a ו e szó elején értelmező jelentéssel bir, azért: *ugyanis készíts.* — מסגרת nőn. főnév סגר (bekeríteni)-ból, azért: מסגרת, *keret*, mely az asztaltáblát körülvette. Erre helyezte azután az arany koszorút (זר זהב). — טפח össze nem tévesztendő טֶפַח-chal, melylyel ugyanazon *jelentéssel* (tenyérnyi) ugyan, de nem ugyanazon *alakkal* bír. (27) לעמת המסגרת וגו', *a kerettel szemközt* stb. értsd: azzal párhuzamosan, hogy az egyik gyűrű ne essék távolabbra a kerettől, mint a másik, mert akkor nem lennének arra alkalmasak, hogy az azokba eresztett rudakon hordoztassék az asztal. — לעמת nőn. függő alakú főnév (független alakban nem fordul elő sehol) helyhatározói jelentéssel, töve: עמם. — לבתים לבדים, *tokok gyanánt a rudaknak*, értsd: hogy azokban

תְּהֵיֶיךָ הַמַּצָּעֹת לְבָתִּים לְבַדִּים
כח לָשֵׂאת אֶת־הַשֻּׁלְחָן׃ וְעָשִׂיתָ
אֶת־הַבַּדִּים עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ
אֹתָם זָהָב וְנִשָּׂא־בָם אֶת־
כט הַשֻּׁלְחָן׃ וְעָשִׂיתָ קְעָרֹתָיו וְכַפֹּתָיו
וְקָשׂוֹתָיו וּמְנַקִּיֹתָיו אֲשֶׁר יֻסַּךְ
בָּהֵן זָהָב טָהוֹר תַּעֲשֶׂה אֹתָם׃
ל וְנָתַתָּ עַל־הַשֻּׁלְחָן לֶחֶם פָּנִים
לא לְפָנַי תָּמִיד׃ פ וְעָשִׂיתָ מְנֹרַת
זָהָב טָהוֹר מִקְשָׁה תֵּיעָשֶׂה
הַמְּנוֹרָה יְרֵכָהּ וְקָנָהּ גְּבִיעֶיהָ
כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ מִמֶּנָּה יִהְיוּ׃
לב וְשִׁשָּׁה קָנִים יֹצְאִים מִצִּדֶּיהָ
שְׁלֹשָׁה ו קְנֵי מְנֹרָה מִצִּדָּהּ
הָאֶחָד וּשְׁלֹשָׁה קְנֵי מְנֹרָה
לג מִצִּדָּהּ הַשֵּׁנִי׃ שְׁלֹשָׁה גְבִעִים

nek a gyűrűk tokok gyanánt a rudaknak, hogy hordoz-
28 hassák az asztalt. És csináld a rudakat sittimfából, és vond be azokat aranynyal, hogy azokkal hordoztassék az
29 asztal. És csináld tálait és kanalait és fedőit és tisztító edényeit, melyekkel befedeztessék; tiszta aranyból csi-
30 náld azokat. És tégy az asztalra kenyeret, mely színem előtt legyen mindenkoron.
31 És csinálj gyertyatartót tiszta aranyból; vert munkával készíttessék a gyertyatartó: annak szára és ága, kelyhei, gombjai és virágjai egyből
32 legyenek. És hat ág nyuljon ki oldalaiból: három ága a gyertyatartónak az egyik olda-
33 lából, és három ága a gyertyatartónak a másik oldalából. Három man-

---

maradjanak. A ל viszonyító לבתים szó elején czélhatározó, azért: *gyanánt*. (28) ונשא, *és hordoztassék*. ונשא e helyen perf. conv. nif. נשא-ból, a dáges pedig pótolja az első hangot, a נ-t. (29) קשותיו ragozott tsz. főnév, független alakban: קְשָׂוֹת (lásd alább 37, 16.); egyesszámban nem fordul elő, töve: קשה (= כסה), annyit jelent, mint: *rá-, beborítani, befödni*. Ezek félcsövek voltak, melyek ráborulván az asztalra, arra szolgáltak, hogy az asztalon levő egymás fölé rakott hat-hat kenyér (V. ö. M. III. 24, 6.) egymást ne érintse, hogy el ne romoljon. Ezekkel összeköttetésben álltak a *tisztító csövek* (מנקיות), melyek ugyanazon czélnak feleltek meg. — יסך fut. hofál יוסך-ból סכך helyett. L. a fordítást. (30) לחם פנים, így neveztetik, mert mindig *Isten szine előtt* (az egyik szombattól a másik szombatig) az asztalon feküdnie kellett, a mi a következő לפני תמיד-ból világoson kiderül. (31) ממנה יהיו, *egyből legyenek*, értsd: a gyertyatartó (מנורה) minden alkatrészei és ékítményei legyenek egy darab aranyból kalapácsolt munkával (מקשה) elkészítve, nem pedig részenkint összeállítva. — ירכה, *talpa*, az alsó része, a melyen a gyertyatartó állt. קנה, ez a középső csöve, mely a gyertyatartónak mintegy törzsét képezte, melynek két oldalából három-három ág (cső) kiindult. L. a következő verset. (33) משקדים, שָׁקַד-ből. part. pass. piél

dula alakú kehely az egyik ágon, gomb meg virág; és három mandula alakú kehely a másik ágon, gomb meg virág; ekképen legyen a hat ágon, melyek kinyúlnak a gyertya-
34 tartóból. És magán a gyertyatartón: négy mandola alakú kehely, gombjai meg virágjai.
35 És egy gomb a két abból való ág alatt, és egy gomb a két abból való ág alatt, és egy gomb a két abból való ág alatt: a hat ágnak, melyek kinyúlnak
36 a gyertyatartóból. Gombjaik és ágjaik egyből legyenek, az egész egy darab vert munka, tiszta
37 arany. És csináld lámpáit szám-szerint hetet, úgy hogy mikor felteszi lámpáit, világítson a
38 szemközt levő oldal felé. És
39 hamvevői és hamúserpenyői tiszta aranyból legyenek. Egy kikkár

מְשֻׁקָּדִים בַּקַּנָּה הָאֶחָד כַּפְתֹּר
וָפֶרַח וּשְׁלֹשָׁה גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים
בַּקָּנָה הָאֶחָד כַּפְתֹּר וָפֶרַח כֵּן
לְשֵׁשֶׁת הַקָּנִים הַיֹּצְאִים מִן־
לד הַמְּנֹרָה׃ וּבַמְּנֹרָה אַרְבָּעָה גְבִעִים
מְשֻׁקָּדִים כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ׃
לה וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה
וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה
וְכַפְתֹּר תַּחַת־שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה
לְשֵׁשֶׁת הַקָּנִים הַיֹּצְאִים מִן־
לו הַמְּנֹרָה׃ כַּפְתֹּרֵיהֶם וְקָנֹתָם
מִמֶּנָּה יִהְיוּ כֻּלָּהּ מִקְשָׁה אַחַת
לז זָהָב טָהוֹר׃ וְעָשִׂיתָ אֶת־נֵרֹתֶיהָ
שִׁבְעָה וְהֶעֱלָה אֶת־נֵרֹתֶיהָ וְהֵאִיר
לח עַל־עֵבֶר פָּנֶיהָ׃ וּמַלְקָחֶיהָ
לט וּמַחְתֹּתֶיהָ זָהָב טָהוֹר׃ כִּכַּר זָהָב

---

formájára képezve (denominativum), *mandula alakú*. (34) ובמנורה, *és magán a gyertyatartón*, azaz: a középső csövön. L. felj. 31. v. (35) וכפתר — וכפתר — וכפתר. Az osztószám (distributivum) a héberben a számlált tárgy név ismétlődése által fejeztetik ki. L. M. I. 32, 17. és még sok helyen. — ממנה úgy értendő, mintha lenne: היוצאים ממנה. L. a fordítást. (36) קנתם, ragozott tsz. főnév (קָנָה)-ből, egyenlő jelentésű קָנִים-mal. — כלה, a rag מנרה-ra (mely nőnemű) vonatkozik. — מקשה אחת, egy, kalapácsolt munka, mintha lenne: כל המנורה כלה תהיה מקשה אחת. (37) גרתיה, *lámpái*, értsd: *a csészéit*, melyekbe olajat öntöttek, a gyertyatartó (מנרה) meggyujtása végett. A גרות külön voltak készítendők, hogy azok levehetők és ismét föltehetők legyenek, a hogy a következő והעלה ונו'-ból kiviláglik. והאיר — והעלה. A két vâv והעלה és והאיר szók elején vonatkozó kötőszók értelmében veendők: *mikor — akkor*. — על־עבר פניה, *a szemközt levő oldal felé*, azaz: a gyertyatartónak átellenében. (38) מלקחיה, ragozott többesszámú főnév, mely azonban csak a párosszámú nevek alakjában fordul elő, töve: לקח, *venni*, azért: מַלְקָחַיִם, *hamvevő*. — מחתותיה, szintén ragozott többesszámú főnév: מַחְתָּה (serpenyő), חתה (elvenni [izzó szenet a tűzhelyről])-ból. — ככר זהב, *egy kikkár aranyból*. A *kikkár* súlymérték, mely annyit nyom mint három-

tiszta aranyból készítse azt; mindezeket az edényeket.
40 És nézd meg és csináld meg mintájuk szerint, mely neked lesz mutatva a hegyen.

מ טָהוֹר יֵעָשֶׂה אֹתָהּ אֶת כָּל־
הַכֵּלִים הָאֵלֶּה׃ וּרְאֵה וַעֲשֵׂה
בְּתַבְנִיתָם אֲשֶׁר־אַתָּה מָרְאֶה
בָּהָר׃ ס שלישי

XXVI. FEJEZET.

A hajlék szönyegei (1—13), *takarói* (14), *deszkái és talpai* (15—25) *és reteszei elkészítése* (26—28), *és feldiszítésök* (29—30). *A kárpit leirása* (31), *elhelyezése* (32—33), *a födél* (34) *és az asztal elhelyezése* (35). *A hajlék bejáratán levő függöny leirása és elhelyezése* (36—37).

1 A hajlékot pedig készítsd tiz szőnyegből; hatszor font és égkék és biborpiros és karmazsin színű fonálból kherûbhokkal, mesterséges mun-
2 kával csináld azokat. Az egyik szőnyeg hossza legyen huszonnyolcz könyök, és szélessége négy könyök, az egy szőnyeg; egy mértéke le-

א כו וְאֶת־הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה עֶשֶׂר
יְרִיעֹת שֵׁשׁ מָשְׁזָר וּתְכֵלֶת
וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי כְּרֻבִים
מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב תַּעֲשֶׂה אֹתָם׃
ב אֹרֶךְ | הַיְרִיעָה הָאַחַת שְׁמֹנֶה
וְעֶשְׂרִים בָּאַמָּה וְרֹחַב אַרְבַּע
בָּאַמָּה הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִדָּה

---

ezer sekel (V. ö alább 38, 25.). (39) את כל הכלים האלה, *mind ezeket az edényeket*, t. i. készítse el tiszta aranyból. (40) בתבניתם אשר אתה מראה בהר, *mintájuk szerint, a mely neked lesz mutatva a hegyen.* — A Szinái hegyén t. i. Mózes szemlélte a mintát, mely szerint a gyertyatartót meg az ahhoz tartozó edényeket elkészíttesse. מָרְאֶה part. pass. hif. ראה-ból, mely a hifilben két accusativust *a személyt*, kinek, és a *tárgyat*, mely mutattatik, vonz, a miért — ha az ige szenvedő formába tétetik — a személynév nevező esetben (אתה) áll.

(1) ואת המשכן תעשה עשר יריעת וגו', *a hajlékot pedig készítsd tiz szönyegből* stb. עשה (készíteni) két tárgyesetet vonz, a tárgyat (משכן), melyet, és az anyagot (עשר יריעת), melyből azt készítette. V. ö. feljebb 25, 10. és még sok helyen. משכן (töve: שכן) pedig kiválóan a szent hajlék azon alkatrészéről használtatik, mely a deszkafalakból és az azok fölé borított szőnyegekből állott. — משזר part. pass. hif.; töve: שזר, *fonni*, azért: שָׁזָר, font. Mindig csak שֵׁשׁ kapcsolatában fordul elő: שש משזר, hatszor font fonálból való vászon. — כרבים, e szó származásáról és szószerinti jelentéséről l. feljebb 25, 8. Itt szintén — mint a szövegből kiviláglik — valami összetett alakú ábrát jelöl. — מעשה חשב, *műtakácsi munkával*, értsd műtakács munkája szerint. חֹשֵׁב part. kál חָשַׁב (gondolkodni)- ból, itt használtatik a műtakács jelölésére. (2) שמנה ועשרים באמה, szószerint:

gyen valamennyi szőnyegnek.
3 Öt szőnyeg legyen összefoglalva egyike a másikához; és a másik öt szőnyeg is összefog-
4 lalva egyike a másikához. És csinálj fogantyúkat égkék fonálból az egyik szőnyeg szélén, mely a foglalatnak végén van; és ekképen csinálj a végső szőnyeg szélén
5 a második foglalaton. Ötven fogantyút csinálj az egyik szőnyegen, és ötven fogantyút csinálj a szőnyeg végén, mely a másik foglalaton van; egymás ellenében legyenek a fogantyúk, egyike a másika
6 irányában. És csinálj ötven arany csatot, és foglald össze a szőnyegeket, egyikét a másikával

ג אַחַת לְכָל־הַיְרִיעֹת׃ חֲמֵשׁ
יְרִיעֹת תִּהְיֶיןָ חֻבָּרֹת אִשָּׁה אֶל־
אֲחֹתָהּ וְחָמֵשׁ יְרִיעֹת חֻבָּרֹת
ד אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ׃ וְעָשִׂיתָ לֻלְאֹת
תְּכֵלֶת עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה הָאֶחָת
מִקָּצָה בַּחֲבָרֶת וְכֵן תַּעֲשֶׂה
בִּשְׂפַת הַיְרִיעָה הַקִּיצוֹנָה
ה בַּמַּחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית׃ חֲמִשִּׁים
לֻלְאֹת תַּעֲשֶׂה בַיְרִיעָה הָאֶחָת
וַחֲמִשִּׁים לֻלְאֹת תַּעֲשֶׂה בִּקְצֵה
הַיְרִיעָה אֲשֶׁר בַּמַּחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית
מַקְבִּילֹת הַלֻּלָאֹת אִשָּׁה אֶל־
ו אֲחֹתָהּ׃ וְעָשִׂיתָ חֲמִשִּׁים קַרְסֵי
זָהָב וְחִבַּרְתָּ אֶת־הַיְרִיעֹת אִשָּׁה

---

huszonnyolcz, könyökre nézve. azaz: *huszonnyolcz könyök.* (3) חברת (part. kál חָבַר-ból) összeadva, é. p. varrás által.— אשה אל אחתה, mint איש אל אחיו (L. felj. 25, 20.), nemcsak élő lények-, hanem életnélküli tárgyakról is használtatik. (4) ללאת תכלת, *fogantyúk égkék fonálból;* לֻלָאת, így csak *függő* alakban (st. constr.) hangzik, független alakban ellenben: לֻלָאת. Az egyes szám nem fordul elő. Egy hurokféle fogantyút jelöl, melynek segítségével a szőnyegeket egybekapcsolták. — מקצה, a מ e szóban viszonyító, קָצֶה (= קָצֵה) pedig nőnemű főnév (többesszáma: קצות, l. feljebb 25, 19.) valamely tárgynak a szélét jelenti. — חברת (= מחברת) a nagy szőnyeget jelöli, mely az összevart öt egyes szőnyegből keletkezett; így aztán מקצה בחברת, *a szőnyeg-foglalat egyik szélén.* (5) מקבילת part. hifil קבל-ból (mely azonban a kálban nem fordul elő), *egymás ellenében levőket* jelent. (6) קרסי זהב, *arany csatok;* קרסי függő alakja (stat. constr.) קַרְסֵי (egyesszám: קֶרֶס)-nak; töve: קרס (= כרע), görbül. — והיה המשכן אחד, *és legyen a hajlék egy*, értsd: képzezzen egy egészet. Ugyanis egy szőnyeg szélessége négy könyöknyi lévén (L felj. 2. v.), a tiz egybefoglalt (3. v.) szőnyeg negyven könyök szélességű volt. Ezt úgy terítette rá a hajlékra, annak hosszában (mely harmincz könyöknyi volt, l. alább 16. v.), hogy harmincz könyöknyi jutott a hajlék hosszára, és a tiz könyökből egy könyöknyi lógott le a hajlék bejárata fölött (keletről), mivel ez oldalon deszkafal nem lévén, csak öt oszlop és a függöny (L. alább 37. v.) voltak, a még hátralevő kilencz

a csatok által, és legyen
7 a hajlék egy. És csinálj szőnyegeket kecskeszőrből sátornak a hajlék fölött; tizenegy
8 szőnyeget csinálj belőlök. Az egyik szőnyeg hossza harmincz könyök, és szélessége négy könyök az egyik szőnyegnek; egy mértéke legyen a tizenegy szőnyegnek.
9 És foglald egybe az öt szőnyeget külön, és a hat szőnyeget külön, és hajtsd be a hatodik szőnyeget a sátor
10 eleje felé. És csinálj ötven

אֶל־אַחֹתָהּ בַּקְּרָסִים וְהָיָה
ז הַמִּשְׁכָּן אֶחָד׃ וְעָשִׂיתָ יְרִיעֹת
עִזִּים לְאֹהֶל עַל־הַמִּשְׁכָּן עַשְׁתֵּי־
עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת תַּעֲשֶׂה אֹתָם׃
ח אׇרֶךְ | הַיְרִיעָה הָאַחַת שְׁלֹשִׁים
בָּאַמָּה וְרֹחַב אַרְבַּע בָּאַמָּה
הַיְרִיעָה הָאַחַת מִדָּה אַחַת
ט לְעַשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת׃ וְחִבַּרְתָּ
אֶת־חֲמֵשׁ הַיְרִיעֹת לְבָד וְאֶת־
שֵׁשׁ הַיְרִיעֹת לְבָד וְכָפַלְתָּ אֶת־
הַיְרִיעָה הַשִּׁשִּׁית אֶל־מוּל פְּנֵי
י הָאֹהֶל׃ וְעָשִׂיתָ חֲמִשִּׁים לֻלְאֹת

---

könyöknyi szőnyegből pedig jutott egy könyök a hajlék hátulsó falának (minthogy a deszka könyöknyi vastagságú vala), nyolcz könyöknyi szőnyeg pedig lógott alá a hátulsó falon (nyugatról). A szőnyeg hosszúságában pedig (huszonnyolcz könyöknyi, l. felj. 2. v.), mely természetesen változatlan maradt a tiz egybefoglalt szőnyegen is, úgy terült a hajlékra, annak szélében, éjszaktól délfelé (mely tiz könyöknyi széles volt, l. alább 22, 23. v.), hogy a huszonnyolcz könyöknyi hosszú szőnyegből tiz könyök jutott a hajlék *szélességére* (belűl), egy-egy könyöknyi a két (északi és déli) fal vastagságára borult, nyolcz-nyolcz könyöknyi pedig lelógott a két oldalon (északról és délről). Ily módon fedezték el az egybefoglalt biborszőnyegek a hajlék mind a három deszkafalát és képeztek egy *egészet*. (7) יריעת עזים לאהל וגו׳, *kecskeször-szönyegek sátornak a hajlék fölött*. A hatszor font fonálból való byssusszőnyeg fölött volt egy másik kecskeszőrből való szőnyeg kiterjesztve, mely amazt eső, napfény és egyéb káros befolyás ellen óltalmazta. אֹהֶל (töve: אָהַל) itt szorosb értelemben használva, annyit jelent, mint: *óltalom*. (8) ארך היריעה האחת שלשים באמה וגו׳, *az egy szőnyeg hossza harmincz könyök* stb. tehát két könyökkel hosszabb, mint az alsó finom biborszőnyeg. E két könyökkel a felső szőnyeg a hajlék két (északi és déli) oldalán egy könyöknyivel lejebb ért (egészen az ezüst talpokig. L. alább 19. v.), mint az alsó. Ép úgy volt a tizenegy egybefoglalt kecskeszőr-szőnyeg szélessége négy könyöknyivel nagyobb terjedelmű, mint az alsó, úgy hogy a felső az alsót — ha azt ráterjesztették — nem csak teljesen elborította, hanem még túlhaladta minden oldalon. (9) וכפלת את היריעה הששית וגו׳, *és hajtsd be a hatodik szönyeget* stb. úgy hogy két könyöknyi szélességével lelógjon a hajlék előtt, tehát ezen az oldalon is egy könyöknyivel lejebb ért, mint az alsó szőnyeg.

עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה הָאֶחָת הַקִּיצֹנָה
בַּחֹבָרֶת וַחֲמִשִּׁים לֻלָאֹת עַל
שְׂפַת הַיְרִיעָה הַחֹבֶרֶת הַשֵּׁנִית׃
יא וְעָשִׂיתָ קַרְסֵי נְחֹשֶׁת חֲמִשִּׁים
וְהֵבֵאתָ אֶת־הַקְּרָסִים בַּלֻּלָאֹת
וְחִבַּרְתָּ אֶת־הָאֹהֶל וְהָיֶה אֶחָד׃
יב וְסָרַח הָעֹדֵף בִּירִיעֹת הָאֹהֶל
חֲצִי הַיְרִיעָה הָעֹדֶפֶת תִּסְרַח עַל
יג אֲחֹרֵי הַמִּשְׁכָּן׃ וְהָאַמָּה מִזֶּה
וְהָאַמָּה מִזֶּה בָּעֹדֵף בְּאֹרֶךְ
יְרִיעֹת הָאֹהֶל יִהְיֶה סָרוּחַ עַל־
צִדֵּי הַמִּשְׁכָּן מִזֶּה וּמִזֶּה לְכַסֹּתוֹ׃
יד וְעָשִׂיתָ מִכְסֶה לָאֹהֶל עֹרֹת אֵילִם
מְאָדָּמִים וּמִכְסֵה עֹרֹת תְּחָשִׁים
טו מִלְמָעְלָה׃ פ רביעי וְעָשִׂיתָ
אֶת־הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֲצֵי
טז שִׁטִּים עֹמְדִים׃ עֶשֶׂר אַמּוֹת
אֹרֶךְ הַקָּרֶשׁ וְאַמָּה וַחֲצִי הָאַמָּה
יז רֹחַב הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד׃ שְׁתֵּי יָדוֹת

fogantyút az egyik szőnyeg szélén, mely a végső a foglalatban, és ötven fogantyút a szőnyeg szélén a másik fog-
11 lalaton. És csinálj ötven csatot rézből, és add a csatokat a fogantyúkba, és foglald egybe a sátort, hogy legyen
12 egy. A fölös lelógó rész a sátor szőnyegeiből: a fölös fél szőnyeg lógjon alá a
13 hajlék hátulsó oldalán. És egy könyöknyi egyfelől, és egy könyöknyi másfelől a fölös szőnyegen, a sátor szőnyegeinek hosszában, lógjon alá a hajlék oldalain, mind egyfelől, mind másfelől, hogy
14 betakarja azt. És csinálj takarót a sátornak vörösre festett kosbőrökből, és egy takarót táchásbőrökből, fölül.
15 És csináld a deszkákat a hajlék számára; sittimfákból
16 egyenesen állók legyenek. Tiz könyök a deszka hossza, és egy
17 és fél könyök az egy deszkának a szélessége. Két csapja

---

(12) וסרח העדף וגו׳, *a fölös lelógó (rész), melylyel több van* stb. תסרח על אחרי המשכן, *lógjon le a hajlék mögött*, azaz: nyugoti oldalán. סרח (= שרע) *hosszúra kiterjedni*. (13) מזה ומזה, az egyik oldalon — és a másik oldalon, t. i. az északi és déli oldalon. (14) מכסה, *takaró*. A kosbőrökből és a táchásbőrökből készült két takaró ráboríttatott a kecskebőrszőnyeg hegyibe, hogy eső és napfény káros befolyása ellen védve legyen. (16) עשר אמות וגו׳, *tiz könyök* stb. Ebből kiviláglik, hogy a hajlék tiz könyöknyi magas volt. (17) ידות. tsz. nn. főnév יד (kéz)-ből. Itt azonban átvitt értelemben a deszka csapjairól használtatik, melyek a deszka alsó végén kéz alakban kinyúltak. Ezek pedig így készültek: A deszka egyik végén — mely egy és fél könyöknyi széles és egy könyöknyi vastag, tehát négyszögű hasáb alakú volt — mind a négy oldalán, egy könyöknyi magasságig, egy negyed könyöknyit kifaragott, úgy hogy a deszka végén csak *egy* könyöknyi széles

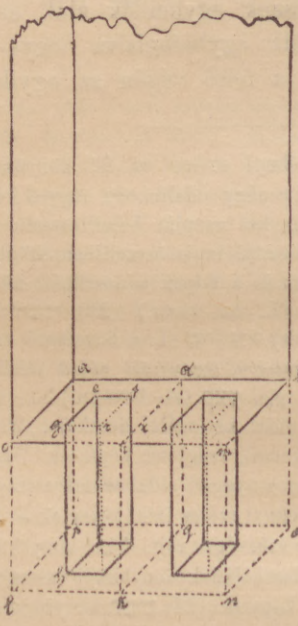
לַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד מְשֻׁלָּבֹת אִשָּׁה
אֶל־אֲחֹתָהּ כֵּן תַּעֲשֶׂה לְכָל
יח קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן: וְעָשִׂיתָ אֶת־
הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֶשְׂרִים קָרֶשׁ
יט לִפְאַת נֶגְבָּה תֵּימָנָה: וְאַרְבָּעִים

legyen az egy deszkának, kinyúlók, arányítva egyike a másikához; ekképen csinálj a 18 hajlék minden deszkáinak. És csináld a deszkákat a hajléknak: húsz deszkát a délfelől fekvő 19 jobb oldalának. És negyven

---

és fél könyöknyi vastag négyszögű csap maradt. Ennek közepéből ismét, ugyancsak egy könyöknyi magasságig, félkönyöknyi széles darabot faragott ki, miáltal két kézalakú csap keletkezett, melynek mindegyike egy negyed könyöknyi széles és fél könyöknyi vastag négyszögöt képezett. — משלבת, part. pass. piél שלב (= שלשׁ)-ból, *kihúzni, kinyulni*, azért: משלבת: *kinyúlók* אשה אל אחתה (annyi mint: אחת אל אחת. V. ö. alább 36, 21.), *egyike a másikához*, értsd: legyen arányítva, úgy hogy az egyik ne álljon se kijebb, se bejebb a másiknál. (L. az ábrát)

a → = 10 *könyök* (אמה), *a deszka magassága.*
a b = $1^1/_2$ *könyök, a deszka szélessége.*
a c = 1 *könyök, a deszka és a talp vastagsága.*
a d = $^3/_4$ *könyök, a talp szélessége.*
e f = $^1/_4$ *könyök, a csap szélessége.*
e g = $^1/_2$ *könyök, a csap vastagsága.*
g h = 1 *könyök, a csap és a talp magassága.*
a c i d l p g k *és* d b i m k g e n, *a két talp.*
r s = s t = $^1/_4$ *könyök, a talp falainak vastagsága.*

שני אדנים תחת הקרש האחד

(18) נגבה תימנה. E két szó: נֶגֶב és תֵּימָן, külön-külön is a déli világtájt jelöli (V. ö. M. II. 26, 35. Jós. 15, 4.), és csak nyomatékosság kedveért használtatik mind a két kifejezés együttvéve. Hasonlóképen használtatik olykor קדמה מזרחה (M. IV. 2, 3.) a keleti világtáj jelölésére.. (19) שני אדנים תחת הקרש האחד לשתי ידתיו, *két talpot egy deszka alá két csappának.* Egy-egy deszka két-két talpon állott. Ugyanis a talp egy könyöknyi magas, három negyed könyöknyi széles és egy könyöknyi vastag volt. Belül egy negyed

אַדְנֵי־כֶסֶף תַּעֲשֶׂה תַּחַת עֶשְׂרִים
הַקֶּרֶשׁ שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־הַקֶּרֶשׁ
הָאֶחָד לִשְׁתֵּי יְדֹתָיו וּשְׁנֵי אֲדָנִים
תַּחַת־הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד לִשְׁתֵּי
כ יְדֹתָיו׃ וְלִצֶלַע הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית
לִפְאַת צָפוֹן עֶשְׂרִים קָרֶשׁ׃
כא וְאַרְבָּעִים אַדְנֵיהֶם כֶּסֶף שְׁנֵי
אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד
וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד׃
כב וּלְיַרְכְּתֵי הַמִּשְׁכָּן יָמָּה תַּעֲשֶׂה
כג שִׁשָּׁה קְרָשִׁים׃ וּשְׁנֵי קְרָשִׁים
תַּעֲשֶׂה לְמִקְצַעֹת הַמִּשְׁכָּן
כד בִּירֵכָתָיִם׃ וְיִהְיוּ תְאֻמִּם מִלְמַטָּה
וְיַחְדָּו יִהְיוּ תַמִּים עַל־רֹאשׁוֹ

ezüst talpot csinálj a húsz deszka alá, két talpot az egyik deszka alá a két csapjának, és két talpot a másik deszka alá, a két csapjának: 20 És a hajlék második oldalának, az éjszaki oldalon, 21 húsz deszkát. És negyven ezüst talpát: két talpot az egyik deszka alá és két talpot a másik deszka alá. És a 22 hajlék napnyugati oldalának csinálj hat deszkát. És két 23 deszkát csinálj a hajlék szögleteinek mind két oldalán. És 24 legyenek egybeillők alúl, és együtt egybefoglalva legyenek a felső végén az egyik

---

könyöknyi széles és fél könyöknyi hosszú négyszögű ürrel. A talp falai, mind a négy oldalán egy negyed könyöknyi vastagsággal bírtak. Ha már most a deszka két csapját beleillesztette a két egymás mellett álló talp üreibe, a deszka alsó lapja összeillően elfödte a két talp felső sikját oly módon, hogy a deszka és a talpok a deszkafal kül- és beloldalán tökéletes siklapot képeztek. (L. az abrát.) (22) ירכתי függő alakja (stat. constr.) a páros számú (dualis) יְרֵכָתַיִם (L. a következő v.)-nak, mely יָרַךְ (= יָרַד)-ból származván *a legalsóbb, legszélsőbb oldalt* jelöli. V. ö. Kir. I. 6, 16. (23) למקצעת part. pass. piél קצע (ki- bevágni)-ból, azért מְקֻצָּעוֹת, *szögök, szögletek.* — A nyugati oldal két szélső deszkája, érintkezvén az északi és déli oldal szélső deszkáival, szögletet képeztek. Ugyanis a hajlék *belül* tiz könyöknyi széles lévén, a nyugati oldal számára szánt nyolcz deszka — melyek összesen tizenkét könyöknyi széles falat képeztek — két könyöknyivel többet adtak, mint a mennyire szükséges volt. E két könyöknyi fölös deszka az éjszaki és déli oldal szélső két deszkájának könyöknyi vastagságát elfödvén, *belül* a szóban forgó *két szögletet* képezte. (24) תמים annyit jelent, mint: תאמים, *egybeillő*, jóllehet, különféle származásuak. Ugyanis az utóbbi תאם-ból, az első pedig תמם-ból származik. — על ראשו, szószerint: fején: azaz: *fönn.* — אל הטבעת האחת, *az egyik karikában.* A két-két szögletdeszka, egy-egy karika által volt egybekapcsolandó. Hogy mi módon ez volt eszközlendő, azt a szent szöveg nem mondja világosan. Úgy látszik azonban, hogy a nyugati oldalon levő szélső

karikába; ekképen legyen mindkettőjöknek: mind a két szögleten ekképen legyen.
25 És legyenek nyolcz deszka és talpaik ezüstből, tizenhat talp: két talp az egyik deszka alá és két talp a má-
26 sik deszka alá. És csinálj reteszeket sittimfából, ötöt a hajlék egyik oldalának
27 deszkáihoz. És öt reteszt a hajlék másik oldalának deszkáihoz; és öt reteszt a hajlék oldalának deszkáihoz a hátoldalon napnyugat felől.
28 És a középső reteszt a deszkák közepén, mely átfut az

אֶל־הַמַּבַּעַת הָאֶחָת כֵּן יִהְיֶה
לִשְׁנֵיהֶם לִשְׁנֵי הַמִּקְצֹעֹת יִהְיוּ׃
כה וְהָיוּ שְׁמֹנֶה קְרָשִׁים וְאַדְנֵיהֶם
כֶּסֶף שִׁשָּׁה עָשָׂר אֲדָנִים שְׁנֵי
אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד וּשְׁנֵי
אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד׃
כו וְעָשִׂיתָ בְרִיחִם עֲצֵי שִׁטִּים
חֲמִשָּׁה לְקַרְשֵׁי צֶלַע־הַמִּשְׁכָּן
כז הָאֶחָד׃ וַחֲמִשָּׁה בְרִיחִם לְקַרְשֵׁי
צֶלַע־הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית וַחֲמִשָּׁה
בְרִיחִם לְקַרְשֵׁי צֶלַע הַמִּשְׁכָּן
כח לְיַרְכָתַיִם יָמָּה׃ וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכֹן
בְּתוֹךְ הַקְּרָשִׁים מִבְרַח מִן־

---

deszkán, azon a ponton, mely bennt e hajlékban, fenn a szög csucsát képezte, a karika számára a deszkát kifaragta, úgy szintén az avval érintkező másik deszkát az északi (illetőleg a déli) oldalon, úgy hogy a karika a kifaragott hézagot egészen betöltötte, a deszkákkal mindenütt síklapot képezve. Miből való volt a karika? arany-, ezüst- vagy rézből való-e? és vajjon csak a két-két szögletdeszkákat, melyekről e helyen van szó, vagy pedig egyáltalában az egész épületen kapcsolta-e össze a két-két deszkát egy-egy karika által? a szent szövegből ki nem világlik. — מֻקָּצֹעֹת ugyanazt jelenti, mint מֻקָּצָעֹת, csakhogy ez part. pass. pi., amaz pedig főnév. (26) בריחם tsz. főnév בְּרִיחַ (retesz)-ból. Nem tévesztendő össze בְּרִיחַ (menekülő) szóval, mely ugyanazon tőből (בָּרַח) származik ugyan, de melynek többesszáma: בְּרִיחִים (változatlan ִ -val), mivel a קמץ pótolja a hiányzó dágest (בְּרִיחִים = בְּרִיחִים). (27) ירכתים. Ennek jelentését l. feljebb 21. (28) מבריח מן הקצה אל הקצה, *átfut az egyik szélétől a másik széléig*. Ebből kitetszik, hogy csak a középső reteszrúd futott végig a deszkafalon egyik szélétől a másik széléig, nem pedig a többi reteszrudak is. Ezek csak a deszkafal közepetájáig értek, é. p. keletről nyugat felé, és viszont nyugatról kelet felé (és így a hátsó oldalon is), mig a deszkafal közepetáján egymást érintették. Így tehát a fönn (27. v) említett öt reteszrúd voltaképen csak három sorvonalat képezett u. m. a felső kettő *egyet*, az alsó kettő szintén *egyet*, és a középső, mely a deszkafal egyik szélétől a másik széléig futott szintén *egy* vonalat. (L. az ábrát 36, 31—33.) Továbbá kiviláglik e versből, hogy a középső reteszrúd a deszkákon keresz-

egyik szélétől a másik szé-
29 léig. És a deszkákat vond be
aranynyal, és gyűrűiket csi-
náld aranyból, tokok gyanánt
a reteszek számára, és vond
be a reteszeket aranynyal.
30 És állítsd fel a hajlékot an-
nak rendje szerint, a mint
neked mutatva leszen a he-
31 gyen. És csinálj kárpitot ég-
kék és biborpiros és karma-
zsinszínű hatszor font fonál-
ból; műszövő munkával csi-
32 nálják azt, kherûbhokkal. És
tedd azt négy sittimfa-osz-
lopra, melyek aranynyal be-
vonvák, és horgaik aranyból
33 valók, négy ezüst talpon. És
tedd a kárpitot a csatok alá, és
vidd be oda a kárpiton belül
a bizonyság szekrényét; és
válassza el nektek a kárpit
34 a szentséget a szentségek

כט הַקָּצֶה אֶל־הַקָּצֶה וְאֶת־הַקְּרָשִׁים
תְּצַפֶּה זָהָב וְאֶת־טַבְּעֹתֵיהֶם
תַּעֲשֶׂה זָהָב בָּתִּים לַבְּרִיחִם
וְצִפִּיתָ אֶת־הַבְּרִיחִם זָהָב׃
ל וַהֲקֵמֹתָ אֶת־הַמִּשְׁכָּן כְּמִשְׁפָּטוֹ
אֲשֶׁר הָרָאִיתָ בָּהָר׃ ס חמישי
לא וְעָשִׂיתָ פָּרֹכֶת תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן
וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה
חֹשֵׁב יֵעָשֶׂה אֹתָהּ כְּרֻבִים׃
לב וְנָתַתָּה אֹתָהּ עַל־אַרְבָּעָה עַמּוּדֵי
שִׁטִּים מְצֻפִּים זָהָב וָוֵיהֶם זָהָב
לג עַל־אַרְבָּעָה אַדְנֵי־כָסֶף׃ וְנָתַתָּה
אֶת־הַפָּרֹכֶת תַּחַת הַקְּרָסִים
וְהֵבֵאתָ שָׁמָּה מִבֵּית לַפָּרֹכֶת
אֶת אֲרוֹן הָעֵדֻת וְהִבְדִּילָה
הַפָּרֹכֶת לָכֶם בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין
לד קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים׃ וְנָתַתָּ אֶת־

szentségétől. És tedd a fö-

---

től (בתוך הקרשים) futott. L. a következő verset. (30) הראית perf. hofál, de ezen mult idő, nem a jelenre, hanem a jövő időre vonatkozik, a mikor t. i. *meg lesz mutatva* (fut. exact). (31) פרכת, *kárpit*, mely válaszfalat (פרד = פרך) képezett a szentség (הקדש) és a szentségek szentsége (קדש הקדשים) között. — מעשה חשב jelentéséről l. felj. 26. 1. (32) ארבעה עמודי שטים, *négy oszlop sittimfából*, mintha lenne עמודי עצי שטים, két-két oszlop egymás *mellett* oly formán, hogy a reájuk alkalmazott horgonyokra (ווים) a kárpitot fel lehetett függeszteni. — על ארבעה אדני כסף. Ezek a szavak vonatkoznak עמודי שטים-re, melyek *négy ezüst talpon* álltak. Ebből következik, hogy az oszlopok *négyszöglüek*, átméretük pedig akkora, mint a talpoké, a melyeken álltak. (33) תחת הקרסים, *a csatok alá*, a melyek t. i. a két szőnyeg-foglalatot (חֻבָּרֹת) egybefoglalták (L. felj. 26, 6.). Minthogy pedig mindenik szőnyeg-foglalat szélessége a hajlék hosszában a deszkák fölé lett kiterítve, a csatok, melyek a két foglalatot egybekapcsolták, épen húsz könyöknyi távolságra estek a hajlék *keleti* bejáratától nyugat felé, oda, a hol a kárpit függött. (34) ונתת וגו׳, *és tedd* stb. E két (34—35) versben

הַכַּפֹּרֶת עַל־אֲרוֹן הָעֵדֻת בְּקֹדֶשׁ
לה הַקָּדָשִׁים׃ וְשַׂמְתָּ אֶת־הַשֻּׁלְחָן
מִחוּץ לַפָּרֹכֶת וְאֶת־הַמְּנֹרָה
נֹכַח הַשֻּׁלְחָן עַל צֶלַע הַמִּשְׁכָּן
תֵּימָנָה וְהַשֻּׁלְחָן תִּתֵּן עַל־צֶלַע
לו צָפוֹן׃ וְעָשִׂיתָ מָסָךְ לְפֶתַח
הָאֹהֶל תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת
שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה רֹקֵם׃
לז וְעָשִׂיתָ לַמָּסָךְ חָמִשָּׁה עַמּוּדֵי
שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב וָוֵיהֶם
זָהָב וְיָצַקְתָּ לָהֶם חֲמִשָּׁה אַדְנֵי
נְחֹשֶׁת׃ ס ששי

delet a bizonyság szekrényére a szentségek szentségében. 35 És helyezd az asztalt a kárpíton kivül, és a gyertyatartót az asztal átellenében a hajlék déli oldalára; és az asztalt helyezd az éjszaki oldalra. 36 És csinálj választófüggönyt a sátor bejáratának égkék és biborpiros és karmazsinszínű hatszor font fonálból himző munkával. 37 És csinálj a választófüggöny számára öt oszlopot sittimfából, és vond be azokat aranynyal, horgaik aranyból legyenek; és önts számukra öt réztalpot.

XXVII. FEJEZET.

A rézoltár leirása (1—8). *Az udvar hálófüggönyei, oszlopai és talpai leirása* (9—19). *Az örök lámpa elhelyezése* (20—21).

א כז וְעָשִׂיתָ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ עֲצֵי
שִׁטִּים חֲמֵשׁ אַמּוֹת אָרְכּוֹ וַחֲמֵשׁ
אַמּוֹת רָחְבּוֹ רָבוּעַ יִהְיֶה הַמִּזְבֵּחַ

1 És csináld az oltárt sittimfából; öt könyök hossza, és öt könyök szélessége, négyszögű legyen az oltár, és

---

a hajlék főszereinek (a láda, az asztal és a gyertyatartó) helyei, ki vannak jelölve, u. m. a láda a kárpíton belül (a szentségek szentségében), az asztal és a gyertyatartó pedig a kárpíton kivül (a szentségben), é. p. az asztal a hajlék *északi* oldalán és a gyertyatartó *déli* oldalán. (36) מסך *(választó függöny)*, összevont névalak סִיכָךְ helyett; töve: סָכַךְ (elfödni); a ך a מ alatt e szerint pótló, azért nem változik, ha függő alakban (st. constr.) áll a név. V. ö. felj. 26, 26. a megjegyzést בריחם szóhoz. — מעשה רקם, *himző munkával*. רָקַם annyiban különbözik שָׁזַר-től, hogy ez főképen *szövő*, amaz pedig *himző*mesterről használtatik. (37) חמשה עמודי שטים, *öt oszlop sittimfából*. Ezek is négyszögűek és egyenlő átméretűek voltak a talpakkal, melyeken álltak. L feljebb 31. v.

(1) מזבח. Mêm által képzett főnév זָבַח-ból (levágni) (mint מִקְדָּשׁ, מִשְׁכָּן és más ilyféle nevek שכן és קדש stb. igékből); a magas helyet jelöli, melyen

ג וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת קֹמָתוֹ׃ וְעָשִׂיתָ
קַרְנֹתָיו עַל אַרְבַּע פִּנֹּתָיו מִמֶּנּוּ
תִּהְיֶיןָ קַרְנֹתָיו וְצִפִּיתָ אֹתוֹ
נְחֹשֶׁת׃ וְעָשִׂיתָ סִּירֹתָיו לְדַשְּׁנוֹ
וְיָעָיו וּמִזְרְקֹתָיו וּמִזְלְגֹתָיו
וּמַחְתֹּתָיו לְכָל־כֵּלָיו תַּעֲשֶׂה
ד נְחֹשֶׁת׃ וְעָשִׂיתָ לוֹ מִכְבָּר מַעֲשֵׂה
רֶשֶׁת נְחֹשֶׁת וְעָשִׂיתָ עַל־הָרֶשֶׁת
אַרְבַּע טַבָּעֹת נְחֹשֶׁת עַל אַרְבַּע
ה קְצוֹתָיו׃ וְנָתַתָּה אֹתָהּ תַּחַת
כַּרְכֹּב הַמִּזְבֵּחַ מִלְמָטָּה וְהָיְתָה
ו הָרֶשֶׁת עַד חֲצִי הַמִּזְבֵּחַ׃ וְעָשִׂיתָ
בַדִּים לַמִּזְבֵּחַ בַּדֵּי עֲצֵי שִׁטִּים
וְצִפִּיתָ אֹתָם נְחֹשֶׁת׃ וְהוּבָא
אֶת־בַּדָּיו בַּטַּבָּעֹת וְהָיוּ הַבַּדִּים
ז עַל־שְׁתֵּי צַלְעֹת הַמִּזְבֵּחַ בְּשֵׂאת

2 három könyök magassága. És csináld szarvait a négy szögletére, egyből legyenek szarvai, és vond be azt rézzel.
3 És csináld fazekait, hogy a hamútól megtisztítsad, és lapátait és medenczéit és villáit és serpenyőit, egyáltalában minden edényeit csináld
4 rézből. És csinálj neki háló alakú rostélyt rézből; és csinálj a hálóra négy karikát
5 rézből, a négy szögletére. És tedd azt az oltár léczkerete alá, alúról; és érjen a hálózat az
6 oltár felerészéig. És csinálj rudakat az oltárnak, rudakat sittimfából, és vond be azo-
7 kat rézzel. És bocsáttassanak annak rúdjai a karikákba; és legyenek a rudak az oltár két oldalán, midőn azt hor-

---

áldoztak. V. ö. felj. 20. 21. (2) ממנו תהיין קרנתיו, *egyből legyenek szarvai*, értsd: szarvai ne legyenek külön elkészítve és aztán szögleteire ráillesztve, hanem magából az oltár oldalaiból kifaragva. (3) לדשנו, *hogy a hamútól megtisztítsad.* לְדַשְּׁנוֹ tárgyragozott, piél alakú infinitivus דֶּשֶׁן (hamú)-ből (denominativum). Jelentése: attól megfosztani, a mit a főnév kifejez. V. ö. M. IV. 4, 13, — יעיו tsz. főnév (יָעִים) egyessz. raggal, töve: יָעָה (Jes. 28, 17.), *elsöpreni.* — מזרקתיו, *medenczéi;* melyekbe a levágott áldozat vérét fogták fel. — מזלגתיו (egyessz. מִזְלָג), *villái*, melyek segítségével az áldozat sült vagy főtt részét forgatták. V. ö. Sám I. 2, 13. — מחתתיו, e főnév jelentéséről és származásáról l. feljebb 25, 38. — לכל כליו, *egyáltalában minden edényei;* az első viszonyító ל ebben a szóban: לכל azt jelenti: *egyáltalában.* מכבר származik כבר (= כבל, *összekötni*)-ból, rostélyt jelent, mely háló-munka (מעשה רשת) rézből volt csinálva. (5) כרכב, *léczkeret*, mely az oltárt közepe fölött ékítményül vette körül; כרכב bővült mellék alakja כובב (= כבכב, [csillag])-nak (v. ö. felj 13, 16. v.), mely azonban minden csillag- vagy köralakú tárgyról használatos. — והיתה הרשת וגו׳, *érjen a hálózat* stb., értsd: érjen föl egészen az oltár közepéig. (7) בטבעות a karikákba, t. i. *a négy karikákba*, melyről volt szó a 4. versben. (8) נבוב,

ח אֹתוֹ׃ נְבוּב לֻחֹת תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ
כַּאֲשֶׁר הֶרְאָה אֹתְךָ בָּהָר כֵּן
ט יַעֲשׂוּ׃ ס שביעי וְעָשִׂיתָ אֶת
חֲצַר הַמִּשְׁכָּן לִפְאַת נֶגֶב־תֵּימָנָה
קְלָעִים לֶחָצֵר שֵׁשׁ מָשְׁזָר מֵאָה
בָאַמָּה אֹרֶךְ לַפֵּאָה הָאֶחָת׃
י וְעַמֻּדָיו עֶשְׂרִים וַאדְנֵיהֶם עֶשְׂרִים
נְחֹשֶׁת וָוֵי הָעַמֻּדִים וַחֲשֻׁקֵיהֶם
יא כֶּסֶף׃ וְכֵן לִפְאַת צָפוֹן בָּאֹרֶךְ
קְלָעִים מֵאָה אֹרֶךְ וְעַמֻּדָו עֶשְׂרִים
וַאדְנֵיהֶם עֶשְׂרִים נְחֹשֶׁת וָוֵי
יב הָעַמֻּדִים וַחֲשֻׁקֵיהֶם כָּסֶף׃ וְרֹחַב
הֶחָצֵר לִפְאַת־יָם קְלָעִים חֲמִשִּׁים
אַמָּה עַמֻּדֵיהֶם עֶשְׂרָה וַאדְנֵיהֶם
יג עֲשָׂרָה׃ וְרֹחַב הֶחָצֵר לִפְאַת

8 dozzák. Üresre, táblákból, csináljad azt; a mint neked megmutatta a hegyen, 9 úgy csinálják meg. És csinálnád a hajlék udvarát: déli oldalára háló alakú függönyöket az udvarnak hatszor font biborfonálból száz könyöknyit, ez hossza az egyik 10 oldalnak. És húsz oszlopát és húsz talpát rézből, az oszlopok horgait és átfogóit 11 ezüstből. És ekképen az éjszaki oldal hosszában: háló alakú függönyöket száz könyöknyi hosszat, és húsz oszlopát és húsz talpát rézből; az oszlopok horgait és átfo- 12 góit ezüstből. És az udvar szélességén napnyugat felől ötven könyöknyi háló alakú függö- 13 nyöket, tiz oszlopát és tiz talpát; és az udvar szélességén, napkelet

---

part pass. kál נגב (= בוב és נבה)-ból, mely üres tárgyról használtatik. (9) תימנה נגב. E kifejezés használatáról l. felj. 26, 18. — קלעים, *háló alakú függönyök*; egyesszámban קֶלַע, קלע igéből, melynek tulajdonképeni jelentése: *vetni*, átvitt értelemben: fonni, hálózni, azért: קֶלַע *hálózat*. — לפאה האחת, *az egyik oldalnak*. Itt פְּאָה nem, mint rendesen, *szélt*, hanem *oldalt* jelent. (10) עמדיו, *oszlopai*, t. i. az udvar oszlopai. Minthogy az udvar hossza száz könyöknyi vala, könyöknyi széles oszlopai pedig számszerint húsz: az oszlopok közt, melyek egyenlő távolságra álltak egymástól, négy könyöknyi tér volt. (L. az ábrát). — ואדניהם, *és talpaik*, a rag ־הֶם vonatkozik az oszlopokra (עַמּוּדִים), melyek a talpokon álltak. — וחשקיהם, *átfogóit*, értsd: abroncsait, a rag (־הֶם) ugyancsak az oszlopokra vonatkozik, melyeket ezüst abroncsok fogtak körül. חָשַׁק (= חָשַׁב), *átfogni*, *átölelni* jelent, azért ב viszonyítóval átvitt értelemben: *csüggni valakin*. V. ö. M. I. 34. 8. (12) ורחב החצר וגו׳, *és az udvar szélessége* stb. ötven könyöknyi hálófüggöny, és ehhez mérve tiz oszlop. Az oszlopok téhát napnyugati oldalon is oly távolságra álltak egymástól, mint északi s déli oldalon. L. az előbbi verseket és az ábrát (9—11). — קדמה מזרחה. E kifejezés használatáról l. feljebb 26, 18.

14 felől, ötven könyöknyit. És
tizenöt könyöknyi háló alakú
függönyt oldalvást; három
oszlopát és három talpát;
15 és a másik oldalán, szintén
tizenöt háló alakú függönyt;
három oszlopát és három tal-
16 pát. És az udvar kapujának egy húsz könyöknyi választófüggönyt égkék és biborpiros hatszorfont fonálból, hímző munkával; négy
17 oszlopát és négy talpát. Az udvar minden oszlopai köröskörül körülfogvák ezüsttel, horgaik ezüstből, és talpaik
18 rézből. Az udvarnak hossza száz könyöknyi, és a szélesség ötven az ötvenedikig (t. i. a hosszaságban), és magas-

קֳרָמָה מִזְרָחָה חֲמִשִּׁים אַמָּה׃
יד וַחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה קְלָעִים
לַכָּתֵף עַמֻּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאַדְנֵיהֶם
טו שְׁלֹשָׁה׃ וְלַכָּתֵף הַשֵּׁנִית חָמֵשׁ
עֶשְׂרֵה קְלָעִים עַמֻּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה
טז וְאַדְנֵיהֶם שְׁלֹשָׁה׃ וְלִשְׁעַר הֶחָצֵר
מָסָךְ | עֶשְׂרִים אַמָּה תְּכֵלֶת
וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ
מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה רֹקֵם עַמֻּדֵיהֶם
אַרְבָּעָה וְאַדְנֵיהֶם אַרְבָּעָה׃
יז מפטיר כָּל־עַמּוּדֵי הֶחָצֵר סָבִיב
מְחֻשָּׁקִים כֶּסֶף וָוֵיהֶם כֶּסֶף
יח וְאַדְנֵיהֶם נְחֹשֶׁת׃ אֹרֶךְ הֶחָצֵר
מֵאָה בָאַמָּה וְרֹחַב | חֲמִשִּׁים
בַּחֲמִשִּׁים וְקוֹמָה חָמֵשׁ אַמּוֹת

---

(14) חמש עשרה אמה קלעים לכתף, *tizenöt könyöknyi háló alakú függöny az egyik oldalon.* כָּתֵף voltaképen: vállat jelent. Átvitt értelemben azonban használtatik az oldalról is, a mely mintegy vállát képezi valamely tárgynak. Itt is, nem az egész keleti oldalt, hanem csak a *felső* oldalrészt jelöli. Ily értelemben neveztetik az *alsó* oldal: יָרֵךְ, *a hátulsó:* יַרְכָתַיִם, *a szélső:* אֲחֹרַי, *a mellső:* צֶלַע (borda). (15) ולכתף השנית וגו׳, *és a másik oldalon* stb. Értsd: az udvar kapújának második oldalán, napkeletről, szintén tizenöt könyöknyi hálófüggöny. Így aztán az udvar kapúja, illetőleg a választó függöny (מסך) húsz könyöknyi széles volt. L. a következő verset. (18) זרחב חמשים בחמישים, *és szélessége ötven az ötvenedikig*, azaz: az udvar hosszúságának ötvenedik könyökéig; értsd: ötven négyzet könyöknyi terület volt az udvar a hajlék előtt napkeletre. (L. az ábrát). E négyzet nyugati oldalának közepén kezdett a hajlék nyugat felé elterjedni, mely harmincz könyöknyire nyugat felé terjedt el, úgy hogy még húsz könyöknyi tér maradt a hajlék nyugati oldalától az udvar nyugati oldaláig. (L. az ábrát). Ép úgy maradt a hajlék *északi* oldalától az udvar *északi* oldaláig, és a hajlék *déli* oldalától a udvar déli oldaláig húsz-húsz könyöknyi tér. Ebből kiviláglik, hogy az udvar elől, t. i. a hajlék napkeleti oldalán ötven könyöknyi négyzetet, a hajlék egyéb oldalai körül pedig húsz-húsz könyöknyi üres tért foglalt el. — וקמה, *és magassága*, t. i.

ság öt könyöknyi, hatszor font biborfonálból; és talpa-
19 ik rézből. És így a hajlék összes edényei minden szolgálatára, és minden szegei, és az udvar minden szegei
20 legyenek rézből. Te pedig parancsold meg Izrael gyermekeinek, hogy hozzanak neked tiszta, törött faolajat

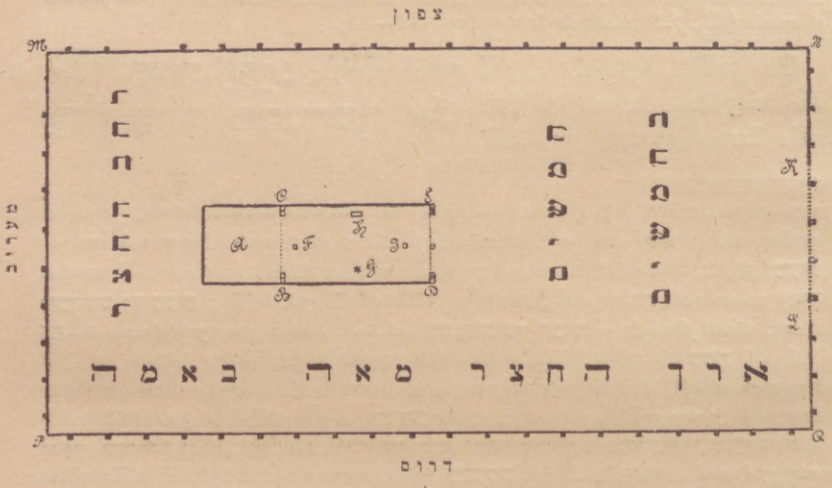
שֵׁשׁ מְשֻׁזָר וַאֲדָנֵיהֶם נְחֹשֶׁת׃
יט לְכָל כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן בְּכָל עֲבֻדָּתוֹ
וְכָל יְתֵדֹתָיו וְכָל יִתְדֹת הֶחָצֵר
נְחֹשֶׁת׃

תְּצַוֶּה.

כ וְאַתָּה תְּצַוֶּה | אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ כָּתִית

---

az udvar oszlopainak a magassága; ez adja egyszersmind a hálófüggönyök szélességét.

A	*a szentségek szentsége* (קדש הקדשים).	K L	*a választó függöny az udvar bejáratán* (מסך שער החצר).
BC	*a kárpit* (פרכת).	▢	*a kárpit oszlopai* (עמודי הפרכת).
BCDE	*a szentség* (קדש).	ם	*a választófüggöny oszlopai a sátor bejáratán* (עמודי המסך לפתח האהל).
DE	*a választó függöny a sátor bejáratán* (מסך פתח האהל)	▢	*a választófüggöny oszlopai az udvar bejáratán* (עמודי המסך לשער החצר סביב).
F	*az arany oltár* (מזבח הזהב).		
G	*a gyertyatartó* (מנורה).		
H	*az arany asztal* (שלחן הזהב).		
I	*a rézoltár* (מזבח הנחשת).		

(19) לכל כלי המשכן, *és így a hajlék minden eszközei*, melyek t. i. a hajlék felállítására és lebontására szükségesek voltak, legyenek rézből valók. A ל visszonyító לכל szó elején összefoglaló jelentéssel bir, azért: *és így*. L. a fordítást. (20) ואתה, *te pedig*, az ellentétes kifejezés itt azért

világításra; az örök lámpa
21 meggyújtására. A találkozás sátrában, a kárpiton kivül, mely a bizonyság előtt van, rendezzék el azt Áron és fiai, estétől reggelig, az Örökkévaló szine előtt; ez örök törvény nemzedékről nemzedékre, Izrael gyermekei közől.

לַמָּאוֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד׃
כא בְּאֹהֶל מוֹעֵד מִחוּץ לַפָּרֹכֶת
אֲשֶׁר עַל־הָעֵדֻת יַעֲרֹךְ אֹתוֹ
אַהֲרֹן וּבָנָיו מֵעֶרֶב עַד־בֹּקֶר
לִפְנֵי יְהוָה חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתָם
מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ ס

XXVIII. FEJEZET.

Áron és fiai hivatása (1), *szent ruháik* (2—5), *a palást* (6—14), *a melldisz* (15—29), *az úrîm és a tummim* (30), *a felöltő* (31—35), *az arany homloklemez* (36—38), *a köntös, a csalma és az öv leirása* (39). *Áron fiainak a ruhái* (40), *felkenésök és felavatásuk* (41—43).

1 Te pedig léptesd magad elé bátyádat, Áront és fiait vele Izrael gyermekei közől,

א כח וְאַתָּה הַקְרֵב אֵלֶיךָ אֶת־
אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאֶת־בָּנָיו אִתּוֹ

---

van helyén, mivel eddig csak a hajlék és eszközei elkészítéséről, ezentúl pedig arról van szó, a mi szükségeltetik a szent szolgálat ellátására. — כתית, *törött*, t. i. tört, nem pedig préselt olajbogyókból nyert olaj. E szerint כָּתִית vonatkozik זית-ra, azt jelentvén, *feltört olajbogyó*, tehát: שמן זית זך כתית *tiszta, törött faolaj.* — להעלת נר תמיד, *az örök lámpa meggyújtására.* הַעֲלֹת inf. hif. עלה (felszállni)-ból, voltaképen annyit jelent, mint: *feltenni*, t. i. a lámpacsészéket, melyek a gyertyatartóról leszedhetők voltak; átvitt értelemben pedig: *meggyújtani* (annyi, mint: הדלק), mely czéljából a csészéket feltette a gyertyatartóra. A parancsolat értelme tehát mindegy, akár *feltenni*, akár *meggyújtani* szóval fordíttatik להעלת, mert hiszen a végett tette fel a lámpákat a gyertyatartóra, hogy azokat meggyújtsa. — תמיד (mindig) használatos akkor is, mikor valami naponkint *bizonyos időszakban* történik, mint: עלת תמיד (mindennapi égőáldozat), jóllehet csak minden reggelen bizonyos időben volt hozható. L. M. IV. 28, 4. (21) אהל מועד ugyanazon húsz könyöknyi hosszú tért a hajlékban jelöli, mint קֹדֶשׁ. L. feljebb 26, 33. — מחוץ לפרכת a kárpiton kivül, t. i. kelet felé. — על העדת. Itt על annyit jelent, mint לפני: *előtt.* L feljebb 20, 3. — מערב עד־בקר — יערך, *rendezze el — esttől reggelig;* értsd: oly módon igazítsa el, hogy égjen estétől reggelig, mintha lenne: להאיר מערב עד בקר.

(1) הקרב אליך, *léptesd magad elé;* tulajdonképen: engedd, hogy közeledjék hozzád, mivel בַּקְרֵב imp. hif. קרב (közeledni)-ból. — לכהנו inf. piél származik יכהן-ból) alanyraggal, mert כָּהַן csak annyit jelent, mint: papi szolgálatot tenn i(V. ö. M. IV. 3, 4.), לכהנו tehát: *hogy papi szolgálatra*

מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכַהֲנוֹ־לִי
אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא אֶלְעָזָר
ב וְאִיתָמָר בְּנֵי אַהֲרֹן׃ וְעָשִׂיתָ
בִגְדֵי־קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיךָ לְכָבוֹד
ג וּלְתִפְאָרֶת׃ וְאַתָּה תְּדַבֵּר אֶל־
כָּל־חַכְמֵי־לֵב אֲשֶׁר מִלֵּאתִיו
רוּחַ חָכְמָה וְעָשׂוּ אֶת־בִּגְדֵי
ד אַהֲרֹן לְקַדְּשׁוֹ לְכַהֲנוֹ־לִי׃ וְאֵלֶּה
הַבְּגָדִים אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ חֹשֶׁן וְאֵפוֹד
וּמְעִיל וּכְתֹנֶת תַּשְׁבֵּץ מִצְנֶפֶת
וְאַבְנֵט וְעָשׂוּ בִגְדֵי־קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן
ה אָחִיךָ וּלְבָנָיו לְכַהֲנוֹ־לִי׃ וְהֵם
יִקְחוּ אֶת־הַזָּהָב וְאֶת־הַתְּכֵלֶת
וְאֶת־הָאַרְגָּמָן וְאֶת־תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי

hogy őt papi szolgálatra felavassad én nekem; Áront, Nádâbhot és Abhíhût, Elázârt és Ithámârt, Áron fiait. 2 És csináld a szentség ruháit bátyádnak, Áronnak tisztele- 3 letre és dicsőségre. És te szólj minden bölcsszívűekhez, kiket eltöltöttem a bölcsesség szellemével, hogy csinálják Áron ruháit, hogy őt felszenteljék és pappá fel- 4 avassák én nekem. És ezek a ruhák, melyeket csináljanak: melldísz és palást, és felöltő és koczkás köntös, csalma és öv: e szent ruhákat csinálják bátyádnak, Áron- 5 nak és fiainak, hogy őt pappá felavassák én nekem. És ők vegyék az aranyat és az égkék és biborpiros és a karmazsinszínű fonalat és a

---

felavassad. L. alább 28, 4. — נדב ואביהוא וגו׳, tárgyesetben áll, mert קִרַב-nak a tárgyas vonzata, mint את אהרן וגו׳ (2) בגדי קדש, vonzati viszonyban (stat. constr.) áll; szószerint: *a szentség ruhái*, melyeket a papi szolgálat alkalmával viseljen. Az adjectivum קדש ellenben a személy vagy a tárgy szent voltát jelöli. V. ö. M. II 22, 30. M. III. 21, 6—8. — לכבוד ולתפארת, tiszteletre és dicsőségére, értsd: főpapi méltóságának jelvényezésére, (3) חכמי לב, *bölcsszívűek*. Valamint az érzelmeket úgy az értelmet és a bölcseséget is a héber a szívnek tulajdonítja. — מלאתיו tárgyragozott perf. piél מָלֵא-ből. Két accusativust vonz. (4) חשן, *melldísz*, melyet mellén a szív mellett viselt. A חשן munkáját, alakját és rendeltetését l. alább 28, 15—30. — אפוד, *palást*, melyet a pap ruhái fölött két vállszalagnál fogva vállára kötött, és mely hátul egészen a bokáig ért. Töve: אפד — a mint az alább (29, 5.) a legvilágosabban kitűnik — azt jelenti: *átkötni*. — מעיל, *felöltő* (rokonértelmű גְּלִימָה-del) oly formájú ruha volt, mint a כְּתֹנֶת (köntös) csakhogy *ezt* testén, amazt pedig fölül viselte. — כתנת תשבץ, *koczkás köntös*, mely csupán koczka alakú szövetből állt. תשבץ főnév, töve: שָׁבַץ, *keresztülvetni* (vonalakat), azért פַּסְבַּץ, *koczkaalakú*. — מצנפת, *csalma*, egy neme a fejöltözetnek, melyet a *főpap* fején viselt. Töve: צנף, *körülhajtani*, *körülkötni*. — אבנט rokonértelmű אזור (öv)-ral. Töve: בנט nem fordul elő

6 finom vásznat. És csinálják a palástot arany, égkék és biborpiros, karmazsin színű és hatszor font fonálból, műtakács munkájával. Két hozzáfűzött vállszalagja legyen neki mind a két végén, hogy egybefűzessék. És szorító öve, mely fölülről van, munkája szerint, egyből legyen, arany, égkék és biborpiros és karmazsinszínű hatszor font fonálból. És vedd a két sohámkövet és vésd azokra Izrael gyermekeinek neveit. Hatnak a neveit az egyik kőre és a többi hatnak a neveit a második kőre, nemzetségeik szerint. Kőmetsző-munkával, a pecsétvésés módja szerint mesd a két követ Izrael gyer-

ו וְאֶת־הַשֵּׁשׁ׃ פ וְעָשׂוּ אֶת־
הָאֵפֹד זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן
תּוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה
ז חֹשֵׁב׃ שְׁתֵּי כְתֵפֹת חִב�ֻּרֹת
יִהְיֶה־לּוֹ אֶל־שְׁנֵי קְצוֹתָיו וְחֻבָּר׃
ח וְחֵשֶׁב אֲפֻדָּתוֹ אֲשֶׁר עָלָיו
כְּמַעֲשֵׂהוּ מִמֶּנּוּ יִהְיֶה זָהָב תְּכֵלֶת
וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ
ט מָשְׁזָר׃ וְלָקַחְתָּ אֶת־שְׁתֵּי אַבְנֵי־
שֹׁהַם וּפִתַּחְתָּ עֲלֵיהֶם שְׁמוֹת
י בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ שִׁשָּׁה מִשְּׁמֹתָם
עַל הָאֶבֶן הָאֶחָת וְאֶת־שְׁמוֹת
הַשִּׁשָּׁה הַנּוֹתָרִים עַל־הָאֶבֶן
יא הַשֵּׁנִית כְּתוֹלְדֹתָם׃ מַעֲשֵׂה חָרָשׁ
אֶבֶן פִּתּוּחֵי חֹתָם תְּפַתַּח אֶת־
שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל־שְׁמֹת בְּנֵי

---

egyébütt a héberben, mint אבנט-ben; az א pedig főnévképző. (7) שתי כתפת וגו׳, *két vállszalagja legyen neki*, t. i. az éfôdnak, melyek ne képezzenek vele együtt egy darab szövetet, hanem legyenek oda varrva (חברת) két szélére hátul két váll-lapoczkáján. (8) וחשב אפדתו, *és szorító öve, mely fölülről van*, t. i. az éfôd felső szélén. — כמעשהו, *munkája szerint legyen*, értsd: vele egybe szőve. (9) אבני שהם, *sóhâmkövek*. A sohámkő minőségéről l. feljebb 25, 7. — ופתחת עליהם וגו׳, *és vésd be azokra* stb. פתח (nyitni) piélben annyit is jelent, mint *bevésni*. (10) כתולדתם, születésök szerint, u. m.: Reúbhên, Simeôn, Lévî Jehúdâh, Dân és Náftalî az egyik kőre; meg Gâd és Ásêr, Isszákhâr, Zebhulûn, Józsêf és Binjámîn a másik kőre. (11) מעשה חרש אבן, *kőmetsző munkája*. חרש függő alakja חָרָשׁ (חָרַשׁ helyett) főnévnek. A ־ a ח alatt nem változik azért, mivel pótló (l. feljebb a megjegyzést מסך-hoz 26, 36.); nem tévesztendő tehát össze חָרַשׁ igével. — פתוחי חתם וגו׳, *pecsétvésés módja szerint* stb. פְּתוּחִים tsz. főnév, mely elvont fogalmat (bevésés) jelent. L. M. I. 50. 3.); ellenben פְּתוּחִים (Zakh. 3, 9.) a bevésett írást jelöli. — מסבת part. pass. hif. סבב (körülvenni)-ből. — משבצות tsz. (שבץ-ból képzett) főnév, mely egyesszámban (משבצה) nem fordul elő a szent szövegben. Koczkaalakú mélyedéseket jelöl, melyekbe a

יִשְׂרָאֵל מֻסַבֹּת מִשְׁבְּצוֹת זָהָב
יג תַּעֲשֶׂה אֹתָם׃ וְשַׂמְתָּ אֶת־שְׁתֵּי
הַטַּבָּעֹת עַל כִּתְפֹת הָאֵפֹד אַבְנֵי
זִכָּרֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָשָׂא אַהֲרֹן
אֶת־שְׁמוֹתָם לִפְנֵי יְהוָה עַל־
שְׁתֵּי כְתֵפָיו לְזִכָּרֹן׃ ס לוי
יד וְעָשִׂיתָ מִשְׁבְּצֹת זָהָב׃ וּשְׁתֵּי
שַׁרְשְׁרֹת זָהָב טָהוֹר מִגְבָּלֹת
תַּעֲשֶׂה אֹתָם מַעֲשֵׂה עֲבֹת
וְנָתַתָּה אֶת־שַׁרְשְׁרֹת הָעֲבֹתֹת
טו עַל־הַמִּשְׁבְּצֹת׃ ס וְעָשִׂיתָ
חֹשֶׁן מִשְׁפָּט מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב
כְּמַעֲשֵׂה אֵפֹד תַּעֲשֶׂנּוּ זָהָב
תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי
טז וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ׃ רָבוּעַ
יִהְיֶה כָּפוּל זֶרֶת אָרְכּוֹ וְזֶרֶת
יז רָחְבּוֹ׃ וּמִלֵּאתָ בוֹ מִלֻּאַת אֶבֶן

mekeinek neveire, arany koczkákkal körülfogva csináljad
12 azokat. És helyezd a két követ a palást vállszalagaira; emlékkövei ezek Izrael fiainak; és Áron viselje neveiket az Örökkévaló színe előtt,
13 két vállán emlékül. És csi-
14 nálj koczkákat aranyból. És két lánczocskát tiszta aranyból, zsinórok formájára csináld azokat, font munkával; és add a font lánczocskákat
15 a koczkákra. És csinálj melldíszt itélethozásra műtakácsmunkával, a palást munkája szerint csináljad; arany, égkék és biborpiros és karmazsinszínű meg hatszor font fo-
16 nálból csináljad azt. Negyzet legyen, behajtva; arasznyi hossza, és arasznyi szé-
17 lessége. És foglalj abba fog-

---

drága kövek foglalva voltak. V. ö. felj. 4. v. (12) אבני זכרן לבני ישראל, *emlékkövei ezek Izrael fiainak,* értsd: hogy ezek által Izrael fiainak emléke mindig Istenének szine előtt legyen. (14) שרשרת (annyi mint שַׁלְשֶׁלֶת [misnai nyelvben], melynek egyesszáma: שַׁלְשֶׁלֶת), *lánczocskák*, töve שָׁרַר voltaképen: *kötözni*, *fonni*, átvitt értelemben: *erössé tenni*. — מגבלת, töve: גבל (= כבל), *kötni*: מגבלת תעשה אתם, *zsinórok formájára készitsd azokat* (t. i. a lánczocskákat). — מעשה עבת, *font munka*, nem pedig gyürükből valók legyenek. — ונתתה — על המשבצת, *és add*, értsd: erősítsd meg azokat a font lánczocskákat *az arany kocskákra*, melyek alkalmazva voltak a két vállszalagon. (15) חשן משפט, szószerint: *az itélet melldisze*, értsd: melldísz itélethozásra; igy neveztetik, mivel annak erején Áron, a főpap képes volt kétes kérdésekben isten itéletét mondani. V. ö. M. IV. 27, 21. (16) רבוע יהיה כפול, *négyzet legyen, behajtva*. E szerint a melldisz két arasznyi (זֶרֶת) hosszú és egy arasznyi széles finom biborszövetből állott, mely egymásra hajtva négyzet alakú zsebet képezett, melyben az úrîm és a tummîm (L. alább 30. v.) foglaltattak. (17) ומלאת בו מלאת אבן, *és foglalj abba foglalókövé-*

lalóköveket, négy sor követ; az egyik sor: ôdem, pitedâh és bárêketh, az első
18 sor. És a második sor: nô-
19 fekh, száppîr és jáhalôm. És a harmadik sor: lêsem, sebhô
20 és áchlâmáh. És a negyedik sor: társîs és sôhám és jósefêh; arany koczkákba le-
21 gyenek foglalva. A kövek pedig legyenek Izrael fiainak nevei száma szerint: tizenkettő; neveik szerint, a pecsétmetszés módjára, mindenik az ő neve szerint, a tizenkét törzs szerint legyenek.
22 És csinálj a melldísz számára
23 zsinór-lánczocskákat, font munkával, tiszta aranyból. És csinálj a

אַרְבָּעָה טוּרִים אֶבֶן טוּר אֹדֶם
פִּטְדָה וּבָרֶקֶת הַטּוּר הָאֶחָד׃
יח וְהַטּוּר הַשֵּׁנִי נֹפֶךְ סַפִּיר וְיָהֲלֹם׃
יט וְהַטּוּר הַשְּׁלִישִׁי לֶשֶׁם שְׁבוֹ
כ וְאַחְלָמָה׃ וְהַטּוּר הָרְבִיעִי
תַּרְשִׁישׁ וְשֹׁהַם וְיָשְׁפֵה מְשֻׁבָּצִים
כא זָהָב יִהְיוּ בְּמִלּוּאֹתָם׃ וְהָאֲבָנִים
תִּהְיֶיןָ עַל־שְׁמֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עַל־שְׁמֹתָם פִּתּוּחֵי
חוֹתָם אִישׁ עַל־שְׁמוֹ תִּהְיֶיןָ
כב לִשְׁנֵי עָשָׂר שָׁבֶט׃ וְעָשִׂיתָ עַל־
הַחֹשֶׁן שַׁרְשֹׁת גַּבְלֹת מַעֲשֵׂה
כג עֲבֹת זָהָב טָהוֹר׃ וְעָשִׂיתָ עַל־

---

het; szószerint: tölts abba töltést kőből. מִלֹּאת függő alakja מִלֹּאָה főnévnek mely (מלא-től származván) *töltést* jelent. אדם וגו׳. Az itt felsorolt tizenkét drágakő közől, csak az határozható meg közelebbről, a melynek köznévi jelentéséből kitűnik, hogy melyik ismeretes drágakőnek felel meg. אֹדֶם *rubin;* így nevezve piros (אָדֹם) színéről. — פטדה, *topáz*, így evezve sárga színéről; találtatik a vöröstenger szigetein. — ברקת, *smaragd;* így nevezve, villámlós (בָּרָק) fényéről. (18) נפך, nôfekh, egészen ismeretlen, minthogy נפך-nek köznévi jelentése homályos. — ספיר, *szaphir*, mely néven manap is ismeretes. E kő minőségéről l. feljebb 24, 10.—יהלם (töve: הלם erős), gyémánt. (19) לשם és שבו *lêsem, Sebhô* szintén egészen ismeretlenek, mivel a szo etymologiai jelentése a héberben ismeretlen. —אחלמה hif. formájú nn. főnév חלם-ból, valószínűleg: *amethyst.* (20) תרשיש, *tarsis*, így nevezve a helyről (Tarsis= Tartessus), a hol találtatott; *chrysolith.* — שהם, sôhám. L. felj. 25, 7. A szó jelentése egyébiránt a héberben ismeretlen. — ישפה, *jaspis.* A szó jelentése ismeretlen ugyan, de a kő neve, mint a szaphiré manap is ugyanaz. — משבצים זהב יהיו במלאתם, *arany koczkákba legyenek foglalva*, értsd: erősen üljenek arany koczka alakú mélyedéseikben, hogy egészen betöltsék azokat és onnan ki ne essenek. במלאותם ragozott tsz. nn. főnév מִלֹּאָה-ból, melyről lásd feljebb 17. v. (21) על שמות בני ישראל, *Izrael fiainak nevei szerint;* t. i. אדם Rúben számára és igy tovább, a tizenkét törzsatya születésének rendje szerint. — פתוחי חותם l. felj. 11. v. (22) על החשן, *a melldísz számára*, nem pedig a *melldiszre*, mert a lánczocskák csak odafűzve voltak a melldíszhez. —

הַחֹשֶׁן שְׁתֵּי טַבְּעוֹת זָהָב וְנָתַתָּ
אֶת־שְׁתֵּי הַטַּבָּעוֹת עַל־שְׁנֵי
כד קְצוֹת הַחֹשֶׁן: וְנָתַתָּה אֶת־שְׁתֵּי
עֲבֹתֹת הַזָּהָב עַל־שְׁתֵּי הַטַּבָּעֹת
כה אֶל־קְצוֹת הַחֹשֶׁן: וְאֵת שְׁתֵּי
קְצוֹת שְׁתֵּי הָעֲבֹתֹת תִּתֵּן עַל־
שְׁתֵּי הַמִּשְׁבְּצוֹת וְנָתַתָּה עַל־
כִּתְפוֹת הָאֵפֹד אֶל־מוּל פָּנָיו:
כו וְעָשִׂיתָ שְׁתֵּי טַבְּעוֹת זָהָב וְשַׂמְתָּ
אֹתָם עַל־שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן עַל־
שְׂפָתוֹ אֲשֶׁר אֶל־עֵבֶר הָאֵפֹד
כז בֵּיתָה: וְעָשִׂיתָ שְׁתֵּי טַבְּעוֹת
זָהָב וְנָתַתָּה אֹתָם עַל־שְׁתֵּי
כִּתְפוֹת הָאֵפֹד מִלְמַטָּה מִמּוּל
פָּנָיו לְעֻמַּת מַחְבַּרְתּוֹ מִמַּעַל
כח לַחֹשֶׁב הָאֵפוֹד: וְיִרְכְּסוּ אֶת־
הַחֹשֶׁן מִטַּבְּעֹתָו אֶל־טַבְּעֹת
הָאֵפוֹד בִּפְתִיל תְּכֵלֶת לִהְיוֹת
עַל־חֹשֶׁב הָאֵפוֹד וְלֹא־יִזַּח הַחֹשֶׁן
כט מֵעַל הָאֵפוֹד: וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת־
שְׁמוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּחֹשֶׁן

melldíszre két arany gyűrűt és helyezd a két gyűrűt a melldísz két szélére. És helyezd a két arany fonatot a két gyűrűre, a melldísz végén. És a két font láncznak két végét helyezd a két koczkára; és add azokat a palást vállszalagaira, elől. És csinálj két arany gyűrűt és helyezd azokat a melldísz két végére azon a szélén, mely vagyon a palást oldala felé, belül. És csinálj két arany gyűrűt és helyezd azokat a palást két vállszalagára, alul, elölről, illeszkedése táján, a palást szorítóján fölül. És fűzzék a melldíszt, annak gyűrűivel, a palást gyűrűihez egy égkék zsinórral, hogy legyen a palást övén; hogy el ne mozdíttassék a melldísz a palástról. És Áron viselje Izrael gyermekeinek neveit az itélet-

---

שתי עבתת annyi mint שרשרת נגלת. L. feljebb 14. v. (24) שתי עבתת értsd: שתי שרשת העבתת. (25) על שתי המשבצת. V ö. feljebb a 13. v. — ונתת, *és helyezd*, t. i. azokat az éfôd vállszalagaira. — אל מול פניו, szószerint: *külsö oldala felé*, azaz: *elöl*. (26) אשר אל־עבר האפד, *mely vagyon az éfôd oldala felé*, értsd: a חשן alsó szélén. — ביתה (*bévül*) nem vonatkozik az אפוד-ra, hanem a חשן-re, hogy t. i. a két alsó gyűrű a חשן két végén bévül legyen. (27) מלמטה, *alúl*, t. i. a melldíszen alúl. — ממול פניו *elülről*. L. feljebb, 25. v. — לעמת מחברתו, *illeszkedése táján*, t. i. azon hely táján, a hol az éfôd testéhez illeszkedik, azaz: ממעל לחשב האפד, *a palást szorítóján fölül*. (28) וירכסו fut. kál רכס (összekötni)-ból, rokonértelmű קשר igével. — יזח, fut. nif. זחח (el-vagy kimozdítani)-ból, azért:

הַמִּשְׁפָּט עַל־לִבּוֹ בְּבֹאוֹ אֶל־
הַקֹּדֶשׁ לְזִכָּרֹן לִפְנֵי־יְהוָה תָּמִיד׃
ל וְנָתַתָּ אֶל־חֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט אֶת־
הָאוּרִים וְאֶת־הַתֻּמִּים וְהָיוּ עַל־
לֵב אַהֲרֹן בְּבֹאוֹ לִפְנֵי יְהוָה
וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת־מִשְׁפַּט בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל עַל־לִבּוֹ לִפְנֵי יְהוָה
לא תָּמִיד׃ ס שלישי וְעָשִׂיתָ אֶת־
מְעִיל הָאֵפוֹד כְּלִיל תְּכֵלֶת׃
לב וְהָיָה פִּי־רֹאשׁוֹ בְּתוֹכוֹ שָׂפָה
יִהְיֶה לְפִיו סָבִיב מַעֲשֵׂה אֹרֵג
כְּפִי תַחְרָא יִהְיֶה־לּוֹ לֹא יִקָּרֵעַ׃
לג וְעָשִׂיתָ עַל־שׁוּלָיו רִמֹּנֵי תְכֵלֶת
וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי עַל־שׁוּלָיו

hozás melldíszén, az ő szívén, mikor bemegy a szentségbe, emlékül az Örökkévaló színe előtt, mindenkoron. 30 És add az ítélethozás melldíszébe az úrîmot és a tummîmot, és legyenek Áron szívén, mikor bemegy az Örökkévaló színe elé; és viselje Áron Izrael gyermekeinek ítéletét az ő szivén, az Örökkévaló színe előtt mindenkoron. 31 És csináljad a palásthoz való felöltőt egészen égkék fonálból. 32 És felső nyílása befelé legyen, behajtva: szegélye legyen nyilásának köröskörül, szövő munkával, mint a pánczélos ing nyilásának, olyan legyen neki, hogy el ne szakadjon. 33 És csinálj széleire granátalmákat égkék és biborpiros és karmazsinszínű fonálból,

---

ולא יזח, *hogy el ne mozdíttassék.* (30) את האורים ואת התמים, az „*úrîm*"-ot és a „*tummîm*"-ot. A mutató ה azt mutatja, hogy ismeretes tárgyakról van szó. Mi pedig csak annyit tudhatunk az *úrîm* és *tummîm* mivoltáról, a mennyi e két szó köznévi jelentéséből kiviláglik, é. p. אורים (töve: אור) *világítók*, mint a melyek a főpap elméjének felvilágosítására, תמים (töve: תמם) pedig, mint a melyek tökéletesbítésére és igaz ítélet hozatalára való képesítésére szolgáltak. — V. ö. M. IV. 27, 21. (31) מעיל האפוד. Így nevezitek a מעיל (L. felj. 28, 4.), mivel a כהן azt az אפוד alatt viselte, és ezt mintegy kiegészitette.—כְּלִיל függő alakja כְּלִיל (egész)-nak, töve: כלל, és használtatik mint főnév (itt és még más helyen), melléknév (Ezekh. 27, 3.) és módhatározó (Sám. I. 7, 9.). (32) פי ראשו בתוכו, *felső nyílása befelé hajtva*, értsd: duplázva legyen, a mint azt a következő: שפה יהיה וגו׳, *szegélye legyen* stb. világosan kifejezi. — מעשה ארג, *a szövő munkájával.* Szegélye t. i. ne legyen varrva, hanem szőve. — תחרא rokonjelentésű név שריון (Sám. I. 17, 5.)-nal: *pánczélos ing.* A ת névképző, töve pedig: חרא (= חרה küzdeni). — לא יקרע. A kapcsoló ו pótlandó mintha lenne ולא וגו׳: *hogy ne* stb. (33) שוליו ragozott tsz. főnév: שׁוּלִים (egyesszáma: שׁוּל), aláfolyó ruha alsó széle: *uszálya.* — רמני תכלת וגו׳, *granátalmák égkék*

szélein köröskörül; és arany csengetyűket azok között kö-
34 röskörül. Arany csengetyű és granát-alma, arany csengetyű és granát-alma a fel-
35 öltő szélein köröskörül. És ez legyen Áronon szolgálatkor, hogy hallassék annak hangja, midőn bemegy a szentségbe az Örökkévaló színe elé, és mikor kijön, hogy meg ne
36 haljon. És csinálj egy lemezt tiszta aranyból és vésd be arra pecsétvésés módjára: „Az Örökkévalónak Szent-
37 ség.“ És alkalmazd azt egy égkék zsinórhoz, a mely legyen a csalmán: a csalma
38 átellenében legyen. És így legyen Áron homlokán; és Áron viseljen minden vétket a szentségek ellen — melyeket Izrael gyermekei szentelnek — minden szent ajándékai ellen. És legyen

סָבִיב וּפַעֲמֹנֵי זָהָב בְּתוֹכָם
לד סָבִיב: פַּעֲמֹן זָהָב וְרִמּוֹן פַּעֲמֹן
זָהָב וְרִמּוֹן עַל־שׁוּלֵי הַמְּעִיל
לה סָבִיב: וְהָיָה עַל־אַהֲרֹן לְשָׁרֵת
וְנִשְׁמַע קוֹלוֹ בְּבֹאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ
לִפְנֵי יְהוָה וּבְצֵאתוֹ וְלֹא יָמוּת:
לו ס וְעָשִׂיתָ צִיץ זָהָב טָהוֹר
וּפִתַּחְתָּ עָלָיו פִּתּוּחֵי חֹתָם קֹדֶשׁ
לז לַיהוָה: וְשַׂמְתָּ אֹתוֹ עַל־פְּתִיל
תְּכֵלֶת וְהָיָה עַל־הַמִּצְנֶפֶת אֶל־
לח מוּל פְּנֵי־הַמִּצְנֶפֶת יִהְיֶה: וְהָיָה
עַל־מֵצַח אַהֲרֹן וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת־
עֲוֹן הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יַקְדִּישׁוּ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לְכֹל־מַתְּנֹת קָדְשֵׁיהֶם

---

fonálból, értsd: granátalma alakjával biró gombok. — פעמני függő alakja פעמנים-nak; egyesszáma: פעמן (פָּעַם [lökdösni, veregetni] igeből), *csengetyű*. (35) ונשמע קולו בבאו אל הקדש, *hogy hangja hallassék, mikor bemegyen a szentségbe*, azaz: mint kifejezése azon szent félelemnek, mely a hely szentségét megilleti. (36) ציץ voltaképen: *tündöklő virág*, itt azonban tündöklő (arany) lemez, mely a főpap homlokán diszlett, és a melyen e szavak: קדש ליהוה (az Örökkévalónak Szentség) tündököltek. (37) ושמת אתו, *alkalmazd azt*, t. i. az arany lemezt על פתיל תכלת, *égkék zsinórhoz*. על itt annyit jelent mint: אֶל V. ö. M. V. 7, 10. és Jób 1, 11. — והיה, *a mely legyen*, t. i. a zsinór. A vâv והיה szóban vonatkozó névmás jelentésével bir: *a mely*. V. ö. M. I. 49, 25. és még más helyen. — אל מול פני המצנפת יהיה *a csalma átellenében legyen*, t. i. az arany lemez, melyről itt voltaképen szó van. (38) ונשא אהרן את עון הקדשים, *Áron viseljen minden vétket a szentségek ellen*, értsd magára vállalja a felelőséget minden hibáért, mely a szentségek bemutatása alkalmával netalán elkövettetnék. — לכל מתנות קדשיהם. *minden szent ajándékaik ellen*. E szavak a fennebbi הקדשים-nak az értelmezője, és úgy értendő, mintha lenne: עון כל מתנת קדשיהם (L. a fordítást): a ל pedig לכל szóban a genitivus körülirása (L. M. I. 29, 9. — תמיד

וְהָיָה עַל־מִצְחוֹ תָּמִיד לְרָצוֹן
לה לָהֶם לִפְנֵי יְהוָה׃ וְשָׁבַצְתָּ
הַכְּתֹנֶת שֵׁשׁ וְעָשִׂיתָ מִצְנֶפֶת
שֵׁשׁ וְאַבְנֵט תַּעֲשֵׂה מַעֲשֵׂה
מ רֹקֵם׃ וְלִבְנֵי אַהֲרֹן תַּעֲשֶׂה כֻתֳּנֹת
וְעָשִׂיתָ לָהֶם אַבְנֵטִים וּמִגְבָּעוֹת
תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת׃
מא וְהִלְבַּשְׁתָּ אֹתָם אֶת־אַהֲרֹן אָחִיךָ
וְאֶת־בָּנָיו אִתּוֹ וּמָשַׁחְתָּ אֹתָם
וּמִלֵּאתָ אֶת־יָדָם וְקִדַּשְׁתָּ אֹתָם
מב וְכִהֲנוּ־לִי׃ וַעֲשֵׂה לָהֶם מִכְנְסֵי־
בָד לְכַסּוֹת בְּשַׂר עֶרְוָה מִמָּתְנַיִם
מג וְעַד־יְרֵכַיִם יִהְיוּ׃ וְהָיוּ עַל־אַהֲרֹן
וְעַל־בָּנָיו בְּבֹאָם | אֶל־אֹהֶל
מוֹעֵד אוֹ בְגִשְׁתָּם אֶל־הַמִּזְבֵּחַ
לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ וְלֹא־יִשְׂאוּ עָוֹן

az ő homlokán mindenkoron, hogy kegyelmet *eszközöljön* nekik az Örökkévaló színe
39 előtt. És csináld a köntöst koczkás vászonból; és csinálj csalmát finom vászonból, és övet csinálj himző munká-
40 val. Áron fiainak pedig csinálj köntösöket, azonképen csinálj nekik öveket, és süvegeket is csinálj nekik, di-
41 csőségre és ékességre. És öltöztesd fel mindezekbe bátyádat, Áront, és fiait vele; és kend fel őket és töltsd be kezöket, és szenteld meg őket, hogy papi szolgálatot
42 tegyenek én nekem. És csinálj nekik nadrágot lenből, hogy befödjék szemérmöket; az ágyéktól a czombig érje-
43 nek. És legyenek Áronon és fiain, mikor bemennek a találkozás sátrába, vagy mikor közelednek az oltárhoz, hogy szolgálatot tegyenek a szentségben; nehogy viseljenek vét-

---

E szó jelentéséről l. feljebb 27, 20. — לרצון להם, *hogy kegyelmet eszközöljön nekik* stb. t. i. az arany lemez szent volta. (39) ושבצת perf. conv. piél שבץ (keresztülvetni)-ből (L. feljebb 4.), azért: ושבצת הכתנת שש, *készítsd a köntöst koczkás vászonból.* (40) מִצְנֶפֶת. Ez nem מִצְנָפַת-nek, hanem מִצְנֶפֶת formájának a többesszáma. L. M. I. 37, 23. — לכבוד ולתפארת. E kifejezés jelentéséről l. feljebb 2. (41) והלבשת perf. conv. hif., két tárgyesetet vonz. — ומלאת את ידם, szószerint: *töltsd be kezöket*, értsd: avasd fel őket. (42) מכנסי בד, *nadrágot lenből.* מִכְנָסַיִם függő alakja a páros (dualis) számú מִכְנָסַיִם-nak; בד pedig voltaképen *rudat*, vagy *szárt* jelent, átvitt értelemben: a len megjelölésére használtatik. — A מכנסי בד a négy ruhának (ארבעה בגדים) egyike, melyeket az alpap (כהן הדיוט) a papi szolgálat alkalmával viselt, u. m. כתנת, אבנט, מגבעה (L. feljebb 40 v.) és מכנסים. A *főpap* pedig nyolcz ruhában (שמנה בגדים) végezte főpapi szolgálatát, u. m. כתנת, מעיל, אפוד, חשן, אבנט, מצנפת, ציץ (L. felj. 36. v.) és מכנסים. (43) ולא,

ket és meghaljanak. Örök törvény ez neki és ivadékának utána.

וְמֵתוּ חֻקַּת עוֹלָם לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו׃ ס רביעי

XXIX. FEJEZET.

Áron és fiai felavatási szertartása (1—37). *A mindennapi égőáldozat* (38—42). *Istennek szent hajlékában való megjelenése és Izrael közötti lakása* (43—46).

א כט וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־תַּעֲשֶׂה
לָהֶם לְקַדֵּשׁ אֹתָם לְכַהֵן לִי קַח
פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר וְאֵילִם שְׁנָיִם
ב תְּמִימִם׃ וְלֶחֶם מַצּוֹת וְחַלֹּת
מַצֹּת בְּלוּלֹת בַּשָּׁמֶן וּרְקִיקֵי
מַצּוֹת מְשֻׁחִים בַּשָּׁמֶן סֹלֶת
ג חִטִּים תַּעֲשֶׂה אֹתָם׃ וְנָתַתָּ
אוֹתָם עַל־סַל אֶחָד וְהִקְרַבְתָּ
אֹתָם בַּסָּל וְאֶת־הַפָּר וְאֶת שְׁנֵי
ד הָאֵילִם׃ וְאֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו
תַּקְרִיב אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד
ה וְרָחַצְתָּ אֹתָם בַּמָּיִם׃ וְלָקַחְתָּ
אֶת־הַבְּגָדִים וְהִלְבַּשְׁתָּ אֶת־
אַהֲרֹן אֶת־הַכֻּתֹּנֶת וְאֵת מְעִיל

1 És ez a dolog, melyet cselekedjél velök, hogy megszenteljed őket, hogy szolgáljanak nekem: végy egy tulkot: fiatal ökröt és két
2 hibanélküli kost. És kovásztalan kenyeret és kovásztalan kalácsokat, olajjal vegyítve, és kovásztalan lepényeket, olajjal megkenve; búza-lisztlángból készítsd azokat. És
3 tedd azokat egy kosárba, és mutasd be azokat a kosárban
4 és a tulkot és a két kost. És Áront és fiait léptesd elé a találkozási sátor bemenetéhez; és mosd meg őket vízben.
5 Aztán vedd a ruhákat és öltöztesd fel Áront a köntösbe, és a palásthoz való felöltőbe,

---

ישאו עון וגו׳, *ne hogy viseljenek vétket* stb. azáltal, t. i., ha más ruhákban végeznék a papi szolgálatot a szentélyben.

(1) וזה הדבר וגו׳, *és ez a dolog* stb. Értsd: ez a szertartás, melylyel Áront és fiait papi hivatalukra felszenteljed. — לקח imp. kál, annyi mint: קח, mely utóbbi alak sokkal gyakrabban használtatik. (2) ולחם וגו׳. לֶחֶם, חַלָּה és רָקִיק, e három név mindegyike egy nemét a süteményeknek jelöli, e. p. לֶחֶם (töve: לחם, étkezni) *kerek* kenyeret, חַלָּה (töve: חלל, átfúrni), átfúrt vagy áttört *kalácsot* és רקיק (töve: רקק = רקע, kiterjeszteni) *vékony lepényt* jelöl. (3) תקריב אל על סל úgy értendő, mint: אֶל כַּל. L. felj. 28, 37. (4) תקריב, *léptesd elő*. קרב ige, hifilben rendesen az áldozatnak az oltárhoz, vagy oltárra való felhozataláról használtatik; de egyébként is személy vagy tárgy közelítéséről is, a mely értelemben תקריב e helyen is áll. (5) והלבשת kettős accusativussal. L. felj. 28, 41. — ואפדת perf. c. kál אֵפוֹד főnévből (denominativum)

וְאֶת־הָאֵפֹד וְאֶת־הַחֹשֶׁן
וְאַפַּדְתָּ לוֹ בְּחֵשֶׁב הָאֵפֹד׃
ו וְשַׂמְתָּ הַמִּצְנֶפֶת עַל־רֹאשׁוֹ
וְנָתַתָּ אֶת־נֵזֶר הַקֹּדֶשׁ עַל־
ז הַמִּצְנֶפֶת׃ וְלָקַחְתָּ אֶת־שֶׁמֶן
הַמִּשְׁחָה וְיָצַקְתָּ עַל־רֹאשׁוֹ
ח וּמָשַׁחְתָּ אֹתוֹ׃ וְאֶת־בָּנָיו תַּקְרִיב
ט וְהִלְבַּשְׁתָּם כֻּתֳּנֹת׃ וְחָגַרְתָּ אֹתָם
אַבְנֵט אַהֲרֹן וּבָנָיו וְחָבַשְׁתָּ לָהֶם
מִגְבָּעֹת וְהָיְתָה לָהֶם כְּהֻנָּה
לְחֻקַּת עוֹלָם וּמִלֵּאתָ יַד־אַהֲרֹן
י וְיַד־בָּנָיו׃ וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַפָּר
לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְסָמַךְ אַהֲרֹן
וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הַפָּר׃
יא וְשָׁחַטְתָּ אֶת־הַפָּר לִפְנֵי יְהוָה
יב פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃ וְלָקַחְתָּ מִדַּם
הַפָּר וְנָתַתָּה עַל־קַרְנֹת הַמִּזְבֵּחַ
בְּאֶצְבָּעֶךָ וְאֶת־כָּל־הַדָּם תִּשְׁפֹּךְ
יג אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ׃ וְלָקַחְתָּ אֶת־
כָּל־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב
וְאֵת הַיֹּתֶרֶת עַל־הַכָּבֵד וְאֵת

és a palástba és a melldíszbe; és szorítsd meg mind-
6 ezt a palást szorítójával. És tedd a csalmát fejére és add
a szent koronát a csalmára.
7 És vedd a kenetolajat és öntsd a fejére; és kend fel
8 őt. Fiait is léptesd elé, és öltöztesd fel őket köntösökbe.
9 És övezd át őket övvel, Áront és fiait; és tégy fel nekik süvegeket; és a papság legyen az övék örök törvény szerint: így töltsd be Áron ke-
10 zét és fiai kezét. Aztán vezesd elé a tulkot a találkozási sátor elé, és támaszszák Áron és fiai kezeiket a tu-
11 lok fejére. És vágd le a tulkot az Örökkévaló színe előtt, a találkozási sátor bemenetén.
12 És végy a tulok véréből és add az oltár szarvaira ujjaddal; mind a többi vért pedig
13 öntsd az oltár alapzatára. És vedd a hájat mind, mely befödi a belet és a hártyát a

---

esakis az *éfód körülkötéséről* használatos. V. ö. M. III. 8, 7. (6) נזר הקדש, ez alatt az arany lemez (ציץ) értetik, melyen e szavak: קדש ליהוה be voltak vésve. L. feljebb 28, 36. (9) כהנה puál alakjára képzett nn. főnév (כֹּהֵן-ból), jelent: *papságot*, v. *papi hivatalt*. (10) וסמך, *és tegye*, voltaképen: *és támaszsza*, t. i. Áron és fiai támaszszák kezeiket a tulok fejére. Az áldozat fejére való kézrátevés (סמיכה) annak jeléül szolgált, hogy az, a ki e szertartást végezte, az áldozatnak tulajdonképeni bemutatója V. ö. M. III. 1, 4.). (12) יסוד *alapzat*. Ez az oltár alján levő karzatot jelöli, mely arra szolgált, hogy az oltárról netalán leeső tárgyat felfogja. (13) היתרת על הכבד, *a hártya a májon*, értsd: a rekeszizmot (diaphragma), mely a mellüreget a hasüregtől elválasztja. יֹתֶרֶת (nem pedig: יותרת) rokonjelentésű יֶתֶר (ki-

שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר
יד עֲלֵיהֶן וְהִקְטַרְתָּ הַמִּזְבֵּחָה: וְאֶת־
בְּשַׂר הַפָּר וְאֶת־עֹרוֹ וְאֶת־פִּרְשׁוֹ
תִּשְׂרֹף בָּאֵשׁ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה
טו חַטָּאת הוּא: וְאֶת־הָאַיִל הָאֶחָד
תִּקַּח וְסָמְכוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־
טז יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הָאָיִל: וְשָׁחַטְתָּ
אֶת־הָאַיִל וְלָקַחְתָּ אֶת־דָּמוֹ
יז וְזָרַקְתָּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: וְאֶת־
הָאַיִל תְּנַתֵּחַ לִנְתָחָיו וְרָחַצְתָּ
קִרְבּוֹ וּכְרָעָיו וְנָתַתָּ עַל־נְתָחָיו
יח וְעַל־רֹאשׁוֹ: וְהִקְטַרְתָּ אֶת־כָּל־
הָאַיִל הַמִּזְבֵּחָה עֹלָה הוּא לַיהוָה
רֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה הוּא לַיהוָה:
יט חמישי וְלָקַחְתָּ אֶת הָאַיִל הַשֵּׁנִי
וְסָמַךְ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם
כ עַל־רֹאשׁ הָאָיִל: וְשָׁחַטְתָּ אֶת־
הָאַיִל וְלָקַחְתָּ מִדָּמוֹ וְנָתַתָּה עַל־
תְּנוֹךְ אֹזֶן אַהֲרֹן וְעַל־תְּנוֹךְ אֹזֶן
בָּנָיו הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן יָדָם

májon, és a két vesét, és a kövérséget, mely rajtuk van; és párologtasd el az oltáron. 14 És a tulok húsát, és bőrét és ganéját égesd meg tűzben a táboron kivül: bűnáldozat ez. 15 És az egyik kost vedd, és támaszszák Áron és fiai kezeiket a kos fejére; 16 és vágd le a kost; és vérét vedd és hintsd az oltárra köröskörül. 17 A kost pedig darabold fel darabjaira; és mosd meg a belét és szárait, és add azokat darabjaihoz és a fejéhez. 18 És párologtasd el az egész kost az oltáron; égőáldozat ez az Örökkévaló tiszteletére; kellemes illat, tűzre való áldozat ez az Örökkévaló tiszteletére. 19 És vedd a másik kost is; és támaszszák Áron és fiai kezeiket a kos fejére. 20 És vágd le a kost, és végy véréből és add Áron fülének porczikájára és fiainak jobb fülporczikájára, és jobb ke-

---

feszített zsinór)-rel, azért: (kifeszített) *hártya*. (14) פרשו, ragozott főnév, rag nélkül: פֶּרֶשׁ, *ganéj* — חטאת הוא. A mutató névmás: הוא vonatkozik a himnemű főnévre: פר (17) תנתח לנתחיו, *darabold fel darabjaira*, t. i. az előírt darabokra. תְּנַתֵּחַ fut. piél, נֶתַח (darab)-ból származott ige (denominativum), azért: *darabold fel*. (18) והקטרת perf. conv. hifil קָטַר-ból (a kálban nem fordul elő), csak a piél és hifil (és a megfelelő szenvedő) formákban használatos ige, az áldozatdaraboknak elpárologtatásáról, é. p. a hifilben: az Isten tiszteletére, (két eset kivételével), a piélben (kivétel nélkül): csak a bálványok tiszteletére hozott áldozatról. — המזבחה, *az oltáron*. A végrag ־ה helyhatározói jelentéssel bir, akár a kérdésre: *hová?* akár a kérdésre: *hol?* — ריח ניחוח. E kifejezés grammatikai és tárgyi jelentéséről l. M. I. 8, 21. — אשה, képzett főnév, származik אֵשׁ-ből, azért: tűzreváló (ál-

zök hüvelykére és jobb lábuk hüvelykujjára; és hintsd a vért az oltárra köröskörül.

21 És végy a vérből, mely az oltáron van, és a kenetolajból, és hintsd Áronra és ruháira, és fiaira és fiainak ruháira, vele együtt; és legyen szent, ő és ruhái, és fiai, és fiainak ru-

22 hái, vele együtt. És vedd a kosból a kövérséget és a farkát és a hájat, mely befödi a belet, és a máj hártyáját és a két vesét és a kövérséget, mely rajtuk van, és a jobb lapoczkát; mert felava-

23 tási kos az. És egy kerek kenyeret, egy olajos kalácsot és egy lepényt a kovásztalan kenyerek kosarából, mely az Örökkévaló

24 szine előtt van. És tedd mindezeket Áron kezeire és fiainak kezeire, és lengesd azokat lengéssel az Örökkévaló

25 szine előtt. Azután vedd azokat kezökből és párologtasd el az oltáron az égőáldozat fölött, kellemes illatúl az Örökkévaló szine előtt! Tűzre való áldozat ez az Örökké-

כא סָבִיב׃ וְלָקַחְתָּ מִן־הַדָּם אֲשֶׁר
עַל־הַמִּזְבֵּחַ וּמִשֶּׁמֶן הַמִּשְׁחָה
וְהִזֵּיתָ עַל־אַהֲרֹן וְעַל־בְּגָדָיו
וְעַל־בָּנָיו וְעַל־בִּגְדֵי בָנָיו אִתּוֹ
וְקָדַשׁ הוּא וּבְגָדָיו וּבָנָיו וּבִגְדֵי
כב בָנָיו אִתּוֹ׃ וְלָקַחְתָּ מִן־הָאַיִל
הַחֵלֶב וְהָאַלְיָה וְאֶת־הַחֵלֶב |
הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֵת יֹתֶרֶת
הַכָּבֵד וְאֶת | שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־
הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן וְאֵת שׁוֹק
הַיָּמִין כִּי אֵיל מִלֻּאִים הוּא׃
כג וְכִכַּר לֶחֶם אַחַת וְחַלַּת לֶחֶם
שֶׁמֶן אַחַת וְרָקִיק אֶחָד מִסַּל
כד הַמַּצּוֹת אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה׃ וְשַׂמְתָּ
הַכֹּל עַל כַּפֵּי אַהֲרֹן וְעַל כַּפֵּי
בָנָיו וְהֵנַפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי
כה יְהוָה׃ וְלָקַחְתָּ אֹתָם מִיָּדָם
וְהִקְטַרְתָּ הַמִּזְבֵּחָה עַל־הָעֹלָה
לְרֵיחַ נִיחֹחַ לִפְנֵי יְהוָה אִשֶּׁה

---

dozat). (20) תנוך אזן, *a fül porczikája*, értsd: a fül hegye. (21) והזית, perf. conv. hif. נזה-ból. — וקדש perf. conv. kál, benható jelentéssel, azért: *és legyen szent.* (22) האליה, *a fark*, melyhez tartozott a kos hátgerinczes része egészen a vese tájáig. V. ö. M. III. 3, 9. — כי איל מלאים הוא, *mert a felavatási kos az*, azaz: a kos, mely Áron és fiai felavatása alkalmából bemutatandó. מלאים tsz. főnév (מלא-ből), mely elvont fogalmat jelöl: *felavatás.* (23) וככר לחם אחת וחלת לחם אחת, *és egy kerek kenyeret meg egy kalácsot*, mind a kettőnek közös neve: לחם (kenyér), csakhogy ככר לחם (V. ö. M. I, 13, 10.) *egész, kerek* kenyeret, חלת לחם pedig *átfúrt* v. *áttört* kenyeret: kalácsot jelent. L. feljebb. 2. v. (24) והנפת perf. conv. hifil נוף (leng)-ból, két accusativust vonz: אתם תנופה, azért: והנפת אתם תנפה, *és*

כו הוּא לַיהוָה׃ וְלָקַחְתָּ אֶת־הֶחָזֶה
מֵאֵיל הַמִּלֻּאִים אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן
וְהֵנַפְתָּ אֹתוֹ תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה
כז וְהָיָה לְךָ לְמָנָה׃ וְקִדַּשְׁתָּ אֶת
חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְאֵת שׁוֹק הַתְּרוּמָה
אֲשֶׁר הוּנַף וַאֲשֶׁר הוּרַם מֵאֵיל
הַמִּלֻּאִים מֵאֲשֶׁר לְאַהֲרֹן וּמֵאֲשֶׁר
כח לִבָנָיו׃ וְהָיָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו
לְחָק־עוֹלָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
כִּי תְרוּמָה הִוא וּתְרוּמָה יִהְיֶה
מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִזִּבְחֵי
שַׁלְמֵיהֶם תְּרוּמָתָם לַיהוָה׃
כט וּבִגְדֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן יִהְיוּ
לִבָנָיו אַחֲרָיו לְמָשְׁחָה בָהֶם
ל וּלְמַלֵּא־בָם אֶת־יָדָם׃ שִׁבְעַת
יָמִים יְכַהֲנֶם הַכֹּהֵן תַּחְתָּיו
מִבָּנָיו אֲשֶׁר יָבֹא אֶל־אֹהֶל

26 való tiszteletére. És vedd a szegyet a felavatási kosról, mely Áron számára való, és lengesd azt lengéssel az Örökkévaló színe előtt, és ez le-
27 gyen tied osztályrészül. És szenteld meg a lengetett szegyet és a leemelt lapoczkát, mely lengettetett és mely leemeltetett a felavatási kosból, abból, mely Áron számára való, és abból, mely fiai szá-
28 mára van. És legyen Ároné és fiaié örök illetményül Izrael gyermekeitől, mert kiemelt ajándék az, és ajándék legyen Izrael gyermekeitől örömáldozataikból; felemelt ajándékuk az Örökkévaló tisz-
29 teletére. És Áron szent ruhái legyenek fiaié, ő utána, hogy azokban kenessenek fel és ik-
30 tattassanak be hivatalukba. Hét napig öltse fel azokat, a ki fiai közől helyette a papi szolgálatokat végzi, a ki bemegy a találkozási sátorba,

---

lengesd azt lengéssel. (26) והיה לך למנה, *és legyen a tied osztályrészül*, t. i. a חזה, melyről szó van, legyen ezentúl a tied, de ez ízben elpárologtatott. A ל pedig למנה elején igehatározói jelentésű (adverbialis) és annyit jelent, mint: *úl-úl.* (27) מאשר לאהרן úgy értendő, mintha lenne: מאיל המלאים, אשר לאהרן, úgyszintén: ומאשר לבניו. (28) לחק עולם, *örök illetményül.* חק e jelentéséről l. M. I. 47, 22. — כי תרומה הוא, *mert kiemelt ajándék az*, t. i. תְּרוּמָה נָשׂ׳ק. (29) יהיו לבניו אחריו, *legyenek fiaié utána*, azé, t. i., ki utána fiai közől a főpapi hivatalra fog fölavattatni. — למשחה בהם, *hogy fölkenessenek azokban*, t. i. azon ruhákban. למשחה hosszabbult infinit. kál (= לְמָשְׁחָם). V. ö. לקרבה.....לטמאה..... (30) ילבשם הכהן תחתיו מבניו, *öltse fel azokat, a ki fiai közöl helyette a papi szolgálatot végezi.* יִלְבָּשָׁם, tárgyragozott fut. kál, annyi mint יִלְבְּשֵׁם. V. ö. M. IV. 21, 30.; הכהן pedig part. kál (mint p. ההולך, היושב), azért: *a ki szolgálatot tesz* Mert ha főnév volna, akkor a helyhatározó: תחתיו ige nélkül maradván, érthetlen lenne; és kellene azt egy igével kiegészíteni, például: הכהן אשר יהיה תחתיו. V. ö.

לא מוֹעֵד לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ׃ וְאֶת אֵיל
31 הַמִּלֻּאִים תִּקַּח וּבָשַׁלְתָּ אֶת־
לב בְּשָׂרוֹ בְּמָקוֹם קָדֹשׁ׃ וְאָכַל
אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־בְּשַׂר הָאַיִל
וְאֶת־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר בַּסָּל פֶּתַח
לג אֹהֶל מוֹעֵד׃ וְאָכְלוּ אֹתָם אֲשֶׁר
כֻּפַּר בָּהֶם לְמַלֵּא אֶת־יָדָם
לְקַדֵּשׁ אֹתָם וְזָר לֹא־יֹאכַל כִּי־
לד קֹדֶשׁ הֵם׃ וְאִם־יִוָּתֵר מִבְּשַׂר
הַמִּלֻּאִים וּמִן־הַלֶּחֶם עַד־הַבֹּקֶר
וְשָׂרַפְתָּ אֶת־הַנּוֹתָר בָּאֵשׁ לֹא
לה יֵאָכֵל כִּי־קֹדֶשׁ הוּא׃ וְעָשִׂיתָ
לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו כֵּכָה כְּכֹל אֲשֶׁר־
צִוִּיתִי אֹתָךְ שִׁבְעַת יָמִים
לו תְּמַלֵּא יָדָם׃ וּפַר חַטָּאת תַּעֲשֶׂה
לַיּוֹם עַל־הַכִּפֻּרִים וְחִטֵּאתָ עַל־
הַמִּזְבֵּחַ בְּכַפֶּרְךָ עָלָיו וּמָשַׁחְתָּ
לז אֹתוֹ לְקַדְּשׁוֹ׃ שִׁבְעַת יָמִים
תְּכַפֵּר עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ
וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים כָּל־

hogy szolgáljon a szentség-
31 ben. És a felavatási kost vegyed és főzd meg annak a
32 húsát szent helyen. És Áron és fiai egyék meg a kos húsát és a kenyeret, mely a kosárban vagyon, a találkozási
33 sátor bejáratán. És egyék meg azokat, a melyekkel engeszteltetett; hogy betöltse kezöket, hogy szentelje őket, de idegen ne egyék belőle,
34 mert szentség azok. Hogyha megmaradt a felavatási kos húsából és a kenyérből reggelig: égesd meg a maradékot tűzben; ne költessék el,
35 mert szentség az. És cselekedjél Áronnal és fiaival akképen; mind a szerint, a mint neked megparancsoltam. Hét napig töltsd be ke-
36 zöket. És a bűnáldozatnak szánt tulkot mutasd be minden napon az engesztelés áldozatán kivül, hogy tisztuljon
meg általad az oltár, a midőn az engesztelő áldozatot bemutatod
37 rajta; és kend föl azt, hogy megszenteljed őt. Hét napig engesztelj az oltárért és szenteld meg azt; és legyen az oltár a szentségek szent-

---

M. III. 15, 10. (31) במקם קדש, *szent helyen*, t. i. a hajlék udvarában. (33) ואכלו אתם וגו׳, *és egyék meg azokat*, értsd: a hust és a kenyeret, *melyekkel engeszteltetett*, a végett, *hogy őket felavassa és felszentelje*. וזר, *de idegen*, ki t. i. nem származik Áron nemzetségéből. (34) אתכה csak annyit jelent, mint אתך. (36) ליום, *minden napon*, t i. a felavatási hét nap mindegyikén. על הכפרים úgy értendő, mintha lenne: על חטאת הכפרים, az engesztelés áldozatán kivül. על-nak ezen jelentését l. M. IV. 28, 10. és még más helyen. — וחטאת perf. conv. piél származik חַטָּא-ből (denominativum), és szószerint azt jelenti tisztítsd *a bűntől*; azért וחטאת על המזבח *hogy tisztuljon meg általad az*

לח הַֽנִּגְעַ֖ בַּמִּזְבֵּ֑חַ יִקְדָּֽשׁ׃ ס ששׁ
וְזֶ֣ה אֲשֶׁר־תַּעֲשֶׂ֣ה עַל־הַמִּזְבֵּ֗חַ
כְּבָשִׂ֥ים בְּנֵי־שָׁנָ֛ה שְׁנַ֥יִם לַיּ֖וֹם
לט תָּמִֽיד׃ אֶת־הַכֶּ֥בֶשׂ הָאֶחָ֖ד
תַּעֲשֶׂ֣ה בַבֹּ֑קֶר וְאֵת֙ הַכֶּ֣בֶשׂ הַשֵּׁנִ֔י
מ תַּעֲשֶׂ֖ה בֵּ֣ין הָעַרְבָּֽיִם׃ וְעִשָּׂרֹ֞ן
סֹ֣לֶת בָּלוּל֮ בְּשֶׁ֣מֶן כָּתִית֒ רֶ֣בַע
הַהִ֗ין וְנֶ֤סֶךְ רְבִיעִת֙ הַהִ֔ין יַ֖יִן
מא לַכֶּ֥בֶשׂ הָאֶחָֽד׃ וְאֵת֙ הַכֶּ֣בֶשׂ
הַשֵּׁנִ֔י תַּעֲשֶׂ֖ה בֵּ֣ין הָעַרְבָּ֑יִם
כְּמִנְחַ֤ת הַבֹּ֙קֶר֙ וּכְנִסְכָּ֣הּ תַּעֲשֶׂ֔ה־
לָ֖הּ לְרֵ֣יחַ נִיחֹ֑חַ אִשֶּׁ֖ה לַיהוָֽה׃
מב עֹלַ֤ת תָּמִיד֙ לְדֹרֹתֵיכֶ֔ם פֶּ֖תַח
אֹ֣הֶל־מוֹעֵ֑ד לִפְנֵ֣י יְהוָ֔ה אֲשֶׁ֨ר
אִוָּעֵ֥ד לָכֶ֛ם שָׁ֖מָּה לְדַבֵּ֥ר אֵלֶֽיךָ׃
מג שָׁ֑ם׃ וְנֽוֹעַדְתִּי֙ שָׁ֣מָּה לִבְנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל
מד וְנִקְדָּ֖שׁ בִּכְבֹדִֽי׃ וְקִדַּשְׁתִּ֞י אֶת־
אֹ֣הֶל מוֹעֵ֗ד וְאֶת־הַמִּזְבֵּ֙חַ֙ וְאֶת־
אַהֲרֹ֥ן וְאֶת־בָּנָ֖יו אֲקַדֵּ֑שׁ לְכַהֲנֽוֹ׃
מה לִֽי׃ וְשָׁכַנְתִּ֖י בְּתוֹךְ֙ בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל

sége, a ki az oltárt illeti,
38 legyen szent. Ezt pedig mutassad be az oltáron: Két egyéves bárányt, minden na-
39 pon, mindenkoron. Az egyik bárányt mutasd be reggel, és a második bárányt mutas-
40 sad be a két est között. És egy tized lisztlángot vegyítve negyed hîn törött olajjal, italáldozatúl pedig egy negyed hîn bort, az egyik bá-
41 rányhoz. És a második bárányt mutasd be a két est közt; a reggeli lisztáldozat szerint és annak italáldozata szerint tégy avval, hogy legyen kellemes illatú tűzreváló áldozat az Örökkévaló
42 tiszteletére. Mindenkori égő áldozat ez nemzedékeiteknek a találkozási sátor bejáratán, az Örökkévaló színe előtt, holott találkozom veletek,
43 hogy szóljak hozzád ott. És ott találkozni fogok Izrael
44 gyermekeivel, és meg fog szenteltetni dicsőségem által. És megszentelem a találkozás sátrát és az oltárt; és Áront és fiait meg
45 fogom szentelni, hogy szolgáljanak én nekem. És lakni fogok Iz-

---

oltár. (38) ליום, *minden napon*. L. felj. 36. v. תמיד, e szó jelentéséről l. felj. 27, 20. (40) עשרון, *tized*, t. i. az éfâh tizedik része. V. ö. felj. 16, 36. — רבע (= רביעית), *negyed*. — הין, egy apró ürmérték, mely egyenlő 12 לוג (L. M. III. 40, 10.)-gal; egy negyed hin tehát egyenlő három לוג-gal. L. M. III. 14, 10. (42) אועד fut. nif. יעד (meghatározni)-ból. Innen aztán אהל מועד, *találkozás sátora*, voltaképen: a sátor, melyben Isten Izrael gyermekeivel találkozott. L. a következő verset. (43) ונקדש, *és meg fog szentel-*

מו וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים: וְיָדְעוּ כִּי
אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי
אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְשָׁכְנִי
בְתוֹכָם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם פ
שביעי

rael gyermekei között, és Is-
46 tenök leszek nekik. És ismerjék meg, hogy én vagyok az Örökkévaló Istenök, ki őket Egyiptom földéről kihoztam, hogy lakozzam közöttök; én vagyok az Örökkévaló, az ő Istenök.

XXX. FEJEZET.

A füstölő oltár leirása (1—5), *elhelyezése* (6) *és rendeltetése* (7—10). *A huszéves férfiak kiváltsága* (11—16). *A rézmedencze* (17—21), *a kenetolaj* (22—33) *és a füstölőszerek leirása és rendeltetése* (34—38).

א ל וְעָשִׂיתָ מִזְבֵּחַ מִקְטַר קְטֹרֶת
ב עֲצֵי שִׁטִּים תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ: אַמָּה
אָרְכּוֹ וְאַמָּה רָחְבּוֹ רָבוּעַ יִהְיֶה
וְאַמָּתַיִם קֹמָתוֹ מִמֶּנּוּ קַרְנֹתָיו:
ג וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר אֶת־גַּגּוֹ
וְאֶת־קִירֹתָיו סָבִיב וְאֶת־קַרְנֹתָיו
ד וְעָשִׂיתָ לּוֹ זֵר זָהָב סָבִיב: וּשְׁתֵּי
טַבְּעֹת זָהָב תַּעֲשֶׂה־לּוֹ | מִתַּחַת
לְזֵרוֹ עַל שְׁתֵּי צַלְעֹתָיו תַּעֲשֶׂה
עַל־שְׁנֵי צִדָּיו וְהָיָה לְבָתִּים

1 És csinálj egy oltárt füstölő szerek elégetésére; sittim-
2 fából csináljad azt. Egy könyök hossza és egy könyök szélessége, négyszögű legyen, és két könyök magassága; szarvai egyből legyenek. És vond be azt tiszta
3 aranynyal; tetejét és falait köröskörül és szarvait, és csinálj neki arany koszorút
4 köröskörül. És két arany gyűrűt csinálj neki koszorúján alúl, a két oldalának két szegletére; és azok legyenek tokok

---

tetni, t. i. a hajlék. (46) לשכני alanyragozott inf. kál, szószerint: *lakásom végett*, egész mondatban: *hogy lakozzam*.

(1) מזבח מקטר קטרת úgy értendő, mintha lenne: מִזְבַּח מִקְטַר קְטֹרֶת, *oltár melyen füszerek füstölögtetnek*, mivel מִזְבַּח függő alakban: מִזְבֵּחַ, itt pedig szükséges, hogy a következő מקטר-ral vonzati viszonyban legyen, úgy a mint מִקְטַר (független alakja: מִקְטָר) vonzati viszonyban áll קטרת főnévvel. (3) גגו, *teteje*, értsd: az oltár felső födele, mely szintén aranyból való volt. — זר (*koszorú*) זרר (= צרר)-ból: *összekötni*. (4) על שתי צלעתיו על שני צדיו, *két oldalának — két szögletén*, értsd: a négyzet egymás ellenében fekvő két szögletén. והיה, egyesszámban használtatik az egész (mind a két gyűrű)-re vonatkozólag; értelme tehát: a gyűrűk szolgáljanak לבתים לבדים, *tokok gyanánt a rudaknak*. A ל e szóban: לבתים eszközt jelentő, azért: לבתים, *tokok gyanánt*; לבדים szóban pedig a ל a tulajdonító esetet

לְבֻדִּים לָשֵׂאת אֹתוֹ בָּהֶמָּה׃
ה וְעָשִׂיתָ אֶת־הַבַּדִּים עֲצֵי שִׁטִּים
ו וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב׃ וְנָתַתָּה אֹתוֹ
לִפְנֵי הַפָּרֹכֶת אֲשֶׁר עַל־אֲרֹן
הָעֵדֻת לִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־
הָעֵדֻת אֲשֶׁר אִוָּעֵד לְךָ שָׁמָּה׃
ז וְהִקְטִיר עָלָיו אַהֲרֹן קְטֹרֶת סַמִּים
בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר בְּהֵיטִיבוֹ אֶת־הַנֵּרֹת
ח יַקְטִירֶנָּה׃ מפסיר וּבְהַעֲלֹת אַהֲרֹן
אֶת־הַנֵּרֹת בֵּין הָעַרְבַּיִם יַקְטִירֶנָּה
קְטֹרֶת תָּמִיד לִפְנֵי יְהוָה
ט לְדֹרֹתֵיכֶם׃ לֹא־תַעֲלוּ עָלָיו
קְטֹרֶת זָרָה וְעֹלָה וּמִנְחָה וְנֶסֶךְ
י לֹא תִסְּכוּ עָלָיו׃ וְכִפֶּר אַהֲרֹן
עַל־קַרְנֹתָיו אַחַת בַּשָּׁנָה מִדַּם
חַטַּאת הַכִּפֻּרִים אַחַת בַּשָּׁנָה
יְכַפֶּר עָלָיו לְדֹרֹתֵיכֶם קֹדֶשׁ־
קָדָשִׁים הוּא לַיהוָה׃

כִּי תִשָּׂא.

יא וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר׃
יב כִּי תִשָּׂא אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל

gyanánt a rudaknak, hogy azt azokkal hordozzák. És csináld a rudakat sittimfából és vond be azokat aranynyal. És helyezd azt a kárpit elé, mely a bizonyság szekrényén függ, a födélzet előtt, mely a bizonyság fölött vagyon, holott veled találkozom. És Áron füstölögtessen el fölötte füstölő szereket minden reggel, a mikor eligazítja a lámpákat, füstölögtesse el. És mikor Áron felrakja a lámpákat a két est között, füstölögtesse el; mindenkori füstölő szer ez az Örökkévaló szine előtt nemzedékeiteknek. Ne mutassatok be rajta idegen füstölő szert, se égő áldozatot, se lisztáldozatot; italáldozatot se öntsetek reá. És Áron engeszteljen annak szarvain egyszer minden esztendőben; az engesztelő bűnáldozat vérével, minden esztendőben egyszer, engeszteljen rajta nemzedékeiteknél. Szentségek szentsége az az Örökkévaló tiszteletére. És szóla az Örökkévaló Mózeshez következőképen. Ha fölveszed Izrael gyermekeinek

jelöli. — בהמה annyi mint: בְּהֵמָּה. (7) קטרת, füstölő szer, סמים pedig *illatos füvek*, azért: קטרת סמים *illatos füstölőszerek*. — בבקר בבקר; a főnév ismétlődése osztószám gyanánt való használatáról l. feljebb 8, 10. M. I. 7, ג. 8. — בהיטיבו ragozott inf. hif. יטב (jó, igaz lenni)-ból ב viszonyítóval, azért בהיטיבו, *mikor eligazítja*, azaz: rendbe hozza. (12) כי תשא וגו', *ha felveszed*, stb. נשא ראש annyit jelent, mint *felvenni a főszámot*, azaz: összeadni a részletes számokat a főösszeg megállapítása czéljából. — לפקדיהם,

לִפְקֻדֵיהֶם וְנָתְנוּ אִישׁ כֹּפֶר נַפְשׁוֹ
לַיהוָה בִּפְקֹד אֹתָם וְלֹא־יִהְיֶה
יג בָהֶם נֶגֶף בִּפְקֹד אֹתָם׃ זֶה | יִתְּנוּ כָּל־הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִים
מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ
13 עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל מַחֲצִית
יד הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה לַיהוָה׃ כֹּל
הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִים מִבֶּן עֶשְׂרִים
שָׁנָה וָמָעְלָה יִתֵּן תְּרוּמַת יְהוָה׃
טו 14 הָעָשִׁיר לֹא־יַרְבֶּה וְהַדַּל לֹא
יַמְעִיט מִמַּחֲצִית הַשֶּׁקֶל לָתֵת
אֶת־תְּרוּמַת יְהוָה לְכַפֵּר עַל־
טז 15 נַפְשֹׁתֵיכֶם׃ וְלָקַחְתָּ אֶת־כֶּסֶף
הַכִּפֻּרִים מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְנָתַתָּ אֹתוֹ עַל־עֲבֹדַת אֹהֶל
16 valónak, hogy engesztelljen lelkeitekért. És vegyed a váltságpénzt Izrael gyermekeitől, és fordítsd azt a találkozás sátrának szolgála-

főösszegét számláltjaik szerint, mindenki közülök adja lelkének váltságdíját az Örökkévaló tiszteletére, mikor őket számlálod, hogy ne legyen közöttök csapás, mikor őket számlálod. Ezt adják; mind az, ki általmegy a számláltakkal, fél sêkelt a szentség sêkele szerint — a sêkel húsz gérâh — fél sêkelt ajándékul az Örökkévaló tiszteletére. Mind az, ki általmegy a számláltakkal, húsz esztendőstől és felül, adja ajándékát az Örökkévalónak. A gazdag ne adjon többet, és a szegény ne adjon kevesebbet a fél sêkelnél, hanem adja ajándékát az Örökké-

---

számláltjaik szerint, azaz a meglevő részletek száma szerint. — ולא יהיה בהם נגף, szószerint: *hogy ne legyen közöttök csapás*, értsd: hogy csapás ne érje őket. V. ö. Sám. II. 24, 15. (13) העבר על הפקדים, *a ki általmegyen a számlaltakkal*, értsd: a ki átbocsájttatik a számláltak közt, ki t. i. kora szerint a hadsereghez tartozik. Ez עבר igének *átvitt* értelme על הפקדים kapcsolatában. — מחצית השקל בשקל הקדש, *fél sêkel a szentség sekele szerint*, melynek súlya egyenlő volt húsz gérâhval; a gérâhnak súlya pedig egyenlő volt tizenhat középszerű árpaszemmel; a fél sêkelnek a súlya tehát = 160 középszerű árpaszem súlyával. — עשרים גרה השקל; ez közbeszúrt mondat, azért áll kétszer מחצית השקל. L. felj. 15, 6. (15) לתת tartozik részint a fennebbi ירבה és ימעיט igékhez, így: לא ירבה ולא ימעיט לתת, *ne adjon se többet, se kevesebbet*, — a héberben a cselekvés infinitivus, a módhatározó pedig határozott módú ige által van kifejezve, mivel a fősúly a határozóra esik. L. M. I 27, 20. és még más helyen, — de másrészt לתת, a mint az az előtte levő választó hangjegy (אתנחתא)-ből kitetszik, új mondatot kezd, és áll határozott módú ige (verb. finitum) helyett. Lásd a fordítást. — לכפר על נפשתיכם, *hogy engessteljetek lelkeitekért*, értsd: hogy kiki közületek váltságdíját (כפר נפשו) adja, midőn hozzájárúl a szent hajlék megalapítása-, felállítása- és föntartásához. L. a következő verset.

מוֹעֵד וְהָיָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְזִכָּרוֹן
לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם׃
יז פ וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
יח לֵאמֹר׃ וְעָשִׂיתָ כִּיּוֹר נְחֹשֶׁת
וְכַנּוֹ נְחֹשֶׁת לְרָחְצָה וְנָתַתָּ אֹתוֹ
בֵּין־אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ
יט וְנָתַתָּ שָׁמָּה מָיִם׃ וְרָחֲצוּ אַהֲרֹן
וּבָנָיו מִמֶּנּוּ אֶת־יְדֵיהֶם וְאֶת־
כ רַגְלֵיהֶם׃ בְּבֹאָם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד
יִרְחֲצוּ־מַיִם וְלֹא יָמֻתוּ אוֹ
בְגִשְׁתָּם אֶל־הַמִּזְבֵּחַ לְשָׁרֵת
כא לְהַקְטִיר אִשֶּׁה לַיהוָה׃ וְרָחֲצוּ
יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם וְלֹא יָמֻתוּ וְהָיְתָה
לָהֶם חָק־עוֹלָם לוֹ וּלְזַרְעוֹ
כב לְדֹרֹתָם׃ פ וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־
כג מֹשֶׁה לֵאמֹר׃ וְאַתָּה קַח־לְךָ
בְּשָׂמִים רֹאשׁ מָר־דְּרוֹר חֲמֵשׁ

tára; és legyen Izrael gyermekeinek emlékezetül az Örökkévaló szine előtt lelkei-
17 tek engesztelésére. És szóla az Örökkévaló Mózeshez
18 mondván: Csinálj egy rézmedenczét, és talapzatát rézből, mosdásra; és helyezd azt a találkozási sátor és az oltár
19 közé, és adj abba vizet. És mossák meg Áron és fiai be-
20 lőle kezeiket és lábaikat; mikor bemennek a találkozás sátorába, mosódjanak meg vizzel, hogy meg ne haljanak; vagy mikor az oltárhoz közeledjenek szolgálatra, hogy elpárologtassanak tüzre való áldozatot az Örökkévaló tisz-
21 teletére: akkor mossák meg kezeiket és lábaikat, hogy meg ne haljanak; és ez legyen nekik örök törvény, ő neki és ivadékának nemze-
22 dékről nemzedékre. És szóla az Örökkévaló Mózeshez, mond-
23 ván: Te pedig végy magadnak finom fűszereket: finom myrrhát

---

(18) כִּיּוֹר (= כִּוֹר, *ásni*, *kivájni*), mint kivájt edényről használtatik; itt pedig *mosdómedenczét* jelent. — כַּנּוֹ ragozott főnév כֵּן-ből, töve: כנן, *megerősíteni*, azért: כַּנּוֹ, *talapzata*, a melyen t. i. a mosdómedencze erősen állt. — לרחצה hosszabult inf., annyi mint לִרְחֹץ. V. ö. M. II. 29, 29.— המזבח, azaz: a מִזְבַּח הָעֹלָה, *az égőáldozat oltára*. (20) ירחצו מים, *mosódjanak meg vizzel*; מַיִם mely tárgyesetben áll, az eszközt jelenti, melylyel a mosdás eszközöltetik. — ולא ימתו, *hogy meg ne haljanak*. Ebből következik, hogy az áldozár, ki papi szolgálatot végzett, halálos bűnt követett el, ha azt szertartásos kézmosás nélkül végezte. — בגשתם ragozott inf. kál נגש (közeledni)-ből, szószerint: *közeledésökkor*; módhatározói mondattal kifejezve: *mikor közel lépnek*. (23) בשמים ראש annyi mint: ראש בשמים, *finom fűszerek*; ראש t. i. nemcsak a *fő-* és a *kezdetről*, hanem mindenről, a mi *kiváló*, használatos. — מר־דרור, voltaképen: szabadon folyó myrrha, mely egyszersmind a leg-

מְאוֹת וְקִנְמָן־בֶּשֶׂם מַחֲצִיתוֹ
חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם וּקְנֵה־בֶשֶׂם
כד חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם: וְקִדָּה חֲמֵשׁ
מְאוֹת בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ וְשֶׁמֶן זַיִת
כה הִין: וְעָשִׂיתָ אֹתוֹ שֶׁמֶן מִשְׁחַת־
קֹדֶשׁ רֹקַח מִרְקַחַת מַעֲשֵׂה רוֹקֵחַ
שֶׁמֶן מִשְׁחַת־קֹדֶשׁ יִהְיֶה:
כו וּמָשַׁחְתָּ בּוֹ אֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֵת
כז אֲרוֹן הָעֵדֻת: וְאֶת־הַשֻּׁלְחָן וְאֶת־
כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַמְּנֹרָה וְאֶת־
כח כֵּלֶיהָ וְאֵת מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת: וְאֵת
מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו
כט וְאֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־כַּנּוֹ: וְקִדַּשְׁתָּ
אֹתָם וְהָיוּ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים כָּל־
ל הַנֹּגֵעַ בָּהֶם יִקְדָּשׁ: וְאֶת־אַהֲרֹן
וְאֶת־בָּנָיו תִּמְשָׁח וְקִדַּשְׁתָּ אֹתָם
לא לְכַהֵן לִי: וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
תְּדַבֵּר לֵאמֹר שֶׁמֶן מִשְׁחַת־קֹדֶשׁ

ötszáz sêkelnyit és illatos fahéjat, fél annyit, kétszáz ötven sêkelnyit, és fűszeres nádat, kétszáz ötven sê-
24 kelnyit. És kássiát, ötszáz sêkelnyit, a szentség sekele szerint, és egy hîn faolajat;
25 és csinálj abból szent kenetolajat, vegyes- vegyületet, vegyítő munkával; a szentség
26 kenetolaja legyen. És kend fel avval a találkozás sátrát és a bizonyság szekrényét.
27 És az asztalt és minden edényeit, és a gyertyatartót és edényeit és a füstölőszerek oltá-
28 rát. És az égőáldozat oltárát és minden edényeit; és a me-
29 denczét és talapzatát. És szenteld meg azokat, hogy legyenek szentségek szentsége; ki azo-
30 kat illeti, legyen szent. És Áront és fiait kend fel; és
31 szenteld meg őket, hogy papi szolgálatot tegyenek én nekem. Izrael gyermekeihez pedig szólj következőképen: A szentség kenetolaja

---

finomabb is, azért: *finom myrrha*. A myrrha pedig igen becses jóillatú mézga, mely Arábiában ákácznemű kis fácskából kifakad és arabul mint héberül מר (töve: מרר, keserű), מקח-fal: ־ָר-nak neveztetik. — חמש מאות, *ötszáz*, t. i. *ötszáz sêkelnyi*: — קנמן בשם, *fahéj*; tulajdonképen: *illatos fahéj*; mert קִנָּמוֹן. (függő alakban קִנָּמֹן.) maga azt jelenti, hogy *fahéj*, בֹּשֶׂם (tsz: בשמים) pedig jóillatú fűszert jelent. — מחציתו, *fele*, értsd: súlyának fele, t. i.: kétszáz és ötven sêkelnyi.—קנה בשם, *fűszeres nád*, értsd: jóillatú nád. (24) קדה, *kassia*, szintén jáillatú növény, mely másutt (Zsolt. 45, 9. és a misnâhban) קציעה (= kassia)-nak neveztetik. — הין. E szó jelentéséről l. felj. 29, 40. (25) רקח מרקחת két egymással vonzati viszonyban álló főnév, melynek elseje annyit jelent, mint *vegyület*, a másik pedig: *vegyítést*, azért: רֹקַח מִרְקַחַת, *vegyes- vegyület*. רקח főnév רָקַח (fűszereket vegyíteni) igéből; nem tévesztendő össze ־ָקַח-chal, mely melléknévi igenév. (26) ארן העדת, értsd: ארן לחות העדת, a szekrény, melyben a bizonyság két táblája volt.

לב יִהְיֶה זֶה לִי לְדֹרֹתֵיכֶם: עַל־
בְּשַׂר אָדָם לֹא יִיסָךְ וּבְמַתְכֻּנְתּוֹ
לֹא תַעֲשׂוּ כָּמֹהוּ קֹדֶשׁ הוּא
לג קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם: אִישׁ אֲשֶׁר
יִרְקַח כָּמֹהוּ וַאֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ
עַל־זָר וְנִכְרַת מֵעַמָּיו: ס
לד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה קַח־לְךָ
סַמִּים נָטָף | וּשְׁחֵלֶת וְחֶלְבְּנָה
סַמִּים וּלְבֹנָה זַכָּה בַּד בְּבַד
לה יִהְיֶה: וְעָשִׂיתָ אֹתָהּ קְטֹרֶת רֹקַח
מַעֲשֵׂה רוֹקֵחַ מְמֻלָּח טָהוֹר
לו קֹדֶשׁ: וְשָׁחַקְתָּ מִמֶּנָּה הָדֵק
וְנָתַתָּה מִמֶּנָּה לִפְנֵי הָעֵדֻת
בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר אִוָּעֵד לְךָ

legyen ez én nekem nemze-
32 dékeiteknél. Az ember testére
ne öntessék, és száma szerint
ne csináljatok hozzá hasonlót;
szentség az, szentség legyen
33 nektek. Valaki hozzá hason-
lót vegyít, és ha ád belőle
idegenre: irtassék ki nemzet-
34 ségeiből. És mondá az Örök-
kévaló Mózesnek: Végy ma-
gadnak fűszereket: balzsa-
mot és onyxot és galbánt,
fűszereket és tiszta tömjént,
mind egyenlő mértékben le-
35 gyen. És csinálj belőle füstölő-
szert, vegyületet, vegyítő
munka szerint: jól összeke-
36 verve, tiszta, szentség. És törj
belőle apróra, és adj belőle a tanúbizonyság elé a találko-
zás sátrában, holott találkozom veled; szentségek szent-

V. ö. alább 31, 18. (32) לא ייסך, *ne öntessék;* voltaképpen (mivel נִיסָּךְ, fut. kál יסך [= סוך]-ból): ne öntsön (az olajból). — במתכנתו, *száma szerint*, azaz: a fenn (23—24. v.) megjelölt fűszerek és olaj mennyisége szerint. מתכנתו ragozott nn. főnév מַתְכֹּנֶת (töve: תכן)-ből. V. ö. felj. 5, 8. (33) על זר, *idegenre*, értsd: oly emberre, ki nem származik Áron nemzetségéből, vagy a kit a főpapi méltóság nem illet. (34) נטף, *balzsam;* voltaképpen: *balzsamcsepp*, mely a balzsamfából önként kifolyik (נָטַף), mely fa Boldogarábiában tenyészik. — שחלת, *onix;* egy neme a tengeri kagylónak (mire töve: שחל [Schale=héj] is mutat), mely elégetés közben kellemes illatot áraszt. — חלבנה, *galbán;* erős szagú gyanta, mely Syriában találtatik. — סמים ולבונה זכה, *fűszereket és tiszta tömjént*, értsd: az előbb nevezett háromféle fűszer és még hozzá tömjén, mely már nem tartozik a סמים sorába. — לבונה jóillatú, fehérszínű (לָבָן) gyanta, mely Arábiában és Palestinában bőven terem. — בד, hn. főnév: בדד (elkülöníteni)-ből, azért: בַּד elkülönített (mérték), és בד בבד יהיה, *egyenlő mértékben legyen.* (35) ממלח part. pass. pi. מלח (= מרח), szétdörzsölni, azért: ממלח, *szétdörzsölt, itt: jól összekevert.* — טהר קדש, *tiszta, szentség*, értsd: tiszta is legyen, szentség is legyen. L. a következő verseket. (36) הדק inf. hif. דקק (vékonynak lenni)-ből, azért: *apróra törni.* — לפני העדת, *a tanúbizonyság elé*, értsd: az oltáron,

37 ségе legyen nektek. A mi pedig a füstölőszert illeti, melyet készíteni fogsz, annak aránya szerint ne készítsetek számatokra; szentség legyen az neked, az Örökkévaló tisz-
38 teletére. Valaki hozzá hasonlót készít, hogy illatában gyönyörködjék, az irtassék ki nemzetségeiből.

שְׁמָהּ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים תִּהְיֶה לָכֶם׃
לז וְהַקְּטֹרֶת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְּמַתְכֻּנְתָּהּ
לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם קֹדֶשׁ תִּהְיֶה
לה לְךָ לַיהוָה׃ אִישׁ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה
כָּמוֹהָ לְהָרִיחַ בָּהּ וְנִכְרַת
מֵעַמָּיו׃ ס

XXXI. FEJEZET

Beczalël és Oholiâbh hivatása a hajlék és szerei elkészítésére (1—11). *A szombatnak az isteni szövetség jeléül való szentültartása* (12—17). *A törvénytáblák* (18).

1 És szóla az Örökkévaló Mó-
2 zeshez, mondván: Lásd, néven hivtam meg Beczálélt, Úrî fiát, ki Chûr fia, Juda törzsé-
3 ből. És eltöltém őt isteni szellemmel: bölcseséggel, értelemmel és ismerettel minden-
4 féle műmunkában. Hogy tervezzen mindenféle terveket, hogy dolgozzék aranyban és
5 ezüstben és rézben; és kőmetszésben foglalásra, és fafara-

א לא וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה׃
ב לֵאמֹר׃ רְאֵה קָרָאתִי בְשֵׁם
בְּצַלְאֵל בֶּן־אוּרִי בֶן־חוּר לְמַטֵּה
ג יְהוּדָה׃ וָאֲמַלֵּא אֹתוֹ רוּחַ אֱלֹהִים
בְּחָכְמָה וּבִתְבוּנָה וּבְדַעַת וּבְכָל־
ד מְלָאכָה׃ לַחְשֹׁב מַחֲשָׁבֹת
לַעֲשׂוֹת בַּזָּהָב וּבַכֶּסֶף וּבַנְּחֹשֶׁת׃
ה וּבַחֲרֶשֶׁת אֶבֶן לְמַלֹּאת וּבַחֲרֶשֶׁת

---

mely a kárpit (פרכת) előtt áll (L. felj. 30, 6.), mely a tanúbizonyság szekrénye előtt függött. (37) והקטרת föltétlen nevező (nom. absol.), mivel nincsen állítmány által kiegészítve. L. a fordítást. — במתכנתה. E ragozott név származásáról és jelentéséről l. feljebb 32. v. (38) להריח inf. hif. רוח-ból ב vonzattal: *hogy illatában gyönyörködjék.*

(2) קראתי בשם, szószerint: *néven hívtam meg*, értsd: kineveztem őt, hogy csinálja meg mindazt, a mi a szent hajlék felszerelésére szükséges. (3) ובכל מלאכה úgy értendő, mintha lenne: בכל מלאכה, mivel ez nem ואמלא-nek, hanem ובדעת-nak a vonzata, ily formán: ובדעת בכל מלאכה, *ismerettel mindenféle munkában.* (4) לחשב מחשבת, szószerint: hogy gondoljon gondolatokat; de itt, a mint ez az összefüggésből is kitetszik, tágabb értelemben használtatván, azt jelenti: hogy *tervezzen mindenféle terveket.* (5) ובחרשת אבן וגו׳ szintén még ובדעת szónak a vonzata és úgy értendő: ismerettel *a kőmetszésben* stb. — חרשת nn. főnév חָרַשׁ (metszeni)-ből. L.

עֵץ לַעֲשׂוֹת בְּכָל־מְלָאכָה׃
ו וַאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי אִתּוֹ אֶת אָהֳלִיאָב בֶּן־אֲחִיסָמָךְ לְמַטֵּה־דָן
וּבְלֵב כָּל־חֲכַם־לֵב נָתַתִּי חָכְמָה
וְעָשׂוּ אֵת כָּל־אֲשֶׁר צִוִּיתֶךָ׃
ז אֶת | אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־הָאָרֹן
לָעֵדֻת וְאֶת־הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עָלָיו
ח וְאֵת כָּל־כְּלֵי הָאֹהֶל׃ וְאֶת־
הַשֻּׁלְחָן וְאֶת־כֵּלָיו וְאֶת־הַמְּנֹרָה
הַטְּהֹרָה וְאֶת־כָּל־כֵּלֶיהָ וְאֵת
ט מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת׃ וְאֶת־מִזְבַּח
הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַכִּיּוֹר
י וְאֶת־כַּנּוֹ׃ וְאֵת בִּגְדֵי הַשָּׂרָד
וְאֶת־בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן
יא וְאֶת־בִּגְדֵי בָנָיו לְכַהֵן׃ וְאֵת
שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֶת־קְטֹרֶת
הַסַּמִּים לַקֹּדֶשׁ כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוִּיתִךָ
יב יַעֲשׂוּ׃ פ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
יג מֹשֶׁה לֵאמֹר׃ וְאַתָּה דַּבֵּר אֶל־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אַךְ אֶת־

gásban, hogy készítsen min-
6 denféle művet. Én pedig,
ime, rendeltem melléje Oho-
liábhot, Achiszámákh fiát, Dán
törzséből; és minden bölcs
szivébe adtam bölcseséget,
hogy elkészítsék mindazt, a
7 mit neked parancsoltam. A
találkozás sátrát, és a szek-
rényt a bizonyság számára,
és a födelet, mely rajta va-
gyon, és a sátor minden edé-
8 nyeit. És az asztalt és edé-
nyeit, és a tiszta gyertyatar-
tót és minden edényeit, és a
9 füstölőszer oltárát. És az égő-
áldozat oltárát és minden edé-
nyeit, és a medenczét és ta-
10 lapzatát. És a takaró ruhákat;
és a szentség ruháit Áron fő-
pap számára, és fiainak ruháit
11 a papi szolgálatra. És a kenet-
olajat és a füstölőszereket a
szentség számára; mind a
szerint, a mint neked paran-
12 csoltam, csinálják meg. És
13 mondá az Örökkévaló Mózesnek következőképen: Te pe-
dig szólj Izrael gyermekeihez, mondván: Mindazáltal szom-

---

feljebb 28, 11. (6) חכם־לב, *bölcsszívű* (ember), a kinek bölcs szíve van. A szivet a héber a bölcseség székhelyének tekinti. Ennélfogva חֲכַם־לֵב nem jelent sem többet, sem kevesebbet, mint חָכָם maga, és e kifejezés: ובלב כל חכם־לב csak annyit, mint וּבְלֵב כָּל־חָכָם, *és minden bölcs szivében* (7) הארן לעדת, értsd: הארן ללחת העדת, l. felj. 30, 26. (8) המנרה הטהרה, *a tiszta gyertyatartó*, értsd: a tiszta aranyból készült gyertyatartó. (10) ואת בגדי השרד, *és a takaró ruhákat*; mivel שָׂרָד (származik שָׂרַט[=שָׂרַשׂ]-ból *szúrni*): *háló*, mely a szent edények betakarására, becsomagolására használtatott. (13) 'אך ונו, *mindazáltal* stb. értsd: jóllehet a szent hajlék, eszközei, edényei és ruhái pontos elkészítése isteni parancsolat, mindazáltal a szombat napjait szentül kell

שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ כִּי אוֹת הִוא
בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם לָדַעַת
יד כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדִּשְׁכֶם: וּשְׁמַרְתֶּם
אֶת־הַשַּׁבָּת כִּי קֹדֶשׁ הִוא לָכֶם
מְחַלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת כִּי כָל־
14 הָעֹשֶׂה בָהּ מְלָאכָה וְנִכְרְתָה
הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמֶּיהָ:
טו שֵׁשֶׁת יָמִים יֵעָשֶׂה מְלָאכָה
וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן
קֹדֶשׁ לַיהוָה כָּל־הָעֹשֶׂה מְלָאכָה
15 בְּיוֹם הַשַּׁבָּת מוֹת יוּמָת: וְשָׁמְרוּ
טז בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת
אֶת־הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתָם בְּרִית
יז עוֹלָם: בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
אוֹת הִוא לְעֹלָם כִּי־שֵׁשֶׁת יָמִים
16 עָשָׂה יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־

bataimat tartsátok meg óvatosan; mert jel az közöttem és közöttetek nemzedékről nemzedékre, hogy tudjátok, hogy én vagyok az Örökkévaló, ki megszentellek titeket. Tartsátok tehát szorgalmatosan a szombatot, mert szentség az ti nektek; ki azt megszentségteleníti, halállal büntettessék meg; a ki azon munkát végez, irtassék ki azon lélek nemzetségei közől. Hat nap végeztessék minden munka, de a hetedik napon legnagyobb nyugalom, szentség az Örökkévaló tiszteletére; a ki munkát végez a szombat napján, halállal büntettessék meg. És tartsák meg óvatosan Izrael gyermekei a szombatot, hogy üljék meg óvatosan a szombatot nemzedékről nemzedékre, ez örök szövetség; közöttem és Izrael gyermekei között jel az örök időre, hogy hat napon alkotta az Örökkévaló az eget és a

---

tartanatok és a hajlék számára sem szabad a szombat napján valamely munkát végezni. (14) כי קדש היא לכם, *mert szentség az ti nektek*. Értelmét l feljebb 20, 8. — מחלליה tárgyragozott part. piél, töve: חלל, mely piélben annyit jelent, mint *átszúrni* (karddal), *megölni*; átvitt értelemben: *a szent dolgot szent voltától megfosztani*, azért: מחלליה, ki azt (t. i. a szombatot) megszentségteleníti. — ונכרתה וגו', *irtassék ki* stb. értsd: halállal lakoljon érte. (15) יעשה מלאכה. Ha az állítmányos ige az alanyt megelőzi, nem szükséges, hogy avval számra és nemre nézve megegyezzék, mivel az alany akkor még ninesen megnevezve. L. M. I. 47, 28. és m. m. h. — שבת שבתון. Az elvont főnév kettőztetése az elvont fogalom felső fokának megjelölésére szolgál, azért: שבת שבתון, *legnagyobb nyugalom*. (16) לעשות את השבת. E szó לעשות az előbbi ושמרו-hoz tartozik, mintha lenne: ושמרו לעשות, azért: *tartsák meg óvatosan és üljék meg óvatosan*. — ברית עולם, értsd: לאות ברית עולם, örök szövetség jeléül. L. a következő verset. (17) ששת ימים, *hat napon* (acc. adverb.). וינפש fut. conv. nif., származik נָפַשׁ -ből. L feljebb

הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת
18 וַיִּנָּפַשׁ: ס וַיִּתֵּן אֶל־מֹשֶׁה יח
כְּכַלֹּתוֹ לְדַבֵּר אִתּוֹ בְּהַר סִינָי
שְׁנֵי לֻחֹת הָעֵדֻת לֻחֹת אֶבֶן
כְּתֻבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים:

földet, és a hetedik napon szünetelt és nyugovék. És adá Mózesnek, mikoron elvégezte volt beszédét vele a Szinai hegyén, a bizonyságnak két tábláját: kőből való táblákat, írva Isten ujjával.

XXXII. FEJEZET.

Mózes késedelmezése és az arany borju csinálása (1—4). *Áron oltárt épit és ünnepet rendez Isten tiszteletére* (5). *A nép áldoz* (6). *Isten haragja felgyulad a nép ellen* (7- 10). *Mózes könyörgése* (11—14). *Mózes leszáll a hegyről a két törvénytáblával* (15—16), *és látván az aranyborjút, széttöri azokat* (17—19). *Mózes apróra töri a borjut* (20), *Áron mentegetése* (21- 24). *Mózes háborúra szólítja a népet a bünösök ellen* (25—27). *Lévi nemzetségének, hüsége* (28—29). *Mózes ujra felmegy a hegyre* (30), *könyörög a népért* (31—32). *A nép büntetése* (33—35).

לב וַיַּרְא הָעָם כִּי־בֹשֵׁשׁ מֹשֶׁה א
לָרֶדֶת מִן־הָהָר וַיִּקָּהֵל הָעָם
עַל־אַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו קוּם
עֲשֵׂה־לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יֵלְכוּ

1 És látá a nép, hogy Mózes késik vala lejönni a hegyről, egybegyülekezék a nép Áron ellen, és mondák neki: Kelj föl, csinálj nekünk isteneket, melyek előttünk járja-

---

13, 12. Használtatik az ember *lélekzéséről* és *pihenéséről* (ugyanott); itt pedig Istenről használtatván, azt jelenti, hogy *nyugodék*, azaz: a teremtésmüvét befejezé. L. a fordítást. (18) ויתן אל משה וגו׳, *és adá Mózesnek* stb. t. i. Isten, kiről van a szó (L. az előbbi verset), adá Mózesnek mindazokat a törvényeket, melyeket a Szinái hegyén kinyilatkoztatott. — כתבים באצבע אלהים, *irva Isten ujjával*, értsd: Isten meghagyásából és szent akarata szerint. V. ö. feljebb 8, 15.

(1) בושׁ perf. piél בּוֹשׁ (szégyenleni)-ból; tulajdonképen: *megszégyenül*, azért פִּעֵל-ben: בִּשֵּׁשׁ, megszégyeneltetni, átvitt értelemben: *késedelmezni*, az az: késedelmezés által valakit megszégyeneltetni. V. ö. Birák 3, 25. Ugyanis a nép nem magyarázhatta meg magának Mózes késedelmezését a Szinái hegyén, és azért azt hitte, hogy őt baj érte, és hogy nem jön többé vissza. — ויקהל העם על אהרן, és a nép egybegyülekezék *Áron ellen*, értsd: fellázadt ellene. הָקְהֵל עַל mindig ellenséges értelemben használtatik. — עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו, *csinálj nekünk isteneket, melyek előttünk járjanak*, értsd: melyek nekünk Isten jelképéül szolgáljanak, nem pedig, hogy azokat Isten gyanánt imádjuk, mert Istent azért nem tagadták, hanem csak látható mását kivánták létesíteni, mi által vétkeztek a második ige

nak, mert ez a Mózes, a férfi, ki minket felhozott Egyiptom földéről—nem tudjuk, mi lelte
2 [őt? És]mondá nekik Áron: Szedjétek le az aranyfüggőket, melyek vannak feleségeitek, fiaitok és leányaitok fülein, és
3 hozzátok el hozzám. És az egész nép leszedé az aranyfüggőket, melyek valának füleiken,
4 és elvivék Áronhoz. És elvevé kezökből, és idomítá azt vésővel, és készített belőle öntött borjút; és mondák: Ezek a te isteneid, Izrael! kik tégedet fölhoztak Egyiptom földéről. Midőn Áron ezt látá,
5 oltárt építe előtte; és kiálta

לְפָנֵינוּ כִּי־זֶה | מֹשֶׁה הָאִישׁ
אֲשֶׁר הֶעֱלָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא
ג יָדַעְנוּ מֶה־הָיָה לוֹ: וַיֹּאמֶר
אֲלֵהֶם אַהֲרֹן פָּרְקוּ נִזְמֵי הַזָּהָב
אֲשֶׁר בְּאָזְנֵי נְשֵׁיכֶם בְּנֵיכֶם
ג וּבְנֹתֵיכֶם וְהָבִיאוּ אֵלָי: וַיִּתְפָּרְקוּ
כָּל־הָעָם אֶת־נִזְמֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר
בְּאָזְנֵיהֶם וַיָּבִיאוּ אֶל־אַהֲרֹן:
ד וַיִּקַּח מִיָּדָם וַיָּצַר אֹתוֹ בַּחֶרֶט
וַיַּעֲשֵׂהוּ עֵגֶל מַסֵּכָה וַיֹּאמְרוּ
אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר
ה הֶעֱלוּךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: וַיַּרְא
אַהֲרֹן וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ לְפָנָיו וַיִּקְרָא

---

azon tilalma ellen: *Ne legyenek más isteneid arczom előtt* stb. M. II. 20, 3.— מה היה לו, szószerint: mi történt vele, azaz: *mi lelte őt.* (2) פרקו נזמי הזהב, *szedjétek le az arany függőket,* értsd: bontsátok fel azokat, és hozzátok el hozzám. Áron t. i. azt hitte, hogy az ékszereiktől való megfosztás végre arra fogja birni őket, hogy bűnös kívánságuk teljesítésétől el fognak állani. — פרקו imp. pi. töve: פרק, felbontani, szélylyelszedni. L. M. I. 27, 40. (3) ויתפרקו וגו', *és leszedék magokról* stb. értsd: ki- és szélylyelszedték az ékszereket, azért: ויתפרקו, hithpáélben, mely mind a két fogalmat foglalja magában: leszedést (magukról) és a szétbontást. L. alább 24. (4) ויצר, fut. conv. kál יצר-ból, rokonjelentésű צור (idomit)-ral. — בחרט *vésővel.* חֶרֶט, mely חָרַט (= חרת, bevésett)-ból származik, bevésésre alkalmas eszközt jelent. — ויעשהו tárgyragozott ige עשה-ból, mely két accusativust vonz, azért: ויעשהו וגו', *és készíte belőle* stb. — מסכה עגל, *öntött borjú.* מסכה voltaképen főnév נָסַךְ (önt)-ból, de vonzott név lévén, jelzői jelentéssel bir, és azért: *öntött* — ויאמרו וגו', *és mondák,* t. i. néhányan közülök; mert nem az egész nép vett részt az arany borjú imádásában, hanem csak egy része az izraelita népnek, a keveréknép (ערב רב), mely közte volt (L. felj. 12, 38.), és mely ilyenféle istenekhez ragaszkodott. (5) וירא אהרן, *midőn Áron látá,* hogy t. i. a nép az arany borjút imádja.— ויבן מזבח, *oltárt építe.* Ez alatt — gondolt — Mózes lejön a hegyről. Egyébiránt nem az arany borjú, hanem Isten tiszteletére építé ő az oltárt, a mint azt ki is hirdette, mondván: חג לה' מחר, *ünnep holnap az Örökkévaló tisz-*

אַהֲרֹן וַיֹּאמַר חַג לַיהוָה מָחָר׃
ה וַיַּשְׁכִּימוּ מִמָּחֳרָת וַיַּעֲלוּ עֹלֹת
וַיַּגְּשׁוּ שְׁלָמִים וַיֵּשֶׁב הָעָם לֶאֱכֹל
ז וְשָׁתוֹ וַיָּקֻמוּ לְצַחֵק׃ פ וַיְדַבֵּר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֶךְ־רֵד כִּי שִׁחֵת
עַמְּךָ אֲשֶׁר הֶעֱלִיתָ מֵאֶרֶץ
ח מִצְרָיִם׃ סָרוּ מַהֵר מִן־הַדֶּרֶךְ
אֲשֶׁר צִוִּיתִם עָשׂוּ לָהֶם עֵגֶל
מַסֵּכָה וַיִּשְׁתַּחֲווּ־לוֹ וַיִּזְבְּחוּ־לוֹ
וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל
אֲשֶׁר הֶעֱלוּךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃
ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה רָאִיתִי
אֶת־הָעָם הַזֶּה וְהִנֵּה עַם־קְשֵׁה־
י עֹרֶף הוּא׃ וְעַתָּה הַנִּיחָה לִי
וְיִחַר־אַפִּי בָהֶם וַאֲכַלֵּם וְאֶעֱשֶׂה
יא אוֹתְךָ לְגוֹי גָּדוֹל׃ וַיְחַל מֹשֶׁה
אֶת־פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהָיו וַיֹּאמֶר לָמָּה

Áron és mondá: Ünnep holnap az Örökkévaló tiszteletére.
6 És fölkelének korán reggel, és bemutatának égőáldozatokat és elhozának örömáldozatokat. És leüle a nép evésre és ivásra; és aztán fölkelének játszásra. És szóla az
7 Örökkévaló Mózeshez: Eredj, menj le, mert néped elvetemedett, melyet fölhoztál
8 Egyiptom földéről. Hamar letértek az útról, melyet nekik megparancsoltam; öntött borjút csináltak maguknak. És leborulának előtte és áldozának neki, és mondák: ezek a te isteneid, Izrael! kik tégedet fölhoztak Egyiptom
9 földéről. És mondá az Örökkévaló Mózesnek: Láttam e népet, és ime, kemény nyakú
10 az. És most hagyj békét, hadd gyuladjon fel haragom ellenök, hogy
11 megsemmisítsem őket; téged pedig tegyelek nagy nemzetté. És könyörög vala Mózes az Örökkévaló Istenének színe előtt, és mondá:

---

teletére. (6) ויעלו עלת ונו׳, *és bemutatának égőáldozatokat* stb., de nincsen mondva, hogy kinek tiszteletére, mivel Áron és pártja Isten tiszteletére hoztak áldozatot, és csakis a nép bűnös részének szándéka volt az arany borjúnak áldozatokat bemutatni. — ושתו inf. kál ישתה-ból annyi mint נִלְשְׁתּוֹת.— לצחק inf pi. צחק (nevetni)-ből, mely piélben azt jelenti: *csufolni, pajkoskodni, játszani* (V. ö. M. I. 19, 14, 40, 14.), azért לצחק, *játszásra.* (7) שחת (perf. piél) szószerint: *elrontott* (valamit); itt úgy kell felfogni, mintha lenne: שחת את דרכו, elrontotta utját, azaz: erkölcsileg elromlott, *elvetemedett.* (9) קשה־ערף, szószerint: kemény (קָשָׁה), *nyakára nézve*, vagy: kemény-nyakú, azaz: hajthatatlan akaratú. (10) הניחה szigorú parancsoló módú ige נוח-ból, dagessel a נ-ban (mintha נגח vagy נחל-ból származnék), megkülönböztetendő נָיְחָה-tól, mely utóbbi annyit jelent, mint: *békét szerezni*, míg נַנִּיחָה azt: *hagyj békét.* — ואכלם tárgyragozott fut. pi. כלה (véget érni)-ből, azért piélben: *véget vetni, megsemmisíteni.* (11) ויחל fut. conv. pi. חלה

יְהוָה יֶחֱרֶה אַפְּךָ בְּעַמֶּךָ אֲשֶׁר
הוֹצֵאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּכֹחַ גָּדוֹל
יב וּבְיָד חֲזָקָה: לָמָּה יֹאמְרוּ מִצְרַיִם
לֵאמֹר בְּרָעָה הוֹצִיאָם לַהֲרֹג
אֹתָם בֶּהָרִים וּלְכַלֹּתָם מֵעַל פְּנֵי
הָאֲדָמָה שׁוּב מֵחֲרוֹן אַפֶּךָ
יג וְהִנָּחֵם עַל־הָרָעָה לְעַמֶּךָ: זְכֹר
לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל
עֲבָדֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בָּךְ
וַתְּדַבֵּר אֲלֵהֶם אַרְבֶּה אֶת־
זַרְעֲכֶם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכָל־
הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֶתֵּן
יד לְזַרְעֲכֶם וְנָחֲלוּ לְעֹלָם: וַיִּנָּחֶם
יְהוָה עַל־הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר
טו לַעֲשׂוֹת לְעַמּוֹ: פ וַיִּפֶן וַיֵּרֶד
מֹשֶׁה מִן־הָהָר וּשְׁנֵי לֻחֹת הָעֵדֻת

Miért, oh Örökkévaló! gyuladjon fel haragod néped ellen, melyet kihoztál Egyiptom földéről nagy erővel és
12 erős kézzel? Miért szoljanak az egyiptombeliek, mondván: Szerencsétlenségre vitte ki őket, hogy megölje őket a hegyeken, és hogy megsemmisítse őket a föld színéről? hagyj fel felgyuladt haragoddal és változtasd meg szándékodat a büntetésre nézve, melylyel fenyegeted népedet.
13 Emlékezzél meg Ábrahámról, Izsákról és Izraelről, a te szolgáidról, kiknek esküdtél Tenmagadra, és szóltál hozzájuk: Meg fogom sokasítani ivadéktokat, mint az ég csillagait, és ezen egész földet, melyet mondottam, adni fogom a ti ivadéktoknak, hogy birják azt
14 mindörökké. És az Örökkévaló megváltoztatá a szándékát, a bün-
15 tetésre nézve, melyről szólt, hogy végrehajtja az ő népén. És megfordula Mózes és lemene a hegyről, és a bizonyság két táblája

---

(betegnek, gyöngének lenni)-ból, mely rendesen פנים accusativusát vonzza, *és könyörögni* jelent, voltaképen: *valakinek szigórú arczát, azaz: haragját gyöngíteni.* — למה ה׳ וגו׳, *miért, oh Örökkévaló*, értsd: nem érdemes, hogy haragod felgyuladjon néped ellen, melyet azért is hoztál ki Egyiptomból nagy erővel és erős kézzel, hogy az egyiptomiak nagy hatalmadat megismerjék. (12) ברעה, szószerint: rosszra, azaz: *szerencsétlenségre.* — בהרים, *a hegyeken*, t. i. a hegyes pusztában, a hol ez időben voltak. — שוב, szószerint: térj vissza, מחרון אפך kapcsolatában azt jelenti: *hagyj fel felgyuladt haragoddal.* — הנחם, imp. nif. נחם-ból; a kálban nem fordul elő, nifálban pedig voltaképen azt jelenti: *megszomorodni, bánkodni*; továbbá: *megbánni (valamit), szándékát megváltoztatni*, azért: והנחם, *és változtasd meg a szándékot.* — על הרעה לעמך, *a büntetésre nézve, melylyel fenyegeted a te népedet*, mintha lenne: הרעה אשר דברת לעשות לעמך. V. ö. alább a 14. v. (13) נשבעת להם, משני עבריהם, *mind* בך, *kinek esküdtél Tenmagadra.* V. ö. M. I. 22, 16. (15)

בְּיָדוֹ לֻחֹת כְּתֻבִים מִשְּׁנֵי עִבְרֵיהֶם
טז מִזֶּה וּמִזֶּה הֵם כְּתֻבִים: וְהַלֻּחֹת
מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הֵמָּה וְהַמִּכְתָּב
מִכְתַּב אֱלֹהִים הוּא חָרוּת עַל־
יז הַלֻּחֹת: וַיִּשְׁמַע יְהוֹשֻׁעַ אֶת־־
קוֹל הָעָם בְּרֵעֹה וַיֹּאמֶר אֶל־־
מֹשֶׁה קוֹל מִלְחָמָה בַּמַּחֲנֶה:
יח וַיֹּאמֶר אֵין קוֹל עַנּוֹת גְּבוּרָה
וְאֵין קוֹל עַנּוֹת חֲלוּשָׁה קוֹל
יט עַנּוֹת אָנֹכִי שֹׁמֵעַ: וַיְהִי כַּאֲשֶׁר
קָרַב אֶל־־הַמַּחֲנֶה וַיַּרְא אֶת־־
הָעֵגֶל וּמְחֹלֹת וַיִּחַר־אַף מֹשֶׁה
וַיַּשְׁלֵךְ מִיָּדָו אֶת־הַלֻּחֹת וַיְשַׁבֵּר
כ אֹתָם תַּחַת הָהָר: וַיִּקַּח אֶת־־
הָעֵגֶל אֲשֶׁר עָשׂוּ וַיִּשְׂרֹף בָּאֵשׁ
וַיִּטְחַן עַד אֲשֶׁר־דָּק וַיִּזֹּר עַל־
פְּנֵי הַמַּיִם וַיַּשְׁקְ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

kezében: táblák beirva mind a két oldalról, mind egyfelől, mind másfelől be voltak irva.
16 A táblák pedig Isten munkája valának, és az irás Isten irása,
17 bevésve a táblákra. És hallá Józsue a nép szavát rivalgásában, mondá Mózesnek: Harcz zaja van a táborban.
18 És mondá (Mózes): Sem a diadalkiáltás zaja, sem a vereségkiáltás zaja az, hanem a kar-
19 ének zaját hallom én. És lőn, mikor közeledett a táborhoz, és látá a borjút és a tánczokat: felgyulada Mózes haragja és elveté kezeiből a táblákat és eltöré azokat a hegy tövén.
20 És vevé a borjút, melyet csináltak és megégeté a tűzben, és apróra töré és elhinté a vizre, és itatá vele Izrael fiait.

---

a két oldalról, értsd: a két széléről. — מזה ומזה וגו׳, *mind egyfelől, mind másfelől* stb. Ez közelebbről értelmezi e kifejezést: משני עבריהם. (16) מכתב, főnév כתב igéből képezve מ képző által, *írást* jelent. חרות part. pass. kál, חרת (= חרט) *bevésett.* (17) ברעה, annyi mint בְּרֵעוֹ, ragozott főnév ב viszonyítóval רֵעַ (= רוּע)-ból, rokonjelentésű תְּרוּעָה-val, mely *rivalgást* jelent (V. ö. M. IV. 23, 21.), azért: בְּרֵעָה, *rivalgásában,* azaz: midőn rivalgott. (18) אין קול ענות גבורה. *Nem a diadal- kiáltás zaja.* ענות inf. kál ענה-ból, mely voltaképen azt jelenti: *szót emelni,* felszólalni, ענות גבורה tehát: a diadal felszólalása, értsd: *diadalkiáltás.* Így a következő: ענות חלושה, szószerint: *a gyöngeség felszólalása,* azaz: *a vereség- kiáltás zaja.* — קול עַנּוֹת, *karének zaja.* עַנּוֹת inf. piél עָנָה-ból voltaképen azt jelenti: *felváltva szót emelni,* azért: *karban énekelni.* (19) מחלת *(tánczok)* = מְחוֹלֹת tsz. nn. főnév, töve: חול (= חלל) *forogni.* V. ö. feljebb 15, 20. — וישלך מידו וגו׳, *és elveté kezeiből* stb. Szent felindultában eltörte a törvénytáblákat, melyekre az elfajult nép méltatlannak mutatkozott. — תחת ההר, a hegy alatt, azaz: *a hegy tövén.* (20) עד אשר דק, *míg finommá lett,* értsd: *apróra törte.* — ויזר, *és elhinté,* t. i. a finom arany port. ויזר fut. conv. kál זָרָה (elhinteni)-ból. V. ö. M. IV.

כא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן מָה־
עָשָׂה לְךָ הָעָם הַזֶּה כִּי־הֵבֵאתָ

כב עָלָיו חֲטָאָה גְדֹלָה: וַיֹּאמֶר
אַהֲרֹן אַל־יִחַר אַף אֲדֹנִי אַתָּה
יָדַעְתָּ אֶת־הָעָם כִּי בְרָע

כג הוּא: וַיֹּאמְרוּ לִי עֲשֵׂה־לָנוּ
אֱלֹהִים אֲשֶׁר יֵלְכוּ לְפָנֵינוּ כִּי־
זֶה | מֹשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֶעֱלָנוּ
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא יָדַעְנוּ מֶה־

כד הָיָה לוֹ: וָאֹמַר לָהֶם לְמִי זָהָב
הִתְפָּרָקוּ וַיִּתְּנוּ־לִי וָאַשְׁלִכֵהוּ

כה בָּאֵשׁ וַיֵּצֵא הָעֵגֶל הַזֶּה: וַיַּרְא
מֹשֶׁה אֶת־הָעָם כִּי פָרֻעַ הוּא
כִּי־פְרָעֹה אַהֲרֹן לְשִׁמְצָה

כו בְּקָמֵיהֶם: וַיַּעֲמֹד מֹשֶׁה בְּשַׁעַר
הַמַּחֲנֶה וַיֹּאמֶר מִי לַיהוָה אֵלָי

כז וַיֵּאָסְפוּ אֵלָיו כָּל־בְּנֵי לֵוִי: וַיֹּאמֶר

21 És mondá Mózes Áronnak: Mit tett neked ezen nép, hogy hoztál reája oly nagy bűnt? 22 És mondá Áron: Ne gyuladjon fel uram haragja; te ismered e népet, hogy rosszra- 23 hajló az. És mondák nekem: Csinálj nekünk isteneket, kik járjanak előttünk; mert ez a Mózes, a férfi, ki minket felhozott Egyiptom földéről, 24 nem tudjuk, mi lelte őt? És mondám nekik: Kinek van aranya? Leszedék azt és adák nekem; és én vetém azt a 25 tűzbe, és kijuta e borjú. És látá Mózes, hogy a népben a rend fel van bontva, hogy Áron bontotta azt fel, hogy 26 gúnyt űzzön ellenfelein: álla Mózes a tábor kapujába és mondá: Ki az Örökkévalóé? 27 Hozzám! És gyülekezének hozzá Lévi minden fiai. És

---

17, 2. — וישק את בני ישראל, *és itatá vele Izrael fiait*, t. i. a vízzel, hogy ez alkalommal kitünjék, kik voltak azok, kik az arany borjút imádták. וישק fut. conv. hif. שקה-ból. L. M I. 29, 9. (21) מה עשה לך, *mit tett neked?* Értsd: mi által birt arra tégedet, hogy neki engedtél bűnös szándéka kivitelében? Hogy Áron szép szerivel okot nem szolgáltatott az arany borjú elkészítésére, arról Mózes meg volt győződve. (22) כי ברע הוא, szószerint: *hogy gonosszsággal van*, értsd: *hogy rosszrahajló*. V. ö. felj. 10, 10. (24) ויתפרקו, *leszedték*. V. ö. feljebb 3. — ויצא העגל הזה, *és kijuta e borjú*, értsd: így keletkezett az arany borjú akaratom ellen. (25) כי פרע הוא, *hogy föl van bontva*. פרע (= פרק) használtatik a rend felbontásáról. V. ö. M. IV. 5. 18. — פרעה (= פָּרְעוּ) tárgyragozott perfectum, annyit jelent, mint פִּתְּחוּ, *felbontotta azt*. — לשמצה hosszabbult inf. kál. V. ö. felj. 29, 29. שֵׁם (susogás)-ből (denominativum), azért לְשַׁמָּצָה, *hogy gúnyolódjék, gúnyt űzzön*. — בקמיהם ragozott tsz. melléknévi igenév: קָמִים, *ellenállók, ellenfél*, azért: לשמצה בקמיהם, *hogy gúnyt űzzön ellenfelein*. (26) מי לה' אלי, *ki az Örökkévalóé? Hozzám!* Értsd: a ki hiven ragaszkodik az Örökkévalóhoz, az

לָהֶם כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל שִׂימוּ אִישׁ־חַרְבּוֹ עַל־
יֶרְכּוֹ עִבְרוּ וָשׁוּבוּ מִשַּׁעַר לַשַּׁעַר
בַּמַּחֲנֶה וְהִרְגוּ אִישׁ־אֶת־אָחִיו
וְאִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ וְאִישׁ אֶת־
כח קָרֹבוֹ׃ וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי־לֵוִי כִּדְבַר
משֶׁה וַיִּפֹּל מִן־הָעָם בַּיּוֹם הַהוּא
כט כְּשִׁלֹּשֶׁת אַלְפֵי אִישׁ׃ וַיֹּאמֶר
משֶׁה מִלְאוּ יֶדְכֶם הַיּוֹם לַיהוָה
כִּי אִישׁ בִּבְנוֹ וּבְאָחִיו וְלָתֵת
ל עֲלֵיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה׃ וַיְהִי מִמָּחֳרָת
וַיֹּאמֶר משֶׁה אֶל־הָעָם אַתֶּם
חֲטָאתֶם חֵטְאָה גְדֹלָה וְעַתָּה
אֶעֱלֶה אֶל־יְהוָה אוּלַי אֲכַפְּרָה
לא בְּעַד חַטַּאתְכֶם׃ וַיָּשָׁב משֶׁה
אֶל־יְהוָה וַיֹּאמַר אָנָּא חָטָא הָעָם
הַזֶּה חֵטְאָה גְדֹלָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם
לב אֱלֹהֵי זָהָב׃ וְעַתָּה אִם־תִּשָּׂא
חַטָּאתָם וְאִם־אַיִן מְחֵנִי נָא

mondá nekik: Igy szólott az Örökkévaló, Izrael Istene: Kiki közületek *kösse* kardját csipőjére; térjetek oda meg vissza, kapútól kapúig a táborban, és kiki közületek ölje meg atyafiát, és kiki társát, 28 és kiki rokonát. És Lévi fiai cselekedének Mózes beszéde szerint; és elhulla a nép közől az napon mintegy háromezer 29 férfi. Mert Mózes mondotta vala: Töltsétek be kezeteket ma az Örökkévalónak, mert kiki fia és atyafia ellen! hogy hozzatok magatokra manap 30 áldást. És lőn másodnapon, hogy Mózes mondá a népnek: Ti nagy vétket követtetek el; és most, hadd menjek fel az Örökkévalóhoz, talán engesz- 31 telhetek bünetekért. És visszatére Mózes az Örökkévalóhoz, és mondá: Óh kérlek, e nép vétkezett nagy vétekkel, mert csinálának maguknak arany 32 isteneket. És most, ha megbocsátod bűnöket, — ha pedig

---

jöjjön ide én hozzám! (29) ויאמר משה וגו׳, *mert Mózes azt mondotta vala* stb. t. i. mielőtt megtámadták vala a bűnös bálványimádókat. — מלאו ידכם, szószerint: *töltsétek be kezeteket*, értsd: szenteljétek magatokat Isten neve megszentelésére. — כי איש בבנו ובאחיו, *mert kiki fia és atyafia ellen!* Értsd: még fia és testvére ellen kell mindenikteknek harczolnia. — ולתת וגו׳, úgy értendő, mintha lenne: ותנו וגו׳, *hogy hozzatok* stb. határozatlan, határozott módú ige helyett (inf. pro finito). V. ö. M. I. 41, 43. (30) אעלה אל יהוה, *hadd menjek fel az Örökkévalóhoz*, értsd: a Szinái hegyére, melyen Isten neki megjelent. — אכפרה. כָּפַר igének jelentéséről és vonzatairól l. M. I. 32, 21. (31) אנא indulatszó, mely kérelmet fejez ki, összetéve נָא és אָנָּה (= מָה נָא), azért: *óh kérlek!* (32) אם תשא חטאתם, *ha megbocsátod bünöket* —; itt hiányzik az utómondat, mely körülbelül igy hangzanék: *akkor*

לג מִסִּפְרְךָ אֲשֶׁר כָּתָבְתָּ׃ וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מִי אֲשֶׁר חָטָא־
לד לִי אֶמְחֶנּוּ מִסִּפְרִי׃ וְעַתָּה לֵךְ ׀
נְחֵה אֶת־הָעָם אֶל אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי
לָךְ הִנֵּה־ מַלְאָכִי יֵלֵךְ לְפָנֶיךָ
וּבְיוֹם פָּקְדִי וּפָקַדְתִּי עֲלֵהֶם
לה חַטָּאתָם׃ וַיִּגֹּף יְהוָה אֶת־הָעָם
עַל אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת־הָעֵגֶל אֲשֶׁר
עָשָׂה אַהֲרֹן׃

nem, törölj ki, kérlek, engem könyvedből, melyet irtál.
33 És mondá az Örökkévaló Mózesnek: A ki ellenem vétkezett, azt fogom kitörölni könyvemből. És most menj el, vezesd a népet, a hová neked
34 mondottam; ime, angyalom menjen előtted; és a mely napon meglátogatom, ezért az ő bűnökért is látogatom meg
35 őket. És az Örökkévaló megveré a népet azért, mivel csinálták maguknak a borjút, melyet Áron elkészített.

XXXIII. FEJEZET.

Isten angyalt küld a nép vezérlésére (1—3). *A nép gyászol* (4—6). *Mózes sátra a táboron kivül* (7—10), *a hol Isten vele színről színre beszél* (11). *Mózes Isten utját megismerni akar* (12—13). *Mózes kegyességet talált Isten előtt* (14—16). *Isten Mózes óhaját teljesíti* (17—23).

א לג וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵךְ
עֲלֵה מִזֶּה אַתָּה וְהָעָם אֲשֶׁר
הֶעֱלִיתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֶל־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק
וּלְיַעֲקֹב לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ אֶתְּנֶנָּה׃
ב וְשִׁלַּחְתִּי לְפָנֶיךָ מַלְאָךְ וְגֵרַשְׁתִּי

1 És szóla az Örökkévaló Mózeshez: Eredj, menj fel ezen helyről, te és a nép, melyet fölhoztál Egyiptom földéről, azon földre, mely felől megesküdtem Ábrahámnak, Izsáknak és Jákobnak, mondván: A te ivadékodnak fogom adni
2 azt. És küldeni fogok előtted angyalt; és ki fogom űzni

---

jól van, akkor könyörgésemtől elállok. — מחני נא מספרך וגו׳, *törölj ki, kérlek, engemet könyvedből* stb. értsd: inkább én vesszek el. (34) אל אשר דברתי, ez úgy értendő, mintha lenne: אל המקום אשר דברתי, *a helyre, melyről szóltam.* V. ö. M. I. 21, 17. — הנה מלאכי ילך לפניך, *ime, angyalom menjen előtted.* Isten angyalának nevezi a tűz- és felhőoszlopot, mely előttök járt. V. ö. felj. 14, 19. — וביום פקדי ופקדתי וגו׳, *és a mely napon meglátogatom, ezért az ő bűnökért is látogatom meg őket*, értsd: valahányszor Izrael bűneiért büntettetik meg, az arany borjú által elkövetett bűneért is bűnhödik. (35) ויגף ה׳ וגו׳, *és az Örökkévaló megveré* stb., t. i. halállal. V. ö. Sam. I. 25, 38.

(1) עלה, *menj fel*, t. i. az igéret földje felé. V. ö. M. I. 13, 1. (2) ושלחתי לפניך מלאך. V. ö. M. II. 23, 20. — הכנעני וגו׳ V. ö. ugyanott 28

אֶת־הַכְּנַעֲנִי הָאֱמֹרִי וְהַחִתִּי
ג וְהַפְּרִזִּי הַחִוִּי וְהַיְבוּסִי: אֶל־אֶרֶץ
זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ כִּי לֹא אֶעֱלֶה
בְּקִרְבְּךָ כִּי עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף אָתָּה
ד פֶּן־אֲכַלֶּךָּ בַּדָּרֶךְ: וַיִּשְׁמַע הָעָם
אֶת־הַדָּבָר הָרָע הַזֶּה וַיִּתְאַבָּלוּ
וְלֹא־שָׁתוּ אִישׁ עֶדְיוֹ עָלָיו:
ה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל־
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אַתֶּם עַם־קְשֵׁה־
עֹרֶף רֶגַע אֶחָד אֶעֱלֶה בְקִרְבְּךָ
וְכִלִּיתִיךָ וְעַתָּה הוֹרֵד עֶדְיְךָ
מֵעָלֶיךָ וְאֵדְעָה מַה אֶּעֱשֶׂה־לָּךְ:
ז וַיִּתְנַצְּלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־עֶדְיָם
ז מֵהַר חוֹרֵב: וּמֹשֶׁה יִקַּח אֶת־
הָאֹהֶל וְנָטָה־לוֹ | מִחוּץ לַמַּחֲנֶה
הַרְחֵק מִן־הַמַּחֲנֶה וְקָרָא לוֹ
אֹהֶל מוֹעֵד וְהָיָה כָּל־מְבַקֵּשׁ

a Kanáanît és az Emorît és a Chittît és a Perizzît, a Chivvît 3 és a Jebhúszît, a tejjel és mézzel folyó földre; mert én föl nem megyek köztetek, mert kemény nyakú nép vagy, hogy meg ne semmisítselek 4 az úton. És mikor a nép hallá e szomorú hírt, gyászba borula, és senkisem vevé fel az 5 ő ékszerét magára. Mert az Örökkévaló mondta vala Mózesnek: Mondd Izrael fiainak: Ti kemény nyakú nép vagytok; egy perczig ha felmegyek közötted, megsemmisítnélek tégedet; és most, vedd le ékszeredet magadról, majd tudni fogom, mit cselekedjek 6 veled. És leveték Izrael gyermekei az ő ékszeröket, mióta a 7 Chórêbh hegyén voltak. Mózes pedig veszi vala a sátort, és felvonta azt a táboron kivül, messze a tábortól, és nevezte azt találkozás sátrának; és történt, hogy valaki keresi

---

(3) לא אעלה בקרבך, *föl nem megyek köztetek*, értsd: dicsőségem lakhelye nem lesz Izrael között. — אכלך annyit jelent, mint אֲבַלֶּהּ, mert fut. piél כלה-ból, azért: פן אכלך, *hogy meg ne semmisítselek*. (4) ולא שתו איש עדיו עליו, *senki közülök nem vette fel magára ékszerét*. — Gyász jeléül. — עדיו ragozott főnév עֲדִי-ból, töve: עדה. (5) ויאמר יהוה וגו', *mert az Örökkévaló mondta vala* stb. E helyütt is előbb a parancsolat teljesítését adja elő a szent szöveg, és azután magát a parancsolatot, azért: ויאמר, *és mondta vala*, t. i. már azelőtt. V. ö. felj. 4, 19. 11, 9. — ואדעה וגו', *és tudni fogom* stb., t. i. a meglátogatás napján. V. ö. felj. 32, 34. (6) ויתנצלו fut. conv. hithp. נצל (elragadni)-ból, azért: ויתנצלו, *és levetkőzének*; és ויתנצלו את עדים, *leveték ékszeröket*. — מהר חורב, szószerint: *a Chórêbh hegyétől fogva*, értsd: mióta a Chórêbh hegyén voltak. (7) ומשה יקח וגו', *Mózes pedig veszi vala* stb. יקח annyi mint לקח. Ez (és a következő וַיִּקְרָא, וַיֵּצֵא) alapvető bizonyítéka annak, hogy a futurum az elbeszélő mult értelmében használtatik. — וקרא לו אהל מועד, *és nevezte azt*

יְהוָה יֵצֵא אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר
ח מִתְיַצְּבִין לַמַּחֲנֶה: וְהָיָה כְּצֵאת
משֶׁה אֶל־הָאֹהֶל יָקוּמוּ כָל־
הָעָם וְנִצְּבוּ אִישׁ פֶּתַח אָהֳלוֹ
וְהִבִּיטוּ אַחֲרֵי משֶׁה עַד־בֹּאוֹ
ט הָאֹהֱלָה: וְהָיָה כְּבֹא משֶׁה
הָאֹהֱלָה יֵרֵד עַמּוּד הֶעָנָן וְעָמַד
פֶּתַח הָאֹהֶל וְדִבֶּר עִם־משֶׁה:
י וְרָאָה כָל־הָעָם אֶת־עַמּוּד הֶעָנָן
עֹמֵד פֶּתַח הָאֹהֶל וְקָם כָּל־הָעָם
וְהִשְׁתַּחֲוּוּ אִישׁ פֶּתַח אָהֳלוֹ:
יא וְדִבֶּר יְהוָה אֶל־משֶׁה פָּנִים אֶל־
פָּנִים כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר אִישׁ אֶל־
רֵעֵהוּ וְשָׁב אֶל־הַמַּחֲנֶה וּמְשָׁרְתוֹ
יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן נַעַר לֹא יָמִישׁ
יב מִתּוֹךְ הָאֹהֶל: פ שלישי וַיֹּאמֶר
משֶׁה אֶל־יְהוָה רְאֵה אַתָּה אֹמֵר

az Örökkévalót, kimegy vala a találkozás sátrához, mely a
8 táboron kivül vala. És történt, mikor Mózes kiment a sátorhoz, felkele az egész nép és megálla, kiki közőle, sátrának bejáratán, és néztek Mózes után, míg bement vala a sá-
9 torba. És történt, mikor Mózes bement volt a sátorba, leszáll vala a felhőoszlop és megállott a sátor bejáratán;
10 és szólott Mózessel. És látta az egész nép a felhőoszlopot állva a sátor bejáratán; és felkelt az egész nép, és kiki közőle leborula sátrának be-
11 járatán. És szólott az Örökkévaló Mózeshez színről színre, miként ember szól társához; és aztán visszatért a táborba, szolgája pedig, Jósue,
12 Nûn fia, mint ifjú, nem távozik vala a sátorból. És mondá Mózes az Örökkévalónak: Lásd, te mondod vala nekem:

---

a találkozás sátrának, a sátort, t. i., melyet messze a tábortól felvont, nevezte: *találkozás sátrának* (אהל מועד), mivel Isten abban jelent meg Mózesnek, mielőtt *a szent hajlék* fel lett állítva. — כל מבקש ה', *valaki keresi az Örökkévalót*, értsd: a ki ismerni akarta Isten igéjét. V. ö. M. I. 25, 22. (8) ונצבו perf. nif. נצב (= יצב)-ból. — והביטו אחרי משה וגו', *és néztek Mózes után* stb., bámulták a nagy dicsőségét, mely őt környezte. (11) ודבר ה' אל משה פנים אל פנים, *és az Örökkévaló szóla Mózeshez színről színre*, értsd: közvetlenül világos és érthető módon, mint az, ki valakivel szemtől szembe áll. V. ö. M. V. 34, 10. M. IV. 12, 6—9. ומשרתו יהושע בן־נון נער, *és Jósue, Nûn fia, az ő szolgája, mint ifju*, azaz: ki őt fiatal korától fogva szolgálta. E szerint נער e helyen *határozó* gyanánt használtatik, mivel Jósue ekkor már ötvenhat éves volt. Ugyanis Jósue száztiz éves korában halt meg (Jós. 24, 29.); ebből levonandó a pusztában töltött negyven év (M. V. 1, 3.), továbbá tizennégy év, mely alatt Kanâán földét elfoglalta és felosztotta, marad ötvenhat év. — בן annyit jelent, mint בן, fn. V. ö. Jós. 1, 1. Példab. 30, 1. — ימיש, E szó alakjáról és jelentéséről l. feljebb 13, 22. (12) ויאמר

אֵלַי הַעַל אֶת־הָעָם הַזֶּה וְאַתָּה
לֹא הוֹדַעְתַּנִי אֵת אֲשֶׁר־תִּשְׁלַח
עִמִּי וְאַתָּה אָמַרְתָּ יְדַעְתִּיךָ בְשֵׁם
וְגַם־מָצָאתָ חֵן בְּעֵינָי׃ וְעַתָּה ג
אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ
הוֹדִעֵנִי נָא אֶת־דְּרָכֶךָ וְאֵדָעֲךָ
לְמַעַן אֶמְצָא־חֵן בְּעֵינֶיךָ וּרְאֵה
כִּי עַמְּךָ הַגּוֹי הַזֶּה׃ וַיֹּאמֶר פָּנַי ד
יֵלֵכוּ וַהֲנִחֹתִי לָךְ׃ וַיֹּאמֶר אֵלָיו ה
אִם־אֵין פָּנֶיךָ הֹלְכִים אַל־תַּעֲלֵנוּ
מִזֶּה׃ וּבַמֶּה | יִוָּדַע אֵפוֹא כִּי־ ו
מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲנִי וְעַמֶּךָ
הֲלוֹא בְּלֶכְתְּךָ עִמָּנוּ וְנִפְלִינוּ

vezesd fel e népet, te pedig nem tudattad velem, kit fogsz velem küldeni: te pedig azt mondottad: Megösmertelek tégedet nevezetesen, és találtál is kegyességet szemeimben. És most, kérlek, ha kegyességet találtam szemeidben, kérlek, ismertesd meg velem utadat, hogy megismerjelek tégedet, hogy kegyességet találjak szemeidben; és lásd, hogy a te néped ezen nemzet. És mondá (Isten) Haragom el fog mulni és meg foglak nyugtatni. És mondá neki (Mózes): Ha haragod el nem mulik, ne engedj felmennünk e helyről. Mert, vajjon mi által ismertessék meg, hogy kegyességet találtam szemeidben, én meg a te néped? nem-e az által, hogyha velünk jársz? Így aztán ki-

---

משה אל ה׳, *és mondá Mózes az Örökkévalónak* stb., mikor t. i. másodszor fölmene Isten hegyére, hogy a népért könyörögjön (V. ö. felj. 32, 30.), akkor így szólott. — אתה אומר אלי וגו׳, *te mondod vala nekem* stb., azaz: hivatásom az, hogy a népet felvigyem. — את אשר תשלח עמי, *kit fogsz velem küldeni*, értsd: ama követ (V. ö. feljebb 23, 20.), a kit velem küldesz — ידעתיך בשם, *megismertelek tégedet nevezetesen*, értsd: kiszemeltelek téged sok közől. (13) הודיעני נא את דרכך, *kérlek, ismertesd velem utadat*, azaz: ismertesd velem a módot, mely szerint eljársz gyermekeiddel, az emberekkel. — ואדעך, *hogy megismerjelek tégedet*, azaz: hogy tudjam, mi által nyerhetem meg szent tetszésedet és kegyelmedet. — וראה וגו׳, *és lásd*, stb. értsd: és gondold meg, hogy stb (14) פני ילכו, *haragom el fog mulni;* פנים (arcz) itt *haragot* (haragos arcz) jelent.; ילכו pedig azért van többesszámban, mert פני, melyre vonatkozik, szintén tsz. főnév. — והנחתי fut. conv. hif. נוח (nyugodni)-ból, azért: וַהֲנִיחֹתִי, *és meg foglak nyugtatni.* — אל תעלנו, *ne engedj felmennünk*, addig, mig haragod meg nem szünik, nem mehetünk el innen. (16) ובמה יודע אפוא וגו׳, *mert vajjon mi által ismertessék meg* stb., értsd: mi lenne egyébként a különbség a te néped és a föld egyéb népei között, melyek szintén atyai gondviselésed alatt vannak, hacsak nem az, hogy dicsőséged a te néped között lakik? — אפוא szó származásáról és jelentéséről l. M. I. 27, 33. — ונפלינו, perf. conv. nif. פלה (elkülöníteni,

válunk, én meg a te néped, minden népek közől, melyek
17 vannak a föl szinén. És mondá az Örökkévaló Mózesnek: Ezt a dolgot is, melyről szóltál, tenni fogom, mert kegyességet találtál szemeimben, és megismertelek neve-
18 zetesen. És mondá (Mózes): Kérlek, láttasd velem a te di-
19 csőségedet. És mondá (Isten): Én átköltöztetem minden jóságomat a te orczád előtt és kiáltom előtted az Örökkévaló nevében: Hogyan kegyelmezek, a kinek kegyelmezek, és hogyan könyörülök
20 meg, a kin megkönyörülök. És mondá (Isten): Nem látha-
21 tod arczomat, mert nem lát engem az ember, mig él. És mondá az
22 Örökkévaló: Ime, egy hely van nálam, és állj a kősziklára. És leszen, mikor dicsőségem átköltözik, a szikla hasadékába teszlek, és ráborí-

אֲנִי וְעַמְּךָ מִכֹּל־הָעָם אֲשֶׁר עַל־
יז פְּנֵי הָאֲדָמָה׃ פ רביעי וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה גַּם אֶת־הַדָּבָר
הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֶעֱשֶׂה כִּי־
מָצָאתָ חֵן בְּעֵינַי וָאֵדָעֲךָ בְּשֵׁם׃
יח וַיֹּאמֶר הַרְאֵנִי נָא אֶת־כְּבֹדֶךָ׃
יט וַיֹּאמֶר אֲנִי אַעֲבִיר כָּל־טּוּבִי
עַל־פָּנֶיךָ וְקָרָאתִי בְשֵׁם יְהוָה
לְפָנֶיךָ וְחַנֹּתִי אֶת־אֲשֶׁר אָחֹן
וְרִחַמְתִּי אֶת־אֲשֶׁר אֲרַחֵם׃
כ וַיֹּאמֶר לֹא תוּכַל לִרְאֹת אֶת־
פָּנָי כִּי לֹא־יִרְאַנִי הָאָדָם וָחָי׃
כא וַיֹּאמֶר יְהוָה הִנֵּה מָקוֹם אִתִּי
כב וְנִצַּבְתָּ עַל־הַצּוּר׃ וְהָיָה בַּעֲבֹר
כְּבֹדִי וְשַׂמְתִּיךָ בְּנִקְרַת הַצּוּר

---

kiválni)-ból (V. ö. felj. 8, 18.), azért: ונפלינו, *úgy aztán kiválunk.* (17) גם את הדבר הזה, *ezt a dolgot is*, hogy t. i. mindig veled leszek és a nép között lakom, melyet vezetsz. (18) הראני נא את כבדך, *kérlek, láttasd velem dicsőségedet.* Mózes ez ízben Isten szent lényének mibenlétét mintegy szemlátomást akart felismerni. (19) אני אעביר כל טובי על פניך, *én átköltöztetem minden jóságomat arczod előtt*, hogy felismerjed minden jóságomat, mely a világmindenségben nyilvánul. — וקראתי בשם ה' לפניך, *és kiáltom előtted az Örökkévaló nevében*, értsd: az én nevemben, mely: *Örökkévaló.* — וחנתי וגו', *hogyan kegyelmezek, a kinek kegyelmezek, és hogyan könyörülök meg, a kin megkönyörülök.* Ezeket t. i. kiáltom előtted, hogy felismerjed dicsőségemet, a hogy kérted. (20) לא תוכל לראת את פני, *nem láthatod arczomat*, azaz: valóságos lényemet oly világosan, mintha valakit szemtűl-szembe látsz, mert úgy nem láthatsz engemet mig élsz. יראני, tárgyragozott fut. kál ראה-ból יִרְאַנִי helyett. (21) הנה מקום אתי, *ime, egy hely van nálam*, értsd: bizonyos helyet kijelöltem számodra a hegyen, melyen neked meg fogok jelenni. (22) בנקרת הצור, *a szikla hasadékába.* נקרת függő alakú fn. נִקְרָה-ból, melynek töve: קרה (= כרה) annyit jelent, mint: *ki-*

tom tenyeremet föléd, mig át-
23 költöztem. És mikor leveszem
tenyeremet, látni fogod há-
tamat, de arczom nem lát-
ható.

וְשַׂכֹּתִי כַפִּי עָלֶיךָ עַד־עָבְרִי׃
כג וַהֲסִרֹתִי אֶת־כַּפִּי וְרָאִיתָ אֶת־
אֲחֹרָי וּפָנַי לֹא יֵרָאוּ׃ פ המ״ש

XXXIV. FEJEZET.

A másik két tábla (1—4). *Isten kinyilatkoztatja tulajdonságait Mózesnek* (5—9). *Megujitása az isteni szövetségnek* (10—11) *és a föltételeknek, melyeken alapszik* (12—26). *Mózes a másik két tábla végett negyven nap és negyven éjjel a Szinái hegyen marad* (27—28). *Mózes képe sugárzik* (29—30), *a miért féltek eléje lépni* (31—32). *Mózes ezért fátyolt vesz fel* (33—35).

1 És mondá az Örökkévaló
Mózesnek: Faragj magadnak
két kőtáblát, mint az elsők
voltak, és fel fogom irni a
táblákra az igéket, melyek
voltak az első táblákon, me-
2 lyeket eltörtél. És légy ké-
szen reggelre; és jöjj fel reg-
gel a Szinái hegyére, és állj
ott nálam a hegy csú-
3 csán. És senkise jöjjön fel ve-
led, és senkise láttassék az
egész hegyen; a juh és a ba-
rom se legeljenek a hegy át-
4 ellenében. És faraga két kő-
táblát, mint az elsőket; és
fölkele Mózes korán reggel

א לד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
פְּסָל־לְךָ שְׁנֵי־לֻחֹת אֲבָנִים
כָּרִאשֹׁנִים וְכָתַבְתִּי עַל־הַלֻּחֹת
אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל־
הַלֻּחֹת הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ׃
ב וֶהְיֵה נָכוֹן לַבֹּקֶר וְעָלִיתָ בַבֹּקֶר
אֶל־הַר סִינַי וְנִצַּבְתָּ לִי שָׁם עַל־
ג רֹאשׁ הָהָר׃ וְאִישׁ לֹא יַעֲלֶה
עִמָּךְ וְגַם־אִישׁ אַל־יֵרָא בְּכָל־
הָהָר גַּם־הַצֹּאן וְהַבָּקָר אַל־יִרְעוּ
ד אֶל־מוּל הָהָר הַהוּא׃ וַיִּפְסֹל
שְׁנֵי לֻחֹת אֲבָנִים כָּרִאשֹׁנִים
וַיַּשְׁכֵּם מֹשֶׁה בַבֹּקֶר וַיַּעַל אֶל־

---

fúrni. — ושכתי כפי עליך ונו׳, *és ráborítom föléd tenyeremet*, értsd: óltalmam alá teszlek, hogy dicsőségem megjelenése alkalmával baj ne érjen. ושכתי, perf. conv. kál שָׂכַךְ (= סָכַךְ)-ból. — עד עברי, *mig átköltöztem*, értsd: míg az isteni megjelenés előtted átköltözik. (23) וראית את אחרי, *látni fogod hátamat*, értsd: létem és lényegem nyomait és látható következményeit. — ופני לא יראו, *de arczom nem látható*, értsd: lényem valósága nem látható. L. felj. 20. v.

(1) כראשנים, *mint az elsők voltak*, a melyeket eltörtél. (2) נכון, E szó származásáról és jelentéséről l. felj. 19, 15. — ונצבת לי שם, szószerint: *és állj ott nálam*, azaz: *várj engem*, míg fogok neked megjelenni. —

הַר סִינַי כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ
וַיִּקַּח בְּיָדוֹ שְׁנֵי לֻחֹת אֲבָנִים׃
ה וַיֵּרֶד יְהוָה בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ
ו שָׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם יְהוָה׃ וַיַּעֲבֹר
יְהוָה | עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא יְהוָה |
יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם
ז וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת׃ נֹצֵר חֶסֶד
לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה

és fölmene a Szinái hegyére, a mint neki az Örökkévaló megparancsolta vala, és elvivé kezében a két kőtáblát. És leszálla az Örökkévaló a felhőben és álla vele ott; és kiálta az Örökkévaló nevében. Ugyanis átköltözék az Örökkévaló az ő orczája előtt, és kiáltá: Az Örökkévaló *örökké* való, mindenható, könyörületes és irgalmatos, hosszantűrő, végtelenül kegyelmes és igazságos, megtartja kegyelmét az ezredik ízig, megbocsát vétket és elpártolást és gonoszságot, de nem hagy büntetés nélkül, hanem megtorolja az

---

יֵרֵא rövid. fut. nif. נָרָאָה-ből. — מוֹל. V. ö. felj. 18, 19. (5) וַיִּקְרָא, *és kiálta* azaz: Mózes hallá Isten szavát. V. ö. felj. 19. (6) וַיַּעֲבֹר ה׳ וגו׳, *ugyanis az Örökkévaló átköltözék* stb. A „*vâv*“ וַיַּעֲבֹר ige elején értelmező, azért: *ugyanis*. — יהוה יהוה, *az Örökkévaló örökké való*. Az első יהוה a mondat alanya, a másik pedig állítmánya, mely, mint olyan, kifejti az alany tartalmát, hogy t. i הָיָה הוֹוָה וְיִהְיֶה, volt, van és fog lenni, azaz: *örökké való*. — אֵל, *mindenható*, értsd: mindent tehet szent akarata szerint. — רַחוּם, *könyörületes*, a ki minden teremtményén megkönyörül. — וְחַנּוּן, *és irgalmatos*, a ki mindig jót tesz minden teremtményével. — אֶרֶךְ אַפַּיִם, *hosszantűrő*, mert nem büntet meg azonnal a vétkért, hanem időt enged a bűnősnek, hogy javulhasson. — וְרַב חֶסֶד, *végtelenül kegyelmes*; szószerint: nagy, kegyelemre nézve. — וֶאֱמֶת, értsd: וְרַב אֱמֶת, *végtelenül* igazságos. (7) נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים, *megtartja kegyelmét az ezredik ízig*, értsd: jót tesz a jövő nemzedékeknek őseik érdemeiért. — נֹשֵׂא עָוֹן, *megbocsát vétket*. — נָשָׂא עָוֹן kétféle értelemben használtatik, é. p. használtatik olyanról, a ki vétkezett; és ekkor azt jelenti, hogy vétkét viseli, azaz: *büntetésre méltó*; de használatos olyanról is, a ki *ellen* követtetett el a bűn, és akkor azt jelenti, hogy a bűnt megbocsátja, a mi azonban csak az összefüggésből kiviláglik. — וְפֶשַׁע, értsd: וְנוֹשֵׂא פֶשַׁע. — וְחַטָּאָה, értsd: וְנוֹשֵׂא חַטָּאָה. — פֶשַׁע, עָוֹן és חַטָּאָה rokonértelmű szók ugyan, de mégis különböznek egymástól oly módon, hogy míg עָוֹן (töve: עוה) minden *letérést* az egyenes útról, addig פֶּשַׁע *elpártolást* és חַטָּאָה (= חַטָּאת) *gonoszságot* jelent. — וְנַקֵּה לֹא יְנַקֶּה וגו׳, *de nem hagy büntetés nélkül, hanem* stb. נ.ק.ה inf. pi. Voltaképen: *bün alól felmenteni*. E szerint Isten tizenhárom tulajdonsága (שלש עשרה מדות), melyeket Isten Mózesnek a kegyelem e perczében kinyilatkoztatott, a következők: 1. יהוה — 2. יהוה. — 3. אל. — 4. רחום. — 5. חנון. — 6. ארך אפים. — 7. רב חסד. — 8. אמת (רב). — 9. נצר חסד לאלפים. — 10. נשא עון. —

וְנַקֵּה לֹא יְנַקֶּה פֹּקֵד | עֲוֹן אָבוֹת
עַל־בָּנִים וְעַל־בְּנֵי בָנִים עַל־
ח שִׁלֵּשִׁים וְעַל־רִבֵּעִים: וַיְמַהֵר
מֹשֶׁה וַיִּקֹּד אַרְצָה וַיִּשְׁתָּחוּ:
ט וַיֹּאמֶר אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ
אֲדֹנָי יֵלֶךְ־נָא אֲדֹנָי בְּקִרְבֵּנוּ כִּי
עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף הוּא וְסָלַחְתָּ
לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ: ששי
י וַיֹּאמֶר הִנֵּה אָנֹכִי כֹּרֵת בְּרִית
נֶגֶד כָּל־עַמְּךָ אֶעֱשֶׂה נִפְלָאֹת
אֲשֶׁר לֹא־נִבְרְאוּ בְכָל־הָאָרֶץ
וּבְכָל־הַגּוֹיִם וְרָאָה כָל־הָעָם
אֲשֶׁר־אַתָּה בְקִרְבּוֹ אֶת־מַעֲשֵׂה
יְהוָה כִּי־נוֹרָא הוּא אֲשֶׁר אֲנִי
יא עֹשֶׂה עִמָּךְ: שְׁמָר־לְךָ אֵת אֲשֶׁר
אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם הִנְנִי גֹרֵשׁ
מִפָּנֶיךָ אֶת־הָאֱמֹרִי וְהַכְּנַעֲנִי
וְהַחִתִּי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי:
יב הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תִּכְרֹת בְּרִית

atyák bűnét a gyermekekben és a gyermekek gyermekeiben harmadik és negyedik ízig. És Mózes siete és meghajtá magát földig, és leborula. És mondá: Ha találtam kegyességet szemeidben, kérlek, Uram! járjon az én Uram közöttünk, mert kemény nyakú nép az, és bocsásd meg vétkünket és bűnünket, és legyünk mi a te örökséged. És mondá (Isten): Ime, én szövetséget kötök: egész néped előtt csodákat teszek, minők nem jöttek létre az egész földön, és minden népek között; és látni fogja az egész nép, mely között vagy, az Örökkévaló munkáját, hogy rettenetes az, melyet én teszek te veled. Tartsd meg szorgalmatosan a mit én neked parancsolok e mai napon; ime, én kiűzöm előled az Emorît és a Kanaánît, a Chittît és a Perizzît és a Chivvît és a Jebhuszît; őrizkedjél, hogy ne köss szövetséget a föld

11. פשע (נשא). — 12. חטאה (נשא). — 13. ונקה לא ינקה. — פקד וגו', ennek az értelmét l. felj. 20. 5 (8) וימהר משה וגו', *és Mózes siete* stb. hogy a kegyelem perczében könyörögjön az ő népeért. (9) כי עם קשה ערף הוא, *mert kemény nyakú nép az* (V. ö. felj. 33, 3.), azért szükséges, hogy végtelen kegyelmed szerint bánjál el a te népeddel, a mint következik. — ונחלתנו perf. conv. kál נחל (birtokába venni valamit)-ból. L. a fordítást. (10) הנה אנכי כרת ברית, *ime, szövetséget kötök*, t. i. te veled, és biztosítlak az iránt, a miért könyörögtél. — כי נורא הוא וגו', *hogy rettenetes* stb. értsd: hogy rendkivüli módon járok el irántad, és a nép iránt, mely között vagy. (11) שמר־לך, *tartsd meg szorgalmatosan*; לך szócska e helyen az ige jelentésének kiegészítéséhez tartozik. V. ö. M. I. 22, 5. — האמרי וגו' A kanáanita törzsnépek számáról l. feljebb 23, 28. (12) מוקש. E szó származásáról

lakosságával, mely ellen mégy, hogy ne legyen botrányúl kö-
13 zötted; hanem romboljátok
le oltáraikat, és emlékoszlo-
paikat törjétek össze, és ber-
14 keiket vágjátok ki; hogy le
ne borúlj más isten előtt,
mert az Örökkévaló neve:
15 Buzgó, buzgó Isten ő. Hogy
ne köss frigyet e föld lakosság-
gával; mert ha elfajulnak,
isteneiket követvén, és áldoz-
nak isteneiknek, és téged va-
laki meghívna, és te ennél ál-
16 dozatából — vehetnél leányaik
közől fiaidnak — és mikor el-
fajulnak az ő leányai, istenei-
ket követvén, elfajulásra csá-
bíthatnák fiaidat, hogy iste-
17 neiket kövessék. Öntött iste-
18 neket ne csinálj magadnak. A
kovásztalanok ünnepét tartsd
meg óvatosan: hét napig
egyél kovásztalan kenyeret,
melyet neked parancsoltam,
a kalászérő hónap meghatározott idejében, mert a kalászérő
19 hónapon jöttél ki Egyiptomból. Valami anyja méhét megnyitja,
enyém, valamint minden barmodnak leendő híme, akár ökör, akár

לְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה בָּא
עָלֶיהָ פֶּן־יִהְיֶה לְמוֹקֵשׁ בְּקִרְבֶּךָ׃
יג כִּי אֶת־מִזְבְּחֹתָם תִּתֹּצוּן וְאֶת־
מַצֵּבֹתָם תְּשַׁבֵּרוּן וְאֶת־אֲשֵׁרָיו
יד תִּכְרֹתוּן׃ כִּי לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל
אַחֵר כִּי יְהוָה קַנָּא שְׁמוֹ אֵל
טו קַנָּא הוּא׃ פֶּן־תִּכְרֹת בְּרִית
לְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ וְזָנוּ | אַחֲרֵי
אֱלֹהֵיהֶם וְזָבְחוּ לֵאלֹהֵיהֶם וְקָרָא
טז לְךָ וְאָכַלְתָּ מִזִּבְחוֹ׃ וְלָקַחְתָּ
מִבְּנֹתָיו לְבָנֶיךָ וְזָנוּ בְנֹתָיו אַחֲרֵי
אֱלֹהֵיהֶן וְהִזְנוּ אֶת־בָּנֶיךָ אַחֲרֵי
יז אֱלֹהֵיהֶן׃ אֱלֹהֵי מַסֵּכָה לֹא
יח תַּעֲשֶׂה־לָּךְ׃ אֶת־חַג הַמַּצּוֹת
תִּשְׁמֹר שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל
מַצּוֹת אֲשֶׁר צִוִּיתִךָ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ
הָאָבִיב כִּי בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב יָצָאתָ
יט מִמִּצְרָיִם׃ כָּל־פֶּטֶר רָחֶם לִי
וְכָל־מִקְנְךָ תִּזָּכָר פֶּטֶר שׁוֹר

és jelentéséről l. felj. 10, 7. (13) מזבחתם és מצבתם annyi, mint: מְזֻבְּחֹתֵיהֶם és מַצֵּבֹתֵיהֶם. — תתצון, fut. kál נתץ (lerontani)-ból, a költői tsz. ון-raggal. — אשריו ragozott tsz. főnév. אֲשֵׁרִים-ből, töve: אשר = אשל, (14) קנא. E szó jelentéséről, mikor Istenről használtatik, l. felj. 20, 5. (15) וזנו ונו׳. Ez leírja a következményeket, melyek okvetlenül beállanának, ha Kanâán lakosaival szövetkeznének. — וזנו perf. conv. kál זנה-ból, melynek alapjelentése: elfajulnak, átvitt értelemben: Istentől elpártolni, a bálványokhoz ragaszkodni és azokat tisztelni, azért: וְהִזְנוּ, elfajulásra csábítani. (17) מסכה l. felj. 32, 4. (18) חדש האביב, l. magyarázatát felj. 13, 3. (19) פטר. V. ö. felj. 13, 2. — תזכר fut. nif. זכר-ból (denominativum); úgy értendő,

ג וָשֶׂה׃ וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה
וְאִם־לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ כָּל
בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּפְדֶּה וְלֹא־יֵרָאוּ
כא פָנַי רֵיקָם׃ שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד
וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת בֶּחָרִישׁ
כב וּבַקָּצִיר תִּשְׁבֹּת׃ וְחַג שָׁבֻעֹת
תַּעֲשֶׂה לָךְ בִּכּוּרֵי קְצִיר חִטִּים
וְחַג הָאָסִיף תְּקוּפַת הַשָּׁנָה׃
כג שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָּל־
זְכוּרְךָ אֶת־פְּנֵי | יְהוָה
כד אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ כִּי־אוֹרִישׁ גּוֹיִם
מִפָּנֶיךָ וְהִרְחַבְתִּי אֶת־גְּבֻלֶךָ
וְלֹא יַחְמֹד אִישׁ אֶת־אַרְצְךָ
בַּעֲלֹתְךָ לֵרָאוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה

20 juh első fajzata. És a szamár első vemhét váltsd ki egy juhval, hogyha ki nem váltod, szegd meg a nyakát; minden elsőszülöttet fiaid közől válts ki; és ne láttassék 21 az én arczom üresen. Hat nap dolgozzál, és a hetedik napon nyugodjál, a szántás és ara- 22 tásnak idejében nyugodjál. És a hetek ünnepét üljed meg a búza zsengéjének learatásakor, és a betakarítás ünnepét az 23 évnek fordulatával. Háromszor az évben jelenjen meg minden férfiszemély közőled az Úrnak, az Örökkévalónak, Izrael Istenének színe előtt. 24 Midőn kiűzök nemzeteket előled és kitágítom határodat; senkisem fogja megkivánni a te földedet, mikor fölmégy, hogy megjelenjél az Örökkévaló, te Istened színe előtt, három-

---

mintha lenne: וכל מקנה אשר יהיה לך הזכר. V. ö. M. V. 15, 19. (20) וערפתו l. feljebb 13, 13. — ולא יראו פני ריקם, *ne láttassék arczom üresen*, értsd: ne jelenjék meg szinem előtt áldozat nélkül. — ריקם képzett adverbium ם־ által (mint יום-ból (יומם ק-ból, mely adjectivum. (21) ששת ימים תעבד וגו׳. V. ö. felj 23, 10—12. — בחריש ובקציר וגו׳, *szántás- és aratáskor* stb. értsd: még akkor is. (22) חג שבעת. Ez ugyanazon ünnep, melyet feljebb (23, 16.) aratás ünnepének (חג הקציר) nevez, a melyen, mint az ötvenedik napon az עֹמֶר-től kezdve (M. III. 23, 15) az uj búzatermésből (בכורי קציר חטים) két kenyér (שתי הלחם) volt bemutatandó áldozatúl (Ugyanott 23, 17.). — חג האסיף. Így neveztetik a sátoros ünnep (חג הסכת), mikor minden mezei munka betakaríttatik. V. ö. M. V. 16, 13. — תקופת השנה, *az év fordultával*, értsd: az év körfutása befejeztével. תְּקוּפַת függő alakja תְּקוּפַת-nak, melynek töve: קוף (= נקף), *körben mozogni*. (23) זכורך (= זָכָר!) gen. part., azért: *minden férfiszemély közöled*. — את פני וגו׳ annyi mint לפני וגו׳. V. ö. M. I. 19, 13 és még más helyen. (24) כי אוריש וגו׳ *ha kiűzök* stb. כי itt annyit jelent, mint אם. V. ö. feljebb 21, 7. אוריש fut. hif. ירש-ból, melynek alapjelentése: *elfoglalni* (valamit), átvitt értelemben (rendesen a hifilben): *kiűzni* (a föld lakóit), *elpusztítani* (az elfoglalt

אֱלֹהֶיךָ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה׃
כה לֹא־תִשְׁחַט עַל־חָמֵץ דַּם־זִבְחִי
וְלֹא־יָלִין לַבֹּקֶר זֶבַח חַג הַפָּסַח׃
כו רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ תָּבִיא
בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תְבַשֵּׁל
כז גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ׃ שביעי וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כְּתָב־לְךָ אֶת־
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כִּי עַל־פִּי
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כָּרַתִּי אִתְּךָ
כח בְּרִית וְאֶת־יִשְׂרָאֵל׃ וַיְהִי־שָׁם
עִם־יְהוָה אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים
לַיְלָה לֶחֶם לֹא אָכַל וּמַיִם לֹא
שָׁתָה וַיִּכְתֹּב עַל־הַלֻּחֹת אֶת
דִּבְרֵי הַבְּרִית עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים׃
כט וַיְהִי בְּרִדֶת מֹשֶׁה מֵהַר סִינַי
וּשְׁנֵי לֻחֹת הָעֵדֻת בְּיַד־מֹשֶׁה
בְּרִדְתּוֹ מִן־הָהָר וּמֹשֶׁה לֹא־יָדַע
כִּי קָרַן עוֹר פָּנָיו בְּדַבְּרוֹ אִתּוֹ׃
ל וַיַּרְא אַהֲרֹן וְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
אֶת־מֹשֶׁה וְהִנֵּה קָרַן עוֹר פָּנָיו
לא וַיִּרְאוּ מִגֶּשֶׁת אֵלָיו׃ וַיִּקְרָא

25 szor az évben. Ne ontsad kovászos kenyér mellett áldozatom vérét; és ne maradjon reggelig a pêszách-ünnep ál-
26 dozatából. Földed első zsengéjét vidd be az Örökkévalónak, a te Istenednek házába. Ne főzd a fiatal marhát anyja
27 tejében. És mondá az Örökkévaló Mózesnek: Ird le magadnak ezeket az igéket; mert e szavak tartalmára kötöttem szövetséget te veled és
28 Izraellel. És vala ott az Örökkévalónál negyven nap és negyven éjjel; kenyeret nem evett és vizet nem ivott; és irá a táblára a szövetség igéit,
29 a tiz igét. És lőn, mikor Mózes leszállt a Szinái hegyéről, és a bizonyság két táblája Mózes kezében; mikor leszállt a hegyről, Mózes pedig nem tudta, hogy orczájának bőre sugározott, mikor vele beszélt.
30 Látá Áron, és Izrael minden gyermekei Mózest, hogy ime,
31 orczájának bőre sugározott: félének közeljárni hozzá. És kiálta

---

földet) és még több efféléket jelent. — ולא יחמד וגו', *és nem fogja megkívánni* stb. azaz: nem fogja megtámadni. (25) לא תשחט וגו'. V. ö. feljebb 13, 17, 18. (27) כי על פי הדברים האלה כרתי וגו', *mert e szavak tartalmára kötöttem szövetséget* stb. Miután az aranyborjúval elkövetett bűn által a szövetséget felbontották, új szövetséget kelle kötni és a főtörvényeket (L. felj. 23, 10—19.) újra megállapítani. (29) כי קרן וגו', *hogy sugározott* stb. קָרַן képzett ige קֶרֶן (szarú)-ből (denominativum), mert a fénysugár oly formán kilövel a világító testből, mint a szarv az állat fejéből. — בדברו ragozott inf. piél, annyit jelent, mint כאשר דבר אתו, *mikor vele beszélt*. (30) מגשת; a מ a szó elején vonzata az előtte álló igének: יָרֵא מִ־ *valamitől félni*.

אֲלֵהֶם מֹשֶׁה וַיָּשֻׁבוּ אֵלָיו אַהֲרֹן
וְכָל־הַנְּשִׂאִים בָּעֵדָה וַיְדַבֵּר
לב מֹשֶׁה אֲלֵהֶם׃ וְאַחֲרֵי־כֵן נִגְּשׁוּ
כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיְצַוֵּם אֵת כָּל־
אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אִתּוֹ בְּהַר
לג סִינָי׃ מפטיר וַיְכַל מֹשֶׁה מִדַּבֵּר
אִתָּם וַיִּתֵּן עַל פָּנָיו מַסְוֶה׃
לד וּבְבֹא מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה לְדַבֵּר
אִתּוֹ יָסִיר אֶת־הַמַּסְוֶה עַד־צֵאתוֹ
וְיָצָא וְדִבֶּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת
לה אֲשֶׁר יְצֻוֶּה׃ וְרָאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
אֶת־פְּנֵי מֹשֶׁה כִּי קָרַן עוֹר פְּנֵי
מֹשֶׁה וְהֵשִׁיב מֹשֶׁה אֶת־הַמַּסְוֶה
עַל־פָּנָיו עַד־בֹּאוֹ לְדַבֵּר אִתּוֹ׃

nekik Mózes, és visszatérének hozzája Áron és a község minden fejedelmei; és Mózes
32 szóla hozzájuk. És azután közeledtek Izrael minden gyermekei; és megparancsolá nekik mindazokat, a miket az Örökkévaló szólott vele a Szi-
33 nái hegyén. És mikor Mózes elvégzé hozzájuk való beszé-
34 dét, fátyolt vete orczájára. És mikor Mózes bemegy vala az Örökkévaló színe elé, hogy szóljon vele, leveszi vala a fátyolt, míg kiment; és mikor kijött elmondotta Izrael gyermekeinek, a mi neki paran-
35 csoltatott. És látták Izrael gyermekei Mózes orczáját, hogy Mózes orczájának bőre sugárzott; Mózes pedig visszatevé a fátyolt orczájára, mig ismét bemene, hogy vele szóljon.

XXXV. FEJEZET.

A hajlék felállítását illetö parancsolat (1) *A szombat szentültartása* (2—3). *A nép ajándékai a hajlék elkészítésére* (4—29) *Beczalél és Oholiábh hivatása* (30—35).

א לה וַיַּקְהֵל מֹשֶׁה אֶת־כָּל־עֲדַת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֵלֶּה
1 És Mózes egybegyűjté Izrael gyermekeinek egész közönségét és mondá nekik:

---

(33) ויכל מדבר csak annyit jelent, mint ויכל לדבר. V. ö. M. I. 18, 33. מסוה, töve: סוה (= סות M. I. 49, 13.), annyit jelent, mint: *elfödni*, azért מסוה, *fátyol* (34) ובבא viszonyított inf. kál בוא-ból, annyit jelent, mint: וכאשר בא, *mikor bement*. L. a fordítást. — את אשר יצוה úgy értendő, mintha tenne: את הדבר אשר יצוה, *az igét, mely neki parancsoltatott;* יצוה pedig fut. puál. Minthogy צִוָּה, két accusativust vonz, a személyt t. i. kinek, és a dolgot, a mely paranesoltatik: szenvedő mondatban — melyben a személynév nominativusban áll — csak egy accusativus (t. i. a tárgynév) marad.

(1) את כל עדת בני ישראל, *Izrael gyermekeinek egész közönségét*, t i. a férfiakat és az asszonyokat, kik fontak, varrtak és egyéb munkát készíté-

הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לַעֲשֹׂת
ב אֹתָם: שֵׁשֶׁת יָמִים תֵּעָשֶׂה
מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה
לָכֶם קֹדֶשׁ שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן לַיהוָה
כָּל־הָעֹשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה יוּמָת:
ג לֹא־תְבַעֲרוּ אֵשׁ בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם
ד בְּיוֹם הַשַּׁבָּת: פ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר
זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה
ה לֵאמֹר: קְחוּ מֵאִתְּכֶם תְּרוּמָה
לַיהוָה כֹּל נְדִיב לִבּוֹ יְבִיאֶהָ
אֶת תְּרוּמַת יְהוָה זָהָב וָכֶסֶף
ו וּנְחֹשֶׁת: וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת
ז שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים: וְעֹרֹת אֵילִם
מְאָדָּמִים וְעֹרֹת תְּחָשִׁים וַעֲצֵי
ח שִׁטִּים: וְשֶׁמֶן לַמָּאוֹר וּבְשָׂמִים
לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים:
ט וַאֲבְנֵי־שֹׁהַם וְאַבְנֵי מִלֻּאִים

Ezek a szavak, melyeket az Örökkévaló parancsolt, hogy
2 azokat tegyétek: Hat napon végeztessék minden munka, de a hetedik napon szentség legyen nálatok; legszentebb nyugalom az Örökkévaló tiszteletére; ki ezen (a napon) munkát végez, ölessék meg.
3 Ne gyujtsatok tüzet minden lakóhelyeitekben a szombat
4 napján. És mondá Mózes, Izrael gyermekei egész közönségének következőképen: Ez az ige, melyet az Örökkévaló
5 parancsolt, mondván: Vegyetek a tietekből ajándékot az Örökkévaló tiszteletére, mindenki, a mire szíve őt indítja, vigye be ajándékát az Örökkévalónak: aranyat, ezüstöt és
6 rezet. Égkék és biborpiros és karmazsinszínű fonalat és
7 finom gyolcsot és kecskeszőrt. És vörösre festet kosbőröket
8 és táchás-féle bőröket és sittimfát. És olajat a világításra,
9 és fűszereket a kenetolajhoz és a füstölőszerekhez. És sohám-köveket es foglalóköveket a palást- és a melldíszre.

---

nek a szent hajlék számára. (2) ששת ימים וגו׳, *hat napon* stb. Értsd: jóllehet a szent hajlék Isten tiszteletére volt építendő, még sem volt szabad annak bármely munkáját szombat napján elkészíteni. Ebből aztán kitetszik, hogy minden a sz. hajlék elkészítésénél előfordult munka (ל״ט מלאכות) szombat napján el van tiltva. — שבת שבתון. E kifejezésnek a jelentését l. feljebb 31, 15. (5) מאתכם, *a tietekből*; annyit jelent, mint מאשר אתכם, abból, a mi nálatok van, azaz: *vagyonotokból*. — כל נדיב לבו szokatlan összevont kifejezés, e helyett: כל נדיב לב אשר נדב לבו (V. ö. alább 21.), mert a vonzott név (לב) rendesen nem fér össze a birtokos raggal. — יביאה, tárgyragozott fut. hif. בוא-ból, annyi mint: יביא אותה. (6) ותכלת וגו׳. Ennek és a többi a hajlék elkészítésénél előforduló tárgynevek magyarázatát l. felj. 25—29.

10 És minden bölcsszívű közületek, menjenek be, és készítsék el mindazokat, a miket
11 az Örökkévaló parancsolt. A hajlékot, annak sátrát és takaróját, csatjait és deszkáit, reteszeit, oszlopait és talpait.
12 A szekrényt és rúdjait, a födé-
13 let és a választó-kárpitot. Az asztalt és rudjait és minden edényeit és az Isten színe
14 előtt való kenyeret. És a gyertyatartót a világításra, és edényeit, és lámpáit és az olajat a
15 világításra. És a füstölőszerek oltárát és rúdjait, és a kenetolajat, és a füstölőszereket, és a választófüggönyt a bejára-
16 ton, a hajlék bejáratán. Az égőáldozat oltárát és annak a rézből való rostélyát, rúdjait és minden edényeit, a mosdó-
17 medenczét és talapzatát; az udvar hálófüggönyeit, oszlopait és talpait, és a választófüggönyt az udvar kapuján. A
18 hajlék szegeit és az udvar sze-
19 geit és kötelékeiket. A hálóféle takaróruhákat, hogy szolgáljanak a szentségben; a szentség ruháit Áron, a főpap szá-

י לֶאֱפוֹד וְלַחֹשֶׁן׃ וְכָל־חֲכַם־לֵב
בָּכֶם יָבֹאוּ וְיַעֲשׂוּ אֵת כָּל־אֲשֶׁר
יא צִוָּה יְהוָה׃ אֶת־הַמִּשְׁכָּן אֶת־
אָהֳלוֹ וְאֶת־מִכְסֵהוּ אֶת־קְרָסָיו
וְאֶת־קְרָשָׁיו אֶת־בְּרִיחוֹ אֶת־
יב עַמֻּדָיו וְאֶת־אֲדָנָיו׃ אֶת־הָאָרֹן
וְאֶת־בַּדָּיו אֶת־הַכַּפֹּרֶת וְאֵת
יג פָּרֹכֶת הַמָּסָךְ׃ אֶת־הַשֻּׁלְחָן
וְאֶת־בַּדָּיו וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת
יד לֶחֶם הַפָּנִים׃ וְאֶת־מְנֹרַת הַמָּאוֹר
וְאֶת־כֵּלֶיהָ וְאֶת־נֵרֹתֶיהָ וְאֵת
טו שֶׁמֶן הַמָּאוֹר׃ וְאֶת־מִזְבַּח
הַקְּטֹרֶת וְאֶת־בַּדָּיו וְאֵת שֶׁמֶן
הַמִּשְׁחָה וְאֵת קְטֹרֶת הַסַּמִּים
וְאֶת־מָסַךְ הַפֶּתַח לְפֶתַח הַמִּשְׁכָּן׃
טז אֵת | מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־מִכְבַּר
הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר־לוֹ אֶת־בַּדָּיו
וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו אֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־
יז כַּנּוֹ׃ אֵת קַלְעֵי הֶחָצֵר אֶת־
עַמֻּדָיו וְאֶת־אַדְנֵיהֶ וְאֵת מָסַךְ
יח שַׁעַר הֶחָצֵר׃ אֶת־יִתְדֹת הַמִּשְׁכָּן
וְאֶת־יִתְדֹת הֶחָצֵר וְאֶת־מֵיתְרֵיהֶם׃
יט אֶת־בִּגְדֵי הַשְּׂרָד לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ
אֶת־בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן

---

fejezetekben. (11) את המשכן, *a hajlékot*, értsd: az alsóbb szőnyegeket. V. ö. feljebb 26, 6. — את אהלו, *sátrát*, értsd: a kecskebőrből készült szőnyegeket. V. ö. ugyanott 7. — את מכסהו, *takaróját*, értsd: a felső, táchásbőrből készült takarót. V. ö. ugyanott 14. (12) פרכת המסך, *választó kárpit*, mely elválasztotta a szentséget a szentségek szentségétől. V. ö. feljebb 26, 33. (17) עמדיו — אדניה. Mind a két rag: ־יו és ־יהָ az előtte való קְצֵר-re

כ וְאֵת־בִּגְדֵי בָנָיו לְכַהֵן: וַיֵּצְאוּ
כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִלִּפְנֵי
כא מֹשֶׁה: וַיָּבֹאוּ כָּל־אִישׁ
אֲשֶׁר־נְשָׂאוֹ לִבּוֹ וְכֹל אֲשֶׁר
נָדְבָה רוּחוֹ אֹתוֹ הֵבִיאוּ אֶת־
תְּרוּמַת יְהוָה לִמְלֶאכֶת אֹהֶל
מוֹעֵד וּלְכָל־עֲבֹדָתוֹ וּלְבִגְדֵי
כב הַקֹּדֶשׁ: וַיָּבֹאוּ הָאֲנָשִׁים עַל־
הַנָּשִׁים כֹּל | נְדִיב לֵב הֵבִיאוּ
חָח וָנֶזֶם וְטַבַּעַת וְכוּמָז כָּל־כְּלִי
זָהָב וְכָל־אִישׁ אֲשֶׁר הֵנִיף
כג תְּנוּפַת זָהָב לַיהוָה: וְכָל־אִישׁ
אֲשֶׁר־נִמְצָא אִתּוֹ תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן
וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים וְעֹרֹת
אֵילִם מְאָדָּמִים וְעֹרֹת תְּחָשִׁים
כד הֵבִיאוּ: כָּל־מֵרִים תְּרוּמַת כֶּסֶף

mára, és gyermekeinek ruháit, melyekben papi szolgá-
20 latot tegyenek. És kimene Izrael gyermekeinek egész közönsége Mózes színe elől.
21 És bemene minden férfiú, a kinek szíve őt arra birta, és mindaz, a kinek szabad akarata őt indította, bevitték az Örökkévaló ajándékát a találkozás sátrának munkájához, minden szolgálatához és a
22 szentség ruháihoz. És bemenének a férfiak az asszonyokkal együtt, mindazok, kiket szívök arra indított, bevittek fülbevalót és orrgyűrűt és újjgyűrűt és karpereczet mindennemű arany ékszereket, és minden férfiú, a ki felajánlott aranyajándékot az Örökké-
23 való tiszteletére; és minden férfiú, kinél találtatott égkék és biborpiros és karmazsinszínű fonál, és finom gyolcs és kecskeszőr; és vörösre festett kosbőrök és táchás-féle bőrök,
24 azokat bevitték. Mindaz, ki felajánlott ezüst- és rézaján-

---

vonatkozik, mely a közösnemű (gen. comm.) nevek közé tartozik. (20) ויצאו ‘וגו, *és kimenének* stb. Ebből következik, hogy Izrael egész közönsége egybegyülekezett Mózes sátra előtt. L. felj. 33. 7. (21) נשאו לבו, szószerint: *szíve vitte őt*, értsd: *arra birta.* נשאו tárgyragozott perf. kál נשא-ból. (22) האנשים על הנשים, *a férfiak az asszonyokkal együtt.* על e helyen annyit jelent, mint עם, *vele együtt.* — חח (töve: חוּם) egy német az ékszernek jelöli, melyet fülbe szúrtak, azért: *fülbevaló.* — נזם, *orrgyűrű.* V. ö. M. I. 24, 30. — טבעת, nn. főnév, származik טבע (benyom)-ból; használtatik különösen a pecsétnyomó gyűrűről (V. ö. M. I. 41, 42.), de tágabb értelemben mindenféle gyűrűről és karikáról is. L. felj. 25, 12—15. és még sok helyen. — כומז (= כרמז), mint כוכב = כרכב), szintén valami kerek ékszert jelent. Így a héber אֲרֹךְ (M. II. 21, 18.) aramúl: כְּרַכְּתָא-nek neveztetik, azért: כומז *karperecz.* — אשר הניף תנופת זהב oly értelemben veendő, mint: אשר כל מרים (24) — תרומת זהב, mivel נוף és רום rokonjelentésű igék.

dékot, bevitte ajándékát az
Örökkévalónak; és mindaz,
kinél találtatott sittimfa a
munka elkészítésére, mind
25 bevitték. És minden bölcs
szívű asszony, saját kezeikkel
fontak vala, és elvivék a font
munkát: az égkék és a bibor-
piros és a karmazsinszínű fo-
26 nalat, és a finom vásznat. És
mindazon asszonyok, kiket
szivök arra bírt bölcseségből,
27 fonták a kecskeszőrt. És a fe-
jedelmek bevitték a sohám-
köveket és a foglalóköveket
28 a pallást- és a melldíszre. És
a fűszert és az olajat a világí-
tásra és a kenetolajhoz és a
29 füstölőszerekhez. Minden fér-
fiú és asszony, kiket szivök
indított, hogy hozzájáruljanak
minden munkához, melyet az
Örökkévaló parancsolt, hogy
azt csinálják, Mózes által—be-
vitték Izrael gyermekei önként
ajándékúl az Örökkévaló tisz-
30 teletére. És mondá Mózes Izrael gyermekeinek: Lássátok, néven hívta

וּנְחֹשֶׁת הֵבִיאוּ אֶת תְּרוּמַת יְהוָה
וְכֹל אֲשֶׁר נִמְצָא אִתּוֹ עֲצֵי
שִׁטִּים לְכָל־מְלֶאכֶת הָעֲבֹדָה
כה הֵבִיאוּ׃ וְכָל־אִשָּׁה חַכְמַת־לֵב
בְּיָדֶיהָ טָווּ וַיָּבִיאוּ מַטְוֶה אֶת־
הַתְּכֵלֶת וְאֶת־הָאַרְגָּמָן אֶת־
כו תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת הַשֵּׁשׁ׃ וְכָל־
הַנָּשִׁים אֲשֶׁר נָשָׂא לִבָּן אֹתָנָה
בְּחָכְמָה טָווּ אֶת־הָעִזִּים׃
כז וְהַנְּשִׂאִם הֵבִיאוּ אֵת אַבְנֵי הַשֹּׁהַם
וְאֶת אַבְנֵי הַמִּלֻּאִים לָאֵפוֹד
כח וְלַחֹשֶׁן׃ וְאֶת־הַבֹּשֶׂם וְאֶת־
הַשֶּׁמֶן לְמָאוֹר וּלְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה
כט וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים׃ כָּל־אִישׁ
וְאִשָּׁה אֲשֶׁר נָדַב לִבָּם אֹתָם
לְהָבִיא לְכָל־הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה לַעֲשׂוֹת בְּיַד־מֹשֶׁה
הֵבִיאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל נְדָבָה לַיהוָה׃
ל פ שלישי (לוי כהן ממוגרין) וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רְאוּ קָרָא

הביאו, a határozatlan számnév: כל egyes és többesszámú igével kapcsoltatik össze. — עצי שטים — נמצא a helyett: נמצאו עצי שטים, mert az igeállítmánynak — ha ez az alanyt megelőzi — az utóbbival számra nézve nem kell megegyeznie. V. ö. M. I. 47, 28. (25) חכמת לב, a vonzónév: חַכְמַת függő alakja חָכְמָה,-nak, mely nőnemű melléknév; ellenben חָכְמַת (Jes. 29, 14), חָכְמַת függő alakja חָכְמָה-nak, mely nn. főnév. — טוו tsz. perf. kál טוה-ból. A többesszámot a határozatlan számnév (כל) igazolja. V. ö. felj. 24. — מטוה, hn. főnév טוה (fonni)-ból, — azért: *fonál.* (26) אתנה költői alak a prózai אָתְּנָן helyett. — בשם mellékforma, de azért mégis csak egyenlő jelentésű בָּשֶׂם-mel. V. ö. felj. 30, 23. (30) קרא בשם,

יְהוּדָה בְּשֵׁם בְּצַלְאֵל בֶּן־אוּרִי
לא בֶּן־חוּר לְמַטֵּה יְהוּדָה: וַיְמַלֵּא
אֹתוֹ רוּחַ אֱלֹהִים בְּחָכְמָה
בִּתְבוּנָה וּבְדַעַת וּבְכָל־מְלָאכָה:
לב וְלַחְשֹׁב מַחֲשָׁבֹת לַעֲשׂת בַּזָּהָב
לג וּבַכֶּסֶף וּבַנְּחֹשֶׁת: וּבַחֲרֶשֶׁת
אֶבֶן לְמַלֹּאת וּבַחֲרֶשֶׁת עֵץ
לַעֲשׂוֹת בְּכָל־מְלֶאכֶת מַחֲשָׁבֶת:
לד וְלְהוֹרֹת נָתַן בְּלִבּוֹ הוּא וְאָהֳלִיאָב
לה בֶּן־אֲחִיסָמָךְ לְמַטֵּה־דָן: מִלֵּא
אֹתָם חָכְמַת־לֵב לַעֲשׂוֹת כָּל־
מְלֶאכֶת חָרָשׁ | וְחֹשֵׁב וְרֹקֵם
בַּתְּכֵלֶת וּבָאַרְגָּמָן בְּתוֹלַעַת
הַשָּׁנִי וּבַשֵּׁשׁ וְאֹרֵג עֹשֵׂי כָּל־
מְלָאכָה וְחֹשְׁבֵי מַחֲשָׁבֹת:

meg az Örökkévaló Becálélt, Úrî fiát, ki Chûr fia, Juda törzséből. És eltölté őt Isten szellemével: bölcseséggel, értelemmel és ismerettel mindenféle munkában. Hogy tervezzen terveket, melyek szerint dolgozzanak aranyban és ezüstben és rézben. És a kőmetszésben foglalás végett, és a fametszésben, hogy elkészíthessenek mindennemű mesterséges munkát. És az oktatásra való ügyességet adott szívébe; ő neki és Oholiâbhnak, Achiszámákh fiának, Dân törzséből. Eltöltötte őket a szív bölcseségével, hogy elkészíthessék a kő- és fametszőnek, a takács- és hímzőmesternek mindenféle munkáját égkék, bíborpiros és karmazsinszínű fonállal, valamint finom gyolcscsal és a szövő készítményével. Ők valának az egész munka elkészítői és a terveknek tervezői.

XXXVI. FEJEZET.

Becalêl és Oholiâbh átveszik a szent munkát (1—4). *A nép bőkezűsége* (5—7). *A finom vászonból való szőnyegek* (8—13), *a kecskeszőrből való szőnyegek* (14—18), *a felső takarók* (19), *a hajlék deszkái* (20—23), *a reteszek* (31—34), *a kárpit és oszlopai* (35—36) *és a választó függöny meg oszlopai elkészítése* (37—38).

א וְלוֹ וְעָשָׂה בְצַלְאֵל וְאָהֳלִיאָב
וְכָל | אִישׁ חֲכַם־לֵב אֲשֶׁר נָתַן

1 És elkészítették Becálêl és Oholiâbh és minden bölcs szívű férfiú, kikbe az Örökkévaló

V. ö. felj. 31, 2—6. (31) ובכל מלאכה. Lásd magyarázatát feljebb 31, 3. (34) הוא ואהליאב nevező esetben áll בלבו ובלב אהליאב helyett. E szólás módról l. M. I. 4, 26. (35) עשי כל מלאכה וגו', *ők valának az egész munkának elkészítői* stb. mintha lenne: המה היו עשי וגו', *ők*, t. i. Becálêl és Oholiâbh *valának* stb.

(1) בהמה költői alak a szokottabb הֶם helyett. V. ö. felj. 35, 26.

יְהוָה חָכְמָה וּתְבוּנָה בָּהֶמָּה
לָדַעַת לַעֲשֹׂת אֶת־כָּל־מְלֶאכֶת
עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ לְכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה
יְהוָה׃ ב וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל־בְּצַלְאֵל
וְאֶל־אָהֳלִיאָב וְאֶל כָּל־אִישׁ
חֲכַם־לֵב אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה חָכְמָה
בְּלִבּוֹ כֹּל אֲשֶׁר נְשָׂאוֹ לִבּוֹ
לְקָרְבָה אֶל־הַמְּלָאכָה לַעֲשֹׂת
אֹתָהּ׃ ג וַיִּקְחוּ מִלִּפְנֵי מֹשֶׁה אֵת
כָּל־הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הֵבִיאוּ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לִמְלֶאכֶת עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ
לַעֲשֹׂת אֹתָהּ וְהֵם הֵבִיאוּ אֵלָיו
עוֹד נְדָבָה בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר׃ ד וַיָּבֹאוּ
כָּל־הַחֲכָמִים הָעֹשִׂים אֵת כָּל־
מְלֶאכֶת הַקֹּדֶשׁ אִישׁ־אִישׁ
מִמְּלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר־הֵמָּה עֹשִׂים׃
ה וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר מַרְבִּים
הָעָם לְהָבִיא מִדֵּי הָעֲבֹדָה
לַמְּלָאכָה אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה
לַעֲשֹׂת אֹתָהּ׃ ו וַיְצַו מֹשֶׁה
וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בַּמַּחֲנֶה לֵאמֹר אִישׁ
וְאִשָּׁה אַל־יַעֲשׂוּ־עוֹד מְלָאכָה

adott bölcseséget és értelmet, hogy értsék elkészíteni a szentségnek minden szolgálati munkáját, egyáltalában mindeneket, miket az Örökkévaló parancsolt. 2 És hívá Mózes Beczálélt és Oholiábhot és minden bölcs szívű férfiut, a kinek szivébe az Örökkévaló adott bölcseséget, mindenkit, a kinek szíve őt arra indította, hogy hozzájáruljon a munkához, hogy azt megcsinálja. 3 És elvivének Mózes színe elől minden ajándékot, melyet Izrael gyermekei bevittek a szentség szolgálati munkájának elkészítésére, és bevittek hozzá azonfölül önkénti ajándékot minden 4 reggel. És eljövének mind azon bölcsek, kik elkészítik vala a szentség összes munkáját, kiki munkájától, melyet 5 elkészítnek vala. És mondák Mózesnek következőképen: A nép többet hoz, mint a mennyi kell a munka elkészítésére, melyet az Örökkévaló parancsolt, hogy azt elkészítsék. 6 És megparancsolá Mózes, és kihirdeték harsán szóval a táborban következőképen: Se férfi, se asszony ne készítsen többé semmi

---

(2) לקרבה hosszabbult inf. kál לקרב helyett. V. ö. felj. 32, 25. (3) והם ונו' ők pedig, t. i. Izrael gyermekei. (5) מרבים העם להביא מ- *a nép többet hoz, mint* stb. A határozó igével van kifejezve nyomatékosság kedveért. V. ö. felj. 30, 15. és még más helyen. — מדי, függőalakú főnév דַּי (elégség)-ből; a מ a szó elején középfokot (מ comparativi) jelöl, azért מִדֵּי, több mint elégséges, azaz: *mint a mennyi kell.* (6) ויצו משה ויעבירו, tömött mondatszerkezet (constr. praegn.), mintha lenne: ויצו משה (להעביר קול)

לְתְרוּמַת הַקֹּדֶשׁ וַיִּכָּלֵא הָעָם
ז מֵהָבִיא: וְהַמְּלָאכָה הָיְתָה דַיָּם
7 לְכָל־הַמְּלָאכָה לַעֲשׂוֹת אֹתָהּ
ח וְהוֹתֵר: ס רביעי וַיַּעֲשׂוּ כָל־
8 חַכַם־לֵב בְּעֹשֵׂי הַמְּלָאכָה אֶת־
הַמִּשְׁכָּן עֶשֶׂר יְרִיעֹת שֵׁשׁ
מָשְׁזָר וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת
שָׁנִי כְּרֻבִים מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב עָשָׂה
ט אֹתָם: אׇרֶךְ | הַיְרִיעָה הָאַחַת
שְׁמֹנֶה וְעֶשְׂרִים בָּאַמָּה וְרׇחַב
9 אַרְבַּע בָּאַמָּה הַיְרִיעָה הָאֶחָת
מִדָּה אַחַת לְכָל־הַיְרִיעֹת:
י וַיְחַבֵּר אֶת־חָמֵשׁ הַיְרִיעֹת אַחַת
10 אֶל־אַחַת וְחָמֵשׁ יְרִיעֹת חִבַּר
יא אַחַת אֶל־אַחַת: וַיַּעַשׂ לְלֻאֹת
תְּכֵלֶת עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה הָאֶחָת
11 מִקָּצָה בְּמַחְבֶּרֶת כֵּן עָשָׂה
בִּשְׂפַת הַיְרִיעָה הַקִּיצוֹנָה
יב בְּמַחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית: חֲמִשִּׁים
לְלֻאֹת עָשָׂה בַיְרִיעָה הָאֶחָת

munkát a szentség ajándékául. És így megszűnék a nép azt
7 bevinni. És a munkaanyag elég volt az egész munkára, hogy azt elkészítsék; sőt meg
8 is maradt. És elkészíték a műértők a munka-készítők közől a hajlékot: tiz szőnyeget hatszor font és égkék és biborpiros és karmazsinszínű fonálból; kerubhîmmal műtakács munkájával készítették
9 azokat. Az egy szőnyeg hossza huszonnyolcz könyök, és szélessége négy könyök, az egy szőnyeg. Egyenlő mértéke
10 valamennyi szőnyegnek. És foglalá össze az öt szőnyeget egyiket a másikkal, és (a másik) öt szőnyeget foglalta össze egyiket a másikkal. És
11 csinála fogantyúkat égkék fonálból az egyik szőnyeg szélén, a szélsőn a foglalatban; így csinált a szélső szőnyeg szélén, a második fog-
12 lalatban. Ötven fogantyút csinált az egyik szőnyegen, és

ויעבירו וגו׳, *és Mózes parancsolá, (hogy kihirdessék) és kihirdeték* stb. V. ö. M. I. 42. 25. — בְּעַבֵּר קוֹל voltaképen: átjáratni a szót, értsd: *hirdetni.* — ויכלא העם מהביא, és a nép megszünék, értsd: felhagyott az anyag felajánlásával. A מ betű מהביא szó elején נִכְלָא igének a vonzata. V. ö. M. I. 8, 2. (7) והמלאכה, szószerint: *és a munka*, értsd: az anyag a munkára. מלאכה nemcsak magáról a munkáról, hanem a feldolgozandó anyagról is használatos. V. ö. M. I. 33, 14. — בְּנֵי, birtokragozott főnév: בֵּן; a rag ־ם azokra vonatkozik, kik a munkával foglalkoztak. — והותר alakjánál fogva inf. hif. יתר-ból; de az összefüggésből tisztán kiviláglik, hogy a határozott módú ige helyett (inf. pro fin.), és pedig benható jelentéssel, áll. V. ö. הָפֵר מַחֲשָׁבוֹת (Péld. 15, 22.), tervek meghiusulnak; וְהוֹתַר tehát, e helyen, annyit jelent, mintha lenne: וְנוֹתָרָה, *és még maradt.* L. a fordítást. (11) מקצה

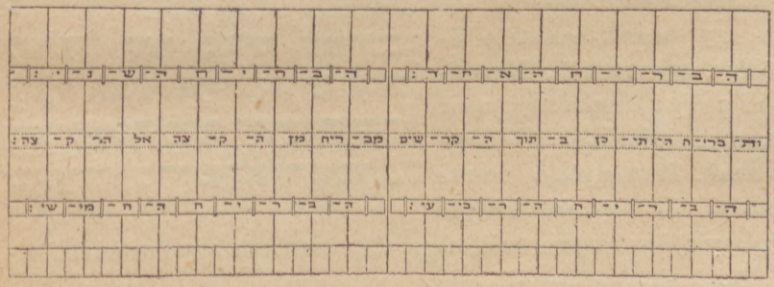
ötven fogantyút csinált a szőnyeg szélén, mely a második foglalatban vala; a fogantyúk egyik a másiknak átel-
13 lenében valának. És csinála ötven arany csatot és foglalá össze a szőnyegeket, egyiket a másikkal, a csatok által; és
14 lőn a hajlék egy (egész). És csinála szőnyegeket kecskeszőrből a hajlékra való sátornak; tizenegy szőnyeget csi-
15 nált belőlök. Az egyik szőnyeg hossza harmincz könyök, és négy könyök szélessége az egy szőnyegnek, egyenlő mértéke a tizenegy
16 szőnyegnek. És foglalá össze az öt szőnyeget külön és a hat
17 szőnyeget külön. És csinála ötven fogantyút a szőnyeg szélére, mely vala a legszélső a foglalatban; és ötven fogantyút csinált a második foglalat szőnyegének szélére.
18 És csinála ötven rézcsatot, hogy a sátort összefoglalja,
19 hogy egy (egész) legyen. És csinála egy takarót a sátornak, vörösre festett kosbőrökből, és egy takarót táchásféle bő-
20 rökből, amazon fölül. Megcsinálá pedig a deszkákat a hajlék számára sittimfából, álló desz-
21 káknak. Tiz könyök a deszka hossza, és egy fél könyök
22 az egyik deszkának a szélessége. Két csapot az egy deszkának, ki-

יג חֲמִשִּׁים לְלָאֹת עָשָׂה בִּקְצֵה הַיְרִיעָה אֲשֶׁר בַּמַּחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית מַקְבִּילֹת הַלְּלָאֹת אַחַת אֶל־
יד אֶחָת׃ וַיַּעַשׂ חֲמִשִּׁים קַרְסֵי זָהָב וַיַּחַבֵּר אֶת־הַיְרִיעֹת אַחַת אֶל־אַחַת בַּקְּרָסִים וַיְהִי הַמִּשְׁכָּן
טו אֶחָד׃ פ וַיַּעַשׂ יְרִיעֹת עִזִּים לְאֹהֶל עַל־הַמִּשְׁכָּן עַשְׁתֵּי־
טז עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת עָשָׂה אֹתָם׃ אֹרֶךְ | הַיְרִיעָה הָאַחַת שְׁלֹשִׁים
יז בָּאַמָּה וְאַרְבַּע אַמּוֹת רֹחַב הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִדָּה אַחַת
יח לְעַשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת׃ וַיְחַבֵּר אֶת־חֲמֵשׁ הַיְרִיעֹת לְבָד וְאֶת־
יט שֵׁשׁ הַיְרִיעֹת לְבָד׃ וַיַּעַשׂ לְלָאֹת חֲמִשִּׁים עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה הַקִּיצֹנָה בַּמַּחְבָּרֶת וַחֲמִשִּׁים
כ לְלָאֹת עָשָׂה עַל־שְׂפַת הַיְרִיעָה הַמְחַבֶּרֶת הַשֵּׁנִית׃ וַיַּעַשׂ קַרְסֵי נְחֹשֶׁת חֲמִשִּׁים לְחַבֵּר אֶת־
כא הָאֹהֶל לִהְיֹת אֶחָד׃ וַיַּעַשׂ מִכְסֶה לָאֹהֶל עֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים וּמִכְסֵה עֹרֹת תְּחָשִׁים מִלְמָעְלָה׃
כב ס המישי וַיַּעַשׂ אֶת־הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֲצֵי שִׁטִּים עֹמְדִים׃
כג עֶשֶׂר אַמֹּת אׇרֶךְ הַקָּרֶשׁ וְאַמָּה וַחֲצִי הָאַמָּה רֹחַב הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד׃
כד שְׁתֵּי יָדֹת לַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד מְשֻׁלָּבֹת

אַחַת אֶל־אַחַת בֵּן עָשָׂה לְכָל
כג קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן׃ וַיַּעַשׂ אֶת־
הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֶשְׂרִים קְרָשִׁים
כד לִפְאַת נֶגֶב תֵּימָנָה׃ וְאַרְבָּעִים
אַדְנֵי־כֶסֶף עָשָׂה תַּחַת עֶשְׂרִים
הַקְּרָשִׁים שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־הַקֶּרֶשׁ
הָאֶחָד לִשְׁתֵּי יְדֹתָיו וּשְׁנֵי אֲדָנִים
תַּחַת־הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד לִשְׁתֵּי
כה יְדֹתָיו׃ וְלִצֶלַע הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית
לִפְאַת צָפוֹן עָשָׂה עֶשְׂרִים קְרָשִׁים׃
כו וְאַרְבָּעִים אַדְנֵיהֶם כֶּסֶף שְׁנֵי
אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד
וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד׃
כז וּלְיַרְכְּתֵי הַמִּשְׁכָּן יָמָּה עָשָׂה
כח שִׁשָּׁה קְרָשִׁים׃ וּשְׁנֵי קְרָשִׁים
עָשָׂה לְמִקְצֹעֹת הַמִּשְׁכָּן
כט בַּיַּרְכָתָיִם׃ וְהָיוּ תוֹאֲמִם מִלְמַטָּה
וְיַחְדָּו יִהְיוּ תַמִּים אֶל־רֹאשׁוֹ
אֶל־הַטַּבַּעַת הָאֶחָת כֵּן עָשָׂה
ל לִשְׁנֵיהֶם לִשְׁנֵי הַמִּקְצֹעֹת׃ וְהָיוּ

nyulókat egyik a másikához arányítva; így csinált a hajlék
23 minden deszkáinak. És csinálá a deszkákat a hajlék számára: Húsz deszkát a déli
24 oldalnak. És negyven ezüst talpot csinált a húsz deszka alá; két talpot egy deszka alá a két csapjának, és két talpot a másik deszka alá a két
25 csapjának. És a hajlék másik oldalának, észak felől, csinált
26 húsz deszkát, és hozzá negyven ezüst talpot: két talpot az egyik deszka alá, és két tal-
27 pot a másik deszka alá. És a hajlék napnyugati oldalának
28 csinált hat deszkát. És két deszkát csinált a hajlék szögleteinek, az oldal mind a két
29 végén. Hogy összeillők legyenek alúl és egymáshoz illők annak csúcsán, az egy karikába; ekképen csinálta mindkettőjöknek, mind a két szög-
30 letnek. És voltak: nyolcz

(23) ויעש את הקרשים למשכן עשרים קרשים לפאת נגב תימנה, *és készíte húsz deszkát a déli oldalnak, és negyven ezüst talpot: két-két talpot egy-egy deszka alá* (24.), *és öt reteszt* (31.), *és karikáikat aranyból* (34.). L. az ábrát.

וארבעים אדני כסף עשה תחת עשרים הקרשים

שְׁמֹנָה קְרָשִׁים וְאַדְנֵיהֶם כֶּסֶף
שִׁשָּׁה עָשָׂר אֲדָנִים שְׁנֵי אֲדָנִים
שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד׃
לא וַיַּעַשׂ בְּרִיחֵי עֲצֵי שִׁטִּים חֲמִשָּׁה
לְקַרְשֵׁי צֶלַע־הַמִּשְׁכָּן הָאֶחָת׃
לב וַחֲמִשָּׁה בְרִיחִם לְקַרְשֵׁי צֶלַע־
הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית וַחֲמִשָּׁה בְרִיחִם
לְקַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן לְיַרְכְּתַיִם יָמָּה׃
לג וַיַּעַשׂ אֶת־הַבְּרִיחַ הַתִּיכֹן לִבְרֹחַ
בְּתוֹךְ הַקְּרָשִׁים מִן־הַקָּצֶה אֶל־
לד הַקָּצֶה׃ וְאֶת־הַקְּרָשִׁים צִפָּה
זָהָב וְאֶת־טַבְּעֹתָם עָשָׂה זָהָב
בָּתִּים לַבְּרִיחִם וַיְצַף אֶת־
לה הַבְּרִיחִם זָהָב׃ וַיַּעַשׂ אֶת־
הַפָּרֹכֶת תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת
שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב
לו עָשָׂה אֹתָהּ כְּרֻבִים׃ וַיַּעַשׂ לָהּ
אַרְבָּעָה עַמּוּדֵי שִׁטִּים וַיְצַף
זָהָב וָוֵיהֶם זָהָב וַיִּצֹק לָהֶם
לז אַרְבָּעָה אַדְנֵי־כָסֶף׃ וַיַּעַשׂ מָסָךְ
לְפֶתַח הָאֹהֶל תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן
וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה
לח רֹקֵם׃ וְאֶת־עַמּוּדָיו חֲמִשָּׁה וְאֶת־
וָוֵיהֶם וְצִפָּה רָאשֵׁיהֶם וַחֲשֻׁקֵיהֶם
זָהָב וַאדְנֵיהֶם חֲמִשָּׁה נְחֹשֶׁת׃

פ

deszka és ezüst talpaik: tizenhat talp: két-két talp egy deszka
31 alatt. És csinála reteszeket sittimfából; öt reteszt a hajlék egyik oldalának desz-
32 kái számára. És öt reteszt a hajlék második oldalának deszkái számára, és öt reteszt a hajlék nyugati oldalfalának
33 deszkái számára. És csinálá a középső reteszt, mely futott a deszkák közepén az egyik
34 végtől a másik végig. És a deszkákat bevonta aranynyal és karikáikat csinálta aranyból, melyek tokok gyanánt szolgáltak a reteszeknek; és bevoná a reteszeket aran-
35 nyal. És készíté a kárpitot égkék és biborpiros és karmazsinszínű és hatszorfont fonálból; műtakács munkájával
36 készítette azt, kerûbhokkal. És készíte annak számára négy oszlopot sittimfából és bevoná azokat aranynyal, horgaikat aranyból; és önte ne-
37 gykik négy ezüst talpot. És készíte egy választófüggönyt a sátor bejáratának égkék és biborpiros és karmazsinszínű és hatszorfont fonálból, himző
38 munkával; és öt oszlopát és ezeknek a horgait. És bevonta fejeiket és abroncsaikat aranynyal, öt talpát pedig (csinálta) rézből.

במחברת. V. ö. felj. 26, 4. (33) לברח inf. kál, annyit jelent, mintha lenne: להבריח (a hifilben). V. ö. feljebb 26, 28.

XXXVII. FEJEZET.

A szekrény (1—5), *ennek födele* (6—9), *az asztal* (10—15) *és a rajta levő szerek* (16), *a gyertyatartó* (17—22) *és a hozzá tartozó eszközök* (23—24), *a fűszerek oltára* (25—28) *és a kenetolaj és a fűszerek elkészítése* (29).

א לז וַיַּעַשׂ בְּצַלְאֵל אֶת־הָאָרֹן
עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכּוֹ
וְאַמָּה וָחֵצִי רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי
ב קֹמָתוֹ׃ וַיְצַפֵּהוּ זָהָב טָהוֹר מִבַּיִת
וּמִחוּץ וַיַּעַשׂ לוֹ זֵר זָהָב סָבִיב׃
ג וַיִּצֹק לוֹ אַרְבַּע טַבְּעֹת זָהָב עַל
אַרְבַּע פַּעֲמֹתָיו וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת
עַל־צַלְעוֹ הָאֶחָת וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת
ד עַל־צַלְעוֹ הַשֵּׁנִית׃ וַיַּעַשׂ בַּדֵּי
עֲצֵי שִׁטִּים וַיְצַף אֹתָם זָהָב׃
ה וַיָּבֵא אֶת־הַבַּדִּים בַּטַּבָּעֹת עַל
צַלְעֹת הָאָרֹן לָשֵׂאת אֶת־הָאָרֹן׃
ו וַיַּעַשׂ כַּפֹּרֶת זָהָב טָהוֹר אַמָּתַיִם
וָחֵצִי אָרְכָּהּ וְאַמָּה וָחֵצִי רָחְבָּהּ׃
ז וַיַּעַשׂ שְׁנֵי כְרֻבִים זָהָב מִקְשָׁה
עָשָׂה אֹתָם מִשְּׁנֵי קְצוֹת הַכַּפֹּרֶת׃
ח כְּרוּב אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה וּכְרוּב־
אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה מִן־הַכַּפֹּרֶת
עָשָׂה אֶת־הַכְּרֻבִים מִשְּׁנֵי
ט קְצוֹתָו׃ וַיִּהְיוּ הַכְּרֻבִים פֹּרְשֵׂי
כְנָפַיִם לְמַעְלָה סֹכְכִים בִּכְנָפֵיהֶם
עַל־הַכַּפֹּרֶת וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל־
אָחִיו אֶל־הַכַּפֹּרֶת הָיוּ פְּנֵי
י הַכְּרֻבִים׃ פ וַיַּעַשׂ אֶת־הַשֻּׁלְחָן
עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּתַיִם אָרְכּוֹ וְאַמָּה

1 És készíté Beczalêl a szek-
rényt sittimfából; két és fél
könyök hossza és egy és egy
fél könyök szélessége és egy
és egy fél könyök magassága.
2 És bevoná azt tiszta arany-
nyal, belül és kivül; és csinála
neki arany koszorút köröskö-
3 rül. És önte neki négy arany
gyűrűt, négy szögletére; és
pedig két gyűrűt az egyik
oldalán és két gyűrűt a má-
4 sik oldalán, és csinála a ruda-
kat sittimfából, és bevoná
5 azokat aranynyal. És belebo-
csátá a rudakat a gyűrűkbe, a
szekrény oldalain, hogy hor-
6 dozhassák a szekrényt. És ké-
szíte födelet tiszta aranyból,
két és fél könyök hossza, és
egy és egy fél könyök szélés-
7 sége. És készíte két kerûbhot
aranyból; vert aranyból ké-
szítette azokat, a födél két szé-
8 léből. Egy kerûbhot az egyik
szélén innen, és a másik ke-
rûbhot a másik szélén onnan;
ki a födélből készítette a ke-
rûbhokat mind a két széléből.
9 És a kerûbhok valának fölfelé
kiterjesztett szárnyakkal, be-
födvén szárnyaikkal a födelet
és orczáik egymásnak átellenében, a födél felé voltak a kerûbhok or-
10 czái. És készíté az asztalt sittimfából; két könyök hossza, és egy kö-

א רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ: וַיִּצַף
אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר וַיַּעַשׂ לוֹ זֵר
ב זָהָב סָבִיב: וַיַּעַשׂ לוֹ מִסְגֶּרֶת
טֹפַח סָבִיב וַיַּעַשׂ זֵר־זָהָב
ג לְמִסְגַּרְתּוֹ סָבִיב: וַיִּצֹק לוֹ אַרְבַּע
טַבְּעֹת זָהָב וַיִּתֵּן אֶת־הַטַּבָּעֹת
עַל אַרְבַּע הַפֵּאֹת אֲשֶׁר לְאַרְבַּע
ד רַגְלָיו: לְעֻמַּת הַמִּסְגֶּרֶת הָיוּ
הַטַּבָּעֹת בָּתִּים לַבַּדִּים לָשֵׂאת
ה אֶת־הַשֻּׁלְחָן: וַיַּעַשׂ אֶת־הַבַּדִּים
עֲצֵי שִׁטִּים וַיְצַף אֹתָם זָהָב
ו לָשֵׂאת אֶת־הַשֻּׁלְחָן: וַיַּעַשׂ אֶת־
הַכֵּלִים | אֲשֶׁר עַל־הַשֻּׁלְחָן אֶת־
קְעָרֹתָיו וְאֶת־כַּפֹּתָיו וְאֶת מְנַקִּיֹּתָיו
וְאֶת־הַקְּשָׂוֹת אֲשֶׁר יֻסַּךְ בָּהֶן
ז זָהָב טָהוֹר: פ ששי וַיַּעַשׂ
אֶת־הַמְּנֹרָה זָהָב טָהוֹר מִקְשָׁה
עָשָׂה אֶת־הַמְּנֹרָה יְרֵכָהּ וְקָנָהּ
גְּבִיעֶיהָ כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ מִמֶּנָּה
ח הָיוּ: וְשִׁשָּׁה קָנִים יֹצְאִים מִצִּדֶּיהָ
שְׁלֹשָׁה | קְנֵי מְנֹרָה מִצִּדָּהּ
הָאֶחָד וּשְׁלֹשָׁה קְנֵי מְנֹרָה
ט מִצִּדָּהּ הַשֵּׁנִי: שְׁלֹשָׁה גְבָעִים
מְשֻׁקָּדִים בַּקָּנֶה הָאֶחָד כַּפְתֹּר
וָפֶרַח וּשְׁלֹשָׁה גְבָעִים מְשֻׁקָּדִים
בְּקָנֶה אֶחָד כַּפְתֹּר וָפָרַח כֵּן
לְשִׁשֶּׁת הַקָּנִים הַיֹּצְאִים מִן־

nyök szélessége, és egy fél kö-
11 nyök magassága. És bevoná azt
tiszta aranynyal, és készíte
neki arany koszorút köröskö-
12 rül. És készíte neki tenyérnyi
keretet köröskörül; és készíte
arany koszorút keretének kö-
13 röskörül. És önte neki négy
arany gyűrűt, és illeszté a
gyűrűket a négy lábának négy
14 szögletére. A keret irányában
voltak a gyűrűk, tokok gya-
nánt a rudaknak, hogy hor-
15 dozhassák az asztalt. És ké-
szíté a rudakat sittimfából és
bevoná azokat aranynyal, hogy
16 hordozzák az asztalt. És ké-
szíté az edényeket, melyek
valának az asztalon: tálait és
csészéit, és tisztító- és fedő
csöveit, a melyekkel be volt
17 födve, tiszta aranyból. És ké-
szíté a gyertyatartót tiszta
aranyból: vert aranyból ké-
szítette a gyertyatartót. Szá-
ra és csöve, kelyhei, gombjai
18 és virágjai egyből voltak. És
hat cső kijön vala oldalaiból:
a gyertyatartó három csöve
az egyik oldalából, és a gyer-
tyatartó három csöve a másik
19 oldalából. Három mandola-
alakú kehely az egyik csövön,
gomb és virág, és három
mandolaalakú kehely a másik csövön, gomb és virág;
ekképen mind a hat csövön, melyek kijönnek *vala* a gyer-

כ חַמְּנֹרָה׃ וּבַמְּנֹרָה אַרְבָּעָה גְבִעִים
מְשֻׁקָּדִים כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ׃
כא וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה
וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה
וְכַפְתֹּר תַּחַת־שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה
לְשִׁשֶּׁת הַקָּנִים הַיֹּצְאִים מִמֶּנָּה׃
כב כַּפְתֹּרֵיהֶם וּקְנֹתָם מִמֶּנָּה הָיוּ
כֻּלָּהּ מִקְשָׁה אַחַת זָהָב טָהוֹר׃
כג וַיַּעַשׂ אֶת־נֵרֹתֶיהָ שִׁבְעָה
וּמַלְקָחֶיהָ וּמַחְתֹּתֶיהָ זָהָב טָהוֹר׃
כד כִּכַּר זָהָב טָהוֹר עָשָׂה אֹתָהּ וְאֶת
כה כָּל־כֵּלֶיהָ׃ פ וַיַּעַשׂ אֶת־מִזְבַּח
הַקְּטֹרֶת עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּה אָרְכּוֹ
וַאֲמָה רָחְבּוֹ רָבוּעַ וְאַמָּתַיִם
כו קֹמָתוֹ מִמֶּנּוּ הָיוּ קַרְנֹתָיו׃ וַיִּצַף
אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר אֶת־גַּגּוֹ וְאֶת־
קִירֹתָיו סָבִיב וְאֶת־קַרְנֹתָיו וַיַּעַשׂ
כז לוֹ זֵר זָהָב סָבִיב׃ וּשְׁתֵּי טַבְּעֹת
זָהָב עָשָׂה־לוֹ | מִתַּחַת לְזֵרוֹ
עַל שְׁתֵּי צַלְעֹתָיו עַל שְׁנֵי צִדָּיו
לְבָתִּים לְבַדִּים לָשֵׂאת אֹתוֹ
כח בָּהֵם׃ וַיַּעַשׂ אֶת־הַבַּדִּים עֲצֵי
כט שִׁטִּים וַיְצַף אֹתָם זָהָב׃ וַיַּעַשׂ
אֶת־שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה קֹדֶשׁ וְאֶת־
קְטֹרֶת הַסַּמִּים טָהוֹר מַעֲשֵׂה
רֹקֵחַ׃ ם שביעי

20 tyatartóból. Magán pedig a gyertyatartón négy mandola-alakú kehely, gombjai és vi-
21 rágjai. És egy gomb a belőle kiágazó két cső alatt, és egy gomb a belőle kiágazó két cső alatt, és ismét egy gomb a belőle kiágazó két cső alatt; és így a hat csőnek, melyek
22 kiágaznak *vala* belőle. Gombjaik és csöveik egyből voltak; egészen vert aranyból: egy
23 darab tiszta aranyból. És készíté lámpáit, hetet, és hamvevőit és serpenyőit tiszta
24 aranyból. Egy kikkâr tiszta aranyból készítette azt és
25 minden edényeit. És készíté a füstölőszerek oltárát sittimfából, egy könyök hossza és egy könyök szélessége: négyszögletes, és két könyök magassága; szarvai
26 belőle voltak. És bevoná azt tiszta aranynyal, tetejét és falait köröskörül, és szarvait, és csinála neki arany koszorút
27 köröskörül. És két arany gyűrűt készített neki, koszorúja alatt a két szélére, a két oldalán, tokok gyanánt, a rudak számára, hogy azt hordozhas-
28 sák azokkal. És megcsinálá a
29 rudakat sittimfából és bevoná azokat aranynyal. És készíté a szentség kenetolaját és a tiszta füstölőszereket vegyítő munkával.

XXXVIII. FEJEZET.

Az égőáldozat oltára (1—2) *és edényei* (3—7). *A mosdómedencze* (8). *Az udvar hálófüggönyei, oszlopai és szegei* (9—20) *A leviták szolgálata Ithámár felügyelete alatt* (21). *Becsálél és Óholiábh a hajlék mesterei* (22—23). *A felajánlott arany és ezüst súlya és feldolgozása* (24—31)

א לח וַיַּעַשׂ אֶת־מִזְבַּח הָעֹלָה
עֲצֵי שִׁטִּים חָמֵשׁ אַמּוֹת אָרְכּוֹ
וְחָמֵשׁ אַמּוֹת רָחְבּוֹ רָבוּעַ וְשָׁלֹשׁ
ב אַמּוֹת קֹמָתוֹ: וַיַּעַשׂ קַרְנֹתָיו עַל
אַרְבַּע פִּנֹּתָיו מִמֶּנּוּ הָיוּ קַרְנֹתָיו
ג וַיְצַף אֹתוֹ נְחֹשֶׁת: וַיַּעַשׂ אֶת־
כָּל־כְּלֵי הַמִּזְבֵּחַ אֶת־הַסִּירֹת
וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־הַמִּזְרָקֹת אֶת־
הַמִּזְלָגֹת וְאֶת־הַמַּחְתֹּת כָּל־כֵּלָיו
ד עָשָׂה נְחֹשֶׁת: וַיַּעַשׂ לַמִּזְבֵּחַ
מִכְבָּר מַעֲשֵׂה רֶשֶׁת נְחֹשֶׁת
תַּחַת כַּרְכֻּבּוֹ מִלְמַטָּה עַד־חֶצְיוֹ:
ה וַיִּצֹק אַרְבַּע טַבָּעֹת בְּאַרְבַּע
הַקְצָוֹת לְמִכְבַּר הַנְּחֹשֶׁת בָּתִּים
ו לַבַּדִּים: וַיַּעַשׂ אֶת־הַבַּדִּים
עֲצֵי שִׁטִּים וַיְצַף אֹתָם נְחֹשֶׁת:
ז וַיָּבֵא אֶת־הַבַּדִּים בַּטַּבָּעֹת עַל
צַלְעֹת הַמִּזְבֵּחַ לָשֵׂאת אֹתוֹ
בָּהֶם נָבוּב לֻחֹת עָשָׂה אֹתוֹ: ס
ח וַיַּעַשׂ אֶת הַכִּיֹּר נְחֹשֶׁת וְאֶת

1 És készíté az égőáldozat oltárát sittimfából, öt könyök hossza, és öt könyök szélessége: négyszögletes, és
2 három könyök magassága. És megcsinálá szarvait a négy szögletére, szarvai belőle voltak; és bevoná azt rézzel. És
3 elkészíté az oltár minden edényeit, a fazekakat és a lapátokat és a medenczéket, a villákat és a serpenyőket; minden edényeit rézből készítette el. És csinála az oltárnak rostélyt, a háló munkája
4 szerint, rézből, kerítésén alúl, fele magasságáig. És önte
5 négy gyűrűt, a négy szélén, a rézrostélynak, tokok gyanánt
6 a rudaknak. És megcsinálá a rúdakat sittimfából, és bevoná azokat rézzel, és beleereszté a rudakat a gyűrűkbe
7 az oltár oldalain, hogy azt hordozzák azokkal; táblákból
8 üresnek csinálta azt. És megcsinálá a mosdómedenczét rézből és alapzatát rézből; az

---

(1) מזבח העלה, V. ö. feljebb 27, 1., a hol csak (נחשת) מזבח-nak neveztetik, de mely ugyanaz. (4) כרכבו ragozott főnév כֶּרֶב. (L. felj. 27, 5.)-ból. A dáges a ב-ben mutat רכב-ból való származására. V. ö. felj. 18, 16. (8) במראת הצבאת, értsd: במראת הנשים הצבאת וגו', *az egybegyülekező hölgyek érczтükreiből* stb. במראת annyi mint מַרְאֹת. V. ö. alább 38, 30. és még más

כַּנּוֹ נְחֹשֶׁת בְּמַרְאֹת הַצֹּבְאֹת
אֲשֶׁר צָבְאוּ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: ס
ט וַיַּעַשׂ אֶת־הֶחָצֵר לִפְאַת | נֶגֶב
תֵּימָנָה קַלְעֵי הֶחָצֵר שֵׁשׁ מָשְׁזָר
י מֵאָה בָּאַמָּה: עַמּוּדֵיהֶם עֶשְׂרִים
וְאַדְנֵיהֶם עֶשְׂרִים נְחֹשֶׁת וָוֵי
הָעַמּוּדִים וַחֲשֻׁקֵיהֶם כָּסֶף:
יא וְלִפְאַת צָפוֹן מֵאָה בָאַמָּה
עַמּוּדֵיהֶם עֶשְׂרִים וְאַדְנֵיהֶם
עֶשְׂרִים נְחֹשֶׁת וָוֵי הָעַמּוּדִים
יב וַחֲשֻׁקֵיהֶם כָּסֶף: וְלִפְאַת־יָם
קְלָעִים חֲמִשִּׁים בָּאַמָּה עַמּוּדֵיהֶם
עֲשָׂרָה וְאַדְנֵיהֶם עֲשָׂרָה וָוֵי
הָעַמָּדִים וַחֲשֻׁקֵיהֶם כָּסֶף:
יג וְלִפְאַת קֵדְמָה מִזְרָחָה חֲמִשִּׁים
יד בָּאַמָּה: קְלָעִים חֲמֵשׁ־עֶשְׂרֵה
אַמָּה אֶל־הַכָּתֵף עַמּוּדֵיהֶם
שְׁלֹשָׁה וְאַדְנֵיהֶם שְׁלֹשָׁה:
טו וְלַכָּתֵף הַשֵּׁנִית מִזֶּה וּמִזֶּה לְשַׁעַר
הֶחָצֵר קְלָעִים חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה
עַמֻּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאַדְנֵיהֶם
טז שְׁלֹשָׁה: כָּל־קַלְעֵי הֶחָצֵר סָבִיב
יז שֵׁשׁ מָשְׁזָר: וְהָאֲדָנִים לָעַמֻּדִים
נְחֹשֶׁת וָוֵי הָעַמּוּדִים וַחֲשֻׁקֵיהֶם
כֶּסֶף וְצִפּוּי רָאשֵׁיהֶם כֶּסֶף וְהֵם

egybesereglő hölgyek érctükreiből, kik összesereglettek a találkozás sátránok bejáratán. 9 És megcsinálá az udvart a déli oldal felől: az udvar hálófüggönyeit hatszorfont fonálból, száz könyöknyit; 10 oszlopaikat, huszat, és talpaikat, huszat, rézből; az oszlopok horgait pedig és abroncsait ezüstből. 11 És az északi oldal felől száz könyöknyit, oszlopaikat, huszat, és talpaikat, huszat, rézből; oszlopaik horgait pedig és abroncsaikat ezüstből. 12 És a nyugati oldal felől ötven könyöknyi hálófüggönyöket, oszlopaikat, tizet, és talpaikat, tizet; oszlopaik horgonyait pedig és 13 abroncsait ezüstből. És a napkeleti oldal felől ötven könyök-14 nyit: Tizenöt könyöknyi hálófüggönyöket oldalvást; oszlopaikat, hármat, és talpaikat, 15 hármat; és a másik oldalán innen és onnan az udvar kapuján tizenöt könyöknyi hálófüggönyöket; oszlopaikat, hármat, 16 és talpaikat, hármat. Az udvar minden hálófüggönyeit körös-körül hatszorfont fonálból.

17 És a talpakat az oszlopok számára rézből, az oszlopok horgait pedig és abroncsaikat ezüstből, és fejeik borítékát ezüstből; és azok át voltak

---

helyen, a hol a ב a מ viszonyító értelmében használtatik. צְרָאָה (töve: ראה) tükröt jelent, melyet akkori időben palérozott rézből készítettek. Ezeket felajánlották a héber asszonyok a mosdómedencze készítésére; הִצְבִּאת

fogva ezüst abroncsokkal, az
18 udvar oszlopai mind. És a választó függönyt az udvar kapuján himző munkával, égkék és biborpiros és karmazsinszínű hatszorfont fonálból; húsz könyök hossza, és magassága széltében öt könyök, az udvar hálófüggönyei irá-
19 nyában. És oszlopaikat, négyet, és talpaikat, négyet, rézből; horgaikat pedig ezüstből, és fejeik borítékát és ab-
20 roncsaikat ezüstből. És minden szegeket a hajlék és az udvar számára köröskörül réz-
21 ből. Ezek a számláltak a hajléknál, a bizonyság hajlékánál, melyek számláltattak Mózes parancsolata szerint. A leviták szolgálata, Ithámárnak, Áron, a főpap fiának
22 keze alatt. És Beczálêl, Urî fia, ki Chûr fia vala, Juda törzséből, elkészítette mindazokat, a miket az Örökkévaló parancsolt
23 Mózesnek. És vele együtt Oholiâbh, Achiszámâkh fia, Dân törzséből,

מְחֻשָּׁקִים כֶּסֶף כֹּל עַמְּדֵי הֶחָצֵר׃
יח מפטיר וּמָסַךְ שַׁעַר הֶחָצֵר מַעֲשֵׂה
רֹקֵם תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת
שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר וְעֶשְׂרִים אַמָּה
אֹרֶךְ וְקוֹמָה בְרֹחַב חָמֵשׁ אַמּוֹת
יט לְעֻמַּת קַלְעֵי הֶחָצֵר׃ וְעַמֻּדֵיהֶם
אַרְבָּעָה וַאדְנֵיהֶם אַרְבָּעָה נְחֹשֶׁת
וָוֵיהֶם כֶּסֶף וְצִפּוּי רָאשֵׁיהֶם
כ וַחֻשְׁקֵיהֶם כָּסֶף׃ וְכָל־הַיְתֵדֹת
לַמִּשְׁכָּן וְלֶחָצֵר סָבִיב נְחֹשֶׁת׃

פְּקוּדֵי.

כא אֵלֶּה פְקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן
הָעֵדֻת אֲשֶׁר פֻּקַּד עַל־פִּי מֹשֶׁה
עֲבֹדַת הַלְוִיִּם בְּיַד אִיתָמָר בֶּן־
כב אַהֲרֹן הַכֹּהֵן׃ וּבְצַלְאֵל בֶּן־אוּרִי
בֶּן־חוּר לְמַטֵּה יְהוּדָה עָשָׂה
אֵת כָּל־אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־
כג מֹשֶׁה׃ וְאִתּוֹ אָהֳלִיאָב בֶּן־
אֲחִיסָמָךְ לְמַטֵּה־דָן חָרָשׁ וְחֹשֵׁב

---

pedig part. kál צָבָא-ból, melynek alapjelentése: *összesereglení*, ebből aztán צָבָא (összesereglett) hadsereg. (18) מסך שער החצר. מָסָךְ függő alakja מָסַךְ-nak: A קמץ a מ alatt mindazáltal nem változik, mert pótló. L. felj. 35, 15. לעמת e helyen nem *hely*határozó, hanem az *irányt* fejezi ki. L. a fordítást. (21) פְּקוּדֵי, függő alakja פְּקוּדִים (part. kál)-nak; nem tévesztendő össze פְּקוּדֵי (függő alakja פְּקוּדִים-nak) szóval, mely egyenlő származású ugyan, de nem egyenlő jelentésű פְּקֻדֵי szóval.—Ugyanis פְּקוּדִים *rendeleteket*, פְּקוּדֵי pedig *számláltakat* jelent, akár emberekre, akár tárgyakra vonatkozólag. E helyen az arany, ezüst és egyéb felajánlott tárgyakról történt beszámolásra vonatkozik.—משכן העדת, ez értelmezője az előtte álló המשכן-nak; עבדת הלוים pedig a fentebbi פקודי המשכן-hoz tartozik, oly értelemben: a dolgok beszámolása, melyek a leviták tisztjéhez tartoztak, kik Ithámár felügyelete alatt álltak.

וְרֹקֶם בַּתְּכֵלֶת וּבָאַרְגָּמָן
וּבְתוֹלַעַת הַשָּׁנִי וּבַשֵּׁשׁ׃ ס
כד כָּל־הַזָּהָב הֶעָשׂוּי לַמְּלָאכָה
בְּכֹל מְלֶאכֶת הַקֹּדֶשׁ וַיְהִי | זְהַב
הַתְּנוּפָה תֵּשַׁע וְעֶשְׂרִים כִּכָּר
וּשְׁבַע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים שֶׁקֶל
כה בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ׃ וְכֶסֶף פְּקוּדֵי
הָעֲדָה מְאַת כִּכָּר וְאֶלֶף וּשְׁבַע
מֵאוֹת וַחֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים שֶׁקֶל
כו בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ׃ בֶּקַע לַגֻּלְגֹּלֶת
מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ
לְכֹל הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִים מִבֶּן
עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה לְשֵׁשׁ־
מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים
כז וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים׃ וַיְהִי
מְאַת כִּכַּר הַכֶּסֶף לָצֶקֶת אֶת
אַדְנֵי הַקֹּדֶשׁ וְאֶת אַדְנֵי הַפָּרֹכֶת
מְאַת אֲדָנִים לִמְאַת הַכִּכָּר כִּכָּר
כח לָאָדֶן׃ וְאֶת־הָאֶלֶף וּשְׁבַע
הַמֵּאוֹת וַחֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים עָשָׂה

kő- és fametsző, takács és himző égkék és biborpiros, és karmazsinszinű fonalon, és
24 finom vásznon. Az összes arany, mely feldolgoztatott a szentség minden munkája elkészítésénél; — vala tehát a felajánlott arany huszonkilencz kikkâr és hétszázharmincz sêkel a szentség se-
25 kele szerint. És a közönség számláltjaitól(felajánlott)ezüst: száz kikkâr, és ezer hétszáz és hetvenöt sêkel a szent-
26 ség sekele szerint. Egy bêká fejenkint, fél sêkel a szentség sekele szerint, mindenkitől, ki átment a számláltakkal, húsz évestől és fölül, a hatszázezer és háromezer öt-
27 száz és ötventől. És a száz kikkâr ezüst fordíttatott, hogy belőle öntsék a szentség talpait és a kárpit talpait: száz talp a száz kikkârból,
28 egy talp egy kikkâr; és az ezer hétszáz és hetvenöt sêkelből készített horgonyokat

---

L. a fordítást. (24) כל הזהב העשוי למלאכה בכל מלאכת הקדש. Ez a hangjegy (נגינה) által a következőtől egészen elválasztott mondat úgy értendő, hogy mindenek előtt számot adván a feldolgozott aranyról, azt találták, hogy annak összege volt 29 kikkâr és 730 sêkel, = (mivel egy kikkâr = 3000 sêkel) 75,730 „sêkel“ - lel. (25) וכסף וגו׳, *és az ezüst* stb., összesen: 100 kikkâr (= 300,000 sêkel) és 775 sêkel = 300,775 sêkel, = 603,550 fél sêkel, *Israel húsz esztendős fiai száma.* (V. ö. M. IV. 2, 32.), kik közől mindenki egy fél sêkelt adott váltságdijul. L. felj. 30, 12—16. (26) בקע főnév, בָּקַע (hasítani)-ból, azért: בֶּקַע (annyi mint מחצית) *fél* (sêkel). V. ö. felj. 30, 13. (27) לצקת, inf. kál ל viszonyítóval, töve: יָצַק (önt). (30) בה,

וָוִים לָעַמּוּדִים וְצִפָּה רָאשֵׁיהֶם
כט וְחִשַּׁק אֹתָם: וּנְחֹשֶׁת הַתְּנוּפָה
שִׁבְעִים כִּכָּר וְאַלְפַּיִם וְאַרְבַּע־
ל מֵאוֹת שָׁקֶל: וַיַּעַשׂ בָּהּ אֶת־
אַדְנֵי פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת
מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת וְאֶת־מִכְבַּר
הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר־לוֹ וְאֵת כָּל־כְּלֵי
לא הַמִּזְבֵּחַ: וְאֶת־אַדְנֵי הֶחָצֵר סָבִיב
וְאֶת־אַדְנֵי שַׁעַר הֶחָצֵר וְאֶת
כָּל־יִתְדֹת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־כָּל־
יִתְדֹת הֶחָצֵר סָבִיב:

az oszlopoknak; és fejeiket bevonta, és abroncsolta azokat.
29 És a felajánlott réz: hetven kikkâr, és kétezer négyszáz sê-
30 kel. És megcsinálá belőle a talpakat a találkozás sátrának bejáratán és a réz oltárt, és a hozzávaló rézrostélyt, és
31 az oltár minden edényeit, és az udvar talpait körüskörül, és az udvar kapujának talpait, és a hajlék minden szegeit, és az udvar minden szegeit körüskörül.

XXXIX. FEJEZET.

A szentség ruhái (1), *a palást* (2—7), *a melldísz* (8—21), *a felöltő* (22—26), *a köntös, a csalma és az öv* (27—29) *és az arany lemez elkészítése* (30—32). *A szent munka átadása és fölülvizsgálása* (33—43).

א לט וּמִן־הַתְּכֵלֶת וְהָאַרְגָּמָן
וְתוֹלַעַת הַשָּׁנִי עָשׂוּ בִגְדֵי־שָׂרָד
לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ וַיַּעֲשׂוּ אֶת־בִּגְדֵי
הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: פ לוי
ב וַיַּעַשׂ אֶת־הָאֵפֹד זָהָב תְּכֵלֶת
וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ
ג מָשְׁזָר: וַיְרַקְּעוּ אֶת־פַּחֵי הַזָּהָב
וְקִצֵּץ פְּתִילִם לַעֲשׂוֹת בְּתוֹךְ
הַתְּכֵלֶת וּבְתוֹךְ הָאַרְגָּמָן וּבְתוֹךְ

1 És az égkék, és a biborpiros és karmazsinszínű fonálból készítették a hálóféle takaró ruhákat szolgálatra a szentségben; és elkészíték a szentség ruháit, melyek valának Áron számára, a mint az Örökkévaló megparancsolta Mózes-
2 nek. És elkészíté a palástot, arany, égkék és biborpiros és karmazsinszínű hatszorfont
3 fonálból. És kinyujták az arany lemezeket és metélt szállakat, hogy feldolgozhassák az égkék és a biborpiros

---

vonatkozik a נחשת התנופה-ra, az előbbi versben, oly értelemben mint ממנה L felj. 8. v.

(3) וירקעו fut. conv. pi. רָקַע (kiterjeszteni)-ból, azért: וירקעו *és kinyujták.* — וקציץ פתילם וגו׳, *és metélt szálakat* stb. t. i. a kinyujtott arany lemezekből aranyszálakat készített, hogy azokból és az égkék és biborszínű

תוֹלַעַת הַשָּׁנִי וּבְתוֹךְ הַשֵּׁשׁ
ד מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב: כְּתֹפֶת עָשׂוּ־לוֹ
4 חֹבְרֹת עַל־שְׁנֵי קְצוֹתָו חֻבָּר:
ה וְחֵשֶׁב אֲפָדָתוֹ אֲשֶׁר עָלָיו מִמֶּנּוּ
5 הוּא כְּמַעֲשֵׂהוּ זָהָב תְּכֵלֶת
וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ
מָשְׁזָר כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־
ז מֹשֶׁה: ס וַיַּעֲשׂוּ אֶת־אַבְנֵי
הַשֹּׁהַם מֻסַבֹּת מִשְׁבְּצֹת זָהָב
מְפֻתָּחֹת פִּתּוּחֵי חוֹתָם עַל־
ז שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיָּשֶׂם אֹתָם
6 עַל־כִּתְפֹת הָאֵפֹד אַבְנֵי זִכָּרוֹן
לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
ח אֶת־מֹשֶׁה: פ וַיַּעַשׂ אֶת־הַחֹשֶׁן
7 מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב כְּמַעֲשֵׂה אֵפֹד
זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת
ט שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר: רָבוּעַ הָיָה
כָּפוּל עָשׂוּ אֶת־הַחֹשֶׁן זֶרֶת
אָרְכּוֹ וְזֶרֶת רָחְבּוֹ כָּפוּל:
י וַיְמַלְאוּ־בוֹ אַרְבָּעָה טוּרֵי אָבֶן
טוּר אֹדֶם פִּטְדָה וּבָרֶקֶת הַטּוּר
יא הָאֶחָד: וְהַטּוּר הַשֵּׁנִי נֹפֶךְ סַפִּיר
יב וְיָהֲלֹם: וְהַטּוּר הַשְּׁלִישִׁי לֶשֶׁם

és a karmazsinszínű és a hatszorfont fonállal, műtakács
4 munkájával. Vállszallagokat készítettek számára, hozzákapcsolva: a két végén kap-
5 csoltatott hozzá. És az átfogó szorítója, mely vala rajta, vele egyből volt készítve, munkája szerint: arany, égkék és biborpiros és karmazsinszínű és hatszorfont fonálból, a mint az Örökkévaló megparancsolta volt Mózes-
6 nek. És készíték a sohámköveket, körülvéve arany koczkákkal; pecsétmetszés szerint metszve, Izrael gyermekeinek nevei szerint. És he-
7 lyezé azokat a palást vállszallagaira, emlékezetkövei Izrael gyermekeinek; a mint az Örökkévaló megparancsolta
8 volt Mózesnek. És készíté a melldíszt, műtakács munkájával, a palást munkája szerint: arany, égkék és biborpiros és karmazsinszínű és
9 hatszorfont fonálból. Négyszögű volt, behajtva csinálták a melldíszt; egy araszny
10 hosszát és egy araszny szélességét, behajtva. És foglalának abba négy sor követ; egy sor vala: ôdem, pitedâh
11 és bârêketh; ez az első sor. És a második sor: nôfekh,
12 száppîr és jáhalôm. És a harmadik sor: lêsem, sebhô és

selyem fonálból egy szövetet készítsen. (4) על שני קצתיו חבר, *a két végén kapcsoltatott hozzá:* חֻבָּר vonatkozik האפד-ra a 2. vers elején. (5) וחשב אפדתו וגו׳. Ennek és a következő (5—27) verseknek nyelvi és tárgyi magyarázatát

יג שְׁבוֹ וְאַחְלָמָה: וְהַטּוּר הָרְבִיעִי
תַּרְשִׁישׁ שֹׁהַם וְיָשְׁפֵּה מוּסַבֹּת
מִשְׁבְּצֹת זָהָב בְּמִלּוּאֹתָם:
יד וְהָאֲבָנִים עַל־שְׁמֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
הֵנָּה שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עַל־שְׁמֹתָם
פִּתּוּחֵי חֹתָם אִישׁ עַל־שְׁמוֹ
טו לִשְׁנֵים עָשָׂר שָׁבֶט: וַיַּעֲשׂוּ עַל־
הַחֹשֶׁן שַׁרְשֹׁרֹת גַּבְלֻת מַעֲשַׂת
טז עֲבֹת זָהָב טָהוֹר: וַיַּעֲשׂוּ שְׁתֵּי
מִשְׁבְּצֹת זָהָב וּשְׁתֵּי טַבְּעֹת
זָהָב וַיִּתְּנוּ אֶת־שְׁתֵּי הַטַּבָּעֹת
יז עַל־שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן: וַיִּתְּנוּ
שְׁתֵּי הָעֲבֹתֹת הַזָּהָב עַל־שְׁתֵּי
יח הַטַּבָּעֹת עַל־קְצוֹת הַחֹשֶׁן: וְאֵת
שְׁתֵּי קְצוֹת שְׁתֵּי הָעֲבֹתֹת נָתְנוּ
עַל־שְׁתֵּי הַמִּשְׁבְּצֹת וַיִּתְּנֵם עַל־
כִּתְפֹת הָאֵפֹד אֶל־מוּל פָּנָיו:
יט וַיַּעֲשׂוּ שְׁתֵּי טַבְּעֹת זָהָב וַיָּשִׂימוּ
עַל־שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן עַל־שְׂפָתוֹ
אֲשֶׁר אֶל־עֵבֶר הָאֵפֹד בָּיְתָה:
כ וַיַּעֲשׂוּ שְׁתֵּי טַבְּעֹת זָהָב וַיִּתְּנֵם
עַל־שְׁתֵּי כִתְפֹת הָאֵפֹד מִלְמַטָּה
מִמּוּל פָּנָיו לְעֻמַּת מַחְבַּרְתּוֹ מִמַּעַל
כא לְחֹשֶׁב הָאֵפֹד: וַיִּרְכְּסוּ אֶת־
הַחֹשֶׁן מִטַּבְּעֹתָיו אֶל־טַבְּעֹת
הָאֵפֹד בִּפְתִיל תְּכֵלֶת לִהְיֹת
עַל־חֵשֶׁב הָאֵפֹד וְלֹא־יִזַּח הַחֹשֶׁן
מֵעַל הָאֵפֹד כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה

13 áchlâmáh. És a negyedik sor: társîs, sôhám és jósefèh; körülvéve arany koczkáktól, fogla-
14 lásuk helyén. És a kövek Izrael gyermekeinek nevei szerint valának, tizenketten, neveik száma szerint: pecsétmetszés, mindegyik nevére. a
15 tizenkét nemzetség szerint. És csinálának a melldíszre csomós lánczocskákat, font mun-
16 kával, tiszta aranyból. És csinálának két aranykoczkát és két arany gyűrűt; és elhelyezék a két gyűrűt a melldisz
17 két végére. És adák a két font arany lánczocskát a két gyű-
18 rűbe a melldisz végein; és a két font lánczocskának (másik) két végét helyezték a két koczkára; és helyezék azokat a palást vállszalagai-
19 ra, elölről. És csinálának két arany gyűrűt és helyezék a melldisz két végére, azon a szélén, mely a palást oldala
20 felé vala, belülről. És csinálának két arany gyűrűt és helyezék azokat a palást két vállszalagára, alúl, eleje felől, illeszkedése táján, a palást
21 szorítóján fölül. És egybeköték a melldiszt gyűrűinél fogva a palást gyűrűihez egy égkék zsinórral, hogy legyen a palást szorítója fölött, és hogy el ne mozdíttassék a melldisz a palást fölül; a mint megparancsolta volt

כב אֶת־מִשֶּׁה׃ פ שלישי וַיַּעַשׂ
אֶת־מְעִיל הָאֵפֹד מַעֲשֵׂה אֹרֶג
כג כְּלִיל תְּכֵלֶת׃ וּפִי־הַמְּעִיל בְּתוֹכוֹ
כְּפִי תַחְרָא שָׂפָה לְפִיו סָבִיב
כד לֹא יִקָּרֵעַ׃ וַיַּעֲשׂוּ עַל־שׁוּלֵי
הַמְּעִיל רִמֹּנֵי תְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן
כה וְתוֹלַעַת שָׁנִי מָשְׁזָר׃ וַיַּעֲשׂוּ
פַּעֲמֹנֵי זָהָב טָהוֹר וַיִּתְּנוּ אֶת־
הַפַּעֲמֹנִים בְּתוֹךְ הָרִמֹּנִים עַל־
כו שׁוּלֵי הַמְּעִיל סָבִיב בְּתוֹךְ
הָרִמֹּנִים׃ פַּעֲמֹן וְרִמֹּן פַּעֲמֹן
וְרִמֹּן עַל־שׁוּלֵי הַמְּעִיל סָבִיב
לְשָׁרֵת כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־
כז מֹשֶׁה׃ ס וַיַּעֲשׂוּ אֶת־הַכָּתְנֹת
שֵׁשׁ מַעֲשֵׂה אֹרֶג לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו׃
כח וְאֵת הַמִּצְנֶפֶת שֵׁשׁ וְאֶת־פַּארֵי
הַמִּגְבָּעֹת שֵׁשׁ וְאֶת־מִכְנְסֵי
כט הַבָּד שֵׁשׁ מָשְׁזָר׃ וְאֶת־הָאַבְנֵט
שֵׁשׁ מָשְׁזָר וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן
וְתוֹלַעַת שָׁנִי מַעֲשֵׂה רֹקֵם כַּאֲשֶׁר
ל צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ ס וַיַּעֲשׂוּ
אֶת־צִיץ נֵזֶר־הַקֹּדֶשׁ זָהָב טָהוֹר
וַיִּכְתְּבוּ עָלָיו מִכְתַּב פִּתּוּחֵי

22 az Örökkévaló Mózesnek. És elkészíté a palást felöltőjét szövő munkával; egészen ég-
23 kék fonálból. És a felöltőnek a nyilása behajtva, mint a pánczélos ing nyilása; szegélye volt nyilásának köröskörül,
24 hogy el ne szakadjon. És készítének a felöltő széleire gránátalmákat égkék és biborpiros és karmazsinszínű font
25 fonálból. És csinálának csengetyűket tiszta aranyból; és elhelyezék a csengetyűket a gránátalmák közé, a felöltő széleire köröskörül, a gránát-
26 almák között. Csengetyűt és gránátalmát, csengetyűt és gránátalmát a felöltő széleire köröskörül, a szolgálatra, a mint megparancsolta volt az
27 Örökkévaló Mózesnek. És elkészíték a köntösöket finom vászonból, a szövő munkája szerint, Áron és fiai számára.
28 És a csalmát finom vászonból és az ékes süvegeket finom vászonból és a lennadrágo-
29 kat hatszorfont fonálból. És az övet hatszorfont fonálból és égkék és biborpiros és karmazsinszínű fonálból himző munkával, a mint megparancsolta volt az
30 Örökkévaló Mózesnek. És megcsinálák a szentség koronájának lemezét tiszta aranyból, és irák arra pecsétmetszésirással:

---

1. felj. 28, 9—34. (28) פארי függő alakja פְּאֵרִים többesszámú főnévnek, melynek egyes száma פְּאֵר *fejdísz* jelent; המגבעת kapcsolatában (stat. constr.) *melléknév* gyanánt használtatik és annyit jelent mint: *ékes süvegek*. (32) ותכל

לא חוֹתָם קֹדֶשׁ לַיהוָה׃ וַיִּתְּנוּ עָלָיו
„Sentség az Örökkévalónak.“
31 És alkalmazának reá égkék
פְּתִיל תְּכֵלֶת לָתֵת עַל־הַמִּצְנֶפֶת
zsinórt, hogy adják azt a csal-
מִלְמָעְלָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
mára, fölül; a mint megpa-
לב אֶת־מֹשֶׁה׃ ס וַתֵּכֶל כָּל־עֲבֹדַת
rancsolta volt az Örökkévaló
32 Mózesnek. És így befejezte-
מִשְׁכַּן אֹהֶל מוֹעֵד וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי
ték a találkozás sátorhajlé-
יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
kának minden munkája; és
אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ׃ פ רביעי
megcselekedék Izrael gyerme-
לג וַיָּבִיאוּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן אֶל־מֹשֶׁה
kei; mind a szerint, a mint
אֶת־הָאֹהֶל וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו קְרָסָיו
megparancsolta volt az Örök-
קְרָשָׁיו בְּרִיחָו וְעַמֻּדָיו וַאֲדָנָיו׃
kévaló Mózesnek, akképen
34 cselekedének. És elvivék a
לד וְאֶת־מִכְסֵה עֹרֹת הָאֵילִם
hajlékot Mózeshez: a sátort,
הַמְאָדָּמִים וְאֶת־מִכְסֵה עֹרֹת
és minden edényeit; csatjait,
הַתְּחָשִׁים וְאֵת פָּרֹכֶת הַמָּסָךְ׃
deszkáit, reteszeit és oszlopait
35 és talpait, és a takarót a vö-
לה אֶת־אֲרוֹן הָעֵדֻת וְאֶת־בַּדָּיו וְאֶת
rösre festett kosbőrökből, és a
לו הַכַּפֹּרֶת׃ אֶת־הַשֻּׁלְחָן אֶת־כָּל־
takarót a táchásbőrökből, és a
לז כֵּלָיו וְאֶת לֶחֶם הַפָּנִים׃ אֶת־
36 választó kárpitot, a bizonyság
הַמְּנֹרָה הַטְּהֹרָה אֶת־נֵרֹתֶיהָ נֵרֹת
szekrényét és rudait és a fö-
הַמַּעֲרָכָה וְאֶת־כָּל־כֵּלֶיהָ וְאֶת
לח 37 delet, az asztalt, minden edé-
שֶׁמֶן הַמָּאוֹר׃ וְאֶת מִזְבַּח הַזָּהָב
nyeit, és az Isten szine előtt
levő kenyeret, a tiszta (arany-
וְאֶת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֶת קְטֹרֶת
ból való) gyertyatartót, an-
הַסַּמִּים וְאֶת מָסַךְ פֶּתַח הָאֹהֶל׃
nak lámpáit, a felrakandó
לט אֶת | מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת וְאֶת־מִכְבַּר
lámpákat és minden edényeit,
38 és olajat a világításra, és az
הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר־לוֹ אֶת־בַּדָּיו
arany oltárt és a kenetolajat
וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו אֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־
מ כַּנּוֹ׃ אֶת קַלְעֵי הֶחָצֵר אֶת־
és a füstölőszereket, és a vá-
lasztófüggönyt a sátor bejá-
39 ratán; a réz oltárt és a hozzá-
való rézrostélyt, rúdjait és minden edényeit; a mosdó-
40 medenczét és talpazatát; az udvar hálófüggönyeit, annak

---

rövidült fut. c. kál כלה-ból, a teljes futurum lenne: וַתְּכַלֶּה. L. M. I. 9, 27. és még más helyen. (33) המשכן. V. ö. felj. 26, 1—6.

עַמֻּדֶיהָ וְאֶת־אַדְנֶיהָ וְאֶת־הַמָּסָךְ
לְשַׁעַר הֶחָצֵר אֶת־מֵיתָרָיו
וִיתֵדֹתֶיהָ וְאֵת כָּל־כְּלֵי עֲבֹדַת
מא הַמִּשְׁכָּן לְאֹהֶל מוֹעֵד׃ אֶת־בִּגְדֵי
41 הַשְּׂרָד לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ אֶת־בִּגְדֵי
הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֶת־בִּגְדֵי
מב בָנָיו לְכַהֵן׃ כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה
יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ בְּנֵי
מג יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־הָעֲבֹדָה׃ וַיַּרְא
מֹשֶׁה אֶת־כָּל־הַמְּלָאכָה וְהִנֵּה
עָשׂוּ אֹתָהּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
כֵּן עָשׂוּ וַיְבָרֶךְ אֹתָם מֹשֶׁה׃ פ

חמישי

oszlopait és talpait, és a választófüggönyt az udvar kapujának, kötelékeit és szegeit; és a hajlék minden szerszámait a találkozás sátrához;
41 a hálóféle takaróruhákat szolgálatra a szentségben, a szentség ruháit Áron főpap számára és fiainak ruháit a papi
42 szolgálatra. Mind a szerint, a mint megparancsolta volt az Örökkévaló Mózesnek, akképen csinálták meg Izrael gyermekei az egész munkát.
43 És látá Mózes az egész művet, hogy, ime, elkészítették azt,— a mint megparancsolta volt az Örökkévaló, a szerint elkészítették — megáldá őket Mózes.

XL. FEJEZET.

A hajlék felállítását (1—2), *a szekrénynek és a kárpitnak* (3), *az asztalnak és a gyertyatartónak* (4), *az arany oltárnak és a választófüggönynek* (5), *az áldozatoltárának* (6) *és a mosdómedenczének elhelyezését* (7); *az udvar és a bejáratán való függönyének alkalmazását* (8); *a hajlék és edényeinek* (9), *az oltárnak* (10) *és a mosdómedenczének* (11), *Áron és fiainak felkenését illető isteni parancsolat* (12—16). *Mózes teljesíti e parancsolatot* (17—33). *A felhő elborítja a szent hajlékot* (34—38).

א מ וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה׃
ב לֵאמֹר׃ בְּיוֹם־הַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן
בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ תָּקִים אֶת־מִשְׁכַּן
ג אֹהֶל מוֹעֵד׃ וְשַׂמְתָּ שָׁם אֶת

1 És szóla az Örökkévaló Mózeshez, mondván:
2 Az első hónap napján, a hónap elsején, állítsd fel az összetalálkozási
3 sátor hajlékát. És helyezd oda a bizonyság szek-

(1) ביום החדש הראשון וגו׳, *az első hónap napján*, azaz: באחד לחדש, *a hónap első napján* é. p. *második* évben az izraelitáknak Egyiptomból való kiköltözése után (V. ö. alább 17. v.) a szent hajlék volt felállítandó. Ebből kiviláglik, hogy a hajlék hatodfél hónap alatt (תשרי, — אדר) készült el, mert Mózesnek a Szinái hegyéről másodizben történt lejötte után hozzáfogtak a hajlék elkészítéséhez, ez pedig volt a 7. hónap (תשרי) 11. napján, felállíttatott pedig a 2. év első napján. (3) וסכת perf. conv. kál סכך (elfödni,

rényét és född el a szekrényt
4 a kárpittal. És vidd be az
asztalt és rakd fel, a mi reá ra-
kandó, és vidd be a gyer-
tyatartót, és tedd fel annak
5 lámpáit; és helyezd el az
arany oltárt, az illatszerek
füstölésére, a bizonyság szek-
rénye elé; és függeszd fel a
választófüggönyt a hajlék be-
6 járatán. És helyezd az égő-
áldozat oltárát a találkozás
sátorhajléknak bejárata elé;
7 és helyezd a medenczét a ta-
lálkozás sátra és az oltár
8 közé, és adj abba vizet. És
állítsd fel az udvart körösköré:
és függeszd fel a választó-
függönyt az udvar kapuján.
9 És vedd a kenetolajat, és
kend fel a hajlékot és mind-
azt a mi abban van, és szen-
teld meg azt, és minden edé-
nyeit; és legyen szentség.
10 És kend fel az égőáldozat
oltárát és minden edényeit;
és szenteld meg az oltárt, és
legyen az oltár a szentségek
11 szentsége. És kend fel a
12 mosdómedenczét és talapzatát; és szenteld meg azt. És vezesd Áront
és fiait a találkozás sátrának bejárata elé, és mosd meg őket a vizben,

אֲרוֹן הָעֵדוּת וְסַכֹּתָ עַל־הָאָרֹן ד
אֶת־הַפָּרֹכֶת׃ וְהֵבֵאתָ אֶת־
הַשֻּׁלְחָן וְעָרַכְתָּ אֶת־עֶרְכּוֹ וְהֵבֵאתָ
אֶת־הַמְּנֹרָה וְהַעֲלֵיתָ אֶת־נֵרֹתֶיהָ׃
וְנָתַתָּה אֶת־מִזְבַּח הַזָּהָב לִקְטֹרֶת ה
לִפְנֵי אֲרוֹן הָעֵדֻת וְשַׂמְתָּ אֶת־
מָסַךְ הַפֶּתַח לַמִּשְׁכָּן׃ וְנָתַתָּה ו
אֶת מִזְבַּח הָעֹלָה לִפְנֵי פֶּתַח
מִשְׁכַּן אֹהֶל־מוֹעֵד׃ וְנָתַתָּ אֶת־ ז
הַכִּיֹּר בֵּין־אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין
הַמִּזְבֵּחַ וְנָתַתָּ שָׁם מָיִם׃ וְשַׂמְתָּ ח
אֶת־הֶחָצֵר סָבִיב וְנָתַתָּ אֶת־
מָסַךְ שַׁעַר הֶחָצֵר׃ וְלָקַחְתָּ אֶת־ ט
שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וּמָשַׁחְתָּ אֶת־
הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בּוֹ
וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְהָיָה
קֹדֶשׁ׃ וּמָשַׁחְתָּ אֶת־מִזְבַּח הָעֹלָה י
וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְקִדַּשְׁתָּ אֶת־
הַמִּזְבֵּחַ וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ קֹדֶשׁ
קָדָשִׁים׃ וּמָשַׁחְתָּ אֶת־הַכִּיֹּר יא
וְאֶת־כַּנּוֹ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ׃ וְהִקְרַבְתָּ יב
אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו אֶל־פֶּתַח
אֹהֶל מוֹעֵד וְרָחַצְתָּ אֹתָם בַּמָּיִם׃

---

ráborítani valamit, hogy azt ne lássák)-ból. Itt azonban azt jelenti: *elfödni;* mert a פרכת, mely elválasztotta a szentséget a szentségek szentségétől, a szekrényt csak elfödte, de nem borult rá, azért neveztetik: פרכת המסך-nak (alább 21.). (4) וערכת את ערכו, *és rakd fel, a mi reá rakandó,* t. i. az Isten szine előtt levő kenyeret (לחם הפנים). L. felj. 25, 30. — ערכו birtokragozott főnév (עֶרֶךְ rakás)-ből, mely עָרַךְ (alább 23. v.) kapcsolatában

יג וְהִלְבַּשְׁתָּ אֶת־אַהֲרֹן אֶת בִּגְדֵי
הַקֹּדֶשׁ וּמָשַׁחְתָּ אֹתוֹ וְקִדַּשְׁתָּ
יד אֹתוֹ וְכִהֵן לִי׃ וְאֶת־בָּנָיו תַּקְרִיב
טו וְהִלְבַּשְׁתָּ אֹתָם כֻּתֳּנֹת׃ וּמָשַׁחְתָּ
אֹתָם כַּאֲשֶׁר מָשַׁחְתָּ אֶת־אֲבִיהֶם
וְכִהֲנוּ לִי וְהָיְתָה לָהֶם
מָשְׁחָתָם לִכְהֻנַּת עוֹלָם לְדֹרֹתָם׃
טז וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֹתוֹ כֵּן עָשָׂה׃ ס שש
יז וַיְהִי בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּשָּׁנָה
הַשֵּׁנִית בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הוּקַם
יח הַמִּשְׁכָּן׃ וַיָּקֶם מֹשֶׁה אֶת־
הַמִּשְׁכָּן וַיִּתֵּן אֶת־אֲדָנָיו וַיָּשֶׂם
אֶת־קְרָשָׁיו נָתַן אֶת־בְּרִיחָיו
יט וַיָּקֶם אֶת־עַמֻּדָיו׃ וַיִּפְרֹשׂ אֶת־
הָאֹהֶל עַל־הַמִּשְׁכָּן וַיָּשֶׂם אֶת־
מִכְסֵה הָאֹהֶל עָלָיו מִלְמָעְלָה
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃
כ ס וַיִּקַּח וַיִּתֵּן אֶת־הָעֵדֻת אֶל־
הָאָרֹן וַיָּשֶׂם אֶת־הַבַּדִּים עַל־
הָאָרֹן וַיִּתֵּן אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל־
כא הָאָרֹן מִלְמָעְלָה׃ וַיָּבֵא אֶת־
הָאָרֹן אֶל־הַמִּשְׁכָּן וַיָּשֶׂם אֵת
פָּרֹכֶת הַמָּסָךְ וַיָּסֶךְ עַל אֲרוֹן
הָעֵדוּת כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־

13 és öltöztesd fel Áront a szentség ruháival, és kend fel őt, és szenteld meg őt, hogy tegyen papi szolgálatot tiszteletemre. 14 És fiaid is vezesd oda; és öltöztesd fel őket köntösökkel; 15 és kend fel őket, a mint fölkented atyjukat, hogy tegyenek papi szolgálatot tiszteletemre, és legyen, hogy az ő felkenetésük legyen nekik örökös papság, nemzedékről nemzedékre. 16 És megcselekedék Mózes; mind a szerint, a mint az Örökkévaló neki megparancsolta volt, aképen cselekedte. 17 És lőn az első hónapban, a második évben, a hónap elsején, hogy felállíttatott a hajlék. 18 És Mózes felállítá a hajlékot és elhelyezé talpait és felállítá deszkáit, és ráilleszté reteszeit, és felállítá oszlopait. 19 És ráteríté a sátort a hajlékra és rá tevé a sátor takaróját, fölül, a mint az Örökkévaló megparancsolta volt Mózesnek. 20 És vevé a bizonyságot, és adá azt a szekrénybe, és odailleszté a rudakat a ládára; és rá tevé a födelet a szekrény fölé, fölül; 21 és bevivé a szekrényt a hajlékba, és felvoná a választókárpitot és ráborítá a bizonyság szekrényére; a mint az Örökkévaló megparancsolta

---

annyit jelent, mint: *rakás kenyérből.* (20) העדת úgy értendő, mint: לוחת ויקח את לוחת, így aztán ויקח ויתן את העדת וגו' úgy, mintha lenne העדת ויתן אותם וגו'. (21) ויסך fut. conv. hif. נָסַךְ-ból (V. ö. felj. 4. v.)

כב משֶׁה׃ ס וַיִּתֵּן אֶת־הַשֻּׁלְחָן
בְּאֹהֶל מוֹעֵד עַל־יֶרֶךְ הַמִּשְׁכָּן
כג צָפֹנָה מִחוּץ לַפָּרֹכֶת׃ וַיַּעֲרֹךְ
עָלָיו עֶרֶךְ לֶחֶם לִפְנֵי יְהוָה
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ ס
כד וַיָּשֶׂם אֶת־הַמְּנֹרָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד
נֹכַח הַשֻּׁלְחָן עַל יֶרֶךְ הַמִּשְׁכָּן
כה נֶגְבָּה׃ וַיַּעַל הַנֵּרֹת לִפְנֵי יְהוָה
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ ס
כו וַיָּשֶׂם אֶת־מִזְבַּח הַזָּהָב בְּאֹהֶל
כז מוֹעֵד לִפְנֵי הַפָּרֹכֶת׃ וַיְקַטֵּר
עָלָיו קְטֹרֶת סַמִּים כַּאֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ ס שביעי
כח וַיָּשֶׂם אֶת־מָסַךְ הַפֶּתַח לַמִּשְׁכָּן׃
כט וְאֶת מִזְבַּח הָעֹלָה שָׂם פֶּתַח
מִשְׁכַּן אֹהֶל־מוֹעֵד וַיַּעַל עָלָיו
אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הַמִּנְחָה כַּאֲשֶׁר
ל צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ ס וַיָּשֶׂם
אֶת־הַכִּיֹּר בֵּין־אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין
הַמִּזְבֵּחַ וַיִּתֵּן שָׁמָּה מַיִם לְרָחְצָה׃
לא וְרָחֲצוּ מִמֶּנּוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבָנָיו
לב אֶת־יְדֵיהֶם וְאֶת־רַגְלֵיהֶם׃ בְּבֹאָם

22 volt Mózesnek. És elhelyezé az asztalt a találkozás sátrába, a hajlék éjszaki oldalára, a 23 kárpíton kívül, és felraka reája egy rakást kenyérből az Örökkévaló színe előtt, a mint az Örökkévaló megparancsolta 24 volt Mózesnek. És elhelyezé a gyertyatartót a találkozás sátrába, az asztal átellenében, 25 a hajlék déli oldalára. És feltevé a lámpákat az Örökkévaló színe előtt úgy, a mint az Örökkévaló megparancsolta 26 volt Mózesnek. És elhelyezé az arany oltárt a találkozás sát- 27 rába a kárpít elé. És meggyujta rajta füstölőszereket úgy, a mint az Örökkévaló megparan- 28 csolta volt Mózesnek. És felfüggeszté a választófüggönyt 29 a hajlék bejáratán. És az égőáldozat oltárát elhelyezte a találkozási sátor hajlékának bejáratán, és áldozá rajta az égőáldozatot és a lisztáldozatot úgy, a mint az Örökkévaló megparancsolta volt Mózes- 30 nek. És elhelyezé a mosdómedenczét a találkozás sátra és az oltár 31 közé, és ada abba vizet mosdásra, hogy mossák belőle Mózes és 32 Áron, és ennek fiai kezeiket és lábaikat, mikor bemennek a

---

(23) ויערך עליו וגו׳, *és felraka reá* stb. Mert a hét felavatási nap alatt (L. M. III. 8, 32.) Mózes maga látta el a papi szolgálatot a hajlékban. (31) משה ואהרן ובניו, ez vonatkozik a felavatás nyolczadik napjára (L. M. III. 9, 1.), a mely napon Mózes, Áron és fiai együtt végezték a hajlékban a papi szolgálatot. (32) ובקרבתם hosszabbult inf. kál alanyraggal, szó-

אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וּרְחַצְתֶּם אֹתָם מַיִם׃
לג וְהַקֵמֹתָ אֶת־הֶחָצֵר סָבִיב לַמִּשְׁכָּן וְלַמִּזְבֵּחַ וְנָתַתָּ אֶת־
מָסַךְ שַׁעַר הֶחָצֵר וַיְכַל מֹשֶׁה
לד אֶת־הַמְּלָאכָה׃ פ מפטיר וַיְכַס
הֶעָנָן אֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וּכְבוֹד
לה יְהוָה מָלֵא אֶת־הַמִּשְׁכָּן׃ וְלֹא־
יָכֹל מֹשֶׁה לָבוֹא אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד
כִּי־שָׁכַן עָלָיו הֶעָנָן וּכְבוֹד יְהוָה
לו מָלֵא אֶת־הַמִּשְׁכָּן׃ וּבְהֵעָלוֹת
הֶעָנָן מֵעַל הַמִּשְׁכָּן יִסְעוּ בְּנֵי
לז יִשְׂרָאֵל בְּכָל מַסְעֵיהֶם׃ וְאִם־
לֹא יֵעָלֶה הֶעָנָן וְלֹא יִסְעוּ עַד־
לח יוֹם הֵעָלֹתוֹ׃ כִּי עֲנַן יְהוָה עַל־
הַמִּשְׁכָּן יוֹמָם וְאֵשׁ תִּהְיֶה לַיְלָה
בּוֹ לְעֵינֵי כָל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל בְּכָל־
מַסְעֵיהֶם׃ חזק

33 találkozás sátrába, és mikor közelednek az oltárhoz, mosdjanak; a mint az Örökkévaló megparancsolta volt Mózes-
33 nek. És felállítá az udvart a hajlék és az oltár körül; és felfüggeszté a választófüggönyt az udvar kapuján; és
34 bevégzé Mózes a munkát. És elfödé a felhő a találkozás sátrát, és az Örökkévaló dicső-
35 sége töltötte el a hajlékot. És Mózes be nem mehetett a találkozás sátrába, mert a felhő nyugodott rajta, és az Örök-
36 kévaló dicsősége töltötte el a hajlékot. És mikor a felhő fölemelkedett a hajlékról, elindulnak vala Izrael gyermekei minden szállásaikon.
37 Ha pedig a felhő föl nem emelkedik vala, el nem indulának emelkedése napjáig;
38 mert az Örökkévaló felhője volt a hajlék fölött nappal, és tűz vala fölötte az éjjel, Izrael egész házának szemei előtt, minden szállásaikon.

---

szerint: *közeledésökkor;* időhatározói mondatra feloldva: *mikor közelednek.* (34) מלא את המשכן, *töltötte el a hajlék.* מלא kálban a betöltendő térnek a nevét accusativusban vonzza. V. ö. M. I. 1, 27. (35) ולא יכול משה לבא ונו׳, *Mózes be nem mehetett* stb. Ez nem ellenkezik a fennebbi: *Mikor bementek* stb. (32. v.), mert a mi versünk a szent hajlék állapotáról szól, a midőn Isten dicsősége rajta megjelent, és az egész hajlékot eltöltő; azonban, mikor az Isten dicsőségének megjelenése csak a szentségek szentségére szóríttkozott, akkor Mózes meg Áron bemehettek a hajlékba. (36) ובהעלות inf. nif. עלה-ból. — ובהעלות הענן, szószerint: *és a felhő fölemelkedésekor*, vagy: *mikor a felhő felemelkedett.* — מסעיהם, birtokragozott tsz. főnév מַסָּע (töve: נסע)-ból, az utazóknak útnak indulása- (M. IV. 10, 6.), utazása- (M. II. 17, 1.) és állomásáról (M. IV. 33, 1.) egyaránt használatos.

B
922. II.

EXODUS

VAGYIS

MÓZES MÁSODIK KÖNYVE

MASSZORETIKUS SZÖVEGGEL

MAGYARRA FORDITOTTA

ÉS

NYELVTANI S TÁRGYI MAGYARÁZATOKKAL ELLÁTTA

DEUTSCH HENRIK

AZ ORSZ. IZR. TANITÓKÉPEZDE IGAZGATÓJA ÉS AZ ORSZ. RABBIKÉPZŐ-INTÉZET RENDKIVÜLI TANÁRA

MINDEN JOG FENTARTVA

BUDAPEST, 1887.

A SZERZŐ TULAJDONA

KUNOSY VILMOS KÖNYV- ÉS KŐNYOMDÁJA BUDAPEST.